

# İDARE

## DERGİSİ

DÂHİLİYE VEKÂLETİNCE İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

---

**YIL: 30**      **MART,**      **NİSAN-MAYIS,**      **HAZİRAN**      **1959**  
**SAYI: 257,258**

---

### İÇİNDEKİLER

| <b>TETKİKLER:</b>                                            | Sahife |
|--------------------------------------------------------------|--------|
| İdari Bölümlerin İktisadî Kalkınmalarını                     |        |
| Tanzim Eden Plânlar ..... <b>Mukadder ÖZTEKİN</b>            | 1      |
| Köylerdeki Ev Yerleri ..... <b>S. ÇAKMAKOĞLU</b>             | 48     |
| Dilencilik Hakkında ..... <b>Fethi AYTAÇ</b>                 | 60     |
| Arazi Kadastro ve Kadastronun Ölçme                          |        |
| Usulleri ..... <b>Sadık ARTUKMAÇ</b>                         | 73     |
| Nahiye Müdürlerinin C. M. U. Kanununun                       |        |
| 151. Maddesi Karşısındaki 5442 Sayılı İl                     |        |
| İdaresi Kanununun 45. maddesine Göre                         |        |
| Durumları ..... <b>A. Turhan ŞENEL</b>                       | 83     |
| Karayolları Trafik Kanununun Hukukî                          |        |
| Karakteri ve Trafik Polisinin Teşkilât ve                    |        |
| Faaliyeti ..... <b>Yusuf DANIŞMAN</b>                        | 88     |
| İdarenin Takdir Hakkı Prensibi ve (Görülen                   |        |
| Lüzum) Telâkkisi ..... <b>Selâmi CELAYİR</b>                 | 95     |
| Dünya Nüfusu ..... <b>Adil DÜNDAR</b>                        | 102    |
| Fransa Seyahati ..... <b>Mustafa ARIKAN</b>                  | 122    |
| <b>TERCÜMELER:</b>                                           |        |
| Birleşik Amerika Belediyelerinde Vergi                       |        |
| Tarh ve Tahakkuk İşleri İdaresi ..... <b>Tarık ÖLMEZOĞLU</b> | 146    |
| Portekiz'de Mahallî İdareler ..... <b>Y. YAKUROĞLU</b>       | 191    |
| <b>İDARİ COĞRAFYA:</b>                                       |        |
| Devre kani Kazası İdari Coğrafyası ..... <b>Orhan PİRLER</b> | 209    |

## ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı : 500 kuruş

Yabancı memleketler için yıllığı : 750 kuruş

\_\_\_\_\_o\_\_\_\_\_

## ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

### A — Türkiye’de:

Bulunan yerin Mal sandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

### Dahiliye Vekâleti Yayın Müdürlüğü — Ankara

adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır).

### B — Yabancı memleketlerde :

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 "kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukardaki adrese gönderilmelidir.

\_\_\_\_\_o\_\_\_\_\_

## YAZI İŞLERİ

idareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmeyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye devrolunmayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için Dahiliye Vekâleti Yayın Müdürlüğüne müracaat edilmelidir.

Sahibi: Dâhiliye Vekâleti

Yazı işlerini Fiilen idare Eden Mesul Müdürü: **Selim AYBAR**

---

## TETKİKLER

---

### İDARÎ BÖLÜMLERİN İKTİSADÎ KALKINMALARINI TANZİM EDEN PLÂNLAR VE BUNLARIN HAZIRLANIŞ USULLERİNE DAİR BİR MİSÂL

**Yazan: Mukadder Öztekin**

**Mülkiye Müfettişi**

İmar ve İskân Vekâleti kuruluş kanununun mevkii meriyete vazolunduğu şu günlerde, topluluklarla ilgili İktisadî kalkınma meselelerinin ne şekilde mütalâa edilmesi gerektiğini münakaşa etmek isabetli olur.

Maksat Memleketimizin kuvvet ve servet kaynaklarını, ahenkli bir şekilde değerlendirmek, Türk Milletine daha müreffeh bir hayat standart sağlamaktır.

Nazari görüşleri, tatbikatla telif amacıyla, etüdümüzde, Aydın Vilâyetinin Çine Kazasını ele alacağız. Karşılaşılan birçok güçlüklerle ve ihtiva ettiği boşluklara, rağmen bu etüt muayyen bir mülkî hudut dahilinde İktisadî kalkınma meselelerinin, İçtimâî bünyemize uygun, nasıl bir ruhla tetkik edilmesi gerektiğini belirtmek yönünden, bir deneme gaye- sile hazırlanmıştır.

Tetkikatımız tanzim planlarının tespitinde karşılaşılan müşküller, çeşitli amme idareleri arasında lüzumlu koordinasyon, halen tatbik olunan plân tanzim usullerinde Çine Kazasına ait bazı neticeleri ihtiva edecektir.

### NAZARÎ K İ S İ M

#### **A — Plân tanzimi zaruridir:**

Muayyen bir topluluğa intisap duygusu, bütün- mahzurlarına rağmen, beşerî faaliyetlerin tanziminde önemli bir amil olmaktadır. Köy ihtiyar heyeti, Belediye Meclisi, hatta Meclisi Umumiler, icra ve iş- ticari mahiyetteki kararlarını, umumiyetle, bu hissin tesiri altında ittihaz etmekte âdil ve realist bir hukuk anlayışından önce temsil ettikleri topluluğun hususî menfaatlarını kararlarının mesnedi yapmaktadırlar.

Netice olarak Köy ihtiyar heyeti köylünün, Belediye meclisi belde sakinlerinin, Meclisi Umumi de Vilâyet halkının birinci derecede hamisi ve müdafî durumundadır.

Diğer taraftan Mahalli İdareler, amme hizmetlerinin her gün artan çeşitliliği ve dolayısı ile ağırlaşan mali külfetleri muvacehesinde, nüfuz ve otoritelerini muhafaza için merkez idaresinden besleyici yardımlar talep etmek zorundadırlar. Böylece devamlı şekilde üst kademelerle temas etmeğe âdeta mecburdurlar. Meselâ köyde inşası lüzumlu bir beton köprü, köy idaresinin mali takati fevkindedir. İhtiyar heyetinin vereceği karar üzerine Kaymakamlık veya Valilik durumu bir teknik elemanı vasıtası ile tetkik ettirerek, neticede ihtiyacın ya Karayolları bütçesinden isafi için teşebbüse geçilecek veya Vilâyet bütçesinden bir imkân araştırılacaktır.

Yapılacak iş tek bir ameliye olduğu halde, misalden de anlaşılacağı üzere, çeşitli servislerin müdahale ve müzaheretî zarureti, köprünün inşası ve lüzumlu paranın temini için, mecburi olmaktadır. Eğer Köy İdaresi geniş mali kaynaklara sahip bulunsaydı, hiç bir daireye boyun eğmeden, beton köprüsünü süratle kısa bir müddet içinde yaptırabilecekti.

Bir işin muhtelif Dairelere taalluk etmesi, bir takım güçlüklerle sebebiyet vermekte ve çok defa ilgisizlik yüzünden, güzel bir düşünceye veya faydalı bir hizmete senelerce hayatiyet verilmemektedir.

Hülasaten, çeşitli Daireler arasındaki görüş farkları, eleman noksanlığı, ve malî imkânsızlıklar, amme hizmetinin arzu edilen tertip çerçevesinde yürütülmesine bilhassa memleketimizde engel olmaktadır. Koordinasyon Vekâletinin, Mahallî İdarelerle Merkez otoriteleri arasında taaddüt edecek münasebetlerin normal cereyanını sağlayıcı tedbirleri alması umumî bir arzu ve temenni mahiyetindedir. Zira zamanımızda Köy İdareleri, Belediyeler ve Vilâyetler, malî cepheden, herhangi bir teşebbüse girişemeyecek kadar kifayetsiz bir durumdadırlar. Bundan başka mevcut mevzuat adı geçen İdarelerin Merkezle, Vekâletlerle, koordine bir çalışma yapmasına yeter vuzuhtan da mahrumdur.

Hocamız müteveffa eski Berlin Belediye Reisi Ernest Reuter in S. B. O unda defaten tekrarladığı bir formüle göre bir Millet in hakikî kalkınması Mahallî idarelerinin kudret ve kuvvet ile ölçülür, düsturu, unutulmaması gereken bir hakikat olarak daima önümüze dikilmektedir.

Şu halde, mahallî otoritelerin yapıcı faaliyetleriyle merkez idarelerinin, bilgili, tecrübeli ve isabetli görüşlerini mezcetmek bir zaruret olarak ortaya çıkmaktadır.

**B/ — Plan nasıl bir ruhla tanzim olunur?**

Tanzim plânlarının ihtiva ettiği meseleler ekseriya basittir. Burada mühim olan keyfiyet bu basit meselelerin sentezci bir ruhla, metodik bir şekilde tetkikidir.

a/ — Malî imkânlar mahdud, tatmin edilecek ihtiyaçlar büyük olursa, takaddüm kaidesine uyarak ihtiyaçların en şiddetlisini ele alıp halli cihetine gitmek isabetli olur.

İhtiyaçların şiddet derecesi mahallî idare otoriteleri tarafından tespit edilmeli, merkez elemanları bu konuda mahallî otoritelere, sadece, telkin, tenvir, yolu ile isabetli bir tercihte bulunmak veya karar almak için yardım etmelidir.

b/ — Merkezi idarenin rolüne gelince, bir taraftan mahallî idarelere müteallik hizmetleri toplayarak, teklifleri tetkik edip sentezleri hazırlayacak, diğer taraftan bu hizmetleri, Millî sınırlar çerçevesinde değerlendirecektir. (Amenagement du territoire et Amenagement National).

Mahallî hizmetlerle ilgili anketlerin doldurulması mütehasşs kimselerin işi olmakla beraber, Memleketimizde bu vazife İdare Âmirlerine verilebilir. İdare Âmirleri mukataalarında İdarî ve icra fonksiyonları bulunan teşkilât mensuplarını kendi sahalarına inhisar etmek kaydıyla, bu işle tavgiz kılabilirler.

Bir noktaya tekrar temas edelim; Merkezi **otoritelerin rolü umumî işlerin idaresine inhisar edip araştırmaları teşvik, istatistikleri tevhit çalışma usullerini yeknesaklaştırmak olmalıdır.**

Tatbikatta, Merkezin Mahallî İdarelere ait her işe müdahalesi aşağıdaki mahzurları tevhit etmektedir.

a/ — Mahallî Memurların teşebbüs cesaretini kırmakta ve onlarda bir aşağılık duygusunun teşekkülüne sebebiyet vermektedir.

b/ — Muamelât ağır bir seyir takip etmekte, bin netice İdarenin maliyet hesapları lüzumsuz masraflarla yükselmektedir.

c/ — Merkez Daireleri, mahallî otoritelerden müştekili işlerle nefes alamaz bir hale gelmekte, sentez fonksiyonları kaybolmaktadır.

İdarî seyyali et ve sürat, mahallî otoritelere imkânlar nispetinde vazife ve salahiyet tanımakla mümkün olacaktır.

**C/ — Plân nasıl tanzim olunur?**

Muayyen bir mıntıkanın İktisadî kalkınmasına esas olan Plânın düzenlenmesi modern Devlet anlamında gittikçe bir zaruret halini almaktadır. Ticaretin, fikri faaliyetlerin, Sosyal ve Ekonomik gelişmelerin, sanayiın belirli topluluklara veya mıntıkalara hasredilmesi, bu amme hizmetlerinin adilane yürütülmesine aykırı, terkedilmiş bir görüş olarak mütalâa edilmektedir. Memleketin bazı yerlerini kendi hallerine terk etmek, bir takım sosyal, kültürel ve Ekonomik meselelerin meydana çıkmasına sebebiyet vermektedir. Bu mıntikalarda; teşebbüs ölmekte, istihsal şekilleri gittikçe, teknik tekâmüle ayak uydurmadığı için, verimsizleşmekte, buna mukabil sanayi bölgelerine bağlı mıntikalardan vuku bulan köylü tahaccürü, hem iskân hem yiyecek maddeleri ve hem de sosyal ve hijyenik, vahim meselelerin meydana çıkmasına amil olmaktadır.

**Milleti toptan ilgilendiren İktisadî plân taşıtırma mevzuların amme kudretini haiz teşekküllerle, bunlara nafiz olacak özel teşebbüslerin karşılıklı koordine çalışmaları neticesinde hal şekli bulacağı kanaatindeyiz.**

Koordine çalışmaların Merkeze taallûk edenleri tetkikatımız dışında bırakılır ve yukarıda da tebarüz ettirdiğimiz veçhile bir İdarî taksimatla iktifa edersek, Plân tanziminin dayanacağı bazı prensipleri kısaca açıklayabiliriz.

**a/ — Plân tanzimi basiretli ve müterakki bir görüşün muhassalası olmalıdır.**

Plân tanzim olunurken, devamlı bir şekilde, İktisadî, İçtimâî ve demografik Mut'alar doğru olarak takip edilmelidir. Bittabi insanların, toprağın ve tekniğin esaslı bir tetkiki kısa bir süre zarfında kabil olmayıp bir çok aylan içine alır.

**b/ — Plân tanzim olunurken tetkik edilecek mevzu ile iktifa olunmalı tefferuata inilmemeli ve Plânın şümul sahasını çok genişletmemelidir.**

**c/ — Tanzim olunan Plân, İdarenin veya Plânı tanzim eden kimsenin şahsî görüşlerinden ziyade Umumî erkânda benimseyip destekleyeceği bir ruha göre hazırlanmalıdır.**

## TATBİKİ KISIM

Aydın Vilâyetinin Çine Kazası Büyük Menderes sathı maili üzerinde kurulmuş eski ve geniş hudutlu bir İdarî taksimattır,

### A/ — Coğrafi vaziyet:

Ege bölümünde, Aydın Vilâyetine bağlı, kaza merkezi 5422 nüfusludur. Doğuda Bozdoğan, Batıda Koçarlı Kazaları, Kuzeyde Aydın merkez kazası, Güneyde Muğla Vilâyetinin Yatağan ve Milas kazaları Çine'nin etrafım çevrelemiştir.

Yüz ölçümü 1410 km rakım Çine merkezinde 90 metredir.

Üç Nahiye ve 83 köyü ile 44747 nüfus, ile Çine İdarî teşkilât normlarına göre vasat bir kaza manzarası göstermektedir.

**Yüzey şekilleri:** Çine doğuda Madran Baba (1792). Güney batıda Gökbel, batı kısmından da Mason ve Beşparmak (1367) dağları ile çevrelenmiş olup bu dağların arasında kalan düz ve mûmbit iki ovadan teşekkül eder. (Karpuzlu ve Çine ovalan). Çine ovasının ortasından kendi ismini taşıyan Çine Çayı yaz kış fasılasız akar. Gürleyen, Karpuzlu, Dalama gibi diğer çaylar da Çine çayını beslerler.

**İklim:** Çine Akdeniz ikliminin Ege bölümü içerisine girmektedir. İklim mutedildir. Kar nadiren yağar. Yağmurlar bol ve yaz ayları müstesna devamlıdır. Yazlar sıcak ve yağışsızdır. 1958 rastlanan göre en sıcak ay ortalaması 37 - 38 en soğuk ay ortalanması 5 - 6, En yüksek sıcaklık, 23/8/958 de 46, en düşük sıcaklık 1/Şubat/1958 de 3,1 derece olarak tespit edilmiştir. Yağışlar daha ziyade Kış ve ilkbahar mevsimlerinde vuku bulmaktadır. 1958 yağış ortalaması 530 mm dir. Sonbahar mevsimi uzun sürmektedir. Kısa bir İlkbahardan sonra kurak ve sıcak yaz mevsimi başlamakta ve süresi dört ayı bulmaktadır. Rüzgârlar daha ziyade Kuzey ve Batıdan esmekte, Batı rüzgârları yağışı sağlamaktadır.

**Bitki örtüsü:** Dağların alçak yerlerinde Akdeniz bitkileri (500 metre yüksekliklere kadar yer yer geniş ölçüde yabani zeytin ağaçları) Yüksek yerlerinde ise sarıçam ve karaçam ağaçlarından meydana gelmiş- zengin Ormanlar vardır. Bunlardan Madran ve Gökbel Ormanların 810 Bin hektarlık bir araziye kapladığı gibi, buralardan iyi evsafa çam ve Meşe Kerestesi istihsal olunmaktadır,

**Maden ve Toprak durumu:** Kaza dahilinde (Nazırpa, ve Altmabat civarında) Altın damarları gayet güzel bir zımpara madeni varsa da İktisadi görülmediği için işletilmemektedir. Kazanın maalesef jeolojik bir etüdü yapılmamıştır. Yalnız mebzulden, hemen hemen her yerde mika madenine çeşitli şekillerde tesadüf edilmekte olup rivayetlere nazaran Madran Babada da Uranyum madeni mevcut olduğu söylenmektedir.

**Sismoloji istasyonu:** UNESCO teknik işbirliği komitesi, Türkiye'nin Zelzele aktivitesini göz önüne alarak faaliyete geçmiş dolayısı ile de yurdumuzun sin sitesini tayin etmek, İlmî arz içi etütlerinde bulunmak ve muhtelif Bölgelerdeki inşaat malzemeleriyle yapılabilecek anti sismik bina tarzları hakkında, etütlerde bulunmak üzere Kazamızın Evciler köyü Doğusundaki granit kayalıkları üzerinde (500 metre derinlikte yekpare bir blok) inşası kararlaştırılmış olup Ağustos 1955 ayı içerisinde faaliyete geçmiş bulunmaktadır.

Çine Deprem İstasyonu bilhassa Yenice, Gönen, ve Ayvacık Zelzelelerini müteakip Ege mıntikasının Sismik durumunu tetkik etmek üzere kurulmuş bulunmaktadır.

İstasyon Binası kuruluşu itibarı ile çok geniş bir sahayı içine almaktadır. Mevcut bulunan Elektromanyetik düşey sismograf aleti 0,5 saniye periyotla yer titreşimlerini maksimum şiddetle kaydeder bu periyodun içi büyütmesi On beş binden fazladır. Yani periyodu 0,5 saniye olan mm. lik zelzele dalgasını bize 15 metre olarak kaydeder.

Kurulduğu günden bu yana Yunanistan, Fethiye, Bolu, İtalya, İran, Afganistan ve en son Japonya zelzelelerini büyük bir hassasiyetle kaydetmiş bulunmaktadır.

Bu kısım Orta Okul Müdürü Mehmet Özcan ve Orta Okul tarih Coğrafya öğretmeni Emin Gezgin tarafından hazırlanmıştır.

#### **B/ — Tarihçe :**

Çinenin tarihi, binlerce büyük menderes havzasına açılan kapının bekçiliğini yapmış, Orta Asya'dan gelen, Kayralıların kaderiyle bileşiyor. STRABON'un IVX üncü kitabının 11. fasikülü Kayralılara ait bilgilere hasredilmiştir. (Deniz Kıyısında yaşayan Kayralılar, iç kısımlarda oturan Kayralılar).

STRABONUN yukarıda adı geçen kitabının 11 inci fasikülünün 25-29 paragrafları bilhassa STRADONİCEE, ALABANDA ve Alinda'ya tahsis edilmişlerdir. Tali Şehirler ise AMYZO ve HERACLEE dir



### ALABANDA :

Kayran MYLASA (Milas) ve STRATONİCEE (Eski hisar) — Yatağının 8,5 kim. mesafededir, — Üç mühim Şehrinden biri olan ALABANDA İki sepet yüklü bir Eşek gibi iki tepenin sağlı sollu eteklerinde inşa edilmiştir. Şehre eskiler akreplerden arta kalmış dişi eşek adını koymuşlardı. Akrepler ALABANDA'da ve diğer iki şehirde ve Bu Şehirlerin arasındaki dağlarda pek çoktur. Alabanda Şehvet Sefahat ve eğlence Şehriydi, Kurtizanlar tam manasıyla birer müzisyendiler.

### ALINDA :

Ada'nın Merkeziydi. Kayra Kralı HECATÜMNE M. E. 4. asırda MYLASADA saltanat sürüyordu. MAUSOLE, HİDRİE ve PİXSADOR adında üç oğlu ve ARTEMİSE, ADA adlı iki kızı vardı. MAUSOLLE hemşiresi ARTEMİSE ile evlenir ve Babasının yerine geçtikten sonra Kayra r. m MYLAS'daki merkezini HALİKARNACA götürür. HİDRİ Hemşiresi ADA ile evlenir. MOUSOL ARTEMİSE Çocuksuz ölürler (M. E. 351) HİDRİE Kral olur. Fakat yedi yıl sonra o da ölünce karısı ADA PERSE taraftarı kardeşi FİXSADOR tarafından tahtan indirilince ADİN DA Kalesine çekilerek Büyük İskender'in gelişine kadar burada kardeşine mukavemet eder. Büyük İskender'in Kayra'ya girmesi üzerine ADA Alinda kalesinin anahtarlarını Büyük İskender'e göndererek kendisinin oğlu olmasını teklif etmiştir. Kraliçenin bu zarif hareketinden çok memnun olan İskender Kalenin muhafızlığını Ada'ya verilmiş bütün Kayra'yı ve Halikarnas'ı zapt ettikten sonra bu yerlerin İdaresini de Kraliçeye bırakmıştı.

L' ASİE Biner'i yazan CHARLES TEKİER'in ifadesine göre Kayra lisanında Alabanda kelimesi Muzaffer At manasına gelmekte imiş. (ALA AT. BANDA - MUZAFFERİYET) Kayralıları Orta Asya'dan geldiklerine ve Türk Unsuru olduklarına göre ALABANDA kelimesini ALA, BENT aslı kelimeleri içinde mütalâa etmek lâzımdır.

Çinenin kaderini ilk çağlara kadar götüren ALABANDA Şehri ve ALİNDA Kalesi seneler boyunca Büyük Menderes havzasına açılan kapının bekçiliğini yaptılar. İranlıların hakimiyetinden soma bir müddet İstiklâllerine kavuştularsa da M. E. 334 de Romalıların hakimiyetini ve idaresini kabul ederek uzun seneler rahatça yaşadılar.

1071 Malazgirt savaşından sonra mağlup olan Bizanslılar Anadolu Kapılarını Türklere açmak zorunda kaldılar. Anadolu Selçukî Hükûmet-

tinin inkırazı sırasında UÇ beyleri olan kumandanlar, yaptıkları akınlarla, 1226 tarihinden sonra Aydın topraklarına yerleşmeye başlamışlardır. 1270 yılında Muğla Vilâyetini işgal eden Selçuk UÇ beyi ALABANDA ve ALİNDAYI zapt ve tahrip etmiştir. Uzun seneler, hayat ve ya şama şartlarının değişmesi ve zelzelelerin tahribi neticesinde tarihi kıymetleri kaybolan ALABANDA şehri gözden düştü. Esasen Selçuk - Bizans mücadelesi Çine toprakların altüst etmiş şehir elden ele geçerken çok zarar görmüştür.

100 yıldan fazla Menteşeoğullarının İdaresinde kalan Çine'nin Menteş Bölgesine Menderes ağzından geçit vermesi dolayısıyla yeri çok mühimdi. Bu sebeple Menteşe beyleri bu toprakları Üs haline getirmişler ve Türk boylarından KARAOBALI aşireti buralar» yerleştirilmiştir. Bunlardan sonra buralara gelen Türkmenlerden Hamitoğulları KARAOBA yanında bir köy daha kurdular.

Hamitoğulları'ndan, hükümdar, AHMET GAZİ köyde bir cami yaptırmış olup halen mevcuttur. —Eski Çine'de—.

Bu yer bu gün kaza merkezine 9 kilometre mesafede olup Çine-Muğla şosesi üzerindedir. Şimdiki ilçe merkezi olan Çine kasabası üç, beş evli küçük bir köy iken Tazimattan sonra KIROBA bucak merkezi olarak Muğla Livasından alınmış, Aydın merkez kazasına bağlanmıştır. «1867». Bundan bir müddet sonra da Aydın Vilâyetine bağlı bir kaza olmuştur. «1880».

1877 «1293» tarihlerinde Filibe, Çırpan ve Zağra ahalisinden kalabalık bir göçmen kafilesinin KIROBAYA yerleşmesi HAMİDABAT, ve ŞEVKETİYE adında iki mahallenin ihatasına müncer olmuştur. İkinci Abdülhamit'in saltanat devrine tesadüf eden bu yerleşme dolayısıyla KIR Oba'nın adı HAMİDABAT'a çevrilmiş ise de bu isim tutulmamış sadece mahalle adı olarak kalmıştır.

Birinci Cihan Harbini kazanan galip Devletlerin saldırttıkları istilâ kuvvetlerine karşı mukavemet fikirlerinin belirtileri ilk önce Çine'de başlamış olduğundan Millî mücadele tarihinde Çine'nin özel bir mevkii ve şeref payı vardır.

Bu kısım NANCY Üniversitesi Profesörlerinden ROGER BİLLORET ve Çine Orta Okulu Öğretmeni EMİN GEZGİNCİ tarafından yazılmıştır.

### C/ - İDARİ TAKSİMAT:

Çine İdarî bakımından üç bölüme ayrılır: Merkez, Karpuzlu ve Akçaoba nahiyeleri.

**MERKEZ:** Çine Merkez Nahiye nüfusunu meydana getiren topluluk muhtelif yerlerden gelenlerle karışmıştır. Bunlardan TAVAS menşeli olanlar manifaturacı, Akşehir'den gelenler helvacılık ve bakkaliye, Akseki ve havalisinden göç edenler ise tuhafiyeye, hırdavat ve bakkaliye üzerinde iş görmektedirler. Yerli halkın ekseriyeti çiftçi, sanatkâr ve ameledir. Bu sanatların başlıcaları : Kunduracılık, terzilik, marangozluk, duvarcılık ve bilhassa şoförlüktür. Yeni yetişmekte olan gençlerin hevesleri daha ziyade kunduracılık, terzilik ve şoförlük üzerinedir. Halk dededen Atadan kalma adet ve ananelere ziyadesiyle bağlıdır.

Düğünlerde, nişanlarda, sünnetlerde, bayramlarda, aileler arasındaki ziyaretlerde bu bağlılıklar bariz şekilde kendini gösterir. Yenilikler ve zamana uygun telâkki ve görüşler kolayca girip eski adetleri bozamaz.

Merkez Kazaya bağlı köyleri ikiye ayırmak kabildir. Dağ köyleri umumiyetle zeytincilik, hayvancılık ve pek ileri olmamak kaydıyla meyvecilikle iştigal etmektedirler. Ova köylerinde ise umumiyetle tarla ziraatinin bütün şekilleri tatbik olunur. Pamuk, hububat tütün ve sebze başlıca istihsal şekilleridir. Bağ ve bahçe ziraatı pek itibar görmemektedir. Genel olarak ova köylerinde sanata karşı olan istek yok denecek kadar azdır.

**KARPUZLU:** Karpuzlu Nahiyesi topluluğun en faal olduğu yerdir. İnsanları çalışkan, kanaatkâr ve daha mutavaatlar ruhludur. Her fert mütevazî de olsa maişetini temin edecek bir işe sahiptir. Sanat ve çiftçilik gelişmiş vaziyettedir. Pamuk, tütün bilhassa sebzeçilik çok ileridir. Yetişen sebzeler Muğla, Milâs, Yatağan, Aydın, Koçarlı ve Nazilli pazarlarına kadar sevk edilir. Zeytin en başta gelen istihsal maddesi olduğundan bu sahada yeni gayretler sarf edilmekte, yatırımlar girilmektedir. Son yıllarda hayvancılığa da önem ve yer verilmiştir. Sütten mamul maddeler Çine, Aydın pazarlarında rağbet görmektedir. Dağ köylerinde yaşayan halkın ekseriyeti zeytincilik, meyvecilik ve çeşitli sanatlarla iştigal eder. Hemen hemen her köyde duvarcı, marangoz, demirci ve sabuncu mevcuttur. Bazı köylerde, son yıllarda, arıcılığa kavak, portakal ve bağcılığa karşı olan heves artmıştır.

Halkın yeniliğe karşı meyli çoktur.

**AKÇA OVA:** Akça ova Nahiyesi halkı da zeytinci, ve sanatkâr olarak iki kısma ayrılır. En önemli sanat mevzuu, testicilik, çömlek, demirci, kunduracı, marangozluktur. Burada imal edilen testi ve çömleklerin Vilâyet sınırlarını aşıcı bir kıymet ve değeri vardır. Ziraî sahada zeytincilik ve bağcılığa önem verildiği kadar hayvancılığa da ehemmiyet verilmektedir. Bilhassa bağcılık son yıllarda mühim bir ilerleme kaydetmiştir.

Bu nahiyede halk yenilikleri kolayca benimsemeye mütemayildir.

### **TEŞKİLÂT:**

Çine'nin İdarî taksimatı Merkez Nahiye ile birlikte ve 83 köyden, ibarettir. Taksimat aşağıda gösterilmiştir.

#### **Kazanın mahalli Ve Köy Miktarı:**

4 Merkez Kasabası mahalle

49 Merkeze bağlı köyler

18 Karpuzlu nahiyesine bağlı köyler

16 Akça ova Nahiyesine bağlı köyler

83 Köy toplamı.

### **NÜFUS İŞLERİ:**

1827, 1935, 1940, 1945, 1950, 1955 Nüfus Genel - Sayımlarına göre Kazanın nüfusu aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

| Sene | Nüfus |
|------|-------|
| 1927 | 28260 |
| 1935 | 34204 |
| 1840 | 35737 |
| 1945 | 35136 |
| 1950 | 41356 |
| 1955 | 44747 |

1928 -1958 Seneleri arasında, nüfus kayıtlarına göre Kazanın nüfusu aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir :

| Sene  | Nüfus | Sene | Nüfus   | Sene   | Nüfus |
|-------|-------|------|---------|--------|-------|
| 1928  | 31938 | 1938 | 36802   | 1948   | 40560 |
| 192 S | 32415 | 1939 | 37342   | 1949 . | 41158 |
| 1930  | 32944 | 1940 | 38277   | 1950   | 42491 |
| 1931  | 32843 | 1941 | 3 8 800 | 1951   | 43080 |
| 1932  | 32414 | 1942 | 38346   | 1952   | 43292 |
| 1933  | 33712 | 1943 | 39894   | 1953   | 44350 |
| 1934  | 34925 | 1944 | 40508   | 1954   | 45091 |
| 1935  | 35544 | 1945 | 41137   | 1955   | 46188 |
| 1936  | 35866 | 1946 | 39119   | 1956   | 47181 |
| 1937  | 36227 | 1947 | 39837   | 1957   | 50124 |
|       |       |      |         | 1958   | 52000 |

1955 Senesi Nüfus sayımına göre müfredatlı cetvel aşağıya çıkarılmıştır :  
(Hane adedi 5845)

#### MERKEZ NAHİYESİ:

| Sıra No : | Mahalle veya köy  | Nüfusu      | Sıra | No : Köy       | Nüfusu |
|-----------|-------------------|-------------|------|----------------|--------|
| 1         | Şevketiye M.      | 1496        | 22   | İbrahim kavağı | 393    |
| 2         | Hamit abat M.     | 1494        | 23   | Kahraman       | 815    |
| 3         | Soğancılar M.     | 1473        | 24   | Kara Hamit     | 221    |
| 4         | Sanoğlu M.        | 658         | 25   | Karakollar     | 1403   |
|           | <b>TOPLAM :</b>   | <b>5422</b> | 26   | Kavşıt         | 533    |
| 1         | Araphisar Köy     | 620         | 27   | Keçiköy        | 221    |
| 2         | Bedirler »        | 296         | 28   | Kırk ışıık     | 388    |
| 3         | Bereket »         | 422         | 29   | Kırk sakallar  | 329    |
| 4         | Böcek »           | 243         | 30   | Kızıltepe      | 890    |
| 5         | Bucak »           | 204         | 31   | Kızıl güney    | 282    |
| 6         | Cumalı »          | 413         | 32   | Koca Araplar   | 219    |
| 7         | Çaltı »           | 742         | 33   | Kuru köy       | 676    |
| 8         | Çatak »           | 121         | 34   | Kürt deresi    | 758    |
| 9         | Çöğürlük »        | 543         | 35   | Kabataş        | 559    |
| 10        | Çapıtlar-Tepeköy  | 216         | 36   | Mutatlar       | 674    |
| 11        | Damarası          | 400         | 37   | Nazırpa        | 544    |
| 12        | Dorullar          | 291         | 38   | Orhaniye       | 283    |
| 13        | Dutlu okul        | 319         | 39   | Ovacık         | 372    |
| 14        | Er deresi         | 429         | 40   | Bademli        | 176    |
| 15        | Eski çinem        | 693         | 41   | Saraçlar       | 585    |
| 16        | Evciler           | 723         | 42   | Sarınc         | 203    |
| 17        | Geneviz           | 479         | 43   | Taeoluk        | 111    |
| 18        | Gök yaka          | 751         | 44   | Tatar memişler | 194    |
| 19        | Hacı kabasakallar | 326         | 45   | Yağcılar       | 338    |
| 20        | Hacı lepbeleni    | 186         | 46   | Yeniköy        | 608    |
| 21        | Hallaçlar         | 556         | 47   | Yörükler       | 250    |

**TOPLAM**

**20998**

**5422**

**26420**

**KARPUZLU NAHİYESİ:**

1955 Nüfus sayımına göre Nahiyenin müfredatlı nüfus sayımı:

| Sıra No: Köy | Nüfusu:                 | Sıra | No: köy | Nüfus       |      |
|--------------|-------------------------|------|---------|-------------|------|
| 1            | Karpuzlu nahiye merkezi | 1090 | 10      | Güney köy   | 376  |
| 2            | Apak köyü               | 787  | 11      | Gölcük      | 829  |
| 3            | Akçaabat köyü           | 383  | 12      | Hatip kışla | 624  |
| 4            | Aİeyhan köyü            | 924  | 13      | Kovuk       | 713  |
| 5            | Arapkm köyü             | 336  | 14      | Meriçler    | 189  |
| 6            | Cumalar köyü            | 469  | 15      | Ömerler     | 427  |
| 7            | Çoba nisa köyü          | 746  | 16      | Tekeler     | 1276 |
| 8            | Dalip köyü              | 141  | 17      | Umcular     | 289  |
| 9            | Ektirli köyü            | 573  | 18      | Yağşılar    | 358  |

**TOPLAM****10580****AKÇAOVA NAHİYESİ:**

1955 Nüfus sayımına göre Akça ova Nahiyesinin müfredatlı Nüfus cetveli:

| Sıra No: Köyü          | Nüfusu | Sıra No: Köyü | Nüfusu |
|------------------------|--------|---------------|--------|
| 1 Akça ova Nahiye Mer. | 1498   | 9 Kabalar     | 405    |
| 2 Altınabad            | 265    | 10 Kadılar    | 414    |
| 3 Ancin                | 319    | 11 Kargı      | 411    |
| 4 Akdam                | 239    | 12 Sarı köy   | 435    |
| 5 Bölüntü              | 415    | 13 Seferler   | 464    |
| 6 Camız ağılı          | 708    | 14 Soğuk oluk | 734    |
| 7 Çömlekçi             | 364    | 15 Söğütçük   | 205    |
| £ Develi               | 243    | 16 Umur köy   | 628    |

**TOPLAM****7747****İCMAL:**

|                  |              |                                 |
|------------------|--------------|---------------------------------|
| Sıra No Nahiye:  | Nüfusu :     |                                 |
| 1 Merkez         | 5422         |                                 |
| 2 Merkez köyleri | 20988        |                                 |
| 3 Karpuzlu       | 10580        |                                 |
| 4 Akça ova       | 7747         | •                               |
| <b>TOPLAM</b>    | <b>44707</b> | <b>955 Nüfus sayımına göre.</b> |

| Sıra No: | Kadim | Erkek | Toplam |               |
|----------|-------|-------|--------|---------------|
| 1        | 2801  | 2548  | 5349   | Merkez Kasaba |
| 2        | 23264 | 22466 | 45730  | Umum köyler.  |

TOPLAM: 51079 Nüfus İstatistiklerine göre.

Bu kısım Kaza Tahrirat kâtibi, Ahmet Atay ve Namık Nam tarafından yazılmıştır.

### EMNİYET VE JANDARMA:

Çine Kazası Merkezinde bir Emniyet Komiseri ve dört Polis memurundan ibaret Emniyet teşkilâtı mevcut olup 1058 Senesine ait suç istatistikleri 955, 956 ve 957 Yıllarına muvazi olarak aşağıya çıkarılmıştır.

| Suçun Nev'i     | 1955 | 1956 | 1957 | 1958 |
|-----------------|------|------|------|------|
| Yaralama        | 5    | 8    | 7    | 5    |
| Hırsızlık       | 2    | 7    | 4    | 7    |
| Kız kaçırma     | 2    | 1    | —    | 1    |
| Esrar           | —    | 4    | —    | —    |
| Muhtelif suçlar | 32   | 36   | 38   | 28   |

Kaza Jandarma kadrosu bir yüzbaşı, bir üst teğmen, bir mükellef onbaşı (Birlik Erkânı) ve yedi erden ibarettir. Merkez Karakolu bir Kıdemli Başçavuş iki mükellef onbaşı, on iki er, Karpuzlu Karakolu bir uzatmalı onbaşı, bir mükellef onbaşı, on iki er, Karpuzlu Karakolu bir uzatmalı onbaşı, bir mükellef onbaşı ve beş er. Akça ova Karakolu bir astsubay, bir mükellef onbaşı ve beş er. Eminoğlu Karakolu bir uzatmalı onbaşı, dört er. Sarnıç karakolu bir uzatmalı onbaşı, dört erden ibarettir.

1955, 1956, 1957 ve 1958 Senelerine ait suç istatistikleri aşağıya çıkarılmıştır. Suçun Nev'i

|                       | 1955 | 1956 | 1957 | 1958 |
|-----------------------|------|------|------|------|
| Soygun                | 1    | —    | —    | —    |
| Katil                 | 3    | 3    | 4    | 1    |
| Eşya hırsızlığı       | 9    | 15   | 13   | 3    |
| Zorla ırza geçme      | 7    | 4    | 2    | 1    |
| Irza geçmeğe teşebbüs | 3    | 7    | 1    | —    |
| Kız kaçırma           | 21   | 30   | 26   | 15   |
| Yaralama              | 29   | 42   | 21   | 15   |
| Darp                  | 27   | 13   | 2    | 5    |
| Tehdit                | 27   | 30   | 3    | 1    |
| Hakaret               | 8    | 21   | 3    | 9    |
| Mesken M. İhlâl       | 2    | 4    | —    | 1    |
| Dolandırıcılık        | 1    | 3    | —    | —    |
| Fili livata           | 1    | —    | 1    | 1    |
| İntihar               | 2    | 1    | 8    | 3    |
| Trafik kazası         | 4    | 2    | 6    | 2    |
| Orman yangını         | 4    | 2    | 1    | 4    |
| Zina                  | 4    | 7    | 2    | 2    |
| Sarkıntılık           | 3    | 3    | —    | —    |
| Hayvan hırsızlığı     | 4    | 4    | 5    | 1    |
| Kasten yangın         | 1    | 3    | 2    | 1    |
| Izrar                 | —    | 4    | —    | —    |
| İhkakı hak            | —    | 2    | —    | —    |
| Memnu silâh taşıma    | —    | 12   | 4    | 13   |
| Ev basma              | —    | —    | 1    | —    |
| Esrar kaçırma         | —    | —    | 1    | —    |

Bu kısım Kaza Jandarma Kumandanı yüzbaşı Kemal Yılmaz tara findan hazırlanmıştır.



### D/ — SAĞLIK İŞLERİ:

Sağlık mevzuu Çine Kazasında 1955 Yılında açılmış bulunan Sağlık Merkezi ile Hükümet tabipliği ve 7 köydeki grup şebekeleriyle idare edilmektedir. Yalnız Karpuzlu Nahiye Merkezinde müstakil bir Hükümet tabipliği kadrosu mevcut olup halen münhaldir. Çine Merkezindeki Sağlık Merkezi 10 - 15 yataklı olup bugün için ihtiyaca kifayet etmektedir. Binada ameliyathane, doğum koğuşu, erkek ve kadın için ayrı koğuşlar ve tecrit koğuşları mevcuttur. Bundan başka kadrosu içinde iki doktor, iki sağlık memuru, bir hemşire, bir ebe, bir Depo ambar memuru, bir şoför, bir ahçı ve 6 da müstahdem olmak üzere 15 Kişilik personel vardır. Bundan başka köylerde üç sağlık memuru ve 7 ebe faaliyet göstermektedir.

1957 Yılında Sağlık Merkezine 31068, 958 Yılında 32418 Lira tahsisat gönderilmiştir, 1955 Yılında Sağlık Merkezi Polikliniğine müracaat eden hasta yekûnu 6 bine varmaktadır. Aşağı yukarı bu yekûn istikrarını 1958 Yılma kadar muhafaza etmiş olup Hükümet tabipliği devresinin iki misline tekabül etmektedir.

1955 Yılında Sağlık Merkezine 156, 956 Yılında 362 ve 957 Yılında

598 hasta yatmıştır. Hasta hanede doğanların sayısı 955 Yılında 11, 956 Yılında 15 ve 957 Yılında 29 dur. Aynı seneler zarfında Hasta hanede ölenlerin adedi 3,7 ve 10 dur. Sağlık Merkezi halkın itimadını kazanmış bir müessese olarak faaliyetini gittikçe geliştirmektedir.

İnsan sağlığı tek başına mütalâa edildiği zaman müspet neticeler istihsali kabil değildir. İnsan sağlığı üzerinde müessir olan en büyük amil içinde yaşadığı muhittir.

Sağlık gibi hastalık da kendi kendine meydana gelen müstakil bir hadise değildir. Çeşitli faktörlerin karşılıklı olarak birbirlerine tesirlerinin muhassalası halinde meydana gelen bir neticedir. Bu neticeyi! doğuran faktörlerin mütalâasına yani insan organizmasıyla içinde yaşadığı canlı ve cansız vasat ve müttel münasebet ve alâkalarını araştırarak biyolojik disipline ekoloji derler.

Bu ekolojik araştırmada yekdiğeri eriyle münasebeti olan üç unsur mevcuttur. (Triyad)

- 1 — Uzviyet
- 2 —Ajanlar
- 3 — Muhit

Biz sađlđđnı temelini yâni koruyucu hekimliği Çine’de bu üç unsur üzerinden tetkik ve mütalâa edeceğiz.

1 — Uzviyette esas genetik vasıflar belli başlı amiller olmakta ise de psikolojik karakterler, ırk, yaşı, cins, besleme, giyinme gibi sun’i mukavemet ve muafiyet de rol oynar.

Fizyolojik ve psikolojik karakter unsuru yönünden Çine halkı tetkike değer. Çine’de genetik yönden hiperkinetik ve hipersansib insanların şiddetli reaksiyonlarına şahit olmaktadır ki (aşırı derecede hassas ve aşırı hareketli insanlar) bu da adli vaka istatistik kurumunun yüksek seyrini meydana getirdiği gibi asabi mizaç üzerine eklenen fazla alkol ve gastroenterolojik rahatsızlıklara sebep olmakta ve deliriyum termense kadar varan alkolizm ağır ve üzücü neticeleriyle tezahür etmektedir. Çine’de nüfus başına sarf edilen alkol miktarı ağır içki olarak bir litreden fazladır.

Psikolojik olarak alkol alma alışkanlığı tüberkülozun yayılmasında rol oynadığı gibi yerli halkın evlerini sık sık terk ederek içkili lokantalarda vakit geçirmesi veremin sirayetinde de âmâ olmaktadır.

## 2 — Ajanlar : (Fizik, şekil ve biyolojik)

Fizik ajanlardan, fazla sıcak, zararlı böceklerin hayatiyetini insan sağılma yaz ve hatta bahar mevsimlerinde dahi zarar verecek şekilde arttırmaktadır. Bu bakımdan Çine’de entomoloji bilimi ile de uğraşmak iktiza eder. Yeryüzüne insanların değil haşerat ve böceklerin hakim oldukları bir hakikattir. Çine’de zehirli hayvanlar ile ahtapot sınıfına dahil zehirli örümcekler bilhassa fizik faktörler olarak rol oynamaktadır. Şiddetli zehri havi akrepler hassaten Karpuzlu Nahiyesi ile Söğütlük, Kabalar, Sarı köy ve Hacı Paşalarda olmak üzere bütün Çine’de mevcut olup ortalama günde 10 ilâ 20 kişiyi sokmakta, senede 2-3 vefiyat verdirmektedir. Akça ovanın Seferler, Kadılar, Çömlekçi ve bitişik köylerinde küt kuyruklu üçgen kafalı içğ şeklinde gözlü gayet zehirli Engerek yılanları mevcut olup normal olarak senede 8-10 kişiyi ağır olarak sokmakta ve bu kimselerin sağlıkları tıbbi müdahale ile gayet üç iade edilmektedir.

Şemik faktörler meyanında bilhassa İyot noksanlığı adenit guatra sebep olmakta kadınlarda bundan sonraki yaşlarda kendini göstermektedir. Kadınlardaki bu fazla tezahürün endokrin faaliyeti ile fazla iyot kaybedilmesinden ileri geldiği kanaati uyanmaktadır. Bununla beraber tehlikeli bir formasyon olan bazedoğun görülmeyişi memnuniyeti mucip bir haldir.

Biyolojik hastalık ajanı olarak helmenler ve bilhassa oksiyür ve askaritle tenyalar Çine’de yüksek bir kesafette bağırsaklarda yaşamakta olup nispet % 10, % 20dir. Elementlerin oluş sebeplerinde en büyük rolü kasabada kanalizasyonun bulunmayışı fazla çiğ- fakat temizlenmemiş sebze yenışı ve layıkıyla şahıs ve mesken hijyenine dikkat edilmeyişi oynamaktadır.

**3 — Muhit:** Hastalık ve sağlıkta muhitin tesiri çok büyüktür. Hastalığı tanımak ancak muhiti tanımakla kabildir. (Sosyal muhit, biyolojik muhit, canlı olmayan muhit).

Sosyal muhitte aile, okul, iş ve diğer cemiyet hayatı, popülasyon tazyiki, sosyal muhitin ekonomik ve kültürel bünyesi (sefalet yoksulluk, bilgisizlik, gerilik, kötü tradisyonlar, batıl itikatlar, moral çöküntü ve teşkilatsızlık, bu hususta önemli rol oynamaktadır.

Bu bahiste aile hayatı Çine’de koruyucu hekimlik yönünden Türkiye’deki diğer Kazalara nispetle orta bir seviyeyi muhafaza etmekte, fazla alkol bazı ailelerin sosyal bünyesini «sefalet, yoksulluk şekline münce kılmaktadır. Popülasyon tazyiki Kaza nüfusu olarak değilse de, mesken nüfusu olarak hijyenik şartların saklanması mâni olacak bir karakter taşımaktadır.

Kötü tradisyonlar ve batıl itikatlar Kasaba ve köylerde şiddetle savaşılmaları gereken mevzular olarak ortaya çıkmaktadır. Bilhassa epidemi sarılık vakaları, felçler, yılan, örümcek sokmaları, torsiyonlüksasyon, fraktür, en kötü ellerde sağlık yönünden müdahale vaktini geçirerek bekletilmektedir.

Sarılığa karşı dülek denen otu buruna çekmek fikri, de altına hacamat yaptırarak kestirmek düşüncesi tahsilli kimselerin inançlarını dahi şüphe ettirecek derecede ve bütün halkta yaygın bir kanaat halindedir. Bereket ki en ufak porsiyonlara dahi çıkık, kırık ve çatlak denerek yapılan kötü müdahaleler azaların normal anatomik şekil ve fiziki hareket kabiliyetlerini bozmamakta fakat hakiki kırık ve çıkıklar ehliyetsiz ellerde uzuv kabiliyetini acıklı surette kaybettirmektedir.

Canlı olmayan muhit olarak hava depresyonları, iklim, sühnet, toprak, su ve gıda büyük rol oynamaktadır. Sıcak yukarıda zikredildiği gibi haşaratın artmasını akrep, yılan, örümcek, sivri sinek ve karasineğin çoğalmasına sebep olduğu gibi yenilen gıdalarla çocuk ve süt çocuklarında yaz ishallerine sebep olmakta ve büyük ölçüde çocuk vefiyatına münce olmaktadır. Sağlık Merkezinde toksikozdan ölen çocuklar diğer hastalıklardan ölenlerin nispetinden daha çoktur.

Koruyucu hekimlikte esas gayemiz bu hastalıkların sebeplerim kaynaklarını, bulaşma ve yayılma şartlarını, korunma ve hastalığı ortadan kaldırma çarelerini etüt etmekten ibarettir ki, buna epidemiyoloji ve profilâksi diyoruz.

Epidemiyoloji ve profilâksi yönünden halledilmeyen sağlık dâvası haricinde sadece insan deneni makinenin yıpranmasından husule gelen diğer ârizi vakalar kalır ki bunların da tedavisi hemen hemen bütün dünyada aynıdır.

Enfeksiyon canlı mikro organizmaları uzviyet dahilinde üreyip çoğalmasındır ki bunun da husule getirdiği patolojik hadiseler enfeksiyon hastalıkları diyoruz.

Enfeksiyon hastalıklarının ajanları doğrudan doğruya sağlam insanlara geçer ki, buna da bulaşma diyoruz.

Çine’de bulaşma amil ve şeraitini tetkik edersek : Gez enfeksiyon, dezenektizasyon, deratizasyon hususlarının layıkıyla yapılamadığı sadece kifayetsiz şekilde de olsa canlı temaslarını önlemek bakımından D. D. T. tatbikatının büyük faydalar sağladığını, müteakip seneler için karasinek, sivri sinek vasıtasıyla geçici malar, tifo ve koli enfeksiyonlarının önlenmesinde büyük önemi bulacağını kaydederken bu türlü dezenektizasyonlara önem verilmesi elzemdir. Tedavi ve sanitasyon halkası sadece tıbbî tedaviye ihtiyaç duyan hastalar için mümkün olmaktadır ki, Çine’de de bu durum yüz güldürücüdür. Halkın sosyal durum ve fikrî bu halkının muvaffakiyetini sağlayacak karakterde ve tatmin hudutları içerisinde.

İzolman halkasına mesken kifayetsizliği ve hijyenik şartları mevcut bulunmayışı sebebiyle verilecek ehemmiyet Çine’de de tesirsiz kalmakta bu da enfeksiyon hastalıklarının yayılmasında rol oynamaktadır.

Haber verme ve epidemiyolojik araştırma bilhassa dağ köylerinden Kasabaya uzaklık, köy yollarının vasıtaların geçmesine kifayetsiz oluşu ve Maarif dâvasının halledilemeyişi neticesi kültür noksanlığı sebebiyle layıkı veçhile yapılmamakta en çok enfeksiyon hastalıklarında ölen kimselerin de bu köy sakinlerinden oluşu mütalâamızda bize hak verdirmektedir. Çine’nin diğer mıntıklarında halk haber verme ve epidemiyolojik araştırmayı isteme hususunda uyanık ve hareketlidir.

Sağlam insanın profil aksisi için hazırlayıcı sebeplerden korunma halkasının öleni pek az olup, halk gıdasına layıkı veçhile kışın bakmakta ise de yazın sıcak sebebiyle kavun ve karpuz gibi besi değeri düşük

meyvelerle karnım doyurmaktadır. Erkekler ve genç kimseler arasında alkol ve sefahat düşkünlüğü umumi olup uykusuzluk ve yorgunluk yaparak Predis pozisyonunda rol oynamaktadır.

Hastalık aylarında ve bulaşma yollarında korunmada halkın lalettayin sular içmesine Kasaba suyuna alışkanlığı engel olmaktadır. Köylerde halen tahlilleri yapılmamış ve hatta bakteriyolojik ve kimyevî tahlilleri yapıp da içilmesine imkân görülmeyen gayrı sıhhî sular kullanılmakta ve içilmektedir.

Çine Kazasında bakteriyolojik tahlilleri yaptırılan suların tahlil neticeleri aşağıya çıkarılmıştır.

#### Çine Kazasında Bakteriyolojik Tahlilleri, Yaptırılan

Tahlil neticesini gösterir Listedir.

| 100 cc. de                   |                                |                           |
|------------------------------|--------------------------------|---------------------------|
| İçme Suyunun alındığı Yer :  | Koli form Bakteri Sayısı (KMŞ) | *Tahlilin yapıldığı tarih |
| Bağlarbaşı köyü              | 0                              | 30/1/1958                 |
| Hallaçlar köyü               | 0                              | »                         |
| Ovacık köyü                  | 240                            | »                         |
| Kürt deresi köyü             | 0                              | »                         |
| Kasar köyü                   | 0                              | »                         |
| Kuru köy                     | 0                              | »                         |
| Kırk ıfık köyü               | 95                             | »                         |
| Araphisar köyü               | 0                              | »                         |
| Ak dam köyü                  | 0<br>*                         | »                         |
| Dereli köyü                  | 0                              | 21/6/957                  |
| Kadılar köyü                 | 0                              | »                         |
| Kestanelik unluk deresi suyu | 0                              | 17/6/957                  |

Bütün köylerimize gerek bakteriyolojik ve gerekse kimyevî tahlil neticeleri müspet olan sular fennî su tesisleriyle aktıldığından bu halkadan beklenen randıman yarı yarıya halledilmiş olacaktır. Geriye temiz-

lenmemiş sebze ve gıda maddelerinin yenmesi kalıyor ki, üzerinde durulacak müspet tesirli çalışmalar şunlardır kanaatindeyiz:

- 1 — Kazada kanalizasyon dâvasını halletmek,
- 2 — Kaza ve köylerde kara sinek ve sivri sinek mücadelesi için Sıtma Savaşla Belediyenin koordine çalışmasını temin etmek, ve esnafın sağlık kontrollerini sık sık yapmak,
- 3 — Verilecek konferanslarla halkın sağlık bilgisini yükseltmek,
- 4 — Kaza dahilinde zaman zaman görülen ısırtık vakaları için Veteriner Hekimliği ile teşriki mesai dip halka kuduzun mahiyetini anlatmak ve köpeklerin itlâfında yardımlarını istemek.

Çine’de siporadik olarak difteri vakaları gerek Kasaba içerisinde ve gerekse Akça ova Nahiye Merkezi ile yakın köylerinde görülmekte olup (1058 senesinde Çömlekçi köyünde bir vaka tespit edildi. Serumla hasta şifa buldu profilaktik olarak bütün köy aşılandı) 1957 Senesinde Kasabada, 8 musap ve „3 mortalite görülmüş olup halen Akça ova Nafilesi ve bağlı köyler ile Eskiçine Grup Merkezi ve Kasaba Merkezi rapel aşı tatbikatı durumuna getirilmiştir. Geçen seneye nispetle bu seneki musap adedi 1/8 dir.

Andemik olarak Akça ova köyler grubu ile Eskiçine Grup Merkezi ve Kasaba Merkezinde boğmaca (Pertussis) görülmekte 1958 Senesinde epidemik karakter kazanmakta olup aşı yapılmışsa da boğmaca vakalarına ve koruyucu olarak çocuklara tesiri nispi olması hasebiler kat’i netice alınamamakta ve zikri geçen yerlerdeki boğmaca aynı zamanda zafiyete de yol açmaktadır.

Andemik karakterde diyebileceğimiz bir hastalığı da yaptığımız tetkiklere istinaden Kasar köyünde görmekteyiz. Bu köy sakinlerinden hasta olanların % 15— % 20 si Rie Tbc. sine müptelâ oldukları görülmüş olup mezkûr köyde bir tarama yapılmasının lüzumuna inanılmakta fakat maddî kifayetsizlikler buna imkân vermemektedir. Tüberküloz üzerinde iklimin büyük® tesiri olması lazım gelir. Sıcak iklim normal gıdanın alınmasına engel olduğu gibi proteinli gıdalar yerine besi değeri suya eşit abur cubur şeylerle ihtiva edilmesine yol açarak tüberkülozun inkişafında rol oynar.

Açlık, sefalet ve bozuk hayat şartları gibi başlıca verem amilleri yanında iş ve meslek icabı tozlu yerlerde çalışmağa mecbur olan insanlar intan ve iltihaba müsait durumdadırlar. Çine kumlu ve çok tozlu bir ova üzerinde kurulmuş olup bütün insanlar lüzumundan çok fazla toz yut-

maktadır. Veremle mücadele her yerde olduğu gibi her şeyden önce hastalığın cemiyete zararlı olduğu hususunu hastaya öğretmek onu ikna edip arzu edilen idrak seviyesine erişirmektedir' Veremli olduğu halde her gün etrafımızda dolaşan seyahat eden, evlenmek isteyen, gıda maddeleriyle uğraşan kimselere Çine'de fazlasıyla rastlanmaktadır. Çine'de nüfusa göre tüberkülozlu 100.000 de 200-250 civarındadır. (1/50 nispeti) Çine'de ayrıca Hepatit (Karaciğer hastalıkları) fazla görülmekte ve bunların fazla alkolden tevellüt ettiği anlaşılmaktadır.

Yaz aylarında streptokoksak ve stafilkoksak enfeksiyonlardan erizipel, esteomiyelitis ve bilhassa frenkülozis ile panaris vakalarına Çine'de sık sık tesadüf edilmekte bundan da sıcak iklim sebebiyle açık dolaşmak ve toz toprakla daima temas yegâne sebebi teşkil ettiği kanaatini uyandırmaktadır.

Bu kısım Çine Hükümet Tabibi Doktor Celâl Öz Mumcu tarafından yazılmıştır.

#### **E/ — Maarif İşleri:**

Halen Çine Kazasına bağlı 50 okul faaliyet halindedir. Bu okulların ikisi Kaza Merkezinde 48 i de köylerdedir.

Orta Okul : 1948 - 1949 Ders yılında, Mülkiyeti Özel İdareye ait olan Atatürk İlkokulunun ikinci katında 50 öğrenci ile Eğitim öğretime başlayan Ortaokulun halen 250 öğrencisi mevcuttur. Mütemediyen artan öğrenci ve Şube durumu dolayısıyla 1956 Şubatında Hacı hasan kırı mevkiinde ortaokul yaptırma ve Pansiyon Kurma Derneği C tipi bir okul binası inşasına başlamışsa da henüz ikmal edilememiştir. Maarif Vekâletinden yapılan yardım 19.000 lira civarında olup inşaat halen saçak ve çatı lentosundadır. İnşaatın ikmali için 100.000 liralık bir tahsisata ihtiyaç vardır.

Ortaokul tedris kadrosu 5 asil öğretmenle yürütülmektedir, Lisan, riyaziye, müzik, yurt bilgisi, din dersleri, gibi branşlar yardımcı öğretmenler ve tahsissen ilkokul öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. Okulun teşkilât ve inşaa tarzı ciddi bir eğitime elverişli değildir.

**İlkokul:** Kazanın Araphisar, Bereket, Böcek, Cumalı, Çaltı, Çögür- lük, Dorumlar, El deresi Eski Çınar, Evciler, Geneviz, Gök yaka, Hallaçlar, İbrahim kavağı, Kabataş, Kahraman, Karakollar, Kasar, Kızıl güney, Kızıltepe, Kuru köy, Kürt deresi, Mutaflar, Nazırpa, Ovacık, Yeniköy, Saraçlar, Yörükler Akça ova, Ancin, Bölüntü, Camız ağılı, Dereli, Dört-

köyler, Kabalar, Kargı, Soğuk oluk, Sarı köy, Umur köy, Demirci dere, Apak, Alihan, Arap kır, Çoba nisa, Ektirli, Gölcük, Hatip kışla, Kovuk, Ömerler, Tekeler Hacı paşalar köylerinde 1-5 Dershaneli okullar mevcuttur. Umumiyetle okullar gerek yapılış ve gerekse halihazır durumları itibariyle ihtiyaca, Eğitim şartlarına ve Sağlık kaidelerine uygun değildir.

Okul sayısı köy sayısına nispet edildiği takdirde % 64,3 bulunmaktadır. Bu rakam Aydın Vilâyeti seviyesinde tatminkâr bir neticedir.

Okulların Eğitim Araçları ve ufak tefek tamirleri köy Bütçelerine konulan ödeneklerle sağlanmakta ise de nispet bir netice istihsal olunamamaktadır. Bazı okullarda öğrenci sayısı ile öğretmen sayısı ters orantılıdır. Kazanın Kızıltepe, Kuru köy, Kasar, Tekeler, Akça ova ve Evciler okulları başta gelmektedir. Bu okullarda öğretmen sayısı ihtiyaca cevap vermeyecek kadar azdır. Halen Atatürk ilk okulunda, yersizlik ve imkânsızlık dolayısıyla bir çocuk kütüphanesi mevcuttur.

Bu kütüphanenin başında her ne kadar bir öğretmen mevcut ise de bugün için tam randımanla ve beklenen şekilde çalışmadığı aşikârdır. Kısa bir zamanda müstakil ve imkânları geniş bir kütüphane tesisi ehemmiyetle ele alınmalıdır. Kütüphanede mevcut kitap adedi 510 olup mahallî imkanlarla sağlanmıştır. 1957-58 Yıllarında ortalama olarak kütüphaneden 1750 çocuk istifade etmiştir. 1954 - 1958 ders yılları arasında Merkez ve Köy okullarından mezun olan öğrenci sayısı vasatı 1530 dur.

**Beden Terbiyesi:** Çine'de müseccel iki Kulüp vardır, Madran spor ve esnaf spor. Her iki Spor Kulübünde sadece futbol branşında faaliyet göstermektedir. Sporun inkişafı için Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğünün Çine üzerinde alakasızlığı mevcuttur. Halen mevcut olan ve etrafı ihata duvarı ile çevrilip Futbol Sahasının ıslahı, 300 Kişilik bir Tribünün yaptırılması ve bir soyunma yerinin inşası zaruridir. Mezkûr sahanın civarında bir Yüzme Havuzu yaptırılması hem gelir temini ve hem de yaz aylarında gençlere eğlenme imkânı sağlamak bakımından düşünülebilir.

Bu kısım Millî Eğitim Memuru Necmi Bilgi tarafından hazırlanmıştır.

#### **F/ — Teknik Ziraat:**

a) 1958 Senesi zarfında Çine Kazası dâhilinde hububat, bakliyat vs. ekiliş sahaları ile elde edilen ton istihsal aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir.



| Cinsi   | Ekiliş hektar | İstihsal Ton |
|---------|---------------|--------------|
| Arpa    | 1900          | 4560         |
| Bakla   | 125           | 350          |
| Buğday  | 2025          | 4050         |
| Çavdar  | 1925          | 4158         |
| Mahlut. | 125           | 275          |
| Ak darı | 200           | 340          |
| Mısır   | 2000          | 5280         |
| Nohut   | 50            | 85           |
| Bostan  | 800           | 4000         |
| Patates | 2000          | 320          |
| Burçak  | 200           | 400          |

b) Bahçe Kùltürleri, **SEBZE** Sebzeçilik yapılan arazi miktarı 2319 dekadır. (Fasulye, domates, patlıcan, biber, bamya, enginar, kabak, lahana, ıspanak, kereviz, karnabahar, pırasa, turp yetiştirilmektedir.

**MEYVE:** Kazada mevcut istatistiklere göre meyve cinsleri ve ağaç adedi aşağıda gösterilmiştir.

|               |              |                |                |
|---------------|--------------|----------------|----------------|
| Armut : 27486 | Elma : 4344  | Kestane : 3408 | Portakal : 374 |
| Ahlat : 14603 | Erik : 3494  | Kiraz : 193    | Vişne : 231    |
| Asma : 16346  | Dut : 6189   | Mengeç : 3467  | Zerdali : 387  |
| Ayva : 10894  | İncir : 7412 | Muşmula : 146  |                |
| Badem : 5275  | İğde : 49    | Nar : 7783     |                |
| Ceviz : 1638  | Kaysı : 597  | Şeftali : 1818 |                |

c) Kazada 19000 dekar tütün ekiliş sahası vardır. 1958 Yılı dekar verimi 90 Kilo. Senelik rekora 1710 Ton.

d) Pamuk : ekiliş mecmuu 21000 dekar. Dekar verimi 200 Kilo. Umumi istihsal 4200 Ton.

e) Zeytin : 5639 Aileye ait 1985685 adet mahsuldar zeytin ağacı. Kazada 10 Fabrika, 40 adet yağhane, 800 adet Tekne mevcut olup 1958 rekoru 29,785.275 Kg.dir.

f) Arıcılık : Muhtelif köylerde yerli ve fennî usulde arıcılık yapılmaktadır. 6403 adet eski tip ve 295 adet de fennî tipte Kovan mevcuttur..

g) Tavukçuluk: Kazada muhtelif cinste 39780 adet tavuk ve horoz 1050 adet de Hindi mevcuttur.

**k) Ziraî Mücadele Ve Selektör:**

958 Yılında Yörükler köyünde ekin yaprak güvesine karşı 73 Dekâr saha 14650 Gr. barudin sarfı ile ilâçlanmıştır.

**Yabancı Ot Mücadelesi:** Devlet ve Halk eliyle 445 Dekar hububat ekili arazi 112 Kilo Ağ rozan sarfı suretiyle temizlenmiş olup müspet netice alınmıştır. Pamuk emici böcekler ile mücadele : 958 Yılında Devlet

yardımı ve halk eliyle 4989 Dekar pamuk sahası 9344 Kilo % 10 ve 943 Kilo % 50 nispetinde D. D. T. serfiyle böceklerle karşı mücadele açılmış ve müspet netice alınmıştır. Bunlardan başka Caradrina kır tırtılı, çekirge, yeşilçekirge, domuz ve karga, fare, Anamala vitiz, zeytin pamuk biti, zeytin güvesi, Cycloconium mücadelesi, danaburnu, Fusukladium, Sclit, yaprak biti, tütün fideliklerinde solucan ve tel kurtları, kır tırtılı, kırmızı örümcek, eşek arısı, mücadeleleri yapılmakla beraber pamuk sap kesimi, Fümüğe işleri buna muvazi olarak yürütülmüştür. Bütün bu mücadelelerde müspet netice alınmış ve istihsalin verim ve artışında, ilerlemeler kaydedilmiştir.

**İ) Mali Yardımlar :** Hususî Muhasebe ve Muvazene Umumiye den Çine Ziraat Teknisyenliğine, Mücadele İşleri, Ve Çeşitli istihsal branşlarını teşvik için 1958 Yılında yapılan yardım 36118 liraya balığ olmuştur.

Kazada 6 Adet Ziraî Kredi Kooperatifi mevcut olup 1957 yılı içinde çiftçiye, 2, 203, 590 lira ifrazatta bulunulmuştur. (Çine Merkez, Bahçe arası, Cumalı, Kahraman köy, Akça ova, Demirci dere Kredi Kooperatifleri) Çine Ziraat Bankasının aynı sene zarfında Çiftçiye yaptığı ifrazat yekûnu 4,462057 liradır.

Bu kısım Ziraat teknisyeni Orhan Kemal Sarakaya tarafından hazırlanmıştır.

**G/ — Veteriner işleri :**

Çine Kazası Batı Anadolu bölgesinin Aydın ve Muğla vilâyetleri arasında 1410 Kim. kare sahayı işgal eden, Doğusunda Madran Güneyinde Gökbel dağları ile çevrili olup Çine ve Karpuzlu, çayları ile sulanan Çine Ovasına sahip bir bölgedir. Bu bölgenin mera ve otlakiye durumları memleket iktisadiyatında mühim rol oynayan hayvancılık mevzuu için müsaittir. Kazanın 200 dekar otlakiye, 81300 dekar tabii cava ve

merası vardır. Hayvancılığa esas olacak yem ziraatı yapılmamakla beraber muhtelif köylerde 200 dekar Yoncalık vardır. Hayvan ırk ve cinsleri, sığırdan yerli kara, koyunda ak karamandır. Bunlardan başka dağlık bölgelerde yetiştirilen kıl keçisi de önemli bir mevki işgal eder. Bölgede sığırçılık diğer hayvancılık kollarına nispetle ön plânda yer almaktadır.

**Hayvancılık: 1958** Sene başında yapılan hayvan sayımına göre Kazada mevcut hayvan miktarı : (Baş olarak)

36019 Sığır, 30925 Koyun, 12572 Keçi, 2211 At, 6055 eşek, 584 Katır, 475 Deve, 219 Mandadır.

Kaza hayvancılığı hayvan ürünlerinden istifade bakımından üç esas kol üzerinde faaliyet göstermektedir.

**a) Etçilik:** Kazanın yekdiğerinden ayrı üç köyü ve bunlara mücavir yerlerde kasaplık sığır yetiştirilir. (Akça ova, Kürt deresi ve Güney köy) Buraların halkı sonbaharda Anadolu'nun muhtelif yerlerinden topladıkları sığırları kışın kendi otlakıyelerinde besleyerek ilkbaharda çeşitli pazarlarda satarlar. (Akça ova, Karpuzlu, Kürt deresi, Çine, ve Bahçe arası) 1957 Senesinde adı geçen hayvan pazarlarında muamele gören büyük baş hayvan yekûnu 10968 dir. Rakamdan da anlaşıldığı üzere Çine Kazasından hayvan ihracatı küçümsenmeyecek bir yekûn tutmaktadır. Kazadan çıkan hayvanların resmî kayıt ve istatistikleri tespit edilmesine rağmen giren hayvanlar maalesef kayıt dışı kalmaktadır. Bunun için hayvan sayımında celep sığırı tabir edilen bu kasaplık hayvanlar Kaza umumî yekûnuna dahil edilmemektedir. Bölgenin iklim durumu kış mevsimlerinde gayet müsait geçtiğinden besi hayvanları hususî barınak yapmağa ihtiyaç hissetmeden bahara kadar mera ve otlakıyelerde kışı geçirmektedirler. Hayvanlara Tabiattaki buldukları ottan gayrı bir yem verilmediği gibi ihtiyacı olan tuz dahi sağlanmaz. Eğer sonbahar yağışlı geçmiş ve ot bol ise (1957 Senesinde olduğu gibi) kışın fevkalâde beslenirler. Gaye ticarî olduğu için et randımanı yüksek olur ve celepler iyi para kazanırlar. Zaten hayvanlar hiçbir- emek sarf etmeden geliştiklerinden alım ve satım külfetinden başka bir şey istemeyen kazançlı bir meşgale olur.

**b) Sütçülük :** Hayvan yetiştiriciliği iptidâi olduğu için süt verimi de cüz'idir Sığır cinsleri yerli olduğundan bunların günlük verimleri 3-5 kilo civarında olup ancak hayvan sahibinin ihtiyaçlarına cevap verir. Köylü umumiyetle süt mevzuunda, bir sanayi ve pazar mevcut olmadığından heves etmemektedir. Nahiye Merkezi ve Kaza Merkezi civarındaki köyler bu yerlerin pazar kurulan günlerine tesadüf eden günler

de bir haftalık tereyağı ile o gün yaptığı yoğurdunu (2-3 kilo tereyağı, 2-3 bakraç yoğurt pazara satmağa getirir) Bunlardan başka süt ve süt mamulleri ile uğraşılmaz.

**e) Çeki Gücü:** Kaza dahilinde Traktörler nazara alınmazsa ziraat geniş ölçüde öküz gücü ile yapılmaktadır. Traktör kullanamayacak kadar az arazisi olan ve yeri traktör çalıştırmaya müsait olamayanlar muhakkak bir çift öküz beslerler. Öküz aynı zamanda araba çekmekte ve kullanılmaktadır.

**Sun'i Tohumlama:** 1952 Yılında Çine'de sun'i tohumlama işlerine başlanmıştır. İklim uyması, yavrularına esas karakterlerini gayet kolay nakledebilecek bir cins olan ve memleketimizde yetiştirilen Karacabey Montafon damızlıkları örnek ırk olarak seçilmiştir. 1957 senesi sonuna kadar 5 sene zarfında 6839 baş inek tohumlanmış ve % 70 i üstünde netice alınmıştır. Yeni yavruların yarısı erkek olup hesaplanırsa halen Çine'de 3000 baş inek mevcuttur. Umumiyetle köylü sun'i tohumlama işlerini müspet karşılamaktadır. Tohumlama sezonu Marttan Ekime kadar devam etmektedir. Sun'i tohumlama çalışmalarını teşvik için her sene sergi açılmakta ve derece alan hayvanlara Ziraat Vekâleti tarafından gönderilen mükâfatlar dağıtılmaktadır.

**Hayvan Hastalıkları İle Mücadele:** 1234 Sayılı K. nun şümülüne giren 33 Hastalıkla uğraşılmaktadır. Hastalıkların tespiti iki türlü olmaktadır. Tarama ve ihbar. Tarama, Kaza Hayvan Pazarlarının kontrolü ve köylerdeki araştırma ile, ihbar ise köy muhtarlarının hastalıkları bildirmeleri neticesinde vuku bulmaktadır. Kazada en çok görülen ve mücadele edilen hastalıkların başında şap, Şarbon ve Koyun çiçeği gelmektedir. Bu hastalıklara karşı profilaktik olarak aşı mücadelesi yapılmaktadır.

**Hayvan Irkları:** Sığır ırkına yukarıda temas edilmiştir. Burada kısaca koyunculuk, keçi yetiştiriciliği, atçılık vs. bahsedeceğiz.

a) Son hayvan sayım cetveline göre Kazada 3925 baş koyun vardır. Bu rakama dişi, erkek ve kuzu dahildir. Bu miktar hemen hemen müsavi denecek şekilde Kazanın köylerine taksim edilmiştir. En büyük sürü 300-400 adedi geçmemektedir. Koyun ırkı nev'i olarak bölgede eskiden beri yerleşmiş ve bölgenin malı olmuş dağıhtır. Bu nev'i üzerinde şimdiye kadar bir ıslah çalışması yapılmıştır. Yetiştiricilik iptidaî bir tarzda olmakta, bütün mıntıkada fennî bir ağıl dahi mevcut bulunmamaktadır.

Kazada mevcut geçi adedi 12572 olup dağ köylerine inhisar etmek

tedir, Ormanların tahribi neticesinde bu sahada gittikçe gerilemektedir. Irk siyah kıl keçisidir.

Kazaya komşu vilâyetlerden koyun ve keçilerini otlatmak üzere senede ortalama olarak 25 sürü gelir. Bu sürü sahipleri daha evvelden gelerek hususî şahıslara veya köy şahsiyetine ait otlak ve meraları icar ederler. Sonbaharın sonunda veya kış aylarının başlangıcında sürüleriyle icar ettikleri meralara gelirler ve ilkbaharda geri dönerler. Sürülerin 5-6 sı keçi diğerleri koyundur. Bu sürülerin Kazaya İktisadî bakımdan sağladıkları tek menfaat mera ve otlakiye icar bedelleridir.

Kazada 2211 at mevcut olup gittikçe gerilemektedir. Yalnız binek hizmetinden başka işlerde kullanılmayan at ırkı diğer ırklar gibi yerli ırktır. 957 Yılında Kazaya Noniuz ağırları getirilmiş ve tecrübi olarak 62 kısarak tohumlanmıştı. Bunlardan 25 tay elde edilmiştir.

Dağ köylerinde ve bilhassa Tahtacı köylerinde katır, diğer köylerde de hemen hemen her evin muhakkak bir merkebi mevcuttur. Bu hayvanlar her yerde olduğu gibi Çine'de de köylünün pazar yüklerini ve evin diğer nakli işlerini yaparlar.

Bu kısım Çine Veterineri Zeki Benlioğlu tarafından hazırlanmıştır.

#### **H/ — Bayındırlık İşleri:**

Çine Kazası dahilinde köy içme suları, köy yolları, köy köprüleri,, köy okulları, köy camileri, köy konakları ve köy içme su Depoları aşağıdaki şekilde yürütülmüştür :

a) Köy içme suları ve İçme su Depoları yapılan köyler aşağıda gösterilmiştir.

Araphisar (957 Senesinde 1,5 inçlik 2250 metre boru verilerek 5 kap taş ve bir su deposu yapılmıştır.

Arap kır 957 senesinde 1.5 inçlik 2030 metre boru verilmiş 3 kap tas ve bir su deposu inşa edilmiştir.

Ancin 1956 Yılında 2960 metre boru verilmiş 15 Tonluk bir su deposu inşa edilmiştir.

Aktan 1957 Yılı içinde 2030 metre 1,5 inçlik su borusu verilmiş 15. tonluk su deposu inşa edilmiştir.

Altmabad 1956 Yılında 1983 metre su borusu verilmiş 15 tonluk su deposu inşa edilmiştir.

Akçaabat 1956 Senesinde 4095 metre 1,5 inçlik su borusu verilmiş 1958 Yılında 15 tonluk bir su deposu inşa edilmiştir.

Böcek 1956 Yılında 1997 metre su boru su verilmiş 1957 Yılında 35 tonluk içme su deposu yapılmıştır.

Dutlu oluk 2000 metre boru verilmiş ve 20 tonluk bir su deposu inşa olunmuştur.

Dereli 1957 Yılı içinde 2500 metre 1,5 inçlik su borusu verilmiş 15 tonluk bir su deposu inşa olunmuştur.

Gölyaka 1956 Senesinde 2795 metre su borusu verilmiş ve su deposu yapılmıştır.\*

Gölcük 1957 Senesi içinde 3000 metre 1,5 inçlik boru verilmiş 1958 senesinde de 15 tonluk bir su deposu inşa olunmuştur.

Hallaçlar 1957 Yılı içinde 1684 metre boru verilmiş 1958 yılında 35 Tonluk bir su deposu inşa olunmuştur.

Kahraman köy 1957 Yılı içinde 1592 metre 1,5 inçlik su borusu verilmiştir.

Kırk ışıık 1957 Yılı içinde 2500 metre, 1,5 inçlik 1958 senesinde 300 metre 3/4 inçlik boru verilmiş ve aynı yıl zarfında 15 tonluk iki 3U deposu inşa edilmiştir.

Kasar 1957 Senesinde 2938 metre 1,5 inçlik boru verilmiş, 1958 de biri 15 biri de 35 tonluk olmak üzere iki su deposu inşa edilmiştir.

Kuru köy 1957 Yılı içinde 1300 metre boru verilmiş 1958 de bir su deposu inşa olunmuştur.

Kargı 1956 Yılı içinde 451 metre su borusu verilerek içme su tesisatı yapılmıştır.

Ovacık 1957 Yılında 4200 metre 1,5 inçlik boru verilmiş ve 15 tonluk bir içme su deposu yapılmıştır..

Uncular 1957 yılında 1250 metre 1,5 inçlik boru verilmiş ve 15 tonluk su deposu İnşa olunmuştur.

Yeniköy 1956 Yılında 2495 metre 1,5 inçlik boru verilmiş ve 35 tonluk su borusu yapılmıştır.

Kürt deresi 1957 Senesinde 1,5 inçlik 1650 metre boru verilmiş iki kap taş ve bir su deposu inşa olunmuştur.

Kazada köy içme suyuna şiddetle ihtiyacı olan köyler ile isale tulü aşağıda gösterilmiştir.

Dorunlar (1500 metre), Koç Araplar (1100), Keçi köy (1500), Geneviz (4500), Tepeköy (1710), Bereket (2350), Kavşıt (3780), İbrahim- kavağı (2700), Kırk ışıık (2500), Dalip (3820), Çobansa (10120), Kovuk (2350), Seferler (3200), Kadılar (700), Çömlekçi (650) Çügürlük (ölçülmemiştir). Damarası (sögütçük) (köy kuruları inşası), Ektirli (ölçülmemiştir), Güney köy (ölçülmemiştir), Karakollar (Aydın Nafda Müdürlüğünce yaptırılan proje köy muhtarındadır.), Orhaniye (kuyu), Yörükler (ölçülmemiştir.), Hacı paşalar (2250), Soğuk oluk (2150), Yağışlar (4200), Apak (1400), Araphisar (1450).

b) Köy yolları : 1957-58 Senesinde yapılan, ıslah edilen, yeniden elden geçen yollar.

Demirci dere - Akçaabat yolu (yeniden) Demirci dere - Tekeler - Yahşılar yolu (yeniden ve ıslah), Demirci dere - Buz dere yolu (yeniden), Karpuzlu şosesinden— Apak, Ektirli - Alihan - Gölcük yollarının ıslah ve stabilizesi, Çine - Akça ova nahiye yolunun ıslah ve stabilizesi, Çaltı köprüsü - Gök yaka - Çögürlük yolunun güzergâh tespiti ve bir kısmının stabilizesi, Karakollar, Kahraman köy arasının ıslah ve stabilizesi, Kasar yolunun ıslahı, Tepeköy ve Kızıl güney yolunun ıslah ve stabilizesi, Kuru köy - Yeniköy yolunun ıslahı, Ovacık, Kırk sakallar, Nazırpa yolunun tamiri, Kadılar, Dereli yolunun ıslahı ve Ömerci yokuşunun tanzimi,

Kazanın ıslah ve yeniden yapılması lüzumlu yollar ile kilometre tulleri aşağıda gösterilmiştir :

Ovacık ve Nazırpa yolu (yeni-8 kim.), Tekeler - Yahşılar - Meriçler (yeni 13,5 Kim.), Çine, Kırk ışıık (ıslah 8 Kim.), Kürt deresi (yeni 2,5 Kim.), Karpuzlu yol iltisakından Çögürlük - Bahçe arası yolu (yeni 9 Kim.), Karpuzlu yolu iltisak (yol ıslahı 8,5 Kim.), Çine Kara ayıt yolu (yeni 6 Kim., Hacı paşalar - Devlet yolu (yeni 10 Kim.), Sögütçük Kabalar, Sarı köy, Alt mabat, Akça ova - Hasanlar - Kadılar - Seferler - Ancin (Islah 20 Kim.), Umur köy - Camız ağılı - Kargı - Kabataş - Dereli - Soğukluk (Islah 21 Kim.) Çine Kahraman - Kabataş - Araphisar - Hacılepbeleni (ıslah 19 Kim.) Böcek Bademli (yeni 4,6 Kim.)

Akçaabat - Çeşmeden Kocalı Kazasına (yeni 21 Kim.)

c) Köy köprüleri: 957-58 Senesi zarfında inşa edilen köy köprüleri: Güney köy beton köprü (23 Metre), Çaltı. ve Gölcük köprüleri ile Umur köy köprüsünün tamir ve izliklerinin çakılması, Kürt deresi yolu üzerinde 3 beton köprü inşası.

Önümüzdeki yıllarda yapılması gereken köy köprüleri çalışması aşağıda gösterilmiştir :

Hasar köyünde (beton tabiiye), 14 metre yedilik büz, Çine Akça ova (yeniden 5,5 metre uzunluk, Cumalar yeniden 5 metre uzunluk; Soğuk oluk yeniden 4 metre uzunluk, Çobansa beton tabiiye 22,5 metre uzunluk, Çöğürlük 4 ve 5 metre uzunluğunda iki köprü, Kovuk 4 metre uzunluğunda bir köprü, Hatip kışla 10 metre uzunluğunda bir köprü Umur köyde 20metrelik beton tabiiye,

d) Köy okulları : 958 Senesi zarfında Çine’de : Nazırpa, Ovacık Kürt deresi, Akça ova, Ömerler köylerinde yeniden 5 ilkokul binası yapılmış ve bunların duvar, çatı ve kiremit işleri ikmal edilmiştir. 959 Senesinde sıva ve doğrama işleri tamamlanacaktır.

e) Köy camileri: 958 Senesinde Çine’de: Yürükler, Meriçler, Gölcük, Saraçlar, Apak, Bahçe arası köylerinde 1 ve Çöğürlükte de 2 Cami inşa olunmuştur.

f) Köy konakları : 957 - 58 Senelerinde Ancin, Ömerler, Tekeler, Yörükler köylerinde köy odaları inşa olunmuştur.

g) Köy içme su depoları: 958 Senesinde Akçaabat, Gölcük, Hallaçlar, Kırk ışık, Kuru köy, Ak dam, Hasar (iki) Dereli, soğuk oluk, köyleri içme su depoları ile Damarası ve Tepeköy kuyuları ikmal olunmuştur.

#### **K/ — Mahallî İdareler :**

**a) Hususî Muhasebe:** 954 - 958 gayesi itibariyle varidat, tahsilât ve Vilâyetten meyhuzat miktarlarını gösterir cetvel aşağıya çıkarılmıştır.

| Senesi | Sarfiyat | Tahsilât | Mehuzat | Tahakkuk      | Tahsilât    | NÎSBET |
|--------|----------|----------|---------|---------------|-------------|--------|
|        | L.       | L.       | L.      | Sabik-Halliye | S-H.        | S-H.   |
| 954    | 207.000  | 68262    | 137.000 | 15489 56960   | 11016 54008 | 71 95  |
| 955    | 98.800   | 84003    | 10.900  | 15184 64911   | 11315 61952 | 74 95  |
| 956    | 106.300  | 89041    | 9.920   | 14976 64466   | 10747 66166 | 72 95  |
| 957    | 158.072  | 85041    | 77.500  | 19766 73786   | 10178 66585 | 51 90  |
| 958    | 84.650   | 89200    | 30.000  | 22516 80692   | 12026 71170 | 54 89  |

NOT: 958 İstatistikleri Kasun 958 e kadar olanlardır.



Aynı seneler içindeki sarfiyat müfredatı aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir. (Maaş ve Ücret hariç)

| Senesi | Derneklere<br>yardım | Köy İlkokul | Merkez<br>İlkokulu | Köy İçme<br>Suyu | Köy Yolları | Köylere<br>Yardım |
|--------|----------------------|-------------|--------------------|------------------|-------------|-------------------|
| 954    | —                    | 27863       | 11960              | 19900            | 66781       | 3350              |
| 955    | 8.000                | —           | 10000              | 1000             | 14176       | 2700              |
| 956    | * 5.000              | —           | 25636              | —                | 500         | —                 |
| 957    | —                    | 28474       | —                  | —                | 40455       | 2950              |
| 958    | 3.000                | 67418       | —                  | —                | 3000        | —                 |

Özel İdare halefi Belediyeye ait bir bina içinde kirayla oturmaktadır. İskân şartları iyi fakat icar bedeli mahallî rayiçlere göre ziyadedir. Emlâk olarak Özel İdareye ait, bir kaymakam evi mevcuttur, satışı halinde mühim bir gelir sağlanacağı tahmin edilmektedir.

Çine kazası Köy sınırları içerisinde tahakkuk ve tahsil olunan Devlet Özel İdare ve Köy Bütçelerine ait Müfredatlı cetvel aşağıya çıkarılmıştır. Bu cetvele göre 957 Malî yılında 82 köyde Hazineye ödenen miktar 51440 lira 30 kuruştur. Özel İdarece tahsil olunan para 6454 lira 71 kuruştur. Ve köy Bütçesine intikal eden salma yekûnu ise 97889 lira 24 kuruştur.

**CİNE KAZASI KÖYLERİ SINIRLARI İÇİNDE 1957 MALÎ  
YILI ZARFINDA TAHAKKUK VE TAHSİL OLUNAN  
DEVLET, ÖZEL İDARE VE KÖYCE TAHSİL OLUNAN  
VASITASIZ VERGİ VE SALMA MİKTARI**

| Köyün<br>ADI | Devlet elile tahsil<br>olunan vergi<br>Tahakkuk-Tahsilât |         | Özel İdare elile<br>tahsil olunan<br>vergiler Tahakkuk-<br>Tahsilât |        | Köyce Salınan<br>Salma<br>Tahakkuk-<br>Tahsilât |      |
|--------------|----------------------------------------------------------|---------|---------------------------------------------------------------------|--------|-------------------------------------------------|------|
| A rap hisar  | 941,60                                                   | 941,60  | 62,18                                                               | 15,18  | —                                               | —    |
| Bedirler     | 255,20                                                   | 255,20  | 44,35                                                               | 44,35  | 2450                                            | 1851 |
| Böcek        | 882,40                                                   | 882,40  | 29,77                                                               | 29,77  | 1500                                            | 1055 |
| Bereket      | 40,80                                                    | 40,80   | 9,92                                                                | 9,92   | 1094,53                                         | 953  |
| Bahçe arası  | 96,80                                                    | 96,80   | 121,90                                                              | 121,90 | 4000                                            | 4000 |
| Bademli      | 171,20                                                   | 171,20  | 65,27                                                               | 65,27  | 600                                             | 417  |
| Bucak        | 301,60                                                   | 301,60  | 39,88                                                               | 39,88  | 600                                             | 390  |
| Cumalı       | 3643,40                                                  | 3643,40 | 138,67                                                              | 138,67 | 2000                                            | 2000 |

| Köyün          | Devlet elile tah- Özel İdare elile tahsil |         |                   |        | Köyce Salman      |         |
|----------------|-------------------------------------------|---------|-------------------|--------|-------------------|---------|
| ADI            | sil olunan vergi                          |         | olunan vergiler   |        | Salma             |         |
|                | Tahakkuk-Tahsilat                         |         | Tahakkuk-Tahsilât |        | Tahakkuk-Tahsilat |         |
| Çaltı          | 545,60                                    | 545,60  | 143,77            | 143,77 | 1160,34           | 885,70  |
| Çaputlar       | 343,20                                    | 343,20  | 0,00              | 0,00   | 400               | 148     |
| Çöğürlük       | 208,80                                    | 208,80  | 131,60            | 131,60 | —                 | —       |
| Çatak          | 317,60                                    | 317,60  | 1,96              | 1,96   | 457,75            | 113     |
| Damarası       | 188,00                                    | 188,00  | 75,51             | 75,51  | 2500'             | 2156,50 |
| Dorumlar       | 359,20                                    | 359,20  | 61,51             | 61,35  | —                 | —       |
| Dıtluoluk      | 110,40                                    | 110,40  | 36,45             | 36,45  | 430,95            | 320     |
| Elderesi       | 527,20                                    | 527,20  | 30,93             | 30,93  | 1018,10           | 677,50  |
| Eskiçine       | 1390,20                                   | 1390,20 | 179,09            | 168,78 | —                 | —       |
| Evçiler        | 467,20                                    | 467,20  | 62,47             | 32,30  | 1694,52           | 1600    |
| Gen evi s      | 524,00                                    | 524,00  | 97,97             | 97,97  | 1636,76           | 1361,76 |
| Gök yaka       | 1540,80                                   | 1540,80 | 273,57            | 265,59 | 2600              | 2350    |
| Hacılepbeleni  | 482,40                                    | 482,40  | 2,06              | 2,06   | —                 | —       |
| H. Kabasakallı | 408,00                                    | 408,00  | 20,06             | 20,06  | 1150              | 902     |
| Hallaçlar      | 1287,20                                   | 1287,20 | 70,37             | 70,37  | 2000              | 1688    |
| İbrahim kavagı | 854,40                                    | 854,40  | 10,63             | 10,63  | 568,25            | 274,35  |
| Kahraman       | —,—                                       | —,—     | 112,63            | 112,63 | —                 | —       |
| Kavşıt         | 1253,60                                   | 1253,60 | 65,59             | 65,59  | 894,46            | 416,46  |
| Karakollar     | 216,00                                    | 216,00  | 338,89            | 338,89 | 4000              | 3041,50 |
| Karahayıt      | 425,60                                    | 425,60  | 1,91              | 1,91   | 847,93            | 597,75  |
| Keçi köy       | 271,20                                    | 271,20  | 4,33              | 4,33   | 1210              | 804     |
| Kırk ışık      | 218,40                                    | 218,40  | 37,24             | 37,24  | 1067,38           | 925,35  |
| Kırk sakallar  | 1340,00                                   | 1340,00 | 10,42             | 9,62   | 658               | 500     |
| Kızıl güney    | —,—                                       | —,—     | 112,14            | 112,14 | 1500              | 1500    |
| Kanar          | —,—                                       | —,—     | 0,00              | 0,00   | —                 | —       |
| Kürt dere      | 524,00                                    | 524,00  | 190,37            | 190,37 | 2000              | 1590    |
| Kuru köy       | 544,80                                    | 544,80  | 42,92             | 39,58  | 2478              | 2096    |
| Koca Araplar   | 283,40                                    | 283,40  | 26,04             | 26,04  | 1143,45           | 952,50  |
| Kabataş,       | 460,00                                    | 460,00  | 111,09            | 103,75 | —                 | —       |
| Mutaflar       | 1353,60                                   | 1353,60 | 11,13             | 11,13  | 2857,84           | 1786,80 |
| Nazırpa        | 2748,80                                   | 2748,80 | 21,65             | 16,85  | 707,47            | 580     |
| Orhaniye       | 99,26                                     | 99,26   | 41,80             | 41,80  | 1100              | 960     |

| Köyün<br>ADI     | Devlet elile tah-<br>sil olunan vergi<br>Tahakkuk-Tahsilât |                 | Özel İdare elile tahsil<br>olunan vergiler<br>Tahakkuk-Tahsilât |                | Köyce Sahınan<br>Salma<br>Tahakkuk-Tahsilât |                 |
|------------------|------------------------------------------------------------|-----------------|-----------------------------------------------------------------|----------------|---------------------------------------------|-----------------|
| Ovacık           | 568,80                                                     | 568,80          | 28,85                                                           | 28,85          | 785,79                                      | 570             |
| Saraçlar         | 1704,00                                                    | 1704,00         | 51,70                                                           | 48,36          | 2200                                        | 1890,50         |
| Sarıç            | 256,80                                                     | 256,80          | 13,84                                                           | 13,84          | 186,08                                      | 65,50           |
| Tatarmemişler    | 2092,00                                                    | 2092,00         | 0,98                                                            | 0,98           | 1022,36                                     | 850,10          |
| Taşoluk          | 522,40                                                     | 522,40          | 0,98                                                            | 0,98           | 590                                         | 508             |
| Yağcılar         | 229,60                                                     | 229,60          | 41,41                                                           | 34,62          | 372,40                                      | 230             |
| Yeniköy          | —                                                          | —               | 14,22                                                           | 14,22          | 1824,61                                     | 1320            |
| Yörükler         | 866,40                                                     | 866,40          | 12,03                                                           | 7,22           | 1400                                        | 1676            |
| Akçaoova         | 791,40                                                     | 791,40          | 457,57                                                          | 422,82         | 6000                                        | 4907,50         |
| Ancın            | 230,40                                                     | 230,40          | 41,18                                                           | 15,18          | 1608,90                                     | 1487            |
| Akdam            | 230,40                                                     | 230,40          | 0,00                                                            | 0,00           | 2413,95                                     | 1871            |
| Altınabat        | 133,60                                                     | 133,60          | 9,31                                                            | 9,31           | 1219,01                                     | 980             |
| Bölüntü          | 24,80                                                      | 24,80           | 92,89                                                           | 81,85          | 2024,77                                     | 1873            |
| Camızağılı       | 811,20                                                     | 811,20          | 91,75                                                           | 88,73          | 1763,49                                     | 1541            |
| Çömlekçi         | 83,20                                                      | 83,20           | 264,01                                                          | 263,03         | 2558,38                                     | 2342,50         |
| Dereli           | 71,20                                                      | 71,20           | 238,86                                                          | 221,33         | 1732,95                                     | 1495,50         |
| Kargı            | 334,40                                                     | 334,40          | 133,22                                                          | 115,94         | —                                           | —               |
| Kadılar          | 460,80                                                     | 460,80          | 115,83                                                          | 105,83         | 3006,19                                     | 2378            |
| Kabalar          | 1712,80                                                    | 1712,80         | 26,67                                                           | 21,87          | 1658,40                                     | 1359,40         |
| Seferler         | 708,80                                                     | 788,80          | 31,86                                                           | 31,86          | 2350,66                                     | 1807            |
| Sarıköy          | 30,40                                                      | 30,40           | 76,85                                                           | 54,56          | 1638,05                                     | 1026,05         |
| Soğukoluk        | 236,80                                                     | 236,80          | 87,39                                                           | 61,67          | 2352,35                                     | 2384            |
| Söğütçük         | 985,60                                                     | 985,60          | 0,00                                                            | 0,00           | 1072,25                                     | 933,25          |
| Umurköy          | 596,00                                                     | 596,00          | 37,40                                                           | 27,32          | —                                           | —               |
| Abak             | 1634,20                                                    | 1634,20         | 235,03                                                          | 218,43         | 1930                                        | 3028            |
| Akcaabat         | 1282,40                                                    | 1282,40         | 63,39                                                           | 63,39          | 1200                                        | 866,50          |
| Aleyhan          | 1034,40                                                    | 1034,40         | 93,35                                                           | 68,06          | 3300                                        | 2899,50         |
| Arapkırı         | 629,60                                                     | 629,60          | 31,14                                                           | 4,54           | 1826                                        | 1314            |
| Cumalar          | 14,40                                                      | 14,40           | 69,72                                                           | 66,38          | 1270                                        | 992,50          |
| Çobanisa         | 420,80                                                     | 420,80          | 65,26                                                           | 64,77          | 2450                                        | 1960            |
| Demircidere      | 1821,30                                                    | 1821,30         | 643,28                                                          | 599,40         | —                                           | —               |
| Dalıp            | 127,20                                                     | 127,20          | 13,51                                                           | 11,60          | 2015                                        | 1347            |
| Ektirli          | 508,80                                                     | 508,80          | 47,68                                                           | 37,02          | 507,22                                      | 383,22          |
| Gözcük           | 633,20                                                     | 633,20          | 169,01                                                          | 152,54         | 2340                                        | 1683,50         |
| Güney            | 809,60                                                     | 809,60          | 0,00                                                            | 0,00           | 2500                                        | 2038            |
| Hatıpkışla       | 189,60                                                     | 189,60          | 319,10                                                          | 291,25         | —                                           | —               |
| Koçuk            | 397,60                                                     | 397,60          | 69,96                                                           | 66,62          | 1500                                        | 936,50          |
| Meriçler         | 230,40                                                     | 230,40          | 66,42                                                           | 66,42          | 250                                         | 147,50          |
| Ömerler          | 1391,20                                                    | 1391,20         | 61,51                                                           | 57,17          | 3000                                        | 2891            |
| Tekeler          | 447,20                                                     | 447,20          | 292,69                                                          | 280,05         | 4000                                        | 3589            |
| Umcular          | 297,60                                                     | 297,60          | 16,98                                                           | 16,02          | 1300                                        | 1090,75         |
| Yağsılar         | 263,20                                                     | 263,20          | 20,92                                                           | 16,29          | 1100                                        | 685             |
| <b>Y e k ü n</b> | <b>51440,30</b>                                            | <b>51440,30</b> | <b>6919,53</b>                                                  | <b>6454,71</b> | <b>120064,24</b>                            | <b>97889,24</b> |

b) Belediye Malî yönden bir istikrar arz etmediği için Varidat masraf yekûnları ve hesabı katileri ele alınmamıştır. Halen 100000 liranın üstünde kanuni paylar borcu ve 1000000 na yakın İller Bankası istikraz borcu Belediyenin tahammül edemeyeceği bir külfet olarak ortada durmaktadır.

Kaza Fennî İçme su tesisi 1949 tarihinde başlamış 5/5/951 tarihinde hizmete açılmıştır. İçme suyu Mardin bölgesinde haklı bir şörete sahiptir. Mevcut tesislerin Kabotajlardan ana depoya uzunluğu 7 Kilometredir. Ana su borularının kutru 80 lik tali yolların boru kutru ise 75 ilâ 200 lüktür. Bütün borular Fonttur. Senelik ortalamalara göre 24 saatte ana depodan çıkan su miktarı 144 Tondur. Sokaklarda mevcut çeşmelerin adedi 15 su abone adedi ise 696 dır. Yıllık, kayıtlara intaka! eden, su sarfiyatı 89418 Tondur. «1957»

Çine'de elektrik santralı 946 tarihinde kurulmuş 3/3/947 den itibaren de hizmete girmiştir. Tesisat ihtiyaca yeter bir şekilde hesaplanmadığından muhtelif tarihlerde yeni motorlar mübalaası zarureti hasıl olmuştur. 1946 yılında 15370 liraya 90 beygirlik Bin devirli, 1954 de 30000 liraya 67 beygirlik 750 devirli, 1951 de 12000 liraya 27 beygirlik 1000 devirli, 1957 yılında 90000 liraya 120 beygirlik 2 motor mubayaa olunmuştur. Motorların markaları ayrı olup parça bakımından yekdiğerine fayda sağlamamaktadır. Kasabadan elektrik abone adedi 1957 yılında 755 olup aynı sene zarfında istihsal edilen kilovat miktarı 156119 dur.

Mezkûr cereyan şu şekilde istihlâk olunmuştur. 5600 santralın iç ihtiyacı, 150519 santral çıkış cereyan kilovatı «Şebekeye», Şebekede satılan cereyan 140859. Şu halde Şebeke kaydı senevi 9660 kilovat civarındadır.

Muhtelif senelere ait elektrik ve su işletmelerine ait müşterek rakamlar aşağıda gösterilmiştir.

| Yılı | Bütçe  | Varidat | Masraf |
|------|--------|---------|--------|
| 1954 | 49990  | 54763   | 52254  |
| 1955 | 49990  | 56775   | 55996  |
| 1956 | 106700 | 71416   | 68657  |
| 1957 | 119315 | 84252   | 99026  |

c) **Kanalizasyon** : Kazanın kanalizasyon tesisatı olmadığı gibi inşası içinde her hangi bir teşebbüse geçilmemiştir. Bunun aksine yer

altı tesisleri ikmal edilmeden kaldırım ve yol inşasına yatırımlar yapılmaktadır.

**ç) Mezbağa:** Halen inşa edilen yeni mezbağa binası işleri İller bankasından istikraz edilen 85000 lirayla Emaneten yürütülmektedir.

Bu gün için Çine’de Belediyecilik yönünden halli gereken, vatandaş sağlığı ile de yakın ilgisi bakımından başlıca iki mesele mevcuttur. Kasabanın yaz aylarında sıkıntı mevzuu olan içme su meselesi ve her türlü sarı hastalıkların yayılmasında amil olan kanalizasyonun ademi mevcudiyeti.

#### IV — TELEFON

Çine dahilinde 100 lük bir santral muhabere işlerini sağlamaktadır. Bu santral Yatağan ve Aydın’la sabah 8 den gece yarısı 12 ye kadar irtibatı temin etmektedir. Bunun dışında İktisadi, Ticari ve İdari zaruretler Akça ova, Karpuzlu nahiyelerinde de telefon irtibatının mevcudiyetini âmîr kılmaktadır.

Jandarma telefonunun Aydın, nahiyeler ve karakollarla irtibatı mevcuttur. Akça ovada 20 lik, Karpuzluda 20 lik, Sarıçam ve Emiroğlu’nda 10 3uk ve Merkezde 100 lük olmak üzere 5 adet santral mevcuttur. Jandarma telefonunun Yatağan ilçesi ile irtibatı mevcuttur.

Orman Bölge Şefliğinin merkezde 10 luk bir müstakil santrali mevcuttur. Aydın ve Muğla’ya, Maaran ve Ay belen köylerine yangın kulelerine hatları ve telefon irtibatı olduğu gibi ayrıca Jandarmaya da bağlıdır.

81 köyün dahil olduğu Köy telefon birliği 16/4/953 tarihinde kurulmuştur. 1958 yılı Bütçesi 8186 lira 52 kuruştur. Bu güne kadar telefon Birliği 63 köye telefon hattı çekmiştir. Birliğin 10 telefonu mevcut olup 6 santral da demir başına kayıtlıdır. Bu santrallar eski Çine, Ancın, Saraçlar, Tokmak «5 lik» Emiroğlu karakolundan 10 luk ve merkezde de 30 luk olmak üzere dağıtılmıştır.

#### M/ — Kesini Binalar:

Hali hazır Hükümet Konağı, çok eskiden inşa edilmiş bu. günkü ihtiyaca cevap vermekten uzak, ve oldukça harap ahşap bir binaadır. İçerisinde dahiliye dairelerinden Kaymakamlık, tahrirat katipliği Nüfus memurluğu, köy Büro memurluğu ile, Maliye daireleri oturmaktadır. Binanın zemin katı Adliyyeye tahsis olunmuştur.

Hükümet konağı eskiden beri, müteaddit defalar, tamir edilmiş ise de, artık yeni bir tamir kabul etmeyecek bir duruma gelmiştir. Kazada yeni bir Hükümet Konağına gerek hesabı mesalihin işlerin kolayca takip edebilmeleri, Devlete yüklenen icar bedelinden kurtulması ve aynı çatı altında çeşitli servislerin bir intizam dahilinde Koordine bir çalışma yapabilmelerini temin için yeni bir hükümet konağına şiddetle ihtiyaç vardır.

Akça ova nahiye Müdürlüğü binası yoktur. Halen Nahiye Müdürü iskân şartları çok kötü bir binada Köy idaresine yılda 50 lira kira vermek suretiyle oturmaktadır. Jandarma karakolu, ve Nahiye Müdürlüğünün müşterek ihtiyacını cevaplandıracak bir bina inşası faidelidir.

Karpuzlu nahiye merkezinde Devlete ait ve içerisinde Nahiye Müdürü, Nüfus memuru, ve Jandarma Karakolunu barındıracak büyüklükte bir bina mevcuttur. Bu bina muhtelif tarihlerde tamir ettirilmiş tir. Karpuzlu Nahiyesi Güzelleştirme ve Kalkındırma derneği tarafından 1956 senesinde bir büyük Hükümet Konağı inşasına girişilmiş ise de halen çatı seviyesinde bulunmaktadır.

Çine merkezinde Belediye tarafından bir Belediye binası yaptırılmıştır. Mezkûr binaya İtfaiye hariç bütün Belediye teşkilâtı alınmıştır. Binanın müsait olan diğer 13 odası da : Tapu memurluğuna, Hükümet Veterinerliğine, Devlet Karayolları Mühendislerine ve Hususî Muhasebeye kiraya verilmiştir.

Askerlik Şubesi, Ziraat Teknisyenliği, Orman Bölge Şefliği, Tapu Kadastro Müdürlüğü, Sıtma Savaş Tabipliği ile Arazi Kadastro Hakimliği kasabanın Hükümet binasına uzak yerlerinde icra faaliyette bulunmaktadır. Halkın haklı şikâyetlerini izale, yeni bir Hükümet konağı inşası ile kabil olacaktır.

#### **N/ — Bankalar:**

Kazada birisi Ziraat Bankası diğeri İş Bankası olmak üzere iki banka mevcuttur. Ziraat Bankasının Hesabı Cari adedi 1444 olup bankaya yatırılan mevduat yekûnu 1.917.641 liradır. (1958).

Bankanın Ticarî Kredi Plâsmanı 500.000 liradır, 957 senesi zarfında Ziraata dağıtılan kredi miktarı 2.365.661 liradır. Bankaya bağlı 6 kooperatifin ortak adedi 3012 kişi olup sermayeleri 590.489 liradır.

İş bankasından bir malumat istihsali kabil olamamıştır.

### O/ — EĞLENCE YERLERİ:

1937 yılında kaza merkezinde bir sinema kurulmuştur. O zamanlar kalk sinemaya pek rağbet göstermemiştir. 1950 senesinden itibaren ikinci bir sinemanın açılışı rekabet ve bin netice reklâm suretiyle halkın alâkasını celp etmiştir. Her iki sinema da ahşap ve kullanışsızdır. Belediyenin eğlence resmini aksatmaması için çalışmaları müsamaha ile karşılanmaktadır.

Kazada faal ve gayrı faal bir çok dernek mevcuttur. Bunların adlarını aşağıda göstermekteyiz.

Çine Şoförler Cemiyeti, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu, Jandarma Karakol Yaptırma derneği, Öğretmenler Derneği, Orta Okul binası ve Pansiyon Kurma derneği, Çarşı Minare ve Cami yaptırma derneği, Sarioğlu Cami Yaptırma derneği, Kızılay derneği, Atatürk Büstü diktirme derneği, Çine Avcılar ve Atıcılar Derneği, Şehir Kulübü, Madran Spor kulübü, Bahçe arası Köyü Cami Yaptırma derneği Akça ova Esnaf derneği, Akça ova Güzelleştirme derneği, Karpuzlu Esnaf derneği, Sarı köy Dokumacılar Küçük sanatlar kooperatifi derneği, Karpuzlu güzelleştirme derneği.

### O/ — Tekel İdaresi :

Tekel İdaresine ait çeşitli maddelerle bunların satış miktarı ile yekunlerini gösterir cetvel aşağıya çıkarılmıştır.

#### I. MAMUL TÛTÛN

| Yılı | Satılan | Miktar (K. G.) | Bedel (Lira K.)            |
|------|---------|----------------|----------------------------|
| 1953 | 57750   | 240            | 760477,15                  |
| 1954 | 58990   | 540            | 823524,14                  |
| 1955 | 60455   | 310            | 1068404,72                 |
| 1956 | 60339   | 640            | 1140896,48                 |
| 1957 | 60896   | 594            | 1224119,37                 |
| 1958 | 47719   | 880            | 1007489,75 Sekiz aylıktır. |

**II. KİBRİT**

|      |       |          |                 |
|------|-------|----------|-----------------|
| 1953 | 7485  | 36816,36 |                 |
| 1954 | 8474  | 41559,24 |                 |
| 1955 | 9258  | 45549,37 |                 |
| 1956 | 10698 | 52935,36 |                 |
| 1957 | 7580  | 39725,99 |                 |
| 1958 | 6110  | 44020,00 | Sekiz aylıktır. |

**III. ÇAY**

|      |      |     |          |                 |
|------|------|-----|----------|-----------------|
| 1953 | 2197 | 200 | 33490,69 |                 |
| 1954 | 2988 | 600 | 46420,64 |                 |
| 1955 | 3527 | 700 | 70533,70 |                 |
| 1956 | 2465 | 800 | 58181,80 |                 |
| 1957 | 3033 | 850 | 72875,30 |                 |
| 1958 | 3678 | 150 | 88338,75 | Sekiz aylıktır. |

**IV. İÇKİ**

| Yılı | Satış Maktan litre O. | Bedel lira K. |                 |
|------|-----------------------|---------------|-----------------|
| 1953 | 41674                 | 62            | 206887,22       |
| 1954 | 39828                 | 02            | 217744,08       |
| 1955 | 55039                 | 24            | 315985,40       |
| 1956 | 47300                 | 61            | 300696,23       |
| 1957 | 52416                 | 70            | 342525,04       |
| 1958 | 32700                 | 73            | 273878,63       |
|      |                       |               | Sekiz aylıktır. |

Tekel İdaresi tarafından son fiyat ayarlamasından sonra yapılan satışlara ait cetvel aşağıya çıkarılmıştır.



| MAMUL TÜTÜX |         |        |           | ÇAY      |         |        |          |
|-------------|---------|--------|-----------|----------|---------|--------|----------|
| Yılı        | Satılan | Miktar | Bedel     | Yılı     | Satılan | Miktar | BEDEL    |
|             | Kilo    | Gr.    | Lira K.   |          | Kilo    | Gr.    | Lira K.  |
| Kasım 958   | 6004    | 340    | 144399,38 | Kas. 958 | 509     | 500    | 14254,32 |
| Aralık 958  | 4682    | 260    | 151333,69 | Ara. 958 | 460     | 000    | 17673,60 |
| Ocak 959    | 5885    | 600    | 177917,47 | Oca. 959 | 719     | 700    | 27637,60 |
| Şubat 959   | 5300    | 996    | 162243,72 | Şub. 959 | 790     | 700    | 30364,00 |

| KİBRİT     |         |        |           | İÇKİ   |         |        |           |
|------------|---------|--------|-----------|--------|---------|--------|-----------|
| Yılı       | Satılan | miktar | Bedel     | Yık    | Satılan | miktar | Bedel     |
|            | Kilo    | Gr.    | Lira Krş. |        | Litre   | Cl.    | Lira Kış, |
| Kasım 958  | 989     |        | 7225 00   | K. 958 | 5516    | 25     | 49267 67  |
| Aralık 958 | 543     |        | 4887 00   | A. 958 | 3096    | 90     | 36400 86  |
| Ocak 959   | 723     |        | 6507 00   | O. 959 | 2802    | 15     | 35875 30  |
| Şubat 959  | 721     |        | 6489 00   | Ş. 959 | 3080    | 56     | 43312,70  |

Mülkiyeti Tekel idaresine ait, Hükümet mücavirindeki 900 m2. lik arsaya 3 katlı İdare binası ve çeşitli ambarlar henüz tasavvur halindedir. 1959 yılı çalışma programında bu mevzuun ele alınması çeşitli bakamlardan faydelidir.

#### P/ — Orman İşleri:

Çine dahilinde, Aydın Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı 2 Bölge Şefliği mevcuttur. Bunlardan birisi Çine merkezinde diğeri de Karpuzlu nahiyesindedir. Her iki bölgenin sınırları ve faaliyet sahası kaza hudutlarının dışına kadar uzanmaktadır. Maalesef Orman sahalarını mesahası ve ihtiva ettiği ağaç cinslerini tespit kabil olamamıştır.

958 senesi zarfında Çine Orman Bölge Şefliği mıntıkasında yapılan istihsal aşağıda gösterilmiştir.

|                 |                       |              |
|-----------------|-----------------------|--------------|
| <b>Tomruk :</b> | <b>Maden direği :</b> | <b>Odun:</b> |
| 4500 M          | 1000 M;               | 500 Kental   |

#### UMUMÎ NETİCE

Nazarı kısımda da arz edildiği veçhile mahalli hizmetlerle ilgili bünyevi anketler nezaret ve murakabemiz altında İlçe Şubat Başkanlarına yaptırılmıştır. Anket süresinin kısa bulunuşu, elemanların yetersiz ve

ilgisiz olmaları bir mazeret olarak ileri sürülebilirse de karşılaşılan en büyük müşkül, bilhassa istatistik! malûmatın, çeşitli Servislerde, pek az istisnalar hariç, adeta, ademi mevcudiyetidir. Bu bakımdan tetkik neticesinin tatminkâr olduğunu ve birçok boşlukları ihtiva ettiğini kabul etmek samimi bir itiraf olacaktır. Tek tesellimiz, teferruat ve noksanlar üzerinde ısrarla durulur ve ikmallerine çalışılırsa tamamlanmalarının kabil olduğudur.

Bu kısımda anket yapılan her Servise ait bazı umumî düşüncelerin değerlendirilmesine ve imkân nispetinde sentezine çalışılacaktır.

1 — Kazanın nüfus sayımlarına göre nüfusu 1927 -1955 Seneleri arasında (28 Sene zarfında) % 65 artmıştır. Aynı süre zarfında nüfus kayıtlarına göre artış nispeti ise % 61 dir. Her ne kadar nüfus kuyudatı ölüm, doğum vukuatını intizamlı bir şekilde kaydedilememesi neticesi sıhhatli bir muta olarak kabul edilmezse de, çeşitli Af Kanunlarının tatbiki neticesi yapılan taramaların ve gösterilen formalite kolaylıklarının bu hatayı asgarî nispete indirdiği kanaatindeyiz. Bin netice Çine nüfusunu 1927 -1958 Seneleri arasında % 62 nispetinde artmış kabul etmek büyük bir hata sayılmamalıdır.

Çine’de Kim2 başına isabet eden nüfus 45 dir.

2 — 958 Senesi Ziraî Ürünleri, Hububat, bakliyat, sebze, tütün, pamuk, zeytinyağı vs. aynı sene rayiçlerine göre yapan hesap neticesinde ifade ettiğim nakit değer 36.000.000 liraya yaklaşmaktadır. Basit bir hesapla aynı yıl zarfında nüfus başına isabet eden gelirin 870 lira civarında olduğunu müşahade etmekteyiz. Gayet tabii olarak gelir hesaplarında kabul edilmesi gereken bazı esaslar, tespiti kabil olmadığı için, bu hesap ameliyesi dışında bırakılmıştır. (Meselâ; emek, hayvani gelirler, Banka tasarruf hesapları gelirleri, ticarî kazançlar, emlak gelirleri, Akça ova çömlek sanayi geliri, devlet gelirleri gibi)

Normal olarak nüfus başına Çine dahilinde, senevi 1000 Lira isabet ettiğini kabul edebiliriz.

3 — Kaza İdarî taksimat yönünden, münakale, mesafe, İktisadî durum, ve coğrafi realiteler tetkik ve ufak tefek rötuşlara tâbi tutulursa, bir bütün olarak kabul edilebilir.

Asayiş, mukayeseli istatistiklere göre gittikçe normalleşmekte, suç nev’i ve adetlerinde hissedilir bir azalma müşahade edilmektedir.

4 — Sağlık raporu fazla teferruata inmekle beraber, meraklı ve esaslı bir incelemenin mahsulü olduğu cihetle ankette geniş yer işgal

etmiştir. Rapordan istihraç edilen umumî neticeler aşağıda değerlendirilmiştir.

a — Biyo-Profilaksiye önem verilmeli, bazı hastalıklar Rapel aşısı durumuna getirilmelidir.

b — Halk Sağlığı Eğitimlerine programlı bir şekilde başlanmalıdır.

c — Çine dahilinde kanalizasyon mevzuu halledilmeli, karasinek, sivri sinek mücadelesine sürfe devresinde mübaşeret olunmalıdır.

d — Tekelin son fiyat ayarlamaları her ne kadar zararlı şekilde alkol istihlâkını azaltma yönünden müspet tesirler icra etmişse de, Çine de alkol alma itiyadı halli gereken bir mevzudur (Senevi ortalama istihlâk 40000 litre civarındadır.)

Alkolün fena tesir ve rüşeym üzerindeki tahripkâr etkisiyle nesle verdiği zararlar halka izah edilmelidir.

e — Madran'da tesis edecek bir Prevantoryum veya Sanatoryum. (Kaza veya Vilâyet sağlığı çerçevesinde) veremli hastaların tedavileri -sağlanmalıdır.

f — Belediyenin su çalışmaları, mezbaha inşaatı, ve gıda maddeleri üzerindeki kontrol işleri, iyi bir anlayış ve vazife şuuru ile yürütülmelidir.

g — Bütün içme suları, bir program çerçevesinde, Refik Saydam Enstitüsüne tahlile gönderilmelidir.

h — Zehirli böcek sokmalarına karşı ecza hanelerde ve Sağlık Merkezinde ihtiyaca yetecek kadar Serum bulundurulmalıdır.

k — Yaz isali ve tüberkülozla mücadele birinci plâna alınmalı Anti-Diarrhique ilâçlar en ufak teşkilâta kadar dağıtılmalıdır.

(Bu kısımdaki hususta temini Sağlık Merkezi, Sıtma Savaş Tabipliği, Hükümet Tabibi, Belediye, Veteriner, Nafia teşkilâtının koordine çalışmaları ile mümkün olacaktır.)

5 — Çine'de köy okulu köy adedine nispetle % 64,3 dür. Bu rakam günlük şartlar içinde tatminkârdır. Kanaatimizce öğretmen seçilirken köy okullarını, halli gereken en mühim mevzuu bu olduğu unutulmamalıdır. Öğretim kadrosuna alınacak bir şahıs da bilgi, tecrübe ve meslekî meziyetler dışında manevî değerlerin aranması elzemdir.

Çine içinde Hacı hasan kırında inşaatına başlanılan ortaokulun bitmesi, çift tedrisat yapan Atatürk İlkokulunun müşkül durumunu ortadan kaldıracak ve orta Eğitime hüviyet ve şahsiyetini kazandıracaktır. Mahallî yardımlarla ve imkânlarla orta okul inşaatı hitama ermeyecek intihamı vermektedir. İnşaatı bitirecek miktara tekabül eden ödenegün Millî Eğitim Bakanlığından istenmesi temenni olunur.

(Bu kısımda Millî Eğitim, Özel İdare, Belediye, Koordine çalışmalar yapılmalıdır.)

6 — Ziraî alanda umumî mahiyetteki görüşlerimizi aşağıda özetlemek kabildir.

**a) Hububat:** Halen ovada ve bazı dağlık kısımlarda yapılan hububat ziraatının tenkidi mucip noktaları ve ileri sürülen tavsiyeler aşağıdadır.

— Tohumluklar iyi evsafli olmalı ve mıntıkaya adapte olmuş, iyi netice veren bol verimli tohumluklarla sık sık değiştirilmelidir.

— Her çeşit gübrelemeler hububat ziraatında tatbik olunmalıdır. /

— Pamuk sahalalarında her üç-dört senede bir hububat ziraatı münavebeye alınmalıdır.

— Kaza hububat ziraatı, ova kısımlarında maskaralaştırılmalıdır.

— Tohumlukların selekte edilmesi, ilâçlanması ve yabancı ot mücadelesi, müstahsile mal edilmelidir.

— Düşük olan hububat fiyatlarının yükseltilmesi suretiyle ekimin teşviki lâzımdır.

**b) Pamukçuluk:** Çine ovası ile Karpuzlu Ovasında tahminen 20-25 bin dekar üzerinde ekim yapılmaktadır. Karpuzlu ovası ile Çine Çayından uzaklaşan sahalarda pamuk ekimine iktisaden elverişli olmadığı bit tecrübe anlaşılmıştır. Pamuk ekim sahalalarının tahdidi ile 18-20 bin dekarın indirilmesinin Çine pamukçuluğu için her bakımdan elzem olduğu kanaatindeyiz.

— Pamuk sahalalarının tesviye siz olması ekim, bakım ve bilhassa sulamaların layıkıyla yapılamaması verimi en az % 30-35 düşürmektedir. Bu bakımdan pamuk sahalalarının, muntazam bir sulama için, tesviyesi, bir zaruret olmuştur.

— Pamuk sahalalarının her üç senede bir münavebeye tâbi tutulması (arpa - buğday - Ralli otu - yer fıstığı gibi)

— Pamuk sahalarının 3-5 senede bir yeşil gübre veya kimyevî gübre ile beslenmelerinin temini.

— Tohumlukların en iyi evsafirleri ile sık sık değiştirilmesi, selekte edilip ilaçlanmalarının temini.

— Pamuk haşere ve hastalıkları ile zamanında mücadele yapılmasının müstahsile mal edilmesi.

— Bütün pamuk müstahsillerinin Pamuk Satış Kooperatifine ortak olması.

**c) Tütün:** Çine'de Tütün Ziraatı 1956 Yılma kadar zeytinden sonra ikinci derecede gelir kaynağı teşkil eden mühim bir sanayi mahsulüdür. Aile ziraatı olan tütün bugün pamukla aynı seviyede bir gelir getirmekte ise de istikbalde gene eski yerini alacağına muhakkak nazariyle bakılmaktadır. Çine tütüncülüğü Aydın Vilâyetinde birinciliği işgal etmektedir. Tütün kalitesi umumiyetle dağ yamaçlarında iyi ovalara doğru kötüdür. Çine'de tütün ziraatı yapan köyler 60 civarında olup Kaza köy adedinin 3/4 ünü teşkil etmektedir. Tütüncü aile adedi 3146 dır. Mıntıka, dahilinde tecrübe edilen en iyi tütün cinsi Gavur köy ve 64 tipleridir. Bu iki tipin yetiştirilmesi ve mıntıka dahilinde umumileştirilmesi, zaruridir. Çine'de dekar başına ortalama verim 900-1000 kilodur. Ve 958 Senesi maliyet hesaplarına göre bir kilo tütün köylüye 300 Kuruşa mal olmaktadır. Tütüncülük konusunda alınacak tedbirler aşağıda gösterilmiştir.

— Tütüncüler Birliği İdarenin yakın alâkası ile lâıyk olduğı önemi iktisap etmeli, imkân nispetinde geniş bir müstahsil kitlesi bu Birliğe üye kaydedilmelidir.

— Tütün müstahsilinin ihtiyaçlarına süratle cevap verecek Tütün Bankası Şubesinin Çine'de açılması lâzımdır.

— Kalite tütüncülüğün teşviki için tahdit sahalarının yeniden gözden geçirilmesi ve taban yerlerde yapılan dikimlerin menedilmesi lâzımdır.

— Tütüncüler için lüzumlu kerestenin Orman İdaresinden süratle verilmesi.

— Tütün mubayaasında ekspertiz işleriyle maliyet Batlarının dikkatle göz önünde bulundurulması.

— Tütün denklelerinin 57 Kiloyu geçmemesi.

**d) Zeytincilik:** Kazanın birinci derecede geliri olup, iki milyon adede yakın mahsuldar zeytin ağacı mevcuttur. Kazanın zeytin sahaları çok zayıf toprakları ihtiva etmektedir. Bu bakımdan mevcut zeytin Sahaları ile ağaçlarının esaslı bir bakıma tâbi tutulması zaruri görülmektedir.

— Bilhassa dik meyilli sahalarda Erozyona mâni olmak bakımından setleme, sofa yapılmasının ön plâna alınması ve lüzumlu Banka kredisinin ihtiyaca yetecek kadar temini gerekmektedir.

— Zeytin ağaçlarının muntazam budanması, verimi artırmak bakımından elzemdir.

— Zeytinliklerin altı muntazam şekilde senede iki defa sürülmeli, ağaçların dibi gübrenmek ve zeytinlikleri etrafı duvar çekmek suretiyle korunmalıdır.

— Zeytin mahsulünün mahallen değerlendirilmesine teşebbüs edilmeli gerek hususî sektör ve gerekse amme sektöründen müteşebbisler aranmalı modern zeytinyağı fabrikalarının Çine dahilinde tesisi imkânları üzerinde durulmalıdır.

— Yeşil ve siyah zeytin salamuracılığı teşvik olunmalıdır.

— Zeytin müstahsilinin Zeytinyağı Satış Kooperatifine ortak olmaları hususunda çalışılmalıdır.

— Köy Tüzel Kişiliği, hazine, Orman İdaresi ve Vakıfa ait yabancı zeytinliklerin, zeytin ağacı olmayan, meraklı vatandaşlara tevzi imkânları araştırılmalıdır.

**e) Pazar Mevzuu :** Kazada yetiştirilen hububat fiyatları düşüktür. Toprak Mahsulleri Ofisinin Kaza dahilinde alım yapması hem fiyatlara istikraz temin edecek ve hem de müstahsili ekime teşvik etmiş olacak7 tır.

Sümerbank, tüccar ve gerekse Tarım Satış Kooperatifinin mubayaalarıyla Pamuk iyi bir pazar temin etmektedir. Yalnız alımlar yapılırken ekspertizlerin ciddi bir şekilde icrası müstahsili daha iyi vasıflı pamuk istihsaline sevk etme yönünden güzel bir çıkır açacaktır.

Kazada istihsal olunan tane zeytinin büyük bir kısmı işlenemediğinden Aydın, İzmir, Edremit ve hatta Ayvalık mıntıklarında satılmaktadır. Gayet tabii tane satışı müstahsilin lehine cereyan etmemektedir.

**e) Sulama:** Mahsulün veriminin artırılması bol su ve iyi bir sulama teşkilatıyla mümkündür. Kazada pamuk sahalarının sulanması birinci derecede Çine çayından yapılmaktadır. Mütebaki kısımlar açılan kuyu ve yarım artezyenlerle beslenmektedir. Yeraltı sularının son yıllarda gittikçe azaldığı müşahade edildiğinden, Çine çayının kanal içine alınmak suretiyle azamî şekilde istifade edilmesi bir zaruret haline gelmiştir. Sebzelerin sulanma şekilleri dağda ve ovada farklı manzara arz etmektedir. Ovada bu mevzuun yarım ve tam artezyenlerle yürütülmesinin verimli olduğu müşahade edilmiştir. Dağ sebzeçiliğinde suların toplanması, kanallar içine alınması, tevzi ve nöbet sıralarının intizama sokulması halinde verimin iki misli artacağı sorumluların beyanından anlaşılmıştır. Madran üzerinde bulunan köylerin su ihtiyaçları, mevcut suların zayı ettirilmemesiyle daha verimli bir hale getirilebilir.

**f) İşletmecilik:** Kazada başlıca iki çeşit işletmecilik mevcuttur. Küçük işletmecilik (< 80-85, orta işletmecilik ise % 20-15 nispetinde olup, büyük işletmecilik (Tohumlar Devlet Üretme Çiftliği hariç) yok denilebilecek durumdadır.

Gerek küçük ve gerekse orta işletmecilik esasını yukarıda zikredilen mevzular teşkil etmektedir ki, bunlarda başta zeytin, tütün, pamuk, hububat, çapan nebatları, sanayi nebatları olmak üzere sebzeçiliktir. Nispet ve ehemmiyeti yukarıdaki yazılış sırasına göre değerlendirilebilir. Sebzeçilik daha ziyade Merkeze yakın 5 köyde, Madran'da Kaşvıt, Çatak, El deresi, İbrahim Kavağı; Gökbel'de seferler, Akça ova yaylaları ile Kadılar köyünde yapılmaktadır.

İşletme sahibi müstahsil Merkezden muhite doğru bir inkişaf göstermekle beraber, çalışma usulü basittir. İnkişaf için her kültür nebatının yetiştirilmesinde esaslı bir bilgi ve teknik malûmat sahibi olmak mütekamil ziraat, alet ve edevatı ile teçhiz edilmiş bulunmak, programlı çalışmaya alışmak lâzım gelmektedir. Çeşitli nebatlar üzerinde müstahsil olarak çalışıldığı takdirde, el emeğine fazlaca ihtiyaç hissedilmekte ve netice olarak mahsulün maliyeti çok artmaktadır. Küçük ve orta işletmeleri inkişafı için başta aynı mevsime tesadüf eden kültür bitkilerinin ekilmemesi, bakım ve hasadı muayyen bir sıra takip edenlerin tercih edilmesi, lüzumlu alet ve ihtiyaç maddelerinin daha ekime başlamadan elde bulundurulması veya temin edilmesi, ekseri orta işletmecilerin fikri sabite haline gelen kendi çalışmaz, eli çalıştırır zihniyetinin izalesi (kendi işini kendisi görürse daha iktisadi ve istifadeci olur hakikatinin kabul ettirilmesi) lâzımdır. İş mevsiminde işlere girişirken

programla başlamanın zarurî olduğu, bir işi bitirmeden diğerine koşmanın tevhit edeceği kötü neticeler, müstahsilin aklı selimine sokulmalıdır.

Kazanın tütüncülük, zeytincilik ve ekser sebzecilik, meyvecilik işletmeleri aile emeğine dayanmaktadır. Aile emeği iyi ayarlandığı takdirde ziraî işletmecilikte en İktisadî ve kaliteli bir istihsal şeklidir. Ancak yukarıda da arz edildiği veçhile aynı mevsime rastlayan işlerin aile işletmeciliğine sokulmaması ve ailenin işgücü mevcut fertleri arasında iş bölümü yapılması ve ailenin yapabileceği işten daha geniş iş tutulmaması bilhassa üzerinde durulacak bir konudur.

Ziraî mahsullerin yetiştirilmesinde en son ziraat usullerinin ve bilgilerinin öğrenilmesi de mühim bir fayda sağlar. Bunun için 4-K Kulüpleri en ücre koşelere kadar kurulmalı ve enformasyon çalışmaları daha aktif bir hale getirilmeli mümkünse köylerde müsait fırsat bulundukça ziraat kütüphaneleri teşkiline gidilmelidir.

**g) Ziraî Kooperatifler:** Kazada mevcut Kooperatifler bugün ihtiyaca ve istihsal şekillerine tam manasıyla cevap vermemektedir. Kanaatimizce Sarı köy - Altuna bat, Kabalar, Hasanlar, Soğuk oluk ve Akça ova köylerinde bir koza Kooperatifi, Hatip kışla köyünde bir arıcılık kooperatifi, Kazaya yakın köylerde bir sebzecilik kooperatifi kurulmasını zarurî görmekteyiz.

1) Kazanın sebze istihsal atı istihlâkinin çok fevkindedir. Her ne kadar fazla istihsal Aydın, Muğla, İzmir, ve Denizli pazarlarında değerlendiriliyorsa da külfet harcanan emeği tatmin etmemekte çok defa müstahsil malını ikinci üçüncü ellere intikal ettirmektedir. Kanaatimizce istihsal fazlası Çine’de tesis edecek bir Konserve fabrikası marifetiyle mahallen değerlendirilmesi mümkündür.

(Bu kısma ait hususta Ziraat Teknisyenliği, Veteriner Hekimliği, Orman Bölge Şefliği, Millî Eğitim Memurluğu ve Belediyenin Koordine çalışmalarıyla temin olunabilir.)

**7— Veteriner İşleri:** Bu konuda alınacak tedbirler aşağıda gösterilmiştir :

- Meraların muhafazası ve sökülmelerine mâni olunması. Bilhassa ova, orman ve dağ meralıkları.
- Hayvani mahsullerin Toprak Mahsulleri Ofisince mubayaası mahallen, piyasa Hatlarının tanzimi.
- Hayvan Yemi Ziraatının teşviki.



— Sebzeçiliğin ve meyveciliğin mebzul istihsal zamanında, süt ve süt mamullerinden tereyağı, krema, peynir ve yoğurtlarının yapıp kış ayları için saklanması, gıda maddelerinden en mühimi olan etin muhafazası ve nihayet yazları sıcak geçen Kazanın buz ihtiyacını temin için Kaza Merkezinde bir soğuk hava tesisine şiddetle ihtiyaç vardır. Yukarıda çeşitli bölümlerde tebarüz ettirilen İktisadî durumu göz önünde bulunduran Çine Belediyesi yapılacak bir soğuk hava tesisi için, arzusun isafi ânında, Belediye hudutları dahilinde münasip görülecek bir yeri bedelsiz olarak tahsis etmek arzusundadır.

Kanaatimizce Et Balık Kurumu tarafından tesisi kabil olacak, bir Müessesenin Çine iktisadiyatının kalkınmasında rolü büyük ve ehemmiyetli olacaktır.

**8 — Nafia İşleri:** Devlet Karayolları, Vilâyet Nafia Müdürlüğü tarafından inşa edilen yollar, orman yolları ve köy yolları, tamir ve yeniden inşa edilirken emek ve para israfını önleme yönünden bu Dairelerin koordine bir şekilde çalışmaları elzemdir. Kaza yollarının ve köy içme sularının, evleviyet kaidesine göre, ihtiyaç dereceleri aşağıda gösterilmiştir.

**a) Köy Yolları:** Ovacık-Nazırca, Yahşılar-Uncular- Meriçler, Çine - Kırk ışıık, Çöğürlük - Bahçe arası, Umur köy - Camız ağılı - Kargı Kabataş - Dereli - Soğuk oluk.

**b) Köy İçme Suları:** Dorumlar, Keçi köy, Koca araplar, Geneviz, Tepeköy. Bereket, Çobansa, Çöğürlük, Ektirli, Karakollar, Yahşılar, Apak, Araphisar, Dalip, Kırk ışıık, Kovuk, Seferler, Kadılar, Çömlekçi, Damarası, Güney köy, Orhaniye, Yörükler, Hacı paşalar, Soğuk oluk.

Rasyonel ve verimli bir çalışma için köylü tarafından taahhüt edilen işler ikmal edilmedikçe, malzeme yardımlarının köylere intikal ettirilmemesi temenni olunur.

(Bu sahadaki çalışmaların koordinesi, sağlık, Nafia, köy idareleri, Veteriner, Hususî Muhasebe, Karayolları, Orman ve Ziraat teşkilâtınca yapılmalıdır.)

Başlayış tarihi: 28/8/958

Anketin

Bitiş Tarihi: 28/2/959

## KÖYLERDEKİ EV YERLERİ

YAZAN

Sabahattin Çakmakoglu

Gölşehir Kaymakamı

### 1 — GİRİŞ:

Bu yazımızda, hem vazifelilerin ve hem de köylü vatandaşlarımızın köylerimizde sık sık karşılaştıkları bir meseleyi inceleyeceğiz.

Umumiyetle arsa mefhumu içerisinde mütalaa edilen ev yerlerinin köylerimizdeki hukuki durumuyla, ihtiyaç sahiplerinin yeniden ev yaptırabilmek için bu arsalarla sahip olabilmeleri mevzuu oldukça karışık bir mahiyet arz etmektedir. Gelişen bütün memleketlerde olduğu gibi memleketimizde de nüfusumuz süratle artmaktadır. 1950 ile 1955 sayımları arasındaki artış miktarı, Üç milyon yüz yetmiş dört bindir. Bu rakam bize, Türkiye'nin nüfus artışı hakkında bir fikri verebilmektedir. Yine 1958 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilâtının, yaptırdığı bir etüde nazaran nüfusumuz 1960 da 27,5 Milyonu ve nihayet 1975 de de 40 milyonu bulacak şekilde artan bir seyir takip edecektir. Büyük Şehirlerimizde süratli nüfus artışı, nasıl mesken ihtiyacını fazlasıyla hissettirmiş ise, köylerimizde de artan nüfus yeni meskenler yapılmasını icap ettirmiştir. Bu arada, bilhassa memleketimiz de girilen son iktisadi ziraî ve sanayi kalkınma hamleleri şehirlerimizdeki kadar olmasa bile köylerimizde de kendisini hissettirmiş nüfus artışını ve yeni meskenler davasını kamçılamaş bulunmaktadır.

### II — KÖYLERDE YENİ MESKEN YAPTIRILMASININ ŞEBEBLERİ

Yukarı ki bölümde kısaca tespit ettiğimiz izahatın ışığı altında, bu sebepleri şöylece sıralayabiliriz :

#### 1 — Köylerdeki nüfus artışı

2 — Büyük ailelerin köylerimizde de artık tarihe karışması, bunun neticesi olarak küçük ailelerin çoğalması.

3 — İktisadî ve ziraî makinalaşma sebebiyle büyük ve kalabalık ailelere lüzum kalmayışı.

4 — Evlenmelerin artışı, dolayısıyla aile sayılarının artması.

5 — Evli olanlara tanınan farklı imkânların rolü Ezcümle toprak tevzi komisyonlarının köylere geleceği haberi bu hareketi kamçulamaktadır. Zira ayrı bir çiftçi ailesi durumuna geçmek köy iktisadiyatında toprak dağıtımı yönünden büyük menfaat sağlamaktadır.

6 — Sıhhi ve kültürel sebeplerle daha modern ve daha sıhhi meskenlere kavuşmak arzusu.

7 — Nihayet her sahada görülmekte olan kalkınma hamleleri.

Kısaca özetlediğimiz bu sebepler karşısında yeniden kurulmakta olan ailelerin ilk baş vuracakları, hatta ailenin kurulmasından evvel ilk düşünülecek ve yapılacak şey ayrı bir ev yapmak olacaktır. Ev yapmak için ise mutlaka bir arsaya sahip olmak lâzımdır.

### **III — KÖYLERİMİZDEKİ HALİ HAZIR BİNALARIN HUKUKİ DURUMU**

Bu gün köylerimizdeki hali hazır evlerle, bu binaların yapıldığı arsaların hukukî durumları iki türlü olabilir.

1 — Ya tapu sicillinde tapulu, ferdi mülkiyete tabidir.

2 — Yahut ta tapuda mukayyet değildir. Bina ve arsa, sahibinin zilyetliği, fiilî durumu mevzuu bahistir.

Şunu kuvvetle ifade edebiliriz ki köylerimizdeki meskenlerin, binaların bulunduğu gayrı menkuller yani arsalar büyük bir ekseriyetle tapu sicilimde kayıtlı değildirler. Bu binalar dolayısıyla arsaları üzerinde sahiplerinin fiilî bir tasarruf ve hakimiyetleri vardır. Ferdi mülkiyete tabî ve tapu sicillinde kaydı bulunan meskenlerin ve binaların kurulduğu arsaların hukukî mahiyetleri açıklık arz eder. Buna mukabil tapu sicilinde kaydı bulunmayan mesken ve kurulduğu arsaların hukukî durumları nedir. Belirttiğimiz gibi sahiplerinin ancak zilyetlikleri ve fiilî tasarrufları düşünülmelidir. Medeni kanunumuzun zilyetliğin himayesine müteallik ve zilyetlik hukukunun sair bahsedilen imkânları sayesinde. zilyetler teminat altına alınmıştır. Keza 5917 sayılı Gayrı Menkule Tecavüzün Defî Halikındaki Kanun, bu sahada İdarî makamlara

sûratlı tedbir almak imkânı da vermiştir. Ancak köylü vatandaşlarımızın bu zilyetliklerinin hazine arazileri üzerinde olduğu hatırlanmalıdır. Umumiyetle köylüler tapusu bu yerlerin üzerlerine tesciline ve bunun için icap eden teşebbüs ve muamelelere pek rağbet etmemektedirler. Zira Medenî kanunumuzun İktisadî müruru zaman hükmünden istifadeyle bu gibi yerlerin tescili mümkün bulunmaktadır. Vazihî kanun bunun şart ve unsurlarını da tespit etmiştir. Ezcümle medenî kanunun 639 uncu maddesi bu meseleden bahsetmektedir. Köylülerimize, bu maddenin kullanılması hem zaman bakımından yorucu bir takibe ve davaya mal olmakta hem de külfet ve fazla masrafı tahmil ettirmektedir. Bu vaziyette köylerimizdeki, bu gibi kayıt dışı tasarruf edilen meskenlerin ve yapıldıkları arsaların mülkiyeti ferdi mülkiyet dışında kalmaktadır. O halde ferdi mülkiyete dahil olmayan ve üzerlerinde izinsiz bina yapılmış bu arsalar kime aittir. Bu sualimize yine medenî kanunun 641 inci maddesi cevap vermektedir. Madde hükmüne göre sahihsiz şeyler ile menfaati umuma ait olan mallar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Hilâfı sabit olmadıkça menfaati umuma ait sular ile ziraata elverişli olmayan yerler, kayalar, tepeler, dağlar ve onlardan çıkan kaynaklar kimsenin mülki değildir. Böylece köylerimizdeki üzerlerinde izinsiz mesken yapılmış bile olsa, tapulu olmayan arsaların devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğunu tespit etmiş oluyoruz. Bu binalar hazine arsaları üzerinde izinsiz yapılmış yapılar durumunda mütalâa edilmektedir. Maliye Vekâleti Millî Emlâk ifadeli ve 1947 tarih ve 680 sıra nolu genel yazıları, köylerimizdeki bu gibi hazine arsaları üzerinde izinsiz inşa olunan binaların durumlarını ve tabi olacakları muameleleri açıklamıştır.

Buna göre,

1 — Hazine arsaları üzerine Medenî Kanunun neşrinden evvel İnşa edilen binalar 232 sıra sayılı genel yazı göz önünde bulundurulmak suretiyle 24/10/1928 tarih ve 7269 sayılı icra vekilleri heyeti kararı gereğince muameleye tâbi tutulacaktır.

2 — Eğer bina, Medenî Kanunun neşrinden sonra hazine arsası üzerine yapılmış ise ayrı muameleye tâbi olacaktır.

a — Bu taktimde arsanın üstünde bina olmadığı kabul edilerek satışı cihetine gidilecektir.

b — Emsaline kıyasen arsaya muhammen bir kıymet konulacaktır.

c — Arsa usulen artırmaya çıkarılacaktır.

d — Tanzim edilecek şartnamede, arsanın üzerinde filan tarafından yaptırılmış şu şekilde bir bina vardır, arsa artırmada bina sahibinden başkasına satılır ise binanın yıktırılması için mahkemeye müracaatta ve sahibi ile anlaşmakta olan kimse serbest olup, bu husustaki ihtilaflının halli müşteriye aittir, kaydı mutlaka dere edilecektir.

e — Başkasına ihale olunan binalı arsanın yeni sahibi adına tesciline kadar geçecek zamana ait ecir misiller, mahkemeye tespit ettirilecek ve bina sahibinden tahsil edilecektir.

f — İzinsiz bina sahiplerine artırmanın tarihi, yeri, aramaya iştirak etmesi lüzumu yazılı olarak bildirilecektir.

Bu yoldan arsa satın alan kimse adına tapu dairesince tescili yapılmak üzere mâliyeden bir müzekkere yazılmakla muamele neticelendirilecektir.

Bu bahsin ana hatlarını böylece kaydettikten sonra, esas meselenin izahına geçebiliriz.

#### IV — KÖYLERDEKİ EV YERLERİ

İzahlarımızda, şehir ve kasabalarımızda olduğu gibi köylerimizde de gelişme ve büyüme sebebiyle yeni yeni evlere ve dolayısıyla bu evlerin inşa edileceği ev yerlerine, ihtiyaç duyulduğunu tespit etmiştik.

Bilindiği gibi köylerimizin diğer köy ve kasabalardan ayıran sınırları ve bunları tespit eden hudut nameleri mevcuttur. Bu bölümde bir köyün hudutları içerisinde, yeniden inşa edilecek evler nerelere hangi arsalarda yapılabilecektir, bu hususu açıklamaya çalışacağız.

Köylerimizde halen tatbik edilen usul ve esaslar şöyle tespit edilmiştir.

1 — Hangi araziler ev yeri olabilir.

Bir köyün meskûn sahalar dahilindeki arsa vasfına haiz gayri menkuller ev yerleri olarak mütalâa ve kabul edilmektedir. Bilindiği gibi 4753 sayılı Çiftçiye Topraklandırma kanunun 10 uncu maddesi gereğince dağıtılacak arazi, yani kültür toprakları halen ve 7116 sayılı kanunla İmar ve İskan Vekâleti emrine geçmiş bulunmaktadır. Buna göre toprak tevzi komisyonları dağıtımına gelinceye kadar bu yerler, 5618 sayılı kanunun Ek 2 inci maddesi uyarınca hiç bir sebep ve suretle satılamayacaktır.

Yine Dahiliye Vekâleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, 3. D. B. Ş. Md. 631-504-2/14005 sayılı ve 12/6/1953 tarihli Kırşehir Valiliğine hitaben verilen emirleri incelendiği zaman Yüksek Vekâletin köy dahilindeki toprakları bir kaç kısımda mütalâa ettiği anlaşılmaktadır :

a — Kültür arazisi.

Köylerdeki kültür arazisi, Ziraat Vekâleti ki şimdi İmar ve İskân Vekâleti, emrine geçen arazidir.

b — Köylerdeki hususî mülkiyete tâbi arazi.

Köylerimizde şahıslar adına tapu sicilinde kayıtlı olan arazidir.

c — Kültür arazisi dışındaki hazine arazisi.

Köylerdeki gerek tapulu ve gerekse Devletin hüküm ve tasarrufu altında olan ve fakat kültür arazisi de olmayan arazilerdir.

d — Umuma mahsus arazi.

Köylerde ammenin istifadesine haşır ve tahsis edilmiş olan arazidir. Okul ve bahçesi, meydan gibi,

e — Köyün hususî mülkiyetindeki arazi.

Köy şahsiyeti maneviye sine ait tapu sicilinde mukayyet arsa veya arazilerdir.

Bu esaslara göre a ve d, paragraflarında gösterilen araziler hiç bir suretle arsa olarak satılamayacak demektir.

b. Paragrafında kaydedilen ve köylerde hususî mülkiyete tâbi araziler ise şahısların mülkiyetinde ve onlar namına tapuda kayıtlı oldukları için, arsa ihtiyaç sahipleriyle hususî anlaşmaları, alım ve satımları icap ettirir.

Mevzuumuz bakımından asıl mühim arazi parçaları c kısmında izah edilen hazineye ait yerlerin arsa vasfını haiz olmaları halinde bu yerlerin, satışlarıyla devrindeki usul ve muamelelerdir.

2 — Ev yerlerinin satışı:

a— Köylerdeki hususî mülkiyete tabii arsaların satışı, şahısları alâkadar eder.

b — Köyün özel mülkiyetinde, yani köy şahsiyeti maneviye si namına tapuda mukayyet arsaların satışına, satış şartlarına tabiatıyla köy ihtiyar meclisleri salahiyyetli kılınmışlardır.

c — Hazine arsalarından tapulu veya devletin hüküm ve tasarrufu altında ve fakat hazine namına henüz tapusu olmayan arsaların satışında mâliyece yapılabilir.

3 — Satıştan evvel yapılacak muameleler :

a — Köyde ev yeri almak isteyen kimsenin istida ile müracaat etmesi lâzımdır. Bazı yerlerde müracaat hazine arsalarına matuf olduğu düşünülerek doğrudan defterdarlık veya mal müdürlüklerine yapılmakta ise de umumiyetle ve usul bakımından en büyük mülkiye amirlerine yapılmaktadır. Doğrusu da budur.

b — İhtiyaç sahibi istidasında köy meskûn sahası dahilinde hazinenin olduğunu zan ve tahmin ettiği yeri de belirtmelidir.

c — Maliye bunun üzerine evrak üzerinde, hazine arsalarının kayıtlarının geçirildiği mahsus defterlerde ve tapu kayıtlarından tahkikat yapacaktır. Satın alınmak istenilen yer, hazine namına ya tapuludur veya değildir. Her iki halde de mahallinde, tespit ve ölçme yapılmak icap ettiği gibi tapuda kaydı yoksa kıymet kâğıdının da tanzimi için tetkikat yapılması icap etmektedir.

d — Belirtilecek ve satılacak arsa miktarı o köy ölçüleri nazara alınarak ve ihtiyaç sahibinin yere olan ihtiyacı da göz önünde tutulmak suretiyle mâliyece tayin edilecektir.

e — Tespit zaptı tanzim edilecektir. Hususî muhasebe, tadilât komisyonunun koyacağı kıymet üzerinden tapu dairesine mâliyeden yazılacak bir müzekkere ile o yerin tapusu evvelâ hazine namına kesilecektir. Yok o yer zaten hazine namına tapulu ise bundan sonra anlatacağımız esaslara tâbi olacaktır.

Maliye Vekâleti, Millî Emlâk Umum Müdürlüğü 6/Ekim/1955 tarih ve 813 sıra numaralı tebliğ esasları tapuda hazine adına tescil edilecek gayrimenkullerin tâbi olacağı muameleleri açıklamış bulunmaktadır. Tebliğe göre 780, 799, ve 809 sıra numaralı genel tebliğler hükümleri nazara alınarak bu gibi gayrimenkullerin mahallen incelenmesi, mevki, hudut, miktar ve sair evsafının her hangi bir itiraz ve tereddüde mahal bırakılmayacak şekilde bir zabıta tespiti, arazinin krokisinin tanzimi düzenlenecek evrakın altlarının o köy ihtiyar meclisi azalan ile bilirkişiler tarafından tasdiki cihetine gedilmesi emr olunmuştur. Maliye hazırlanan bu evrakı müsbitiye bir talepnameye bağlayarak yukarıda açıkladığımız üzere tapu dairesine tevdi halinde tapu dairelerinin ne yolda hareket edeceklerini, Tapu Kadastro Umum Müdürlüğü, 20/9/1955 gün ve

117-40/1251 sayılı emirleriyle bildirmiştir. Bu emire göre tapu idareleri, hazinenin talebiyle böyle yerleri, mahkeme kararı aramaksızın ve İdarî yoldan hazine adına tescil edecektir.

f — Bu yerler, tapuya tescilini müteakip alınacak olunan tasarruf vesikası mâliyece, mahsus bir dosyaya konulacağı gibi, gayrimenkul esas defterine de kaydedilecektir.

4 — Satışta nazara alınacak hususlar :

a — Tapusu hazine namına kesilmiş bulunan arsalarla zaten hazine namına tapuda kayıtlı arsalar 2490 sayılı kanun hükümleri dairesinde açık artırmaya çıkarılacak pazarlıkla isteklilerine satılacaktır.

Söylemeye lüzum yoktur ki, bu halde arsa almak için müracaat eden ilk ihtiyaç sahibinin, arsayı alamaması artırma sebebiyle pek mümkündür.

b — Artırmanın yapılacağı gün, yer ve saatıyla şartnamesi, önceden mahallî vasıtalarla mâliyece ilân edecektir. Artırmayı bir satış komisyonu icra edecektir.

c — Satılacak arsa için satış komisyonu bilir kişi mütalaasında bakarak bir değer biçecektir.

d — Satış komisyonu en büyük mal memurunun veya tevkil edeceği zatın başkanlığında o mahallin tapu memuru ile belediye meclisince seçilmiş bir azasından teşekkül eder.

e — Artırmaya iştirak edecekler, arsanın rayiç değerinin yüzde yedi buçuğunu teminat olarak peşinen yatırmak zorundadırlar.

f — Arsayı ihale ile alan kimse derhal veya verilecek bir mühlet içerisinde bedelini yatırmazsa ihale feshedilir ve arsa tekrar ihaleye çıkarılır. Bu son haldeki ihale bedeli birinci ihale bedelini bulmaz ise iki ihale arasındaki farktan, birinci defa ihale ile arsayı alan kimse mesul tutulur.

g — İhale ile gayrimenkulün mülkiyetini, alan kimse o yeri iktisap etmiş sayılır. Mâliyeden keyfiyet bir müzekkere ile o yerin tapu idaresine bildirilmekle, artırmada arsayı satın alan kimse adına başka hiç bir muameleye lüzum kalmaksızın kayıt ve tescil olunur.

## **V — MESKEN SAHASI VE KÜLTÜR TOPRAKLARI MESELESİ**

Halen mesken sahasının, köylerde nerede başlayıp nerede bittiği anlaşılamamıştır. Bu vadiye bir tespit ve nizamname zaruret halini almış



tır. Umumiyetle tatbikatta ihtiyaç sahiplerine köyün içindeki her nasılsa boş kalmış arsalar tahsis ve devredilmektedir. Acaba fazla inkişaf karşısında köyün son evlerinin bitişiğine ve civardaki sahalara çıkılamayacak mıdır Halen köy dışına ihtiyaç sebebiyle çıkılmak için bir zorlama hemen bütün köylerimizde müşahede edilmektedir. Tabidir ki bu zorlamayı köylerin her bakımdan gelişmesi ve büyümesi temin etmektedir. Mevzuatımızda tespit edilmiş bir mesken sahası mevcut olmadığından ayrıca daireler ve muameleler bakımından karışıklık ve tereddütleri de davet etmektedir. Ez cümle Dahiliye Vekâletiyle, Maliye Vekâletinin yukarıda bil vesile tasrih ettiğimiz emirlerindeki görüşle, İmar ve İskân Vekâleti Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğünün 29/Ocak/1959 tarih ve Şb. 30103-725/579 sayılı ve Nevşehir Valiliğine gönderilen emirlerindeki görüş calibi dikkat bulunmaktadır. Dahiliye ve Maliye Vekâletlerinin emir ve bu yoldaki yapılmasını istedikleri muamelelerini açıkladığımız için şimdi İmar ve İskân Vekâletinin zikrettiğimiz emirlerini izah edeceğiz.

Buna göre,

a — 4753 sayılı çiftçiyi topraklandırma kanunun 8 nci maddesine göre dağıtılacak arazi arasında, devletin hüküm ve tasarrufu altında, veya özel mülkiyetinde olup ta amme işlerinde kullanılmayan arazide bulunmaktadır.

b — Dağıtılacak bu gibi araziler 4753 sayılı kanunun 10\* uncu maddesi ve 7116 sayılı kanun delaletiyle imar ve İskân Vekâleti emrine geçmiştir.

c — 5618 sayılı tamimin ek ikinci maddesi icabı olarak bu araziler biç bir sebep İve suretle satılamayacaktır.

d — Ancak dağıtılmasında fayda olmadığı anlaşılan araziler tespit edilerek Maliye Vekâletine, İmar ve İskân Vekâletince bildirilince satış yaptırılabilir.

e — Bu arazilerin dağıtılmasında fayda olmadığı hususu, o kaza veya Vilâyette vazife gören toprak tevzi komisyonları marifetiyle, etraflıca tetkik ve tespit edilecektir. Bundan sonra bu mevzudaki evrak İmar ve İskân Vekâletine yollanarak müsaadesi alınmak şarttır. Vekâletçe satışa müsaade edilmesi halinde durum Maliye Vekâletine bildirilecektir.

Bahsettiğimiz emir muhtevasını böylece özetlemiş oluyoruz. Ancak tatbikatta şimdiden aksayacağını tahmin ettiğimiz; bazı hususlara-  
da işaret etmek yerinde olacaktır.

Düşüncelerimize göre, kültür topraklarının dağıtım yapılincaya kadar satışının yasak olması lâzım gelir. Mamafih arsa vasfına haiz bir çok yerlerinde icabında mahdut ölçüde de olsa ziraat yapılabilecek yerler olduğunu hesaba katmak iyi olur. Arsa için ziraat sahasının suiistimaline gidilmemesi isabetli bir tedbirdir. Suda bir hakikattir ki köylerde arsaya ev yerlerine çok şiddetli bir ihtiyaç vardır. Bir yerin dağıtılmasında fayda umulmuyorsa bu hususun tespiti toprak tevzi komisyonlarına bırakılmıştır. Kondisyonların her sene yapmaları icap eden belli vazifeleri ve tevzi programları vardır. Arsa talepleri karşısında muhtelif köylerdeki ihtiyaç sahiplerinin müracaatı karşısında komisyonun nasıl çalışacağı ciddi surette düşünülmelidir. Münferit talepler birleştirilecek midir. Her ayrı talep için bahsedilen arazinin dağıtılmasında fayda olup olmadığı tetkik, tespit ve rapora mı bağlanacaktır. Yoksa köy. köy mu ele alınacaktır. Henüz bilinmemektedir.

Esasa ait bunları belirttikten sonra şekle ait bir takım muamelelerde bu emirde yer almış bulunmaktadır. Dağıtımında fayda umulmayan bir arsa için komisyondan, toprak İskân İşleri Umum Müdürlüğüne oradan İmar ve İskân Vekâletine oradan Maliye Vekâletine ve Maliye Vekâletinden alt kademelere muamelelerin intikali ihtiyaç ve inşaatın zamanı bakımından işlenin uzamasını icap ettirecektir.

Bu mevzuda basit ve kısa zamanda neticelenebilecek tedbirlere ihtiyacımız vardır.

## **VI — KÖYLERDEKİ MESKÛN SAHALARA VE ARSALARA DAİR ALINMASINI UYGUN BULDUĞUMUZ TEDBİRLER**

Umumiyetle, yukardaki bahislerde köy arsaları hakkında tatbik edilen ve kabili münakaşa olan mevzuattan, bunun esasa, şekil ve usule ait kısımlarından söz açmıştık.

Bu mevzuun yeni baştan ve muhtelif yönlerden ele alınması zamanı çoktan gelmiştir. Köylerimiz asırlardan beri belli bir sahada kurulmuş yaşamaktadırlar. Köyde bir realite olarak, tıpkı bir uzviyet gibi gelişmek genişlemek ve büyümek vakıası ile daima karşılaşılacaktır. Köylerimizin artan nüfus, sebebiyle olsun, İktisadî ve sosyal sebeplerle olsun, gelişmesi aynı zamanda arazi üzerinde de maddî bir yayılmayı icap ettirmektedir. Yeni, yeni evler, yapılması eski meskûn sahaların kifayetsizliği karşısında köylerimizin ve mesken sahalarına doğru genişlemesine yol açmaktadır. Kanun vazihın ve hükümetin gelişen ih

tiyaçlara göre bu meseleyi halledecek ve nizamlayacak tedbirler alması bir zaruret halinde kendini hissettirmektedir.

Bize göre, bu tedbirlerden bazıları şunlar olabilir :

1 — Mesken Sahası.

Her köyün, behemehal bir mesken sahası tespit edilmelidir. Bu saha hali hazır meskenlerle binaların bulunduğu arazi parçasıyla köylerin en az 50 ilâ 100 senelik ihtiyaçlarına yetecek bir gelişme sahasını içine almalıdır. Bildiğimize göre yeni köy kanunu layihasında bu mevzua dair yeni hükümler vardır. Ancak bunun bazı köylere teşmilinden ziyade her köy için mecburi olması muvafık olur.

2 — Gelişme Sahası.

Gelişme sahası hali hazır meskûn arazinin bitişiği ve ona ilâve olarak ikisi birlikte mesken sahasını meydana getirir böyle bir gelişme sahası olarak belirtilecek köy arazi parçalarıyla halen köyün meskûn kısımları arasında kalmış olan boş arsalar, köy şahsiyeti maneviye si adına bedelsiz olarak mal edilmeli devir ve temlik sağlanmalıdır. Kısaca bu sahalar ve arsalar tapuda köyler namına tescil edilmelidir.

3 — Amme Emlâki.

Mesken sahası dahilindeki arazide amme emlâki sayılan binalar ve arsalar gelecek de düşünülerek belirtilmelidir. Bunlar ve bu yerler istisnasız hazine namına tapulanmalıdır.

4 — Hali Hazır Binalar.

Mesken sahası içinde kalan evler ve binalar sahipleri veya zilyetleri namına, hazine arazileri üzerinde, izinsiz yapıldıklarına bakılmaksızın tapulanmaları temin edilmelidir. Bunun için de davaya, takibe, ve masraflı muamelelere gidilmeden idari yoldan tescil edilmeleri, realiteye daha uygun düşer kanaatindeyiz. Bunun bir başka faydası da, köylerde tapusuz binaların yapıldığı gayrimenkullerin tapuya bağlanması olacaktır.

5 — Parselleme.

Köyün meskûn sahası dahilinde ister gelişme sahası kısmında olsun, isterse köyün halen meskûn bulunan kısmında olsun köyde yeniden ev yapacak, ihtiyaç sahipleri için standart bir kaç tip arsa parseli tayin etmelidir. Meselâ ihtiyaç sahiplerinin durumlarına uyacak vüsatta,. 200-300-500 metre karelik arsa parselleri tespit edilmelidir.

## 6 — Köy Arsalarının Satışı.

Köyün meskûn sahası dahilinde olan arsalar ihtiyacı olduğu tespit edilecek kimselere köy İhtiyar Meclisince verilecek kararla ve münasip bir bedel mukabilinde satılabilir. İcabında satış kararları tasdike tâbi tutabildiği gibi vaki itirazlar içinde bazı esaslar kabul edilebilir.

### .7 — İnşaat Köylerde de Ruhsata tâbi Tutulmalıdır.

Ruhsatı, mesken veya bina yaptıracak şahsın talebi üzerine satışı yapan köy ihtiyar meclisi vermelidir. Münasip görülecek ruhsat harcı bu taktirde, alâkalı köy sandığına yatırılır.

## 8 — Satılan Arsaların Tescili.

Köy ihtiyar meclisi satış kararının bir suretini muhtarlık, bir talep nameye bağlayarak mülkiye amirliği kanalıyla tapu dairesine tevdi etmekle, tapuda o yeri satın alan kimseler adına tescil yapmalıdır. Diğer formaliteler basitleştirilmelidir.

## 9 — Hali Hazır Rinaların Yıkılması.

Hali hazır binaların yıkılması veya yıkılanların yerlerine yeniden bina ve mesken yapılması köyün ahengini bozmamak için aynı şekilde ruhsata tâbi olmalıdır.

## 10 — Mesken Sahası Dışı.

Köylerde mesken sahası tespit edildikten sonra hiç bir suretle bu sahanın dışında mesken yapılmasına imkân ve müsaade verilmemelidir. Tarla, bağ ve bahçelerde ve mesire yerlerinde yapılacak inşaat ayrıca idari makamların müsaadesine bırakılmalıdır.

## 11 — Tip Mesken Ve Köy Bina Plânları.

Köylerimizin ihtiyaçlarına cevap verecek şekil ve tipte muhtelif mesken ve köy bina plânları hazırlanarak köylere dağıtılmalıdır. Bu plânlar her köy için muhtelif tip ve şekillerde yapılacağı gibi memleketimizin muhtelif köylerine uygunda hazırlanmalıdır. Plânların tatbikinden köy muhtar ve ihtiyar heyeti mesul tutularak, tatbikini sağlamalı bunun için köyün durumuna uygun ve köylünün anlayacağı basitlikte olmalarını temin edecek bazı esaslara varılmalıdır.

## 12 — Finansman ve Kredi.

Yeni yapılacak köy meskenleri için Ziraat Bankası veya mevcut ve i kurulacak diğer bankalar tip plânlar için kredi açmalıdır. Köylüye ve

rilecek kredilerin, ucuz ve uzun vadeli olması icap eder. Zaten Ziraat Bankasının bu yolda bazı teşebbüs ve kararlarını görmekteyiz.

### 13 — Köylerde Fenni Kontrol.

Mesken sahası içindeki parselleri olmasa bile ana yolların tanzimi,, meydanların düzenlenmesi şimdiden ele alınıp yapılmalıdır. Bu iş içinde nasıl köy içme suları, köy yol ve köprüleri için nafia fen elemanlarından faydalanılmaktaysa, aynı şekilde bu teknik elemanlardan istifade edilebilir. Devri ve muayyen zamanlarda köylerde yapılacak fenni kontrol köylerin imarına da büyük hizmetler edecektir.

## DİLENCİLİK HAKKINDA

### II

**Fethi Aytaç**

**Mihalççık Kaymakamı**

Bundan evvelki bir yazımızda «Dilenciliğin» belli başlı büyük şehirlerimizin her birinde mühim bir dert olarak karşımıza çıkan sosyal meselelerden birini teşkil ettiğini; Dilenciliği yaratan amillerin çeşitli olduğunu: Dilenciliğin önlenmesinin bir amme hizmet mevzuu bulunduğunu Sevk edilen ve halen mer'i olan mevzuat hükümlerine rağmen dilenciliğin men ve ref'ini istihdaf eden gayenin tahakkuk etmediğini; İnsan haysiyet ve vakarını şiddetle rencide eden bu müzmin İctimaî derdin mutlaka halli gerektiğini izah ve derdin giderilmesi için alınması düşünülebilecek tedbirler hakkında şahsî görüşümüzü ikinci bir yazıda sunma arzusunu ifade etmiştik. (1)

Bahsi geçen yazımızın kaleme alındığı veya yayınlandığı günden beri konu öneminden bir şey kaybetmemiştir. Memleketin her tarafında büyük caddelerde, sokak ve mahalle aralarında cami kapılarında, otobüs garajlarında, banliyö ve hatta büyük merkezlerimiz arasında sefer yapan yolcu trenlerinde musır ne «İcra faaliyet eden» Dilencilerin zaman zaman zabıta marifetiyle toplattırılmasına çalışılmakta ise de bu takibatın dilencileri yıldırmadığı gibi münferit çalışmalar yanında şebeke halinde iş görmelerin gün geçtikçe genişlediği; Halkı taciz eden dilencilerle mücadelenin başlamasının şiddetle arzu edildiği; İstanbul'da Darülacezeye yeni bir şekil verilmek üzere müessesenin mütedavil sermaye ile yürütülmesi hakkında yeni bir talimatname hazırlandığı ; (2)

1 Bakınız: idare Dergisi sayı 248

Eylül - Ekim 1957 Sahife: 10-25

2 Milliyet gazetesi 10/2/1957 sayfa 2

Milliyet gazetesi 14/2/1957 sayfa 2

Veya Darülacezeye ancak elinde tavsiye mektubu olanların girebilip diğerlerinin kapıdan çevrildiği ; (3)

Dilenci meselesinin esasını pek bilmediğimiz için aldığımız tedbirlerin pek güdük kaldığı, esasen dilencilerle mücadelemiz devamlı olmadığı ve bunlarda «kapıdan atılsa pencereden giren takımından» bulunduğu için şehri dilencilerden temizlemenin bir türlü mümkün olmadığı ve «Dilenci imal mıntıkları» üzerine eğilip mücadeleyi mahallinde rasyonel yardımlarla yürütmedikçe büyük şehirlerimizde ortaya çıkan dilencilerin toplanmasının netice vermeyeceği ;(4) mealindeki haberler veya mütalâalar gazeteleriniz sütunlarında rastlana gelen ve maalesef aktüel olma vasıflarını kaybetmeyen havadislerdir.

Gerçi bir ara, İstanbul'da Vali ve Belediye Reisi olarak Sayın Mümtaz tahrânın şahsında tecelli eden İdarî otorite tarafından ele alman müzminleşmiş birçok sosyal problemin bu arada bilhassa kimsesiz çocuklar davasının ve dolayısıyla de olsa dilencilik mevzuunun müspet bir sonuca bağlanması ihtimalleri belirir gibi olmuşsa da bu gayretin basının müzaheretinde manevî ve muhtelif teşekküllerin nakdî yardımlarında maddî desteğini bulmasına rağmen şahsî mahiyette kalması ve bilhassa belirli ve sınırlı hedefler üzerinde teksif edilmeyip dağınıklığa uğraması sebebiyle teşebbüslerin ömrü pek kısa zamana inhisar etmiş ve durum eski hale dönmüştür.

Mamafih bu tecrübe bir kere daha göstermiştir ki müzminleşen sosyal dertleri ele almak zaruridir. Fakat bu ele alış sadece iyi niyet, şahsî gayret ve ferdî hizmetle başarılamaz. Tatbikatın devamlı ve başarılı bir sonuçla ortaya çıkması mutlaka şimdiki mevzuatımızdan daha tatminkâr bir sistemin vaz edilmesini ve faaliyetlerin o sistemden kuvvet almasını zarurî kılmaktadır.

Yazımızın birinci bölümünde belirttiğimiz gibi vaz edilmesi gereken bu sistem :

- I — A) Mevcutların tasfiyesini temin edici,
- B) Yenilerinin türemesini önleyici, istikâmete müteveccih olacak ve,
- II — Gayenin istihsal edilmesine mâni sebeplerin giderilmiş olmasını icap ettirecektir.

(3) Yeni sabah gazetesi 16/2/1957 sayfa 3

(4) S. E. Siyavuşgil - Dilenci ve fukara - Yeni sabah gazetesi 13/4/1957

Bu noktada hatıra gelen bir düşünce silsilesi şudur :

Acaba diğer memleketlerde dilencilik bir vakıa olarak mevcut mudur? Demokratik bir Devlet ve dolayısıyla gelirden farklılığı mucip bir İktisat Nizamı içinde bulunan memleketlerin mevzuatında dilencilikğin önlenmesi ve giderilmesi için tasavvur edilen esaslar nelerdir? Bu esasların tatbikatından neşet eden sonuç nedir? Bu esaslar ne dereceye kadar yurdumuz için kabili tatbiktir? Hatta hatta yurdumuzdakinden ayrı bir idare ve teşkilâta sahip olan devletlerde mevzuun ele almış tarzı nasıldır ?

Milletlerarası Adaptasyonların bilhassa hukuk sahasında pek revaç bulduğu bir devirde bu soruların dikkatli bir tetkike dayanacak cevapları - Kanaatimizce - oldukça istifadeci olacaktır.

Çeşitli memleketlerin bu konudaki hali hazır mevzuat hükümlerinin bilgimiz dışında olduğunu peşinen ifade ile İdare Dergisinde yer almış incelemelerden istifade ile ayrı karakterde üç idari rejimde mevzuun mütalâa edilmiş tarzını özetleyelim.

#### 1 — Anglosakson idari rejimine kıstas olmak üzere: İNGİLTEREDE:

Sosyal dayanışma duyguları millî tarihinin derinliklerine kadar uzanan bu memlekette çok eskiden beri Dinî ve Hayri cemiyetlerin düşkün fertlerin yardımına koştukları bilinmekte, hatta daha On altıncı Yüzyılda meselenin kanun yapıcı tarafından da ele alınarak ilk sosyal hizmet kanununu teşkil etmek üzere Düşkünler Kanunu'nun çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Feodaliteye dayanan cemiyet nizamının yıkılması ile kırlarda boş gezen topraksız köylü ve aynı haldeki şehirlinin durumunu düzeltmeğe, sadaka ve ianeye dayanan hayır cemiyetlerinin ve karşılıklı yardım kombinezonlarının çare olamayacağının idrak edilmesi tedvini Kraliçe Elizabeth idaresinin sonlarına rastlayan bu kanunun mesnedini teşkil etmişti.

Düşkünler Kanunu çalışmak istediği halde çalışma imkânından mahrum kalan kimselere yardım yapılmasını, işsiz sağlamların ise çalıştırılmasını derpiş ediyordu.

1601 de bu kanun daha esaslı surette tanzime uğrayarak düşkünlere yardım sistemleştirilmiştir. Kanunun İdari kısımları Üç buçuk asır içinde derin değişikliklere uğramış olmakla beraber geçim vasıtası olmayanlar hakkındaki esas prensip değişmemiştir. O da ilgiliye maddî yardımdan ziyade bir hizmeti temin ve tercih ettirmedi.



Sosyal yardım masrafları ise mahallin vergi mükellefleri tarafından ödenmekte devam etmekte, buna Devletin büyük yardımı eklenmektedir.

Bir ara sanayiın liberal bir iktisat düzeni içinde alabildiğine ve başı boş gelişmesi karşısında sarsılan ve adete işçi - sermayedar kutuplarına ayrılan cemiyet bünyesi 20 nci yüzyıla girerken tekrar selamet kazanmış, bunda iktisadi amiller yanında Devletin müessir tesiriyle sosyal yardım teşkilâtının takdir mucip şekillerde genişletilmiş olmasının rolü büyük olmuştur.

İkinci Dünya harbine takaddüm eden devirde ve harp boyunca İngiltere'de sosyal amme hizmetleri 4 gruba ayrılarak hal çareleri vaz edilmişti :

1 — Bunların başında (yapıcı cemiyet hizmetleri) yer almıştı. Gayeleri şahısların durumunu düzeltmek ve onlara sosyal ehliyet kazandırmak olan bu hizmetlerin faaliyetleri yalnız bir sınıfa değil bütün cemiyete açıktı. Okullar, Hasta haneler gibi.

2 — Muayyen bazı halk ihtiyacını temin gayesiyle kurulmuş hizmetler : Sıhhi, konforlu mesken, bedava ilâç, ucuz gıda maddeleri temini gibi.

3 — Sosyal sigortalar : İşsizlik, Hastalık, Maluliyet, Dulluk, yetimlik, İhtiyarlık sigortaları gibi. Bunlar, kazanma imkânını kaybeden vatandaşı düşkünlükten koruyacak en belli başlı kuvvet kaynağı idi.

4 — Sosyal sigortaların karşılayamadığı ihtiyaçları karşılamak için kurulmuş olan yardım sistemi: Diğer aile fertlerinin gelirini dikkate almaya lüzum olmadan 70 yaşına gelmiş olanlara yapılan ihtiyarlık yardımı,— ilgili kimsenin geçim durumu ile ihtiyacı derecesi sosyal yardım komitesi otoritelerince tahkik olunarak yapılan işsizlere yardım, Düşkünlere yardım gibi... bunlarda yardımın hususiyeti malî külfetin mahalli vergilerden karşılanmakta oluşuydu.

Bu kuruluşu sahip olan sosyal hizmetlerden faydalanmak için sosyal şarla lüzum yoktu. Sosyal hizmetler bütün yurttaşların ihtiyaçlarını karşılayacak kolektif bir düzenle idare olunmaktaydı.

Düşkünler Kanununun tatbiki, her mahalde seçerek işbaşına gelmiş Umumî yardım komitelerinin mesuliyetine bırakılmıştı. Bu komite sonradan sosyal yardım dairesine kaydoldu. Bu daire parlamentonun tasvibiyle kuruluyor; Üyelerini hükümet tayin ediyor;

Ancak bunlar parlamentonun kontrolünden de muaf bulunuyordu. Hayli merkezileştirilmiş bir teşekkül olduğundan dağılmış olan kollar arasında bürokrasiye meydan vermemek için mahalli istişare komiteleri ihdas edilmişti. <sup>(5)</sup>

İkinci Dünya harbinden sonra bütün İngiliz milletini şümulü içine alarak büsbütün genişletilen İctimaî emniyet faaliyetleri karşısında İngiltere’de dilenciliğin müzmin olmak şöyle dursun bir mevzu olmaktan çıkmış bulunduğunu kabul etmek yerinde olur.

Sosyal hizmetlerin bu derece terakkiye ulaşması arzuya değer olmakla beraber yurdumuz için maalesef şimdilik bir hayaldir.

II — Sovyet Rusya ve peyklerinde hakim olan İdarî rejimin tatbikatına örnek olmak üzere : BULGARİSTAN’DA

Bu rejimlerin çalışmaya taallük eden felsefesinin temeli «herkese kabiliyetine göre iş ve çalışmasına göre eklemek verilmesi» prensibine dayanır ve «çalışmayan yemez» sloganı ile ifade edilir. <sup>(6)</sup>

Her sahada Sovyet Rusya’nın sadık bir tabii olan Bulgaristan’da da aynı temel felsefi anlayış ve hukukî müesseseler hakim olduğundan mevzumuzun süjesini teşkil eden varlıklar bu memlekette İctimaî ihtimama muhtaç bir varlık olmak kadar ve hatta daha ziyade ölçüde muzır unsurlar olarak telâkki edilirler ve mevzuat bu telâkkiye uygun olarak sosyal yardım müesseseleri vasıtasıyla bunları ıslah cihetine gitmekten çok zecrî tedbirlerle tasfiye şikkını tercih eder.

işsiz ve bazı boş gezenlerin çalışma seferberliğine tâbi tutulmasına dair Kanun buna bir misaldir. 1946 tarihli olan bu kanuna göre : (İŞSİZ, GÜÇSÜZ, BAŞIBOŞ GEZEN veya vaktinin çoğunu meyhanelerde, kahvehanelerde, barlarda, tatlıcılarda ve sairde geçiren 16 yaşını bitirmiş ve Erkeklerde azamî 50, Kadınlarda 45 yaşından daha yaşlı olmayan ÇALIŞMIYA MUKTEDİR kadın erkek bütün Bulgar vatandaşlarının faydalı işe alıştırılma, onlarda içtimai çalışmaya karşı aşk uyandırılma, kötü âdetlerini bertaraf ederek beden kuvvetlerinden ve fikir kabiliyetlerinden istihsalin artırılması ve memleketin kalkınması uğrunda istifade edilmesi gayesiyle mecburî İctimaî çalışma için seferber edildikleri) anlaşılmaktadır.

(5) İdare Dergisi Ocak - Şubat 1946 sayı 178 de yayınlanan İngiltere’de Sosyal hizmetler isimli tercüme yazıdan mülhemdir. (Yazan A. D. K. Owen çeviren : İzzettin Eraydın)

(6) 1936 Tarihli Sovyet Rusya Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 nci maddesi

İşbu seferberliğin müddeti 6 ay ise de serbest bırakılmalarından 6 ay sonraya kadar İctimaî faydayı haiz hiç bir işe başlamayan kimseler yeniden seferber edilebilirler.

Bililtizam çalışma seferberliğine katılmayan veya katıldıktan sonra firar edenlere muhtelif para ve hapis cezası derpiş edilmiştir. (7)

Halen Meri olup olmadığı veya mahiyet değişikliğine uğrayıp uğramadığı malûmumuz bulunmayan kanunun işsiz ve başıboş gezenler sıfatı arkasında bütün yurttaşlar için tamamen bir «mecburî çalışma = angarya» sistemi vaz ettiği meydandadır. Birinci örnek olarak aldığımız İngiltere’de olduğu gibi bu memlekette de dilencilik mevzuunun mevcut olmadığını kabul etmek uygun olur. Ancak birincisinde dilenciliği refi eden sebep genişleyen sosyal hizmetlerin vatandaşları sefaletten ve istikbal korkusundan kurtarmış olması, İkincisinde ise sert bir dikta ve zabıta rejiminin dilenciliği fiiliyatta şiddetli bir takibe bırakarak zecrî bir şekilde mâni olmasıdır.

m — Her ikisi de yurdumuz realitelerine aykırı olan bu zıt tatbikat yanında memleketimiz hukuk sistemine benzerlik gösteren bir Devlet tatbikatına örnek olarak : BELÇİKA

Bu memlekette dilenciliğin üç bakımdan mütalâa edildiği anlaşılmaktadır ;

- 1 — Ceza kanunu bakımından
- 2 —Belediyeler (komünler) kanunu bakımından
- 3 — Mahsus kanunu bakımından.

Gerçi :

İ — Belçika Ceza Kanunu mevzuu cezai müeyyide altına almıştır.

2 — Komün, Kanunu bu sahada Belediyelere vazife tahmil etmiştir.

3 — 1891 tarihli Dilencilik ve Serseriliğin önlenmesine dair kanun yürürlüktedir. Bu kanuna göre Dilencilik, ve Serserilik fiilleri suç telâkki edilmemekte ancak bu fiilleri işleyenler hakkında tatbik edilen muayyen yerlere sevk edilme fiilî İdarî bir tedbir olarak mütalâa edilmektedir.

(7) Bu kanunun tam metni için bakınız: İdare Dergisi Ocak - Şubat 1949 sayı 196 sayfa 243 - 246

Bu muayyen yerlerde Hükümet tarafından kurulan:

a — Dilenci ve Serseri toplama yerleri,

b — Sığınma yerleri,

c — Şefkat Okulları, adlı ıslah müesseseleridir.

a — Dilenci toplama yerlerine Adli makamca haklarında hükümet emrine verilme kararı sadır olan kimseler sevk edilecektir.

b — Sığınma yerlerinde bu yerlerde barındırılmak kaydı ile Adli makamlar tarafından hükümet emrine verilen kimselerle komün idareleri tarafından buralarda alıkonulması istenen şahıslar alıkonulacaktır.

c — Şefkat okullarında ise Adli makamlar tarafından hükümetin emrine verilen 18 yaşını doldurmamış küçüklerle, Komün idareleri tarafından bu okullara alınması istenen gençler barındırılacaktır.

Toplama yerinde salahiyyetli Adli makamlarca belirtilecek müddetçe kalınabilir; Sığınma yerlerinde ise arzu hilâfına bir seneden fazla kimse alıkonulamaz.

Dilenci toplama ve sığınma yerlerinde kapatılan kimseler çalışmağa muktedir iseler bu müesseselerce uygun işlerde çalıştırılırlar.

Bu yerlerde barındırılan kimselerin masrafları üçte bir nispetinde ikametgâhlarının bulunduğu komün ve geri kalan kısmı da Vilâyet ve Devlet tarafından ödenir.

Adli makamların kararıyla bu yerlerde kapatılan kimselerden birinin Belçika'nın her hangi bir komününde ikametgâhı yoksa masrafları hudutları dahilinde yakalandığı ve yahut muhakemesinin görüldüğü Vilâyet tarafından ödenir.

Dilenci toplama yerlerinde kapatılan kimseler için yapılan masraflara mukabil komünden alınan masraf hissesi komün bütçesinden karşılanır.

Sığınma yerlerinde kapatılan kimseler için yapılan masraflara mukabil komünden istenen hisse kısmen hayır müesseselerince ve bunların kifayetsizliği halinde komün bütçesinden sağlanır. Bu kanuna göre yapılan masraflar yardım gören kimselerle bunların iâşesiyle mükellef bulunan kimselerden bittabi kabil olursa tahsil olunur. (8)

(8) Kanunun tam metni için bakınız: Yabancı memleketlerde Dilencilik ile Serseriliğin önlenmesi ve cezalandırılması hakkında mevzuat - Derleyen Dr. Halim Ay ot idare Dergisi sayı 196 Ocak - Şubat 1949 Sayfa 182 \_ 187

Görülüyor ki Belçika mevzuatı Meri mevzuatımızla oldukça benzerlik göstermektedir. Bu kabil Hukuk sistemimize benzerlik gösteren mevzuatın son durumları ile ait oldukları memleketlerdeki tatbikat seyrinin yakından takibinin faydadan hali olmayacağı belirterek kanaatimizce vaz edilmesi gereken esasların tetkikine geçelim.

1 — Mevcut dilencilerin tasfiyesi ve yenilerinin türemesinin önlenmesi nasıl kabil olabilir?

Yazımızın birinci bölümünde açıkladığımız hali hazır mevzu esaslarımızla bu maksadın temin edilemeyeceği geçmiş yılların tatbikatı file sabit olduğu cihetle görüşümüzce mevcutların tasfiyesi daha radikal hükümlerin şevkini gerektirmektedir. Sevk edilecek hükümler :

- a) Sınırlı bir zaman içinde bütün yurtta, dilencileri tespit edip,
- b) Dilencilığe zaruret içinde ve geçici bir zaman için baş vuranlarla dilencilik kıstası mucibince bunu bir geçim vasıtası (Meslek) edinenleri ayırmaya,
- c) Zarurettten bu yola tevessül edenleri sağlam veya sakat oluşları gibi fiziki varlıklarına veya ailelerinin şu veya bu derecede muhtaç oluşları gibi İctimai ve İktisadi durumlarına göre münasip hayat seviyesine mazhar kılacak bir işe yerleştirilmelerine ve icap ederse nakdî yahut aynî yardımlara nail kılınmalarına,

ç) Dilencilığı geçim vasıtası edinenlerin ise dilencilik amillerine göre bir ayırmaya tâbi tutularak :

Çalışma kabiliyetini haiz olmayan malûl ve hastaların (Bakım - yurtlarında barındırılmasına,

Ruhî bir hastalık saiki ile dilenenlerin sıhhî müesseselerin nezaret ve murakabesi altında ruhî bir tedaviye tabi ve mazhar kılınmasına, muayyen yaştan küçük sağlam yapılı çocukların (korunma ve yetiştirme yurtları) gibi müesseselerde tahsil ve meslekle teçhiz edilmelerine,

Muayyen yaştan küçük hastalıklı veya malûl çocukların (Bakım yurtlarının mahsus kısımlarında barındırılmasına,

Yaşı ve sıhhati itibarı ile dilenmesi asla tecviz edilemeyecek olanlarında ilk defasında kısa müddetle hapsedilip tekerrürü halinde daha ağır cezaî müeyyideye tabi tutulmasına,

Dilencilığı itiyat haline getiren zümrelerin topluca ve devletçe tensip edilen yerlere iskâna tabi tutulmalarına,

Hususî surette bu iş için yetiştirilen küçük yaşta dilencileri bakım yurtlarında mecburi ikamete tabi tutup onları istismar eden veya edilmelerine müsaade eden velilerin şiddetle tecziyesine,

İmkân verecek mahiyette olmaları zaruridir.

Vaazı halinde bunlar kabili tatbik midir? Kabil iseler nasıl tatbik edilebilirler ?

Bu hükümler bir yandan Devletin halihazırda devam eden bazı faaliyetleri ile ahenkleştirmek ve onlardan istifade edilmek, öte yandan dilencilik amil ve Saiklerine göre birbirinden az veya çok farklı yeni müesseselerin kurulması suretiyle tatbiki kabil bir değer kazanırlar. Muayyen bir zaman içinde dilenenlerin tespiti ve bunların dilencilik kıstasına göre tefriki —teferruata taallük eden bazı müşkülâtlara rağmen— sanırız ki kabilirdi.

Tespit edilen dilenciler içinde iş imkânlarından mahrumiyet sebebiyle bu yola tevessül edenlerin faaliyetleri günden güne gelişen İş ve İşçi Bulma Kurumu ile işbirliği edilerek bir iş sahasına yerleştirilmeleri, böyle bir iş imkânına sahip başka mahallere gönderilmeleri hatıra gelebilir. Bu imkân sağlanıncaya kadar nakdî veya aynı yardımla takviye edilmeleri düşünülebilir.

Dilencinin tetkikten geçirilecek aile bağlılığına göre yakın karabet halinde bulunduğu kimseler içinde dilencinin maişetini temin edebilecek malî kudrette olanlar varsa bu şahıslara ilgilinin bakım ve intibakı tahmil edilebilir. Küçükler ise mütevazı korunma yurtlarında —Darüleytam mevzuatının oldukça basit ve pratik şekilde tespit ettiği gibi— veya 5387 ve 6972 sayılı kanunlarla vücuda getirilen —daha ileri fakat daha külfetli— Yetiştirme Yurtlarında tahsil ve meslek sahibi kılabilirler.

Dilencililiği geçim vasıtası edinenlere gelince :

Darülaceze tatbikatının oldukça müspet bir örneğini teşkil etmekte olduğu bakım yurtları gibi müesseselerin bu kabil tekmil Dilencilik müntesiplerini içine alacak şekilde geniş bir kuruluşa veya ana hattı ilgililere, el veya ayak çalışmaları ile meydana getirilebilecek basit zanaatların meşguliyeti tahmil edilerek müessesenin bakım yüküne dolayısıyla le iştirakleri ve ilgililerin meşgalesizlikten ruhî bir sıkıntıya kapılmamalarının temini olan (Halihazır yeni ceza evlerimizde rastladığımız ve tesbihcilik, kese kâğıtçılık gibi çok basit işlerden halıcılık, dokumacılık, mobilyacığa kadar şekiller gösteren zanaatların terviç edildiği) teşekküllere vücut verilmesi kabilirdi.

Sureti mahsus ada dilenci yetiştiren veya başkalarını dilencilikte kullanan simsarların mutlaka ve ağır şekilde tecziyelerinin yerinde olacağı şüphesizdir.

Öyle sanıyoruz ki, bu hükümler tatbikleri halinde bir yandan mevcutları tasfiye ederken yenilerinin türemesini önleme hassasını da kendi bünyelerinde taşımaktadırlar. Çünkü mevcutları bu suretle sinelerine çekecek müesseselerin varlıklarını devam ettirmeleri halinde yeni türeyen dilencilerin de derhal bu müesseselere şevkine imkân vermek suretiyle derdin devasını muhtemelen teşkil edeceklerdir.

Fakat bu müesseseler hangi malî imkânlarla kurulacaktır ? Bahis mevzuu olanları bu müesseselerde alıkoymak salâhiyeti hangi hukuk! mesnetten kuvvet alacaktır? Bu suallerin cevabı bizi gayenin tahassürüne mâni sebeplerin giderilmesi şartlarını araştırmaya götürmektedir,

II — Mevzuatla gözetilen gayenin hasıl olmasına mâni sebeplerin giderilmesi :

Yazımızın birinci bölümünde gayenin tahakkuk etmemesi bahsinde mâni olucu sebepleri belli başlı şu noktalarda toplamıştık :

- 1 — Malî imkânsızlık,
- 2 — Mahallî teşekküllerin gerekli hassasiyeti göstermemesi,
- 3 — Men edici hükümlerin tatbik edilmemesi,
- 4 — İşin organizasyonunda dirayetsizlik.

Gerçekten mevcutların tasfiyesi ve yeni dilencilerin türemesinin önlenmesi sadedinde kurulmasını veya genişletilmesini tasavvur ettiğimiz müesseseler için geniş ölçüde malî imkânlar bulunması, ilgili vazifelilerin mevzuu hassasiyetle takibi zarurî bir dert olarak kabul ve telâkki etmeleri, etmeyen mecbur olmaları, bu zihniyet içinde iş gördükleri zaman da müspet bir netice istihsal etmeleri şarttır. O halde :

Malî imkânlar temini,

Vazifeli eleman ve teşekküllerin derdi benimsemelerinin sağlanması,

Men ve ref edici mahiyetleri devam edecek olan yeni kanunî hükümlerin tatbikinde aksaklık yaratabilecek psikolojik amillerin giderilmesi,

Mevzuun ele almış tarzının pratik ve müessir esaslara bağlanması, suretiyle mevzuata hayatiyet kazandırılması ve başarı ile tatbik edilir hale yükseltilmesi lâzımdır.

### 1 — Malî imkânlar temini :

Acaba şu anda yurdumuzda kaç kişi dilenmekle meşguldür ? Hatta bu dilenenlerden kaç geçici bir zaruret içindedir, kaç gerçekten «dilencidir? Bakım yurdu, koruma yurdu, toplama yeri gibi —ismi ne olursa olsun— müesseselerde barındırılması zarureti hissedilecek insan adedi nedir ? Bu soruların cevabı ilk hamlede katlanılması gereken maddî fedakârlığın yekûn meblâğım belirtecektir.

Yurt ölçüsünde miktar ve nispetleri tespit edilecek dilencilerin kasaba, kaza (ve tercihe şayan bir kıstas olarak) vilâyet itibarı ile menşelerinin —diğer bir görüşle mahreçlerinin— tayini, bunların ünite olarak kabul edilecek mülkî bölüme ayrı ayrı isabet eden miktarlarının bilmesi imkânını yaratacak, menşe mahallerine iade edilmeleri halinde her mahallî birime düşen hakikî külfet, o şehir ve kasabadaki hemşeriye taallük eden hemşerilik yükü ortaya çıkacak ve nerelere hangi cins ve ölçüde yurtlar yapılmasının lüzumlu bulunduğu tezahür edecektir. Üstelik umumiyetle mahallî Belediyelerin kendi imkânları ile bu derdi ne dereceye kadar karşılayıp Devletin faaliyete nasıl bir külfetle iştirak etmesi lâzım geldiği keyfiyeti de vuzuh kazanmış olacaktır.

Mesele sadece ve mutlak bir mahallî mevzu telâkki edilirse o takdirde en münasip varidat sisteminin —4109 sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım hakkında kanunla vaz edildiği şekilde— Belediyelerin muayyen gelirler üzerine zamlar yapması şeklinde bir sistemin olabileceği teemmül olunabilir ise de, mevzuun komi nal bir mevzu olmaktan daha şümullü mahiyet taşıdığını ısrarla belirttiğimiz veçhile çarenin de daha umumî olarak mütalâa edilmesi zaruridir.

Bu takdirde sık sık tatbikatına rastladığımız bir hal olarak Belediye bütçelerinden muayyen yüzdeler tefrik edilerek buna Devlet ve Hususî İdarelerden yapılacak yardımlarla mevzuu halletmek kabil midir? Hemen ifade edelim ki, 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar hakkındaki kanun tatbikatında gördüğümüz gibi bu usul müspet fakat temin ettiği maddî imkân itibarı ile yetersizdir.

Bu itibarla şahsen esasen pek yüklü bulunan vecibelerini karşılamaya kifayetsiz olan Belediye ve Hususî İdare bütçelerine ayrıca külfet yüklemekten sarfinazarla bu külfetin Maarif veya Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâletleri bütçeleri içinde yer alacak mahsus tahsisatı ile karşılanmasının zarurî olduğu kanaatindeyiz.

2 — Mahallî teşekküllerin gerekli hassasiyeti göstermelerimin temini :  
Malî imkânların doğrudan doğruya Devletçe tekabül edilmesi mahal



il teşekkül ve idarelere her hangi bir külfet bırakmayınca bu teşekküllerin mevzu karşısındaki tutumlarının değişeceği ve daha müspet bir şekil alacağı tahmin edilmekle beraber önleyici hassalarından istifade edilmek üzere mevzuata bazı müeyyidelerin ilâve uygun olur.

### 3 — Men edici hükümlerin tatbikinde itina gösterilmesi :

Bu günkü tatbikatı ile dilenciler hakkında yapılan takibatın istihsal edilen netice karşısında vazifelilerin iş görme psikolojisine menfi şekilde tesir edecek kadar kısır olduğu bir realitedir. Ancak takibata uğrayan dilencinin mutlaka bir melcede barındırılacağını, alıkonulacağını dolayısıyla bunların «kapıdan kovulurlarsa pencereden giremeyeceklerini» vazifelilerin de idrak etmesi halindedir ki, bu elemanlar uğraşmalarının kanun hükümlerini tatbik etmelerinin beyhude, fuzulî bir işgüzarlık olmadığını takdir ve ayrıca sarf ettikleri gayretin bizzat alâkalının İçtimaî, İnsanî bakımdan faydasına müteveccih olduğunu ferahlıkla müşahede ederek mevzuatı tatbik edeceklerdir. Mamafih hassaten belirtmek lâzım gelir ki sevk edilecek hükümler ileride her hangi bir içtihatla mahiyet değiştirmeye imkân vermeyecek kadar sarih ve vazih olmalıdır.

### 4 — İş organize etmede dirayet gösterilmesi :

Mahallî teşekkül ve idarelerin mesuliyetinden uzaklaştırdığı takdirde konumuz sîjelerinin menşelerine göre yapılması mümkün tespite müsteniden nerelerde ve ne tarzda yurtlar meydana getirileceği ve bunların sevki idaresi zikrettiğimiz Vekâletlerden birisi içinde ihdas edilecek bir hususî daire tarafından tespit, tesis ve tedvir edilebilir ;

### Netice :

Bu yazımızda birbiriyle tezat teşkil eden iki sistemle, bu sistemler arasında yer alan ve memleketimizin hukukî bünyesine yakınlık gösteren 3. bir sistemden kısaca bahsettik.

Tekmil yurttaşları halde ve istikbalde geçim sıkıntısı ve korkusundan azade kılmak için yapılacak çalışmaların yakın bir atide memleketimize de müyesser olması temenniye değer olmakla beraber, bu gün için gayemizin ilk hedefini zaruret halinde bulunan düşkünlerin elinden tutup onları cemiyete şükran ve vakarla dahil etmek teşkil etmelidir.

Bu merhalede yapılacak ilk iş meseleyi —Ceza Kanunu ve Belediye mevzuatı dışında— yepyeni bir kanunun muhtevası içinde tanzim ederek. ilgilileri bu mahsus kanunla isimlendirilip kurulacak (toplama, ba

kim, koruma veya yetiştirme gibi...) yurtlarda —zaruret halinde Belçika Kanunu'ndaki açık ifadesiyle— kapatarak mevcutları «sokaklardan kurtarma» olacaktır.

Bu merhaleyi müessese içinde münasebetlerin anlayışlı bir düzen içinde tanzimi takip edecek, bu müesseselerdeki «hava» ne derece sıcak bir alâka ve şefkatle meşbu olursa hedefe erişilmesi de o derece kolaylaşmış olacaktır ;

Bir insan ve bir Türk olarak bunu arzu etmeyecek hiç kimse tasavvur etmek kabil midir ki ?...

## ARAZİ KADASTROSU VE KADASTRONUN ÖLÇME USULLERİ

**Yazan:**

**Sadık ARTUKMAÇ**

Bundan evvelki yazımızda [1], kadastronun lüzum ve ehemmiyetlim belirttikten sonra, şehir kadastrosu teşkilâtı ve işleri hakkında bilgi vermiştik. Bu makalemizde ise, arazi kadastrosu ve kadastronun ölçü usulleri incelenecektir.

### § I. ARAZİ KADASTROSU

Belediye sınırları dışında kalan mahallerde (yâni köylerde), lüzum görüldükçe, arazi kadastrosu müdürlüğü teşkilâtı kurulur. Müdürün emrinde lüzumu kadar teknisyen, teknisyen yardımcısı, tasarruf ve fen kontrol memurları ile jaloncular bulunur.

Bir teknisyen ile, bir teknisyen yardımcısından mürekkep heyete «posta» adı verilir. Bir köyde, birden fazla posta faaliyete geçebilir.

Bir tasarruf ve bir fen kontrol memuru; müdür tarafından tavzif edildikleri postaların işlerini, iki cepheden tetkik ederler. Tasarruf kontrol memuru, postaların yaptıkları işlerin hukukî yönden kontrolünü yapar. Fen kontrol memuru ise, postaların fennî işlerini kontrol eder) Her ikisi de, yanlışlıkları postalara ıslah ettirmek salâhiyetine sahiptirler.

**Arazi kadastrosu teşkilâtının vazifesi;** belediye sınırları dışında kalan:

- 1) Tapusuz gayrimenkullerin tapularım vermekten,
- 2) Tapulu gayrimenkullerin tapularım yenilemekten,
- 3) Bunların kadastro plânlarını vücuda getirmekten, ibarettir [2].

[1] 254 — 255 sayılı dergidedir.

[2] 5602 sayılı kanunun 1. maddesine bak.

**Kadastro, aşağıda belirttiğimiz şekil ve sıra dahilinde yapılır:**

A — Arazi kadastro suna, kazalarda başlanır. Yani bir kaza kül halinde nazara alınır ve bu kazaya bağı köylerin heyeti umum iyesinin. kadastro suna yapılır.

Bunun için, evvelemirde, kadastro yapılacak bölge (yâni kaza), Tapu ve Kadastro Umum Müdürünün teklifi üzerine, bu Umum Müdürlüğün bağı bulunduğ Vekâletçe (Devlet Vekâletince) tayin olunur ve keyfiyet arazi kadastro suna işlerine başlanmadan en az bir ay önce Resmî Gazetede, Ankara ile İstanbul'da çıkan günlük ikişer gazetede ve arazi kadastro suna yapılacak bölge merkezinde ve bu bölgenin (yani kazanın) bağı bulunduğ vilâyet merkezinde çıkan gazetelerde ve gazete olmayan yerlerde mutat vasıtalarla en az beş gün ara ile ikişer defa ilân [ 3] edilir [4].

Diğer taraftan, müdür; kadastro başlamadan önce, her birlikte (yani köyde) mevcut gayrimenkullerin vergi kayıtlarını vergi defterlerinden; rehin, irtifak ve gayrimenkul mükellefiyeti gibi haklar ve şerhlerle birlikte tapu kayıtlarını, tapu sicillerinden çıkartılabilir\* [5]. O birliğin muhtar ve ihtiyar meclisi azalarını davet ederek bu işlerin nasıl yapılacağını kendilerine anlatır. Köy derneğini oynayarak altı bilirkişi seçmelerini tebliğ eder.

Bu tebliğden itibaren köy derneği bir hafta içinde ekseriyetle toplanarak altı bilirkişi seçer. Birinci toplantıda ekseriyet bulunmazsa toplantı ertesi güne bırakılarak seçim yapılır ve netice müdüre bildirilir. Bilirkişi süresi içinde seçilmediği takdirde mülkiye âmirlerince seçilir ve adları müdüre bildirilir.

Birlik (köy) arazisi durumunun o birlik (köy) bilirkişileri tarafından tayin edilmesi mümkün olmayan hallerde, civar birliklerden veya o birliğe ilhak edilen arazinin evvelce dahil bulunduğ birliklerden aynı esaslar dairesinde bilirkişi seçilir, ilhak edilen arazi belediyeden alınmış ise, o yer belediyesince bilirkişi seçilir.

Bilirkişilere, arazi kadastro suna teknisyeni ve yardımcısı hazır bulunduğ halde, o birlik ihtiyar meclisi tarafından Hukuk Usulü Muhakeme-

[3] İlân şu şekilde yapılır: « Vilâyetinin kazasına bağı köylerdeki gayrimenkul malların tapulaması, 5602 sayılı Tapulama Kanunu hükümlerine göre yapılacaktır. İlân olunur.>

[4] Bak: 5602 sayılı K. m. 6.

[5] Bak: 5602 sayılı K. m. 10.

leri Kanunu hükümleri dairesinde yemin ettirilir ve keyfiyet bir tutanakla tevsik olunur [6].

Müdürün tebliği üzerine; kadastro yapacak birlikler sınırları belli olmayan gayrimenkullerin sınırlarına, mahallî icaplara göre, sahipleri tarafından işaretler konulacak ve bunlar muhafaza edilecektir. Hazineye ait gayrimenkullere, bu işaretler, arazi kadastro memurları vasıtasıyla koydurulabilecektir [7]. Sınır işaretleri ve teknik tesisler iyi muhafaza olunacaktır. Mal sahibi, şamil veya muhtar; bu tesislerde vukua gelecek bozuklukları mahallî tapu idaresine derhal bildirecektir [8].

Bu işler bitirildikten sonra, müdür; ilânın hitamında, köyde arazi kadastrona hangi tarihte başlanılacağını tayin ve keyfiyeti mutat vasıtalarla bölge (yani kaza) merkezinde ve birlikte (köyde) ve bitişik birliklerde en az üç gün evvel ilân [9] eder [10].

B — Birliklerdeki tapulama işleri bir teknisyen ve bir teknisyen yardımcısı tarafından yürütülür. Teknisyenin emrine lüzumu kadar jaloncu ve amele verilir.

Kadastro teknisyeni, kadastro yapacağı mevkîe hangi gün gideceğini tespit eder. Mal sahiplerinin veya herhangi bir hak iddiasında bulunanların, sınırlarını göstermek ve iddialarını bildirmek üzere, belirli günde hazır bulunmalarını, aksi takdirde kadastro işlerinin gıyaplarında devam edeceğini bir gün evvel muhtar vasıtasıyla ilân ettirir [11]. Keyfiyeti bir tutanakla da tevsik eder [12].

[6] Bak: 5602 sayılı kanunun 6091 sayılı K. ile muaddel M. 9.

[7] Bak: 5602 sayılı K. m. 8. za olunacaktır. Mal sahibi, şâğıl veya muhtar; bu tesislerde vukua gele-

[8] Bak: 5602 sayılı K. m. 42.

[9] Tapulama ilânı, mahallî Arazi Kadastro Müdürlüğünce şu şekilde yapılır : «Adları yukarıda yazılı köylerde tapulamaya başlanılacaktır. Semt itibariyle hangi tarihlerde tapulama yapılacağı köydeki memur tarafından köy odası veya ihtiyar meclisi çalışma odası kapısına asılmak suretiyle de ayrıca ilân edilecektir.

Tapusu olanların tapuları yenilenecek ve tapusu olmayanlara tapu verilecektir.

5602 sayılı Tapulama Kanunu gereğince keyfiyet ilân olun"

[10] Bak: 5602 sayılı K. m. 7.

[11] Arazi kadastro teknisyeni ilânı şu şekilde yapar: « köyün mevkîinde bulunan gayrimenkul malların kadastro ve tapulama muamelesine „../..../19 günü sabahtan itibaren başlanılacaktır. Mal sahiplerinin veya herhangi bir hak iddiasında bulunanların sınırlarını göstermek ve iddialarını bildirmek için gayrimenkullerinin başında hazır bulunmaları, nüfus kayıtları ile mallarının kendilerine ait olduğunu ispat edecek tapu senedi, vergi kaydı ve sair ne gibi belgeleri varsa yanlarında bulundurmaları, hazır bulunmayanları gayrimenkullerin gıyaplarında tahdit ve tespit edileceği ilân olunur.»

[12] Bak: 5602 sayılı K. m. 11.

Teknisyen ve teknisyen yardımcısı tapulamasına başlanılacak olan birliğe ait vergi ve tapu kayıt örneklerini yanlarına alarak birlik merkezine hareket ederler ve ilk iş olarak elde mevcut idare heyeti kararına yani köyün sınır kâğıdına ve sair belgelerine istinaden birliğin (köyün) tapulama sahasını tespit ederler. Aslolan, köy sınırlarının tapulama sınırı oluşudur. Fakat köyün sınır kâğıdı veya kesinleşmiş mahkeme ilâmı mevcut değilse, tapulamaya münhasır olmak üzere, kadastro teknisyeni ve yardımcısı tarafından tespit edilecek sınıra göre iş görülür [13].

Müteakiben vergi ve tapu kayıtlarına ve bilirkişilerin ifadelerine istinaden gayrimenkullerin hudutlarını tespit ve tasarruf durumlarını inceleyerek maliklerini tayin ederler. Gayrimenkul sahipleri ile o birlikteki sınır komşuları, gayrimenkulün sınırını; kadastro teknisyenine göstermeğe mecburdurlar [14].

Herhangi bir suretle hak iddiasında bulunan şahısları dinlerler ve bunların ibraz edecekleri tapu senedini veya suretini ve diğer belgeleri makbuz mukabilinde tesellüm ederler [15].

Mal sahipleri veya mümessilleri gayrimenkullerinin başında hazır bulunmadıkları takdirde, bilirkişiler ve varsa bitişik gayrimenkul sahiplerinin ve muhtarın vereceği malûmata göre durum tespit edilir [16].

C — Gayrimenkuller, birer parsel numarası altında, Tapulama Kanununun 13 ve 14 üncü maddelerine istinaden tespit olunur.

1) Gayrimenkul mal:

a — Tapu kaydı mevcut olup da malik görünen kimse aynı zamanda zilyet bulunulursa, onun adına;

b — Tapu kaydı mevcut olup da malik ölmüş ise ve mirasçıları zilyet bulunuyorsa, mirasçılar adına;

c — Medenî Kanunumuzun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki tarihli tapu kaydı mevcut olup da malik görünen kimseden: başkası zilyet, bulunuyorsa malikin, ölmüş ise mirasçılarının kadastro teknisyeni ve yardımcısı huzurunda muvaffakiyetleri halinde, zilyet adına;

[13] Bak: 5602 sayılı K. m. 23.

[14] Bak: 5602 sayılı K. m. 43.

[15] Bak: 5602 sayılı K. m. 12.

[16] Bak: 5602 sayılı K. m. 21.

**2) Medenî Kanunumuzun yürürlüğe girdiği tarihten evvelki tarihli tapu kaydı mevcut olup da malik görünen kişiden başkası zilyet bulunuyorsa:**

a — Zilyet malikten, mirasçılardan veya kanunî mümessillerinden temellük ettiğini yâni zilyetlik sebebini bunların beyanlarıyla veya herhangi bir belge ile veya bilirkişi sözleriyle tevsik ettiği takdirde, son zilyet adına ;

b — Şayet zilyet, zilyetlik sebebini tevsik edemiyorsa; malik görünen kimsenin hayatta olmadığı veya bilinmediği veyahut da zilyedin malik sıfatıyla ve hak sahibi tanıdığı kimseden iktisap ettiği; belgeler veya bilirkişi sözleriyle anlaşılırsa, zilyet adına ;

3) Bir kimsenin tapuda kayıtlı olmayan yirmi dönümden az bir gayrimenkul üzerinde en az 20 yıldan beri malik sıfatıyla aralıksız ve nizasız zilyetliği, belgeler veya bilirkişi sözleriyle ve 20 dönümden fazla olan gayrimenkullerde ayrıca 10 yıl veya daha önceki vergi kayıtlarıyla sabit olursa, o gayrimenkul zilyet adına ;

4) Zilyetliği tevsik edilemeyen gayrimenkuller, kayden malik görünen kişi adına ;

5) Yukarıda belirttiğimiz hususlar dışında kalıp da tescile tâbi olan gayrimenkuller, Devlet adına ;

Tespit ve tescil olunur.

6) Belediyelerle özel idarelerin ve köylerin amme ihtiyacına muhassas olduğu, kanaat verici belgelerle veya bilirkişi beyanlarıyla tahakkuk eden gayrimenkuller sınırlandırılır ve bu hükmî şahıslar adına tespit olunur. Bu tespit, tescil mahiyetinde değildir ve bu gayrimenkuller hususî mülkiyete de konu teşkil edemez.

7) Malik veya son zilyetleri ölmüş olan gayrimenkuller :

a — Mirasçılar aralarında taksim yapmışlarsa zilyetleri adına ;

b — Mirasçılar aralarında taksim yapmamışlarsa, ellerinde veraset belgesi bulunduğu takdirde ona göre mirasçılar adına ;

c —Mirasçıların elinde veraset belgesi bulunmadığı ve taksim de yapılmadığı takdirde, murisin adı gösterilerek (mirasçıları) suretinde; tespit olunur [17].

8) Rehinli ve hacizli gayrimenkullerin tespitinde:

a — Rehinli gayrimenkul mallara zilyet bulunan kimse rehin hakikiyle birlikte adına tescile muvafakat etmezse ;

b — Hacizli gayrimenkullere zilyet bulunan kimse İcra ve İflâs Kanununun geçici 4 üncü maddesi dışında kalan hacizli hal ile adına tesciline muvafakat etmezse ;

Gayrimenkul, malik adına tespit edilir [18].

Ç — Yukarıda belirttiğimiz şekilde yapılacak tespitlere müddeti içinde itiraz edildiği takdirde, o gayrimenkuller ihtilâflı ad olunur. Bu gibi ihtilâfları kadastro mahkemesi çözer.

D — Kadastro teknisyeni, arz ve izah ettiğimiz şekilde elde edeceği malûmatı, o birlikte mevcut gayrimenkuller için açacağı tutanağa ayrı ayrı yazar [19]. Tutanaklar :

1) Gayrimenkulün bulunduğu bölge (kaza), nahiye, köy adları ve mevki veya sokağı, cinsini, tapu tarih ve numarasını, vergi numaralarını, hisseli ise hisse miktarını ;

2) Maliklerin nüfus hüviyet cüzdanlarındaki ad ve soyadlarını, baba adlarını, doğum tarihlerini, tâbiyetini ; malik hükmî bir şahsiyet ise unvanını, nev'ini ve merkezinin bulunduğu yeri ;

3) Gayrimenkul vakıf mallardan ise vakfın unvanını, idaretendi veya mukataalı ise bunları ;

4) Hudut, mülkiyet ve diğer aynı haklar üzerine vaki olan itirazları ;

5) İlgililerin ve muterizlerin ibraz ettikleri vesikaları ;

6) Maliklerin ve muterizlerin kanunî ikametgâhlarını ;

7) Gayrimenkulün krokisini ; ihtiva eder.

Bu tutanaklar; kadastro teknisyeni ve yardımcısı, muhtar ve bilirkişilerle hazır bulunan zilyet ve bitişik gayrimenkul sahipleri, muterizler veya bunların mümessilleri tarafından imza edilir [20].

[18] Bak: 5602 sayılı K. m. 17.

[19] Bak: 5602 sayılı K. m. 18.

[20] Bak: 5602 sayılı K. m. 19.



E —Bütün bu işler bitirildikten sonra, kadastro teknisyeni ve yardımcısı gayrimenkullerin numaralan sırasına göre maliklerin adını, soyadını ve tutanağa iliştiirdiği belgelerin sayısını gösterir bir cetvel tanzim ve itirazlı olanları da işaret ederler. Bu cetvelin bir nüshası arazi kadastrosu müdürü tarafından imzalanarak kadastro teknisyenine geri verilir. İkincisi müdür tarafından Umum Müdürlüğe gönderilir. Üçüncü nüshası da tutanakların bordrosu olarak saklanır [21].

F — Arazi kadastrosu müdürü, teknisyen ve yardımcısı tarafından verilecek tutanakları en kısa bir zamanda gözden geçirerek noksan ve yanlış muameleler varsa ilgili memurlara ikmal ettirir. Her birlikte (köyde) mevcut gayrimenkullerin durumunu ve maliklerini gösteren bir cetveli hazırlar ve itirazlı olanların 30 gün içinde kendisine başvurmalarını belirten ilânını o birlikte yaptırır. Bu müddet geçtikten sonra itirazsız olan tutanakları tasdik eder. İtiraz edilen parsellere ait tutanakları, bir cetvele bağlayarak, anlaşmazlığı çözmek üzere, Gezici Arazi Kadastrosu Hakimine devreder [22],

G — İtirazsız olan parseller, müdür tarafından sıra numaralarına göre tapu kütüğüne tescil ve diğer ferî sicilleri de tanzim olunur. Kütükler müdür tarafından imzalanır [23]. Bilahare tapu senetleri doldurularak ilgililere verilir. Kadastro plânları ile elde edilen yüz ölçümleri de aynen tapu siciline geçirilir ve ilgililere çaplan da verilir [24].

H — İtirazlı olan parsellere ait tutanaklar bir cetvele bağlanarak Gezici Arazi Kadastrosu Mahkemesine devredilir. •

Hâkim, arazi kadastrosu müdürü tarafından verilecek itirazlı işlere ait dâvaları, mahallerinde hükme bağlar. Takdirine göre, şifahî veya adı muhakeme usullerinden birini uygular.

Hâkim, birliğe gideceği günleri ve göreceği dâvaları ve davacılarla davalıları gösteren bir cetveli o köyde köy odası kapısına astırır. Hazine aleyhine açılmış olan dâvalarda bu cetvelin bir örneği 15 gün evvel mahallin en büyük memuruna gönderilir.

Hâkim; verasete, mülkiyete ve mülkiyetin gayri aynî haklara, sınır ihtilâflarına ve arazi kadastrasını ilgilendiren sair dâvalara bakar. İhtiyatî tedbir karan verebilir [25].

[21] Bak: 5602 sayılı K. m. 20.

[22] Bak: 5602 sayılı K. m. 26, 27,

[23 ] Kütüğe geçirilme işinde çalışmak üzere mahallî tapu muhafız veya memurunu müdür emrinde çalıştırmaya Umum Müdürlük yetkilidir.

[24] Bak: 5602 sayılı K. m. 28 - 30.

[25] Bak: 5602 sayılı K. m. 31, 32, 34 ve 6091 ile muaddel 33.

I — Kadastro başlanmış olan birlikler (köyler) içindeki arazi ihtilâflarına ait olup da mahallî mahkemelerce rüyet edilmekte bulunan ve kesinleşmemiş olan dâvaların dosyaları kadastro mahkemesine devrolunur.

Bir bölgede (yani kazada) kadastro işlerinin bitmesinden altı ay sonraya kadar hükme bağlanmamış olan dâvalara ait dosyalar, mahallî asliye mahkemesine devrolunur [26].

J — Mahkemeler; kesinleşmiş ilâmları ve tutanakları, dosyalarıyla birlikte, kadastro müdürüne gönderirler. Eğer o birliğin kütükleri tapu idaresine devredilmiş ise veya kadastro müdürü o bölgeden ayrılmış ise, tapu sicil muhafızına veya memuruna teslim ederler [27].

K — Tapulaması ikmal edilen birliklerdeki gayrimenkullerin yüz ölçümlerine göre kadastro harçları tahakkuk ettirilir. Tahakkuk ettirilen harçlara ait dört nüsha harç cetveli tanzim olunur. Bunlardan iki nüshası mahallî mal müdürlüğüne, diğer nüshası tapu idaresine teslim edilir. Dördüncü nüshası da, tebliğ makamına kaim olmak üzere, köy odasına asılır ve keyfiyet mutat vasıtalarla da ilân edilir.

Harç, bundan altı ay sonra, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü hakkındaki kanun hükümlerine göre defaten tahsil olunur [28]

L — Mahallî mülkiye âmirleri, kadastro işlerinin yapılmasında her türlü kolaylığı göstermeğe mecbur ve bu işlerin düzeninde gitmesinden sorumludurlar [29].

## § II. KADASTRONUN ÖLÇME USULLERİ:

Parsellerin ölçülmesi, kadastroğun mühim ameliyelerinden biridir. Parselin yüz ölçümünü ve sınırlarını belirtmekte olan bu ameliye, bizde\*, iki usulden birisi ile yapılmaktadır.

### 1 — Klâsik usul:

Bir yerin haritası yapılmak ve bin netice yüz ölçümü bulunmak ve parselleri tespit edilmek için; ilk iş olarak orada, haritası yapılacak sahayı tamamen ihata eden bir nirengi şebekesi kurulur. Bu, üçgenlerden

[26] Bak: 5602 sayılı K. m. 35, 36;

[27] Bak: 5602 sayılı K. m. 37.

[28] Bak: 5602 sayılı K. m. 60, 61.

[29] Bak: 5602 sayılı K. m. 41.

teşekkül, eden ve üçgen köşelerinin birbirine dik iki mihvere göre uzaklıkları hesap edilen bir şebekedir.

Nirengi şebekesinin tesisi için, evvelâ, arazide münasip noktalar aranır. Yani istikşaf yapılır. Sonra bu noktalara betonlar gömülür. Müteakiben bu noktalar arasındaki açılar ve en az bir kenar ile bir semt açısı ölçülür. Ölçülen kenara baz denilir.

Nirengi noktalarının yükseklikleri ise ya aralarındaki şakuli açı ölçülerek trigonometrik olarak hesaplanır. Veya, nivelman âletleri ile yükseklik farkları parça parça ölçülerek bulunur.

Nirengi noktalarının aralan en az bir kilometre olduğundan, ölçü işlerinde bunlardan istifade pek az olur. Bu sebeple, bunların aralarına ; ölçü işlerinde istifade edilecek noktalar (yani poligonlar) ölçülerek tespit edilir. Poligon noktalan arasındaki uzaklıklar en çok 300 metredir.

Bahis konusu ettiğimiz nirengi ve poligon noktalan :

- a) Ölçü işlerini doğru ve kolay yapabilmek ;
- b) Harita ve zeminde müşterek olarak belli noktalar temin edebilmek ;

Gayelerini sağlamak maksadıyla yapılır. Bilhassa ikinci husus çok mühimdir. Çünkü haritada ve zeminde, kesin olarak yeri belli olan noktalar mevcut değilse ; o haritanın zemine tatbiki mümkün değildir. Bu takdirde, harita fennî kıymetini kaybetmiş demektir.

Nirengi ve poligon noktalarının tesisinden sonra ölçü işlerine başlanır. Ölçme ya prizmatik veya takeometrik olarak yapılır. Prizmatik usul, daha ziyade şehrin meskûn yerlerinde kullanılır. Şehrin gayri meskûn yerlerinde ise, takeometrik usul takip edilir.

: Bahsettiğimiz bu usullerin her ikisi de şehir kadastrounda tatbik edilir. Arazi kadastrounda ise, sadece takeometrik usul uygulanır. Fakat bu usul, tatbikatta, nirengi ve poligon tesis edilmeden uygulanmaktadır. Nirengi ve poligon tesis edilmiş olsa bile bunların hesapları yapılmamakta. ve ölçülen açılar minkale ile kâğıda nakledilmektedir. Bu ise, büyük hatalar tevhit etmektedir. Ayrıca, aletle okunan uzaklıklar hatalı olarak ölçüldüğü takdirde, hiçbir kontrolü olmadığından hataların Ölçü ve tersem arasında farkına da varılamamaktadır.

Diğer taraftan nirengi ve poligon olmadığından, büyük sahaları de vamlı olarak Yiyememektedir. Arazi parçalan, kısım kısım ölçülebil-

inektedir. Bu da, mücavir iki pafta kenarlarının birbirini tutmaması neticesini tevhit etmektedir.

Ayrıca bu, ayrı ayrı ölçülmüş paftaların birleştirilmiş bir haritası da yapılmadığından (paftanın üzerinde köyü yazıldığı için hangi köye ait olduğu bilinmekle beraber), herhangi bir yerin o köy içerisinde neresi olduğu dahi bilinemeyecek durumdadır. İşte klâsik usul budur.

## 2 — Fotogrametrik usul:

Fotogrametri, fotoğrafla ölçme demektir. Arzı fotogrametri ve havaî fotogrametri olmak üzere iki kısma, ayrılır.

**Arzı fotogrametri;** yerden alman resimlerle ölçmek demektir. Havaî fotogrametri ; havadan alman resimlerle ölçmek demektir. Bunda esas, mücessem görmeye dayanır. Mücessem görmek, ancak iki gözle mümkündür. Yâni, tek gözlü insanlar mücessem görmekten mahrumdurlar.

Mücessem görmek demek, derinlikleri tayin edebilmek demektir. Bu da, bir cisme iki gözle baktığımız zaman ; o cisimden iki gözümüze gelen

İki göz arasındaki mesafe ne kadar büyük olursa, mücessem görme kabiliyeti o kadar fazla olur. Bunu temin için gözlerin yerine birer fotoğraf makinası kaim olur. Ve aynı yerin çekilen iki resmi, ayrı ayrı gözlerle tetkik edilecek olursa, resimler mücessem bir hâl alır ve kabartma gibi görünür.

Bu izahattan da anlaşılacağı veçhile, herhangi bir yer fotogrametrik olarak ölçülmek istendiği takdirde ; o yerin muhakkak şekilde iki yerden resminin alınması icap etmektedir.

İşte fotogrametrik usul bu esasa dayanmakta ve parsellerin sınırlandırılması, kıymetlendirilmesi ve paftalara geçirilmesi işleri özel âletlerle yapılmaktadır.

Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü daha süratli ve daha sıhhatli neticeler veren fotogrametrik usulü, imkân derecesinde, tamim etmek ve memleket kadastrounu bu usule istinat ettirmek yolundadır.

**BİR MÜ Ş KİL: NAHİYE MÜDÜRLERİNİN O. M. U. KANUNUNUN 151  
inci MADDESİ KARŞISINDA 5442 SAYILI İL İDARESİ KANUNUNUN  
45 inci MADDESİNE GÖRE DURUMLARI**

**Yazan:**

**A. TURHAN ŞENEL.**

**Bozova Kaymakamı**

**PLÂN:**

**I \_ GİRİŞ.**

**II \_ MEVZUUN MÜNAKAŞASI.**

**III \_ NETİCE.**

**I— GİRİŞ:**

C. M. U. Kanununun 151 inci maddesi muvacehesinde 5442 sayılı İl İdareci Kanununun 45 inci maddesindeki sarahatin nasıl telif edilmeşi lâzım geldiği hususu tatbikatçıları hem sıkıntıya hem de müşküle düşüren bir dimim yaratmaktadır. 5442 sayılı İl İdareci Kanununun 45 inci maddesi aynen şöyle demektedir :

(Bucak Müdürü, bucak sınırları dahilinde vukuuna muttali olduğu suçları Cumhuriyet Savcılarına derhal haber vermekle beraber bunlardan Önemli gördükleri hakkında Cumhuriyet Savcıları el koyuncaya kadar kolluk âmirlerinin C. M. U. Kanununda yazılı yetkilerini kullanır ve bu babda düzenlenecek evrakı Cumhuriyet Savcılığına gönderir.

Bucak Müdürleri bu görevleri yaparken işledikleri suçlardan C. M. U. Kanununun 154 üncü maddesi gereğince yargıçlar kanununa tevfi kan kolluk âmirlerinin tâbi oldukları tahkik ve muhakeme usulüne tâbidirler.)

Bu sarili ifadeye rağmen tatbikatta Nahiye Müdürlerinin bu yetkiyi kullanmaları itirazlara yol açmakta ve amme hizmetinin ifasından öteye geçmeyen bu davranış yüzünden bazen üzücü hâdiseler cereyan etmektedir.

Tatbikatçılarınca 5442 sayılı İl İdareci Kanununun 45 inci maddesinin

Nahiye Müdürlerine tanıdığı yetki ancak Cumhuriyet Müddeiumumisinin hâdiseye el koymasına kadar tedbirleri alma babında olduğu ve bu maddedeki yetkinin bu şekilde istimalinin kanunun ruhuna daha uygun olacağı fikri savunulmaktadır. Hatta bazen daha da ileri gidilerek Nahiyyede, nahiye zabıta âmiri bulunmadığı zamanlarda bu yetkinin kullanılmasının ve kanunun bu maddesinin böyle istisnâî durumlar için tatbikinin daha yerinde olduğu ileri sürülmekte ve C. M. U. Kanununun 151 inci maddesine göre ise Vali, Kaymakam da dahil Nahiye Müdürlerinin ihbar ve müracaat üzerine hiç bir muameleye yetkileri olmayacağı beyan olunmaktadır. Vali ve Kaymakamlar için bu keyfiyet yerinde olmakla beraber, nahiye müdürleri için 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 45 inci maddesindeki sarahate ve Adliye Vekâletinin 29/1/1950 gün ve 23 sayılı tamiminde de belirtildiği şekilde durum farklı bir mahiyet arz etmektedir. [1].

Bu yazımızda C. M. U. Kanununun 151 inci maddesi karşısında 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 45 inci maddesinin Nahiye Müdürlerine verdiği yetkinin nasıl telif olunması lâzım geleceğini izaha gayret edeceğiz.

#### % \_ MEVZUUN MÜNAKAŞASI :

Yukarıdan beri zikrettiğimiz ihtilâf mevzuu meselenin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından meseleye Adli tahkikata yetkili olanların durumlarının belirtilmesi ile başlamak yerinde olacaktır.

C. M. U. Kanununun ikinci kitabının ikinci faslı hukuku amme dâvasının hazırlanmasına müteallik hükümleri ihtiva etmektedir. Burada suçların ihbar şekilleri ile ihbarın yapılacağı merciiler tatad olunmakta ve suça muttali olanların tarzı hareketleri kanunun bu maddesi ile tayin kılınmaktadır. Aynı faslın 153 üncü maddesi suça muttali olan Cumhuriyet müddeiumumisinin vazifelerini 154 üncü madde ise hukuku amme dâvasını açmak vazifesi ile beraber Cumhuriyet Müddeiumumisinin bu meyandaki yetkilerini tatad etmektedir.

Şayet mevzua sadece C. M. U. Kanununun 153 üncü maddesi ışığı altında bakılacak olursa, zabıtanın adli tahkikattaki yerini tam olarak belirtmeye imkân hasıl olmayacaktır. Zabıtanın adli tahkikattaki yerini belirtebilmek için C. M. U. Kanununun 156 ncı maddesinin tetkiki iktiza eder. Mezkûr madde aynen şöyle demektir (Zabıta makam ve memurla

[1] Pamuk Kâzım: İl İdaresi Kanunu ve buna ait seçilmiş tamimler külliyyatı adlı eser, sahife 276 - 277.

rı suçları aramakla ve işin tenviri için lâzım gelen acele tedbirleri almakla mükelleftir. Bu makam ve memurlar tanzim ettikleri evrakı hemen müddei umumîliğe gönderirler.

Ancak Hakim tarafından derhal icrası muktezi tahkik muamelelerine lüzum varsa bu evrakın doğrudan doğruya sulh hakimine gönderilmesi caizdir). Madde dikkatle tetkik edilecek olursa, kanun zabıta'yı adli tahkikata doğrudan doğruya salahiyetli kılmaktadır. Ayrıca 156 ncı maddenin kanundaki yeri Zabitanın adli vazifesinin tahkikatın hangi safhasına şümulü olduğu da kolayca anlaşılabilir ki, bu da kısaca maddenin kanundaki yeri itibarıyla hazırlık tahkikatıdır. Hal böyle olunca zabitanın tahkik yetkisinin sadece Cumhuriyet Müddei umumîsinin tevkilden ve onun izni ile mevcut olduğu iddia edemeyecektir. Zabıta, kanunun bu âmir hükmü karşısında (C. M. U. Kanununun 156 ncı maddesi) suçları aramak ve gerekli tedbirleri ittihaz etmek zorundadır. Ancak bu babda tanzim edecekleri evrakı da hemen Cumhuriyet Müddei umumîsinin göndereceklerdir. Aynı madde bu duruma bir de istisnâî durum koymuştur ki, o da, Hakim tarafından derhal icrası muktezi tahkik muamelelerine lüzum varsa zabıta evrakı doğrudan doğruya Sulh Hakimine de gönderebilir. Ancak C. M. U. Kanununun 154 üncü maddesi mucibince hukuku amme dâvasını açmak vazifesi Cumhuriyet Müddei umumîsinin verilmiş bulunmakla ve 153 üncü maddede suçla muttali olan Cumhuriyet Müddei umumîsinin amme dâvasını açmaya mahal olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin hakikatini araştırma mecburiyetini tahmil ettiğine göre, Cumhuriyet Müddei umumîsi tarafından bizzat tahkikat yapıldığı takdirde zabitanın tatat olunan yetkilerinin kalmayacağı tabiidir.

Böylece zabitanın adli tahkikattaki yerini belirttikten sonra 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 45 inci maddesinin Nahiye Müdürlerine, C. M. U. Kanunu muvacesinde verdiği yetkinin anlaşılması daha kolay olacaktır. Şöyle ki :

Nahiye Müdürleri bucakta vukuuna muttali olduğu suçlardan Cumhuriyet Müddei umumîliklerine derhal haber vermekle beraber, önemli gördükleri hakkında Cumhuriyet Müddei umumîlikleri el koyuncaya kadar kolluk âmirlerinin C. M. U. Kanunundaki yukarıda tatat ettiğimiz yetkilerini kullanarak düzenleyecekleri evrakı derhal Cumhuriyet Müddei umumîliklerine göndereceklerdir. Demek oluyor ki, Nahiye Müdürlerinin buradaki adli tahkik yetkileri Cumhuriyet Müddei umumîsinin işe el koymasıyla sona erecektir. O halde kanundaki bu sarahat karşısında Nahiye Müdürlerinin tahkik yetkileri olmadığını ileri sürmek hukukî mesnetten mahrumdur. Bir defa 5442 sayılı kanun Md. 45, C. M. U. Kanununa

bir atıf yaparak Nahiye Müdürünün bu babda kolluk âmir ve memur sıfat ve yetkisine sahip olduğunu belirtmiş bulunmakta ve bu sıfat ve yetkiye bu kanun emri icabı sahip olan nahiye müdürünün ise C. M. U. Kanununun 156 ncı maddesinin âmir hükmü karşısında zaten kanun iktizası olarak suçları aramakla da mükellef kılınmış demektir. Fakat gerek nahiye müdürlerinin, gerek zabıta makam ve memurlarının bu yetkileri Cumhuriyet Müddeiumumileri işe el koyduktan sonra sona erecektir. Zaten Adliye Vekâletinin yukarıda bahri geçen 29/1/1950 gün ve ZZ sayılı tamimi de durumu aynen şöyle izah etmektedir :

( ..... İl İdaresi Kanununda zikredilen 45 inci maddenin

C. M. U. Kanununun bu husustaki hükümlerini tahdit ve takyit etmemiş olduğu cihetle Cumhuriyet Müddeiumumileri C. M. U. Kanununa göre suçlara ait hazırlık tahkikatının ikmalini isterse zabıtaya, isterse Nahiye Müdürüne yaptırabilir), denilmektedir ki, burada Nahiye Müdürlüğünün Cumhuriyet Müddeiumumileri işe el koyuncaya kadar olan tahkik yetkisi Cumhuriyet Müddeiumumisinin muvafakati olduğu takdirde hazırlık tahkikatının ikmaline kadar da şumüllendirilmiş oluyor.

Durum böyle olunca suçun vukuuna muttali olan Nahiye Müdürlüğünün böyle bir durum karşısında tedbir almaktan öteye gitmeyen bir yetkileri olduğu iddiası yersiz ve mesnetsiz kalmaktadır. Burada şu noktayı da belirtmek yerinde olacaktır. Adliye Vekâletinin bahsi geçen tamiminde şöyle bir ibareye rastlanmaktadır.

( ..... Nahiye Müdürlüğünün, nahiye sınırları içinde vukuuna

muttali oldukları bütün suçları Müddeiumumiliklere haber vermeleri icap etmekte ise de, bütün bu suçlara el koyarak soruşturma yapmak salâhiyetlerini haiz olmayıp ancak bunlardan önemli gördüklerini tahkikte kolluk âmirlerinin C. M. U. Kanunundaki yazılı yetkilerini haiz bulunmakta ve müddeiumumilerin işe el koyması halinde bu yetkileri sona ermektedir. )

Aynı ibare aşağı yukarı 5442 sayılı kanunun 45 inci maddesinde ide yer almaktadır. Fakat «önemliliğin» belirli bir ölçüsü ise haklı olarak verilememektedir. Ancak suç «önemli» görüp görmeme Nahiye Müdürünün takdirine bırakılmış oluyor şeklinde de bir düşünce zannımızca yersiz olur. Kanaatimizce «önemli» diye vasıflandırılacak suçların behemehâl amme dâvasının açılmasını icap ettirecek suçlardan olması iktiza eder demek pek hatalı olmayacaktır.

İkinci bir nokta da acaba bucak müdürünün bu görevleri yaparken işledikleri suçlardan dolayı haklarında hangi şekilde takibat yapılanası



lâzım geldiği hususudur. 5442 sayılı kanunun 45 ci maddesinin ikinci fıkrası bu hususu aydınlatmaktadır. Maddeye göre Bucak müdürleri bu görevleri yaparken işledikleri suçlardan C.M.U. Kanunun 154 ci maddesi gereğince yargıçlar kanununa tevfikan kolluk amirlerinin tabi oldukları tahkik ve muhakeme üslûne tabidirler.

### **3 — NETİCE:**

Netice olarak şunu söylemek yerinde olacaktır:

Gerek kanunun sarahaten belirttiği gibi gerek adliye vekâletinin zikredilen tamiminde açık bir şekilde ifade edildiği veçhile kanun dairesinde adli tahkikatta Nahiye müdürlerinin yeri olduğu hakikatidir. Amme hizmetinin ifasından öteye geçmeyen ve kanunen mevdu olan bu yetkinin istimali hiçbir şekilde adli mercilerin salâhiyetlerine bir tecavüz olarak vasıflandırılmaz.

## **KARAYOLLARI TRAFİK KANUNUNUN HUKUKİ KAREKTERİ ve TRAFİK POLİSİNİN TEŞKİLÂT VE FAALİYETİ**

**Yazan:**

**Yusuf Danışman**

**Emniyet Umum Md. Muavini**

Bu yazımda sizlere gençlik ve çocukluk dünyamızın güzel hatıralarına karışan renkli, çingıraklı, yaylı arabalarından değil; onu karayollarında tarihe intikal ettiren motorlu vasıtanın toplumumuza getirdiği dertlerinden ve giderilmesi yollarından bahsetmek istiyorum.

Şu son elli yıllık zaman içinde masum tavırlı, insan yapısı motor, ne kadarda benimsendi. Uzak yolları yakın yapan o, hasretimizi dindiren o, günlük hayatımızın her veçhesinde o, bir zaman için motorların sesi dinse kutularında atıl kalmış satranç taşlarına döneriz. İşte motor bu derece sosyal gidişatımızın mihrakı haline girdi.

Girdi ama, 70 beygirin azgın gücüne sahip olan bu çelik kitle, huyunu huşunu iyi bilmeyen insan elinde giyotin satırına döndü. Penisilinli, mislinle vasati hayatı uzatan medeniyet âlemimizde her yıl milyonlarca ev bu yüzden kapandı.

Trafik kazalarının cemiyete iras ettiği vahim tehlikeleri edebî hava dışında, rakamları konuşturmak suretiyle belirtelim. Netice daha ibret verici olacaktır. Şöyle ki:

Birleşik Amerika'nın 1775 yılından 1955 yılma kadar girdiği Kore dahil 8 harpte ve 180 yılda verdiği vefiyat miktarı 1.130.393 tür. 1900 yılından 1955 yılma kadar trafik kazalarında ise verdiği kurban yekûnu bu rakamın üstündedir. 1.149.414 insandır.

Türkiye'de son on yıl zarfında trafik kazalarında 11902 kurban verilmiştir.

İlk nazarda memleketimize ait bu rakam bizleri iyimserliğe sevk ederse de, mevzu mukayeseli bir şekilde derinleştirilince durumun ağır mahiyette aleyhimizde olduğu görülür.

Birleşik Amerika’da bir yıl zarfında beher on bin motorlu vasıta 6-7 insan öldürmektedir.

Memleketimizde ise bu nispet 1954 yılında 134 iken Karayolları Trafik Kanunu’nun meriyete girmesi ve trafik polisinin gayreti karayollarımızın ıslahı suretiyle 1958 yılında 72.27 ye düşebilmiştir. Görüldüğü üzere Trafik Emniyeti yönünden memleketimiz Birleşik Amerika’ya nazaran takriben on misli daha muhtemeldir.

Medenî alemin kendi ülkelerinde yaratmış olduğu Trafik Emniyeti Atmosferini memleketimizde de gerçekleştirmemiz mümkündür. Bu da halkın kazaları önleme seferberliğine katılması, mesuliyet alması, nizamlara uyması, teyakkuz göstermesi, salahiyetli makamların müspet faaliyetlerini desteklemesi suretiyle kabil olabilir.

Bu girizgâhtan sonra sizlere birazda Karayolları Trafik Kanunu'nun Hukukî Karakterinden ve Trafik Polisinin Teşkilât ve Faaliyetlerinden bahsetmek istiyorum.

### **KARAYOLLARI TRAFİK Kanunu’nun HUKUKÎ KAREKTERİ :**

Karayolları Trafik Kanunu 1953 yılının Mayıs ayında Büyük Millet Meclisinden çıktı. Bütün hükümleri ilk defa teşkilât kanununa intizar en 1954 yılının sonbaharında Ankara’da, İstanbul’da meriyete girdi. 1958 yılında da bütün yurda teşmil edildi.

Karayolları Trafik Kanunu 11 bölüm altında 78 madde ve 5 muvakkat maddeyi ihtiva etmektedir. Bölümler aşağıdaki başlıkları taşımaktadır.

1. BÖLÜM Umumî Hükümler.
2. BÖLÜM Teşkilât, vazife ve Salahiyet.
3. BÖLÜM Mali Hükümler.
4. BÖLÜM Yol emniyeti ve Trafik tesisleri.
5. BÖLÜM Kayıt, Tescil ve muayene.
6. BÖLÜM Şoför ve sürücü ehliyetnameleri
7. BÖLÜM. Trafik esasları, Umumî kaideler,
8. BÖLÜM Kazalar.
9. BÖLÜM Hukukî Mesuliyet ve sigorta.
10. BÖLÜM Cezalar, teşkilât ve Takibat.
11. BÖLÜM Çeşitli hükümler.

Bu kanun umurun istifadesine açık karayollarında tatbik olunmaktadır. Yani deniz, demir, havayolları bu kanunun şümulü dışında bulundu

ğu gibi mevcut saha ve şeridinde hususî eşhasa ait bulunmayan herkesin istifadesine açık arazi parçası olması lâzımdır. Başka bir deyimle, bir nakil vasıtası eşyanın ve eşhasın emniyetini umumun istifadesine açıl: karayolu dışında tehlikeye sokarsa bu kanun tatbik olunmaz.

Diğer taraftan Karayolları Trafik Kanunu önleyici tedbir mahiyetinde intizamı sağlayan hükümleri ihtiva eder. Mevcut cezalar, doğması muhtemel bir kazayı önlemek için, şoför, sürücü ve yayaya ikaz mahiyetindedir. Kaza vuku bulduktan sonra artık Türk Ceza Kanunu'nun Umumî Hükümlerine göre kovuşturma yapılır. Kazaya karışan sanıklar için bu kanunda müeyyide aranmamalıdır.

**Karayolları Trafik Kanununda şu cezalar vardır:**

Para cezaları; Hafif ve 500 liraya kadar ağır,

Muvakkat ve daimi süre için ehliyetnamenin geri alınması,

Bir aydan bir seneye kadar hapis cezaları

**Ehliyetnamenin muvakkat ve daimi geri alınmasını mucip suçlar :**

Fazla sürat ve sarhoşluk

**Hapis cezasını istilzam eden suçlar :**

Karayollarının ve sanat yapısının işaret ve cihazlarının bozulması, tahrip edilmesi,

Nakil vasıtasının (bisikletler hariç) kayıt ve tescil edilmeden Trafiğe çıkarılması,

Kayıt ve tescili icap eden nakil vasıtalarının ehliyetsiz olarak karayollarına çıkarılması ve kullandırılması halleridir.

Trafik suçlarını işleyenler hakkında ceza zaptım ancak trafik polisi tutabilir. Karayolları Umum Müdürlüğü Fen heyeti teşkilâtındaki mühendis ve teknisyenler de Trafik Kanunu hükümlerine aykırı gördükleri hususları bir zabıtlarla tespit edip en yakın ilgili zabıtaya tevdi edebilirler.

Bu nev'i zabıt varakaları hilâfı sabit oluncaya kadar muteberdir. Trafik suçlarının hafif mahiyette olanlarında maktu cezalar verilir. Yani polis bu gibi suçları zaptında belirtirken cezasını da tayin eyler Trafik mahkemesine veya salâhiyetli mahkemeye tevdi eder. Bu gibi suçlar için

duruşma yapılmaz. Hakim tatbik olunan ceza maddesinin doğruluğuna bakar ve zaptı taktik eder.

Gayri maktu cezalar ise hakim tarafından duruşmalı verilir.

Ağır mahiyetteki trafik suçlarında ise sanık mahkemeye mevcuden sevk edilir.

Para cezaları tebligatı müteakip trafik mahkemesi veya yetkili mahkemenin baş kâtipliğine on gün içinde ödenmelidir.

### **TRAFİK POLİSİNİN TEŞKİLAT VE FAALİYETLERİ :**

Trafik teşkilâtına polis seçerken aradığımız ve üzerinde durduğumuz evsaf :

Boy en az 1.70 Cm.

En az Ortaokul mezunu, mesleki ilk kısmı bilhassa Trafik imtihanından pekiyi derece ile mezun olması,

Trafik kursunda muvaffak olması şart koşulmuştur.

Şoförlük ehliyetnamesi tercih sebebidir.

Trafik teşkilât kadrosunda 1800 memur ve âmir vardır\

Trafik memurları yerli ve yabancı uzmanların nezaretinde ileri dünya memleketleri okullarında kabul edilmiş Standart müfredat programına göre yetiştirilmektedir.

**1 — Trafik teşkilâtı;** Vilâyet ve bölge olmak üzere iki kısımdan mürekkeptir.

Şube teşkilâtı bulunan Vilâyet Emniyet Müdürlüklerinde Trafik Şube müdürlükleri; bulunmayan yerlerde ise Trafik Bürosu kurulmaktadır.

Trafik şube veya büro faaliyetlerinin gayesi Trafik Kazalarını önlemeğe matuftur. Trafik polisinin kazaları önleyici tedbirleri büroda başlar, karayollarında devam eder.

#### **a) Şube veya Bürodaki önleyici tedbirler:**

Her büroda bir ehliyetname masası vardır. Memleketimizde nakil vasıtasını kullanmak herkes için bir hak değildir. Muayyen evsafı haiz olan kimselere ehliyetname verilir. Kanunun tadat ettiği ve kazanın doğumuna müessir olabilecek vaziyetleri arz ediyorum.

Uyuşturucu madde kullanmamak,

Alkollü içkileri kullanmağı itiyat derecesine vordırmamış olmak,

Ehliyetnamenin daimi olarak geri alınmamış, muvakkat geri almış ise müddetini doldurmuş olmak,

Sağlık ve teknik muayenede mani bir hali bulunmamak,

Nazarî ve' ameli imtihanları başarmak.

b) Trafik Şube veya Büroları, ehliyetnameleri verirken kazaların incelenmesi bakımından gerekli hassasiyeti göstermesi lâzımdır. Nitekim T>58 yılında 351 kaza ehliyetname siz şoförlerin kusurlarından ileri gelmiştir. Trafik kazalarının önlenmesiyle ilgili diğer büro hizmetleri; nakil vasıtalarının kayıt ve tesciline ait işlerdir.

Karayolları Trafik Kanununa göre bir nakil vasıtasına sahip olan kimse vasıtasını ikametgâh veya iş yerinin bulunduğu vilâyet şube veya trafik bürosuna kayıt ve tescil ettirmeden trafiğe çıkaramaz. Kayıt ve tescile tabi olan her nakil vasıtası da trafiğe çıkarken ve her 4 ayda birde muayeneden geçirilmekte ve ancak trafiğe Salih olanlar trafiğe çıkmaktadır ki bu hükümde karayollarımızda nakil vasıtalarının bozukluğundan doğabilecek kazaları önlemekte müessir bulunmaktadır.

c) Bürolarda birde İstatistik masası vardır. Bu masa kazaların önlenmesi için alınacak tedbirlerin neler? nerede? ne zaman? nasıl? olacağına ait döneler hazırlar.

Bir Trafik kazası vuku bulduğunda; tahkikat ekibi bir taraftan sanığı, fiilini ve bu fiile temas eden suçu tespiti çalışır. Diğer taraftan da tekrar bir kazanın doğumuna mani olacak incelemeleri yapar. İki nüsha kaza vukuat raporu doldurur. İstatistik masasına tevdi eder.

Şube veya bürolar bu gibi istatistik i döneler üzerinde tramvaylar yapar. Bu mevzu üzerinde ehemmiyetle durulmadığı taktirde polis takibatından müspet netice sağlanması muhal olur.

#### **d) Trafik Polisinin Karayollarında aldığı önleyici tedbirler :**

. Trafik polisi şehir içinde kazaları önlemek için bir taraftan trafiği düzenler, bir taraftan da takibat yapar.

Takibata tevessül eden trafik polisi trafik kaidelerinin ihlâli üzerinde durduğu gibi şoför ve sürücülerin ve nakil vasıtalarının kontrolünü de yapar.

II — Yukarıda arz olunan Vilâyet Trafik şube veya büroları dışında bir de bölge trafik zabıtası vardır. Bu kuvvet şehirler arası karayolunda takibat yapar. Ve trafiği düzenler. Halen Türkiye’de 11 Bölge, 25 tali bölge vardır.

**III — MERKEZ TRAFİK ŞUBESİ:** Karayolları Trafik Kanunu’na dayanılarak Emniyet Umum Müdürlüğünde de bir Trafik Şubesi Müdürlüğü ihdas edilmiştir.

Bu şube vilâyet Trafik Şube veya Bürolarını murakabe etmeğe salâhiyetli olduğu gibi bölge teşkilâtının da bu şubeye bağlı olarak çalışması lâzımdır. Ancak bunun tahakkuku sabit ve seyyar telsiz tesisatının da kurulmasına bağlı bulunmaktadır’ Bu şubede Trafik kazalarını önlemeğe matuf tedbirlerin alınması için döneleri, istatistikleri hazırlar.

Türkiye’de ehliyetname sahibi bilcümle şoförlerin birer nüsha sicili bu şubede tasnifli bir şekilde hıfzedilir. Ve her şoförün trafik cezaları muntazaman işlenir. Karayolları Trafik Kanunu’nun bütün yurttaki yeknesak bir şekilde tatbikâtı ile meşgul olur.

#### **IV — TRAFİK POLİSİ TEŞKİLÂTI İLE İLGİLİ KOMİSYONLAR:**

##### **A) Vilâyet Trafik Komisyonu:**

a — Vilâyetlerde valinin veya tevkil edeceği zatın başkanlığında Belediye, Emniyet, Maarif, Nafia teşkilâtı ile ilgili meslek teşekküllerinin birer temsilcisinden mürekkep Vilâyet Trafik Komisyonu, Karayolları Umum Müdürlüğünün teşkilâtı bulunan yerlerde Nafia Vekâleti, Karayolları Umum Müdürlüğünün mümessili tarafından temsil olunur.

##### **Komisyonun başlıca vazifeleri şunlardır:**

a—) Kanun ve nizamname hükümlerinin Vilâyet sınırları dahilinde yeknesak bir surette uygulanmasını sağlamak,

b—) Vilâyet dahilindeki Karayollarında Trafik Nizamnamesinde yazılı azami sûrat haddinden daha aşağı bir sûrat tahdidi koymak icap ediyorsa bunu tespit etmek,

c—) Vasıtaların bir kısmına veya tamamına kapatılması icap eden karayolları ile tek istikametli yolları, park yapılabilecek yerlerle park yapılmayacak veya durulmayacak yerleri tespit ve muayyen zaman içinde parka müsaade edilen bu yerlerde zamanı tespit etmek.

d—) Nakil vasıtalarında bulunması ihtiyarî olan malzeme ve teşhizatın, mahallin icaplarına göre lüzumlu görülenleri; vasıtalar için mecburi kılmak.

e—) Trafik Kanunu'nun ve nizamnamesinin tayin ve tespit ettiği sair bîlcümle vazifeleri ifa eylemek.

Vilâyet Trafik Komisyonu (b) ve (c) fıkralarında yazılı olup devlet yollarına taallûk eden hususlar hakkında Karayolları Umum Müdürlüğünün mütalâasını da almak suretiyle karar verir.

#### **B — MUAYENE VE İMTİHAN KOMİSYONU:**

Bu komisyonlar Emniyet Müdürü veya tevkil edeceği kimsenin başkanlığında Trafik zabıtası temsilcisi,

Karayolları Fen Heyetinin en az iki teknisyeni,

Mahalli Belediyece seçilecek bir mütehassıs,

Mevcut ilgili teşekküller tarafından gönderilecek bir aza,

Trafik zabıtasınca mahallen seçilecek bir meslek erbabı,

Bu komisyon: Nakil vasıtalarının Fennî Muayenelerini, Şoför ve sürücülerin ehliyet imtihanını yapar.

#### **C — MERKEZ TRAFİK KOMİSYONU:**

Karayolları Trafik Kanunu'nun tatbik ve tadiline ait her türlü meseleleri tetkik ederek gereken tavsiyelerde bulunmak üzere Adliye, Dahiliye, Millî Müdafaa, Maarif, Nafia, İktisat ve Ticaret, Münakalat, Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâletlerinin ilgili temsilcileri ile, Türkiye Şoförler Federasyonu temsilcilerinden müteşekkil bir (MERKEZ TRAFİK KOMİSYONU) kurulur. Teknik Üniversite Trafik Kürsüsü temsilcisi komisyonun tabîî azasıdır.



## **İBARENİN TAKDİR HAKKI PRENSİBİ VE (GÖRÜLEN LÜZUM) TELÂKKİSİ**

**Selâmı Celayir**

**Muradiye Kaymakamı**

Görülen lüzum) birçok İdarî tasarrufların sebep ve saiki olduğu gibi İdarî takdir hakkının tezahürü olarak amme hizmetlerinin ifasında zaman zaman geniş tatbik sahası bulmaktadır? Hatta bir bakıma «İdarî lüzum, takdir salahiyetini çerçevelemektedir.» [1]

Mevzuun bilhassa ferdî haklarla çok yakından ilgili bulunması, idarenin takdir hakkını yanlış ve usulsüz kullanması neticesi olarak (görülen lüzum) salikiyle bilhassa kazaî murakabe dışında bırakılmış olan hallerde bu hakları ihlâl etmesi mümkün olabileceği cihetle konumuzu esas itibarı ile bu yönden incelemeğe çalışacağız.

Bilindiği gibi İdarî takdir salahiyeti Hukuka Bağlı Devlet fikrinin neticesidir. Başka bir ifade ile idarenin takdir yetkisi, ferdî faaliyetler gibi devletin de her türlü faaliyetlerinde objektif hukuk kaidelerine bağlı olmasını benimseyip fiilen tatbik eden rejimlerde Hukuk Devleti telâkkisine uygun ve birtakım zaruretlerin neticesinde tezahür eder. «Zira Hukuk Devleti anlamından Murad; devletin ve diğer amme hükmi şahıslarının ve onlar namına irade izhar eden uzuvların yaptıkları tasarrufların hukuk kaidelerine tâbi olmasıdır.» [2]

Böylece Hukuk Devleti fikrinin esası devlet faaliyetlerinin hukuk kaidelerde sınırlandırılması olduğuna göre, acaba devletin ilcümle tasarruflarını önceden vazedilmiş hukuk kaidelerine tabi kılmak mümkün müdür? Bilhassa yirminci asrın başından bu yana ferdîyetçi nazariyeler yerine müdahaleci görüşlerin devlet faaliyetlerinde daha ziyade revaç bulması ve bu suretle amme menfaati anlamının sınırlarının gittikçe genişlemesi neticesinde artan ve daha da artmak temayülünde görülen amme hizmetlerinin yarattığı karışık durum karşısında zihinlerde beliren bu soru daha fazla önem ve kuvvet kazanmaktadır. Doktrindeki münakaşa

[1] Danıştay 5. d. 6/6/950 tarih. 50-1607 sayılı karar.

[2] Osman Meriç (Hukuk devleti ve idari vesayet). İdare dergisi sayı 220.Sayfa: 23.

ve görüşleri bir tarafa bırakarak peşinen ifade edelim ki bir taraftan çeşitli ve gittikçe artan devlet faaliyetlerini en ince teferruatına kadar mevzuatın ihata etmesinin imkânsızlığı, öte yandan hadiselerin zaman ve mekân şartlarına bağlı olarak gösterdiği çeşitli tezahürlerin önceden derpiş olunamaması güçlüğü, bir takım hizmetlerin zamanla değişen, teknik bilgi ve ihtisasa ihtiyaç göstermesi ve nihayet bir kısım devlet tasarruflarının mevzu hukuk kaidelerde sınırlandırılarak kalıplaşmasının amme hizmetlerinde gerekli seyyali yet yönünden tevlit ettiği mahzurlar vs. gibi sebeplerden dolayı bu soruya (Hayır) cevabını vermek icat eder.

Böylece idarenin tatbik edilmekte bulunan hukuk düzenine göre tahdit olunamamış veya bağlayıcı her hangi bir hukukî kaide tesis edilmemiş bulunan hallerde ammenin menfaatine en uygun şekli tespit ile buna göre faaliyette bulunmak hususunda haiz olduğu kabul olunan hareket serbestisine (İdarenin takdir salahiyeti) denir.

Bu basit tariftten de anlaşılacağı üzere idarenin takdir yetkisi mutlak manada bir hak olmayıp bu hak dahi amme menfaati ile tahdit edilmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan idare takdir yetkisini kullanırken her hangi hukuki bir kaide ile bağlı olmamakla beraber umumi menfaatlere en uygun ve hizmete en yararlı şekilde hareket etmek zorundadır. Aksi takdirde idarenin takdirine taallük eden hususlarda amme menfaatlerine aykırı ve hizmet icaplarına zararlı tasarruflarda bulunmasını İdarî takdir salahiyetinin bir mahzuru olarak değil keyfî idare temayülünün bir tezahürü olarak kabul etmek gerekir, Hususiyetle «takdir kudreti hiç bir zaman ferde hukuk kaidelerinin tanıdığı bir hürriyetin, bir hak ve salahiyetin ihlâline veya ferde karşı ifası lâzım gelen bir hususun yapılmamasına vesile olamaz. Böyle bir telâkki cemiyeti ve insanları her hususta vesayet altında sayan totaliter sistemlere ve Polis Devlet sistemine müncer olur.» [3]

Netice olarak arz edelim ki evvelce de ifade edildiği gibi idari takdir yetkisinin menşei, özü Hukuk Devleti fikridir. Mutlak idarede başka bir ifade ile Polis Devlette esasen bütün devlet tasarruflarının sebebi başta bulunan şahıs veya heyetin arzu ve takdirleri olduğu cihetle bu kabil rejimlerde izahına giriştiğimiz anlamda takdir kudretinden şüphesiz bah solunamaz. «İdareye tanınan takdir kudreti idarenin hukuka bağlılığına bir istisna teşkil etmemekte ve idareye hukuk dışı veya üstü istisnâi ve

fevkalâde bir kudret ve salahiyet tanınması neticesini husule getirmemektedir.» [4]

Memleketimizdeki duruma gelince; idari rejimimizin esasını şüphesiz hukuka bağılılık, başka bir ifade ile idarenin bütün faaliyet ve hukuki tasarruflarının üstün hukuk kaideleri ile sınırlı bulunması prensibi teşkil eder. Nitekim Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz Devletimizin idare şeklinin Cumhuriyet olduğunu tespit ettikten sonra teşrii, İcra ve kaza kuvvetlerinin ayrılığını kabul etmiş (Kuvvetlerin Ayrılığı Prensibi) öte yandan hukuka bağılılık prensibinin mücerret bir düşünce olmaktan çıkıp tatbikata intikali için müeyyide olarak kazaî murakabenin zaruri bulunduğu fikrinden mülhem olarak da memleketimizde idarenin kazaî murakabesini sağlamak üzere Devlet Şurası teşkil edileceğini vazetmiştir. [5]

Şüphesiz Hukuk Devletin karakteristik vasfı kazaî murakabedir. Ve ancak bu surettir ki idarenin üstün hukuk kaidelerine aykırı fiil ve tasarruflarında bulunması önlenmiş olur.

Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun Devlet Şurası teşkili hakkındaki 51 nci maddesi hükmü 3546 sayılı Devlet Şurası kanunu ile yerine getirilmiş bulunmaktadır. Böylece bahsi geçen kanunun idare rejimimizin hukuka bağılılık prensibinin müeyyide ve en güzel delili saymak gerekir, kanaatindeyiz.

İdari rejimimizde, doktrinin Hukuk Devleti telâkkisine uygun ve amme hizmetlerinin layık şekilde ifası için lüzumlu bulduğu İdarî takdir kudretine de hizmetlerin hususiyet ve icapları göz önünde tutulmak suretiyle yer verilmiş bulunmaktadır. Mevzuatımızın evvelce muhtasar olarak belirtilen sebeplerden ötürü idareye tanıdığı bu takdir yetkisini Medenî kanunumuzun 1. maddesiyle hakime tanınan takdir hakkı ile kıyaslayan müellifler de vardır. [6] Kanaatimizce Medenî Kanunumuzun hususi hukuk sahasında hâkime tanıdığı takdir hakkı ile idari takdir yetkisi arasında (Sarih bir kanun hükmü bulunmaması) unsuru bakımından bir benzerlik görülmekte ise de her iki müessese mahiyetleri icabı yekdiğerinden tamamen farklı ve ayrı sebeplere dayanmaktadır.

Mevzuatımızda idarenin takdir yetkisi şumulüne giren haller ekseriya «görülen lüzum» şeklinde ifade edilmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan «görülen lüzum» telâkkisinin mevzuatımız bakımından arz ettiği başka bir hususiyeti de idari takdir kudretini ifade etmesi yanında ayrıca bu

[4]

[4] S. Sami Onar. Bahsi geçen eser, sahife : 308.

[5] Bakınız: Teşkilâtı Esasiye Kanunu (1, 5, 6, 7, 8 ve 51. inci maddeleri).

[6] Baha Kargın. (İdarenin Takdir Hakkı) İdare Dergisi, Sayı : 245, sahife : 72.

yetkiyi çerçevelemiş olması keyfîyettir. Nitekim Devlet Şurasının aşağıya alman kararında yüksek mahkeme bu hususu sarîh ve veciz şekilde ifade etmiştir. Bahsi geçen karar şudur: «İdarenin memuru tahvil veya bakanlık emrine almakta olduğu gibi 30 seneyi ikmal etmiş olmak şartıyla resen emekliye şevkinde haiz olduğu takdir salahiyetini de kanun (lüzum) kaydıyla çerçevelemiş bulunmaktadır. Esasen her hangi bir İdarî tasarrufun takdir unsurunu ihtiva etmekte olması dâvanın iptidain ademi mesuliyetini değil, kabul ve tetkikinden sonra ihtilâf sırf bu unsura münhasır bulunmakta ise kazaen müdahale caiz olamayacağı neticesini doğurabilir. Diğer taraftan amme hizmet ve menfaatlerinin icaplarına uymayan takdir salahiyetinin, hakkın suiistimaline cevap vermeyen hukukî sistemimizin esasları dışında mütalaası ve kayıtsız, şartsız olarak kazaî murakabenin nüfuzundan azade kalması hukuka bağlı devlet prensip ve telâkkisi ile bağdaşmaz.

Kaldı ki 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu 30 sene devlete hizmet etmiş olan bir memurun resen emekliye çıkarılması hususunda idareye mutlak bir yetki tanımış olmayıp bilâkis bunun İdarî bir lüzuma müsteniden cereyan etmesi lâzım geleceğini tahmin etmiştir. Bununla beraber dâva, tasarrufun sadece takdir unsuruna tevcih edilmiş olmayıp maksat bakımından da kanuniliğin kontrolünü istihdaf etmektedir.

Hiç şüphe yoktur ki 5434 sayılı kanunun 39 cu maddesinin B bendi ile aradığı lüzum ya hizmet yararına bir tasarruf temini veyahut randımanın artırılmasına matuf olabilir. Birincisi memurun işgal ettiği kadronun kaldırılmasıyla İkincisi de hizmeti bu memurun aksatması ile hasıl olabilir.

Hadisede ise her iki durumdan birisi, idari lüzumunun mesnedi belirtilmek suretiyle tahakkuk ve taayyün edememiş ve bilâkis davacı emekliye şevkinden dört ay evvel ehliyetine binaen üst dereceye yükseltilmiş olduğunu maksat yönünden kanun hükümlerine uymayan emekli muamelesinin iptaline oybirliğiyle karar verildi.» [7]

Devlet Şuramızın amme menfaati ve hizmet icapları yönünden kanundaki «görülen lüzum» tabirinin mana ve şümülünü belirten bu kararın idare hukuku ve doktrin bakımından diğer bir özelliği de idarenin takdir salahiyetini kullanarak ifa ettiği hizmet ve ittihaz ettiği kararlar

[7] Danıştay 5 inci Dairesi 6/6/1950 tarih ve 50 - 1607 sayılı karar. (Dr. Atalay Akan, idarenin Takdiri Tasarruflarının Kazai Kontrolü. İdare Dergisi. Sayı: 205, sayfa: 11).

rın kazai murakabeye tâbi olacağını ve ancak ihtilâf münhasıran takdir unsuruna taallûk ettiği takdirde kazaî bakımdan müdahale yapılamayacağını belirtmiş olmasıdır. Nitekim doktrinin de takdir kudretinin murakabesi mevzuunda kabul ettiği fikir budur ve idari takdir salahiyeti ile idarenin eski takdiri tasarrufları arasındaki fark da bu görüşe göre izah olunmaktadır.

Söyle ki : Doktrine göre Hukuk Devletinde idarenin bütün faaliyetleri meyanında takdir yetkisine taallûk eden fiil ve kararları da kazaî murakabeye bağlıdır. Bu sebeple bu yetkinin tatbikinden mütevellit ihtilâfların da kazaî mercilerce kabul edilerek esas, maksat, şekil ve salahiyet yönlerinden murakabeye tâbi tutulması ve ihtilâf sadece takdir unsuruna müteveccih ise reddi, aksi takdirde tasarruf takdir yetkisine taallûk etse dahi esas, maksat, şekil veya salahiyet yönlerinden Birisi yahut tamamı ile malûl ise dâvanın intihaen de kabul edilmesi gerekir. Halbuki idarenin eski taktiri tasarruflarında durum tamamen farklıdır. İdarenin mutlak takdirine bağlı olan bu kabil tasarruflar «esas itibariyle bir hukuk kaidesine bağlı olmayan, meşruluğu ve doğruluğu idare edenlerin takdirine bağlı olan tasarruflar demektir. Bunlar ayrı bir kategori teşkil eder. Ve hukuk kaidelerinin idarenin hukuka bağlılığı prensibi dışında kalır. Netice itibariyle bu nevi tasarruflar hiç bir surette kazaî murakabeye tâbi olamaz. Binaenaleyh hâkim, takdir tasarrufundan çıkan dâvayı red etmek mecburiyetinde kalır.» [8]

Bu mevzuda misal olarak yine 5434 sayılı kanunun 6422 sayılı kanunla muaddel 39 cu maddesinin (B) fıkrası hükmü zikredilebilir. İlk şekil ile «görülen lüzum üzerine resen emekliye sevk» hususunda idareye takdir yetkisi tanıyan bu hükmün tatbikatı yukarda bahsolunan Danıştay Kararında da açıklandığı üzere kazaî murakabeye tâbi iken 6422 sayılı kanunla yapılan tadilât ile bu fıkra hükümlerine göre resen emekliye sevk kararlarının kat'î olduğu esasî vaz ve mutlak takdir salâhiyetinin istimaline müteallik olan bu kabil muameleler idari kazanın murakabesi dışında bırakılmıştır. [9]

Böylece Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun bahsi geçen muaddel maddesi idareye mutlak bir salahiyet tanımakta ve idare bu mutlak yetkiye istinaden hiç bir kayıt ve şarta bağlı olmaksızın sadece «göreceği lüzuma» göre 25 yıllık hizmet müddetini ikmal etmiş olan memurları yaş haddi aranmaksızın emekliye sevk edebilmek hakkına sahip bulunmaktadır. Vazihî kanunun kazaî murakabe haricinde saydığı resen

[8] S. Sami Onar: Bahsi geçen eser, sahife: 309.

[9] Bakınız: 6422 sayılı kanun.

emekliye sevk işlemlerinin doğruluğu, meşruluğu ve hizmet icaplarına uygunluğu artık tamamen tatbik eden makamın takdirlerine bağlı kalmaktadır.

İdarenin mutlak takdir yetkisine diğer bir örnek de 6435 sayılı kanundur. Memurun kanunu hükümlerine göre memurların «görülen lüzum üzerine» vekâlet emrine alınması mevzuunda idareye tanınmış olan takdir salahiyeti kazaî murakabeye tabi ve Danıştay'ın bir kararında da açıklandığı üzere «vekâlet emri müessesesinin harekete geçmesi için memurun hizmetin ifasında müessir ve zararlı fiil ve hareketinin tespiti iktiza etmekte.. [10] olup «görülen lüzumun» mana ve mahiyeti bu suretle tahdit edilmiş iken 6435 sayılı kanunla görülen lüzuma binaen memurların vekâlet emrine alınması işlemleri idarenin mutlak takdir kudreti içinde sayılmış ve bu maksatla da kazaî kontrol dışında bırakılmıştır.» [11]

Bu misallerden anlaşılacağı üzere mevzuatımızda «görülen lüzum telâkkisinin» bir başka hususiyeti de istisnai hallere münhasır dahi olsa mutlak takdir yetkisinin yegâne sebep ve saiki olması keyfiyettir. Ancak bazı İdarî tasarrufları kazaî murakabe dışında bırakan kanun metinlerinin anayasa üstünlüğü ve 51 ci maddesinde derpiş olunan kazaî murakabe prensibini ihlâl ettiği düşüncesinde olan müellifler de vardır. [12] Doktrine göre ise bu kabil tasarruflar hukuk devleti düşüncesinin dışında kalır.

Netice olarak; idare rejimimizin genel prensipleri ve hukuk düzenimizin vazettiği esaslar muvacehesinde «görülen lüzum telâkkisi» mahdut istisnaları haricinde idarenin mutlak bir takdir kudreti istimaline cevaz vermeyip bilâkis amme menfaati ve ferdi hakların garantisi yönlerinden bu yetkiyi muhik bir lüzuma bağlayarak tahdit eden bir müessesedir. Bu sebeple idarenin makul ve makbul bir sebebe dayanmaksızın sırf «görülen lüzum» sebep ve bahanesi ile hizmet için zararlı ve ferde objektif hukuk kaideleri ile tanınmış olan hakları ihlâl eden fiil ve tasarruflarda bulunması hukuk devleti fikrine uygun addedilemez.

İncelememize nihayet vermeden sık sık tesadüf olunan bir konuya da kısaca temas etmek faydalı olacaktır. Filhakika idarenin ferdi haklarla ilgili bulunan birtakım takdiri tasarrufları zaman zaman şümüllü münakaşa ve çeşitli fikirlerle mevzu olmakta ve matbuatta da uzun müddet yer aldığı görülmektedir.

[10] Danıştay 5. Daire E. No. 52/2216, K. No.: 52/2590 sayılı karar.

[11] Bakınız: 6435 sayılı kanun, madde: 3.

[12] Dr. Atalay Akan. (İdarenin Takdiri Tasarruflarının Kazaî Kontrolü) idare Dergisi, sayı: 205, sahife: 14.

Ancak peşinen belirtmek gerekir ki ekseriya bir memurun «görülen lüzuma» binaen emekliye şevki veya vekâlet emrine alınması gibi tasarruflardan neşet eden bu kabil münakaşalarda idarenin takdir hakkı ile mutlak takdir yetkisine dahil olan haller arasındaki farklar nazara alınmadığı ve sebep yerine neticenin hukukiliğinin tartışılması tercih edildiği cihetle müspet bir netice ve fikir birliğine varmak mümkün olmamaktadır. Bu hususu daha vazihî şekilde belirtebilmek için bir misal zikredelim.

Bilfarz 6435 sayılı kanunla verilen yetkiye istinaden idarenin bir memuru Vekâlet emrine aldığını düşünelim. Yukarda da arz edildiği üzere kanun bu husustaki tasarrufları kazaî murakabe dışında bırakmak suretiyle idareye mutlak bir yetki tanımıştır. Dolayısıyla idare hiç bir kayıt ve şarta tabi olmaksızın ve münhasıran «göreceği lüzuma» dayanarak bu mutlak salahiyeti kullanmak hakkını haiz bulunmaktadır. Vekâlet emri müessesesinin harekete geçmesi için hizmet yönünden hissedilecek (lüzumun) kıstasları da tespit ve tayin edilmeyerek tamamen idarenin takdirine terk olunmuştur. Hal böyle olunca İdarenin hiç bir kayıt ve şarta tabi olmayan bu yetkisini istimal suretiyle yaptığı ve doğruluğu, meşruluğu, hizmet menfaatine uygunluğu tamamen kendi mutlak takdirine bağlı bulunan «Emekliye Sevk» tasarrufunun hukukiliği hangi ölçü ve esasa göre kıymetlendirilebilecektir ? İcranın kendisine tevdi olunan yetkileri her halde hizmet menfaatine uygun kullanması gerektiğine dair genel ve ideal fikir veya münferit hadiselerden dolayı çeşitli şekilde tezahür eden mücerret düşünceler bu konuda kesin ve yeter bir kriter sayılabilir mi? Bu soruları müspet şekilde cevaplandırmak kanaatimizce mümkün değildir.

Halbuki mevzu ayrı yönden mütalâa olunduğu takdirde durum farklıdır. Başka bir ifadeyle halledilmesi gereken esas mesele idareye tanınan bu mutlak salahiyetin Hukuk kaidelerinin üstünlüğü prensibi ve Anayasaya uygunluğu problemidir. İdareye bu şekilde bir yetki tanınması Anayasamıza ve Hukuk Devleti düşüncesine uygun mudur, değil midir? İşte asıl mesele bu olmak gerekir. Bu gün münakaşa konusu olan tasarruflar bu yetkinin tabii bir neticesidir. Aksi şekilde sebep üzerinde durulmayarak neticenin tartışılması işte bu sebeple düşüncemize uymamaktadır. Esas mesele halledildiği takdirde netice de kendiliğinden tezahür eder. Ve bugünkü münakaşa konusu tasarruflar da böylece aydınlanmış olur.

## DÜNYA NÜFUSU

İngilizceden çeviren

Adil Dündar

Yalnız dört yıl zarfında dünya nüfusu tahminen 172 milyon çoğaldı.

Bu bugün Birleşik Amerika devletleri nüfus yekûnuna müsavidir.

Dünya nüfusu 1951 de 2 milyar 519 milyondan 1955 de 2 milyar 693 milyona yükseldi. Bu artış her gün 118000 kişi nispetinde idi.

Yıllık normal artış nispeti vasatısı (ölümler üzerine doğumların fazlası) devre için dünya tarihinin en süratli artış nispeti olan tahminen. yüzde 1.7 idi.

Bunlar dünyanın içtimai durumunu tetkik eden birleşmiş milletlerin son bir raporunda ehemmiyetle göz önünde bulundurulana bir çok ciddi malûmattan bir kaçıdır.

Tarih boyunca dünya nüfusu on yedinci asrın ortasına kadar pek yavaş bir şekilde arttı. 1650 ile 1850 yılları arasında sayıların yılda tahminen vasatı yüzde (0,4) arttığı tahmin olundu. 1850 ile 1950 yılları arasında vasatı nispet yüzde (0,8) olduğu zaman nispet iki mislini buldu.

Bu günkü yıllık nispet olan yüze (1,7) süratli bir sıçrayıştır. Dünya nüfusu halen 2.7 milyarın üstündedir ve yılda 45 milyon veya günde 123000 artmaktadır. Gelecek bir kaç zaman için artma nispetinde hızlanmanın devamı beklenir.

Artış nispetlerindeki süratli fırlayışa doğum nispetlerindeki artış değil fakat ölüm nispetlerindeki şayanı dikkat düşüş sebep olmuştur. 1946 yılından beri ölüm hemen hemen bütün memleketlerde ve Afrika Asya ve Latin Amerika'nın iktisaden az gelişmiş bir çok sahalarında zecri bir şekilde azaldı.

Eskiden bu sahalarda yüksek ölüm nispetleri yüksek doğum nispetlerini karşılamışlar ve nüfus artışını nispi olarak düşük tutmuşlardı. Fakat ikinci dünya harbinden sonra modern tıbbi amme sağlığı teknikleri bu geri kalmış sahalara girdi. Ölüm nispetlerinde keskin ve süratli azalma. ekseriya bunu takip etti. Doğum nispetleri ananevi olarak mutat su



retle kendi yüksek seviyelerinde kaldığından beri ölüm nispetlerindeki bu düşüş nüfus artışındaki feci kabarmayı harekete getirdi.

Bu gün bu şartların mevcut olduğu sahalarda yani Latin Amerika memleketlerinin çoğunda ve Afrika ve Asya'nın bir çok kısımlarında nüfus en süratli bir şekilde artmaktadır.

1950 yılından beri doğum nispetleri dünyanın yalnız bir kaç sahasında feci surette değişti. En şayanı dikkat azalmalar Japonya ve Portorikoda kaydedildi.

Asya memleketlerinin en kalabalıklarından biri olan Japonya modern tarihte 1947 de (34.3) den 1956 da (18.5) ğa, en şayanı dikkat doğum nispeti azalmasını kaydetti.

Bu halen (24.9) olan Birleşik Amerika Devletleri doğum nispetinden son derecede düşüktür. Fransa'nın ananevi olarak düşük olan doğum nispeti (18.5) ğa müsavidir. Ve İngiltere'nin pek düşük olan doğum nispeti(16.1) re de yaklaşır.

1946 yılından beri bu yüzde (46) süratli düşüş içtimai ve iktisadi sebeplerle çocuk düşürmeye ve kısırlaştırmaya müsaade eden Japonya'nın 1948 zecri mevzuatının tesirdedir. Aynı zamanda Japon halkı tarafından gebeliğe mani olma daha geniş bir derecede tatbik olunmaktadır.

Portorikonun doğum nispeti 1947 den beri yüzde (19) azaldı. 1947 de(42.2)den 1956 da (34,0) ra indi. Portorikonun sanayileşmeyi artırma ve tahsil ve terbiyeyi ve yaşama şartlarını ıslah programı kısmen bu azalmaya borçludur.

Belki de daha mühimi Portorikonun verim kudretini hakikaten hailce göndermesidir. 1946 dan beri yüzbinlerce portarikolu gençliklerinin ilk olgun verimli çağlarında Birleşik Amerika'da daha iyi imkânlar aramak için adalarını terk ettiler.

Birleşmiş milletler raporu dünyanın az gelişmiş, kalabalık sahalarda halkın daha uzun müddet yaşamakta olduğunu kaydediyor. Fakat bu övünülen teknik terakki devrinde halkın pek azı kâfi yaşama seviyesine sahiptir. Fakir daha fakir bile olabilir.

Fakirlikten başka bir şey bilmeyen bundan kırgınlıkla haberdar olmaktadır. Netice itibarı ile birçok memleketlerde şartları ıslah etmek için yeni sosyal iktisadi programlar büyük ümit oldu.

Süratli nüfus artışı maalesef ekseriya bir çok sahalarda bu programların kazançlarını geride bırakıyor. Bu artış daha karışık hemen hemen

halledilemez sermaye teşekkülü meselelerde ve içtimai ve iktisadi inkişaf için tasarrufa ve para yatırmaya pek az muktedir olan işçiler için geçimleri kendilerine ait çocuklara ihtimam göstermenin yarattığı ağır yüklerle zaten pek ziyade kalabalık memleketler üzerinde şimdiden ağır tazyik yapıyor.

Ve bu müstacel iktisadi meseleler muvacehesinde dünya nüfusunun daha süratli artışı için bile ümit ilerdedir. Bu yüksek ölüm nispetli memleketlerde ölüm nispetleri düşmeğe devam ettiği takdirde gayri kabili içtinaptır.

1946 dan beri Japonya ve Portorikoda vukua gelenler fazla nüfuslu memleketlerde halk tabakasının fena yaşama şartlarının merhametsizce süratli nüfus artışına bağlı olduğunu anladığı zaman bu artışı durduracağım gösteriyor.

Âlemşümül anlayış meseleye bir anahtardır. Acaba zamanla bu anlayış vücut bulacak mıdır?

### **NÜFUS ARTIŞININ TARİHİ TEMAYÜLÜ**

1650 ye kadar dünya nüfus artışı nispeten yavaş ve müteharrikti. Kıtliklar, hastalıklar, kuraklıklar, tufanlar, harp ve isyanlarla durdurulmuştu. Dünya nüfusu 1650 den beri sıçrayış ve atlayışlarla daima hızlanan bir nispette arttı. 1650-1850 arasındaki iki asır zarfında nüfus iki misline çıktı ve ondan sonra 1850-1950 arasındaki bir asır zarfında tekrar iki misline çıktı. Cari artış nispeti olan yılda 1.7 ile dünyadaki nüfus sadece 40 yıldan bir az fazla zaman içinde iki misline çıkacaktır.

1650 den ikinci dünya harbine kadar dünya nüfusunun çok artışından Avrupa'nın fazla ilerlemiş memleketleri şimali Amerika ve okyanus adaları mesul idiler. Fakat 1946 dan beri dünya nüfus artışının fazlalaşması ölüm nispetlerinin halen süratle düştüğü az gelişmiş sahalara atfolunabilir.

1951 ile 1955 arasında hemen hemen dünya nüfus artışının yüzde 78 i Afrika, Asya ve Latin Amerika'da hesaplandı. Bu sahalarda ölüm nispetleri düşmeye devam ederse bu rakam daha ziyade yükselmesi beklenebilir.

Dünya nüfus artışının müstakbel temayülü Berkelay da California üniversitesinde sosyoloji ve sosyal enstitüler profesörü ve birleşmiş milletler nüfus komisyonunda Birleşik Amerika temsilcisi Dr. Kİngsley Davis tarafından şu sözlerle münakaşa olundu:

«Tarihte umulmadık ve emsalsiz olan bu insan çoğalması açıkça müphem olarak devam edemez. Bu çoğalmanın bize bu asrın sonunda hemen hemen 6 milyar ve 2050 yılında 13 milyar temin etmesi icap eder. Bu çoğalma nihayet nasıl durdurulur ve ne zaman insan tami üzerinde korkunç bir rol oynayacaktır.

Nüfus artısında zirveye yaklaşılmakta olduğu halde zirveye varıldığına dair hiç bir işaret yoktur. Yekûn gelecek yirmi yıl zarfında geçen yirmi yıl zarfında olduğundan daha çabuk yükselebilir. Artış nispeti düşmeye başlasa bile ilk seviyesine düşmeden önce asırlar geçebilir ve bu zaman zarfında insanlığa yeni milyarlar eklenebilir. Bir felaket araya girmedikçe biz ve çocuklarımız şimdi olduğundan daha çok halkla dünyayı paylaşacağız.»

### ARTIŞIN ÜÇ ÖRNEĞİ

Birleşmiş milletler raporu dünyadaki memleketleri dünya nüfus artış temayülleri noktai nazarından üç kategoriye ayırır. Bu kategoriler bu gün dünyanın en büyük kısmında müessir olan .farklı üç nüfus artış örneği ile tarif olunmuştur.

Verim kudreti ve ölümü yüksek olan memleketler; Ölüm ve doğum nispetlerinin her ikisinin yüksek olduğu memleketlerde nüfus yüzde birden daha azdan ikiden fazla olmamak şartı ile mutedil bir nispette artar. Bu artış örneği ihtimal bir çok Afrika (Avrupa asıllı nüfus hariç) Asya ve belki de pek az orta ve cenubi Amerika memleketlerine uyar. Tahminen 30 veya 35 sene muhtemel ömre mütenazır olarak doğum nispetleri 40 ile 50 ve ölüm nisbetleri 25 ile 30 arasında dolaşır. Çocuk vefiyatı yüksektir. Nüfus 60 yaşından yukarı kimseleri düşük bir nispetle ve büyük bir çocuklar kısmı ile gençtir.

Verim kudreti yüksek ve ölümü mutedil veya düşük olan memleketler: Nüfus yılda iki ile üç arasında dolaşan veya daha yüksek olan nispetlerle süratle artar. Bu artış örneği orta ve cenubi Amerika'nın büyük kısmında ve Asya'da bazı memleketlerde ve belki de bazı Afrika memleketlerinde bulunur. Bu guruptaki memleketlerin doğum nispetleri birinci guruptaki memleketlerin nispetlerine benzer. Fakat ölüm nispetleri 40 ile 60 yaş arasındaki muhtemel ömre mütenazır olarak 10 ila 20 veya daha aşağı seviyeye' bile düşmüştür. Çocuk vefiyatı nispetleri düşmektedir. 20 yaşın altındaki halk tabakası birinci kategoridekinden daha yüksektir ve müstakbel artış bakımından verimlilik kudreti pek büyüktür.

Verim kudreti ve ölümü düşük olan memleketler: Nüfus yılda yüzde

yarımdan bir buçuğa kadar artmaktadır. Avrupa; Birleşik Amerika devletleri Avustralya ve yeni Zelanda, cenubi Amerika'nın Avrupalı halkı Japonya ve Arjantin bu kategori içine girerler. Doğum nispetleri 15 ile 25 arasında dolaşır. Ölüm nispetleri 10 civarındadır. Çocuk vefiyatı keza düşüktür. Bu memleketler umumiyetle küçük kısmı çocuklar ve büyük kısmı 60 dan yukarı şahıslardan teşekkül eden yaşlı bir nüfusa sahiptir.

### **DAHA SÜRATLİ ARTIŞ BİLE OLACAK**

Rapor şu sözlerle bugünün emsalsiz dünya nüfus artış nispetinin zaruri olarak hızlanacağını haber veriyor:

«Az gelişmiş memleketlerde ölüm nispetlerinin azalması devam ettikçe bu memleketler gittikçe A kategorisinden (yüksek verim kudreti yüksek ölüm) nüfusun süratle arttığı B kategorisine (yüksek verim kudreti düşük ölüm) geçerler. Aynı zamanda A ve B kategorilerinden her ikisine dahil memleketlerde ölümlere nazaran doğumların fazlalığının yıllık vasatı muntazaman daha büyük mikyasta artar. Dünyada hemen hemen ikinci dünya harbine kadar bilinmeyen yüzde üçe yaklaşan veya yüzde üçü geçen normal artış nispetleri o kadar fevkalade değildir.»

Rapor dünya nüfus temayüllerinin tahlillerini aşağıdaki beyanla sona erdirir:

«Dünyanın demografik temayüller cereyan tahlillerinden husule gelen manzarası süratli ve daima hızlanan nüfus artışıdır ve istikbalde bir kaç zaman için mevcut şartlar muvacehesinde dünya nüfusunun artmaya devam etmesi ve artış nispetinin hızlanması netice itibarı ile ilk olarak iktisaden az gelişmiş mıntıkları son derece süratle yayılması beklenebilir.»

### **DÜNYANIN GENİŞ VERİMLİLİK TEMAYÜLLERİ**

Rapor 1951-1955 devresi zarfında bir kaç şayanı dikkat istisna ile doğum nispetlerinin nispeten sabit olduğunu kaydeder.

«Son zamanda en çabuk artış sahası insan neslinin hemen hemen üçte ikisinin yaşadığı az gelişmiş memleketlere döndü.»

Afrika ve Asya'nın az gelişmiş bir kaç memleketi doğum temayülünün doğru bir tahliline müsait ilgili nüfus istatistiklerine sahiptirler. Fakat Afrika memleketlerinin çoğunda muhtelif resmi ve gayri resmi tahminlerden yıllık doğum nispetlerinin 40 dan 50 ye kadar dolaştığı ve bu nispetlerin harp sonrası devresi zarfında pek az dalgalandığı görülüyor.

Japonya, Ryukyu adaları, Kıbrıs ve İsrail gibi şayanı dikkat istisnalarla aynı tahmin Asya memleketleri için de yapılabilir. Bu dört sahanın nüfusları Asya nüfus yekûnunun sadece küçük bir parçası sayılırlar ve duygu bakımından tipik Asya nüfuslarına benzemezler.

### **JAPONYA'NIN HARİKULADE VERİM KUDRETİ AZALIYOR**

Japonya bu dört memleketten çok daha büyük nüfusa sahiptir. Ve hususi bir tetkike layıktır. Orada Kaliforniya kadar büyük olmayan bir kaç küçük ada üzerinde 90 milyon kişi toplanmıştır. Ziraatları yiyecek istihsalinde dönüm başına dünyanın her hangi bir yerindeki kadar olsa bile Japonlar yiyeceklerinin beşte birini ithal etmeye mecburdurlar.

Japonların doğum nispeti sadece dokuz yılda yüzde 46 düştü. Dünyada hiç bir millet verim kudretinde böyle bir ani azalmayı tecrübe etmedi.

Doğum nispeti 1947 de 34.3 idi. 1950 de 28.2 idi. Azalma hızlandı ve 1956 da 18.5 şe düştü. Bu halen birleşik Amerika Devletleri doğum nispetinden (24.9) ziyadesiyle düşük ve Fransa'nın ananevi şekilde düşük olan doğum nispetine (18.5) müsavidir. Japon doğum nispeti şimdi hakikaten pek düşük nispet olan İngiltere'nin doğum nispetine (16.1) yaklaşıyor.

Japonların bu günkü düşük doğum nispeti hatta rakamların gösterdiğinden daha ziyade dikkate değer. Çünkü harikulade doğum nispeti azalması sadece ikinci dünya harbinden sonra oldu. Japonya halâ Birleşik Amerika devletleri ve şimali ve garbi Avrupa memleketlerinin daha yaşlı nüfuslarından daha büyük kısmı istihsal yaşlarında bulunan genç erginlerde nispeten daha genç nüfusa sahiptir. Bu amile itibar olunursa garp memleketlerde mukayesede Japon verim kudreti seviyesi daha düşük bile görünür.

Verim kudretindeki bu süratli azalmanın sebepleri kâfi derecede vazıhtır. Filhakika çocuk düşürme ve kısırlaştırma iktisadi ve içtimai sebeplerle 1948 de kanunileştirildi. Bilhassa çocuk düşürme geniş bir surette tatbik olundu. Son zamanda bir canlı doğuma, mukabil bir çocuk düşürme olduğu tahmin edildi. Japonya'da gebe kalmaya mani olma harp sonrası devresi zarfında aynı zamanda geniş mikyasta kabul edildi.

### **LATİN AMERİKA VERİM KUDRETİ**

Rapor muhtelif Latin Amerika memleketlerinin resmi kayıtlarında ve gayri resmi tahminlerindeki doğum nispetlerinde harp sonrası tema

y llerini tahlil ediyor. Doğum nispetlerinin dünyada en yüksekler arasında olduğu ve 40 ile 50 arasında dolaştığı umumiyetle söylenmektedir. Arjantin ve belki de Uruguay Latin Amerika vasatisinden çok düşük tahminen 25 veya daha düşük doğum nispetleriyle şayan dikkat istisnalar dır. Her iki memleketin verimlilik seviyesi Birleşik Devletlerinkine benzer.

Doğum nispetleri harp sonrası devresi zarfında orta ve cenubi Amerika memleketlerinin çoğunda ehemmiyetli surette değişmedi. Portoriko meşhur bir istisnadır.

Portoriko'da doğum nispeti dokuz yılda yüzde 19 düştü 1947 de 42,2 den 1956 da 34,0 ra düştü.

Bu düşme temayülünün bir kısmı ihtimal portoriko ailelerinin cesamet vasatisinin küçülmesi tesirdedir. Harp sonrası devresi zarfında sanayileştirme şehirleşme ve tahsil ve terbiye seviyeleri süratle yükseltildi, ve bu amiller normal olarak aile cesametinde küçülmeye yardım etmişlerdir.

Her ihtimale binaen muhaceret portorikoluların verimlilik seviyelerinin azalmasında çok daha mühim bir amil olmuştur. Harp sonrası devresi esas birleşik devletler toprağına, emsalsiz bir muhacirler akım vuku bulmasını meydana getirdi. Bu muhacirlerin pek büyük bir kısmı ilk ergin verimlilik yaşlarında idiler.

### **AVRUPANIN VERİM KUDRETİ FARKLILIKLARI AZALİYOR**

Avrupa'nın harp sonrası verimlilik temayüllerinin en mümtaz hususiyeti muhtelif memleketlerin verimlilik farklarının ikinci dünya harbinden evvelki kadar büyük olmamasıdır.

Rapor bu temayülleri tahlil ederek Avrupa memleketlerinin harpten evvelki (1935-1939) verimlilik seviyeleri esası üzerinden üç büyük guruba ayırır.

Birinci gurup 1935-1939 seneleri zarfında doğum nispetleri nispi olarak pek düşük, tahmini vasatı 15 olan şimali ve garbi Avrupa memleketlerini ihtiva eder. Bu memleketlerin bir kaçında yıllık doğum sayısı ölüm sayısını yalnız hafifçe aşmıştır.

Bu guruptaki memleketlerin çoğu ikinci dünya harbinden hemen sonra  ocuk artırımlarını tecrübe ettiler. Bir kaç memlekette doğum nispetleri 1930 un en düşük seviyesinden harp sonrası en yüksek seviyesine, yüzde 50 den daha fazlaya  ıktı. Fakat 1950 de doğum nispetleri değişti ve bu:

kirvelerden düştü. 1950 den beri şimali ve garbi Avrupa’da verimlilik seviyesi vasatısı 1935-1939 devresinden sadece bir az daha yüksek olmuştur. Bu saba için tipik verimlilik seviyesi şimdi tahminen 17 doğum nispeti oluyor.

İkinci gurup 1935-1939 zarfında doğum nispetleri çok daha yüksek tahminen 25 den 30 a kadar dolaşan şarki Avrupa memleketlerini ihtiva eder.

Üçüncü gurup 1935-1939 arasında doğum nispetleri tahminen 22 ile 27 arasında dolaşan cenubi Avrupa memleketlerinden ibarettir. Bu memleketlerin verimlilik seviyeleri şimali ve garbi Avrupa memleketlerinden çok daha yüksektir. Fakat şarki Avrupa memleketlerindeki vasatiden bir az daha düşüktür.

İkinci ve üçüncü guruptaki Avrupa memleketlerinin çoğu doğum nispetlerinde harpten sonra şimali ve garbi Avrupa’ya kıyaslanabilecek yükselmeler kaydettiler. İkinci ve üçüncü gurup memleketlerde doğum nispetlerinin bütün harp sonrası devresinde düşmeye devam ettiği söylenir. Her hangi bir artış harp sonrası yükselmelerini sadece 1935-1939 doğum nispeti seviyelerinden pek az üstünde tutar.

Harpten evvelki verim kudreti nispeten yüksek olan ikinci gurup (şarki Avrupa) memleketleri arasında Bulgaristan, Sovyet Rusya ve Romanya’nın harp sonrası doğum nispetleri dikkati çeker bir surette tamarru ile azaldı. Bulgaristan’ın vasatı doğum nispeti 1935-1939 zarfındaki 24 den 1953-1955 zarfında tahminen 20 ye düştü. Sovyet Rusya ve Roman yanın vasatı doğum nispetleri 30 dan 25 şe düşmüş görünüyor. Fakat Polonya ve Yugoslavya’dan her birindeki azalma az tahmin olundu.

Üçüncü guruptaki (cenubi Avrupa) memleketlerdeki harp sonrası azalma çok daha ciddi idi.

Halen onların verimlilik seviyesi vasatısı şimali ve garbi Avrupa’ya yaklaşmaktadır.

İtalya bu temayüle harikulade bir misaldir. 1956 da İtalyan doğum nispeti 1935-1939 seviyesi olan 23 den 18 ze düşmüştü. Hakikatte İtalya’nın doğum nispeti şimdi Fransa, dahil şimali ve garbi Avrupa memleketlerinin bir kısmından daha düşüktür. Şimali İtalya’nın bazı kısımlarında doğum nispetleri bu gün dünyanın en düşük nispetleri arasındadır.

## **BİRLEŞİK AMERİKA, KANADA, AVUSTRALYA, YENİ ZELANDA'DA VERİM KUDRETİ**

Son yıllar zarfında yüksek doğum nispetlerinin nüfusun artışına amil olduğu başlıca memleketler Birleşik devletler, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'dır. Hepsi ikinci dünya harbinden hemen sonra fazla çocukları tecrübe ettiler. Fakat İngilizce konuşulan bu memleketlerde doğum nispetleri şimali ve garbi Avrupa memleketleri gibi yüksek seviyelerden bir veya iki yıl sonra birdenbire azalmadı.

1656 da doğum nispeti Birleşik devletlerde 24.9, Kanada da 28.1, Avustralya da 22.3 ve Yeni Zelanda da 24.7 idi. Bu kaba doğum nispetleri Sovyetler birliği ve bazı Avrupa peyk devletleri nispetleriyle mukayese edilebilir.

Birleşik devletler, Kanada, Avustralya ve yeni Zelanda da çocuk yapma temayülü hızla devam ettiği halde 1951-1955 seneleri zarfında bu memleketlerin hakiki nüfus artış sayıları sadece az gelişmiş memleketlerin tahminen onda biri olduğuna önem vermek lâzımdır.

Bu dört memlekette nüfus artışında denklenme ümitleri istikbalde pek uzaktır. Bu Avrupa nen diğer şehirleşmiş ve sanayileşmiş memleketlerinin ve hatta sayılarda büyük artış bakımından pek az benzerliği bulunan Japonya'nın aksinedir.

Orinceton üniversitesi nüfus araştırma dairesi müdürü Dr. Frank W. Notestein çocuk yapma temayülüne devamın birleşik devletler nüfusunun yaş terkiibi üzerindeki tesirini tahlil etti:

«Birleşik devletler nüfusu daha genç artmaya başladı. Tarihimizde ilk defa hep birlikte daha genç artmaya başladığımız zaman daima artan fazla yaşama şansları ile ferdi olarak daha yaşlı olarak çoğaldık. Bu temayülün sebebi harpten beri doğumların sayısında fevkalade artış olduğu hususudur.

Daha genç vasati yaşlara doğru bu kolektif cereyanın hayatımızın tabiatı üzeninde bir çok akisleri olacaktır. Doğrusu bu akislerin okullar evler ve kesin olarak genişleyen şehir inkişafı üzerinde şimdiden tazyikleri his solunmaktadır. Nüfus toplamı sayısında daha genç guruplar üstünlük kazandığından iktisadiyatımız daha dinamik olacak mı? ve sanayide ve hükümetlerdeki liderlerimiz daha erken yaşta işleri yükleneceklerini ?

Daha genç yaş vasatisine doğru bu temayül garp dünyasında yenidir.



Nüfuslarımız uzun zamandan beri daha yaşlı olmuşlardır ve 1930 dan sonra pek süratli bir şekilde yaşlanmışlardır. Birleşik devletlerde 1820 senesinde nüfusun yarısı 17 yaşın altında idi. Vasati yaş yükselmeye başladı ve 1920 de 25 in üzerine çıkmıştı. Asrın ilk elli yılı içinde bu vasati 30.2 idi. 1956 da 29.9 a düşmüştü ve 1975 de 26 in aşağısına düşmesi mümkündür.

### **DÜNYA ÖLÇÜSÜNDE ÖLÜM TEMAYÜLLERİ**

Asrın en yeni demografik temayülü şüphesiz harp sonrası yılları zarfında bir çok az gelişmiş memleketlerde ölüm nispetlerinin süratle azalması olmuştur. Dünya bu temayülün önemini anlamakta büyük mikyasta batı olmuştur. Bununla beraber bu son yıllarda nüfus artmasının tahdidine yaramıştır.

Birleşmiş milletler raporu dünya ölçüsündeki ölüm temayüllerini takip etmek için üç ölçüden faydalıyor:

- 1) Kaba ölüm nispetleri (her bin nüfusta ölümlerin yıllık sayısı)
- 2) Çocuk ölüm nispetleri (her bin canlı doğumda bir yaşından aşağı çocukların ölümleri)
- 3) Doğumda yaşama ihtimali (yeni doğan bebekte ümit olunan yaşama seneleri vasati sayısı) (yani vasati ömür)

Rapor bu ölçülerden her birinin fayda ve mahzurlara sahip olduğuna dikkat ediyor. Kaba ölüm nispeti zaif istatistiklere sahip olan memleketlerde sık sık ölüm seviyelerini göstermeye elverişli olması sebep ile daha ziyade kullanılır. Fakat nüfusun yaş terkiibi ile yakından alakalı olması, pek mükemmel bir ölçü olması sebep ile sadece yaş terkipleri bakımından birbirlerine benzeyen nüfusların mukayeselerinde doğrudur.

Nüfusu büyük bir mikyasta daha yaşlı kimseleri ihtiva eden bir memleket daha küçük mikyasta yaşlı kimselere sahip bir memlekettten daha yüksek bir kaba ölüm nispetine sahip olmaya temayül edecektir. İki memlekette yaşama ve amme sağlığı seviyeleri müsavi olsa bile doğru olacaktır. Buna mukabil nüfusun büyük kısmı genç olan bir memleket amme sağlığı şartları sadece vasat bir surette memnuniyet verici olsa bile düşük bir kaba ölüm nispetine malik olmaya temayül edecektir.

Bu hakikatler göz önünde bulundurulduğu taktirde' Seylan gibi bazı az gelişmiş memleketlerin kaba ölüm nispetlerinin ne sebeple İngiltere gibi ilerlemiş garp memleketlerinden daha düşük olduğunun izahına yar-

dım edecektir. Seylan nüfusu İngiltere'nin yaşlı nüfusundan çok daha gençtir. Seylan ve bir çok az gelişmiş memleketler son yıllar zarfında ölüm kontrolünde büyük adımlar attıkları halde umumi sağlık ve sıhhat tesisleri hala daha ileri memleketlerinkinden çok düşüktür.

### **AFRİKAYA AİT ÖLÜM**

Afrika nüfus istatistikleri bakımından hakikaten karanlık bir kıtadır. Ölümün kaydı belki de doğumların kaydından bile daha az tamamdır, ve ölümlerin hakiki bir tahmini bile Afrika'nın bir çok kısımları için mümkün değildir. Rapor Afrika ölüm nispetlerinin tahminen 20 ile 30 arasında daha tipik olan en yüksek rakam dolaştığını tahmin eder.

Razı sahalarda umumi sağlık tedbirlerinde harp sonrası ıslahatı yapıldığından beri son yıllarda ölüm nispetinin bir miktar azalmaya temayül ettiğine inanılmıştır.

### **ASYAYA AİT ÖLÜM**

Asya'nın nüfus istatistikleri Afrika'ninkine nazaran bir az daha tamamdır. Bu Asya memleketlerinin çoğu ya ananevi yüksek ölüm nispetlerine veya süratle azalan ölüm nispetlerine sahiptirler. Ölüm nispetlerinin yüksek kaldığı Asya memleketleri dünyada en kalabalık iki milleti Çin ve Hindistan ihtiva eder. Rapor ölüm nispetlerinin 25 ile 30 arasında dolaştığını tahmin eder. Umumi sağlık programlarının tatbikine ballanan sahalarda ikinci dünya harbinden beri ölüm nispetleri belki de azaldı. Fakat en büyük kısım için tıbbi ve amme sağlığı tedbirleri henüz halk yığınlarına erişmeye başlamamıştır. Bunu yaptıkları taktirde ölüm seviyeleri süratle düşecektir.

Ölümü daha süratle azalan memleketlere Seylan, Malaya, Taiwan, Türkiye ve Japonya dahildirler ve bunlar Asya nüfus yekûnunun pek küçük bir kısmını teşkil ederler. Bu memleketler ölüm seviyelerini başlıca amme sağlığı sahasında harp sonrası fevkalade muvaffakiyetleri ve daha yeni böcek öldürücü ilaçları serbestçe kullanma vasıtası ile zecri bir şekilde azaltmışlardır. Onların kaba ölüm nispetleri şimdi pek düşüktür. Bazı hallerde 10 dan bile aşağıdadır. Şimali ve garbi Avrupa memleketlerde kabili mukayese bir nispet, evvelce belirtildiği veçhile bu düşük ölüm nispetleri sadece zecri azaltmalara ait olmayıp aynı zamandaysa nüfusunun gençliği ile alakalıdır.

Japonya'nın istisnası ile bu memleketlerin halen süratle artmaktadır. Yıllık normal artış nispetleri tahminen yüzde 2.5 den üçe kadar veya daha fazladır. Artıştaki bu sürat ölüm nispetleri süratli bir şekilde düşerken doğum nispetlerinin ananevi yüksek seviyelerinde kalması hakikati ile ilgilidir.

Japonya'da halen doğum nispetinin düşmesi ile doğumlarla ölümler arasındaki boşluk daralmaktadır. Netice olarak nüfusun artış nispeti yavaşlamaktadır. Buna rağmen yıllık artış hala o kadar büyük Türk istikbalde bir çok yıllar sayıldaki tevazün iyidir.

### **LATİN AMERİKAYA AİT ÖLÜM**

Rapor Latin Amerika'da birçok memleketlerin ölümde harpten sonra mühim azalmaları dendiğini ve ölüm nispetlerinin halen 10 ilâ 20 arasında dolaştığını meydana koyar. Bir kaç memlekette bu nispetler şimali, ve garbi Avrupa'nın düşük ölüm nispetlerine yakındır. Fakat nüfusların yaş terkiibi Arjantin ve Uruguay hariç bütün Latin Amerika memleketlerinde ölüm nispetlerini küçültmeye temayül eder.

Süratle artan Asya memleketlerinde olduğu gibi ölüm nispetlerinin düşmesi Latin Amerika'da doğum nispetlerinin umumiyetle yüksek seviyelerde kalması sebep ile nüfus artış nispetlerini büyük mikyasta hızlandırmıştır.

Bu gün Latin Amerika nüfusu dünyanın her hangi bir büyük mıntkasının en süratle artanıdır. Yüzde üç yıllık artış nispetleri vasatısi orta Amerika'da nadir değildirler ve yüze iki veya iki buçuk nispetleri sıcak cenubi Amerika bölgesinde tipiktirler.

### **AVRUPAYA AİT ÖLÜM**

Avrupa'da son ölüm temayüllerinin en dikkati çeken manzarası büyük memleketler arasındaki farklılıkların azaltılmış olmasıdır.

İkinci dünya harbinden önce şimali ve garbi Avrupa memleketlerinin çoğunda ölüm nispetleri modern tıp âleminin muvaffak olduğu kadar düşüktüler. Harp sonrası yıllarında pek az değıştiler.

Fakat harpten evvel ölüm nispetleri şarki ve cenubi Avrupa memleketlerinde ziyadesiyle daha yüksek idiler ve bu nispetler harpten sonraki yıllar zarfında düşmeye devam ettiler. Cenubi ve şarki Avrupa memleketlerinde ölüm nispetleri şimdi vasatı 10, karşılıklı olarak şimali ve garbi Avrupa'nın nispeti olan tahminen 11 ile mukayese edildi.

Bu değişik sahaların ölüm nispetlerini mukayesede mühim bir amil bir kere daha nüfusun yaş terkididir. Şimali ve garbi Avrupa’da umumi sıhhat seviyeleri daha iyi olduğu halde nüfusların daha yaşlı halkı büyük bir mikyasta ihtiva etmesi dolayısı ile ölüm nispetleri daha yüksektir.

### **BİRLEŞİK, DEVLETLER, KANADA, AVUSTRALYA, YENİ ZELANDADA ÖLÜM**

Birleşik Amerika, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda’da harp sonrası ölüm temayülleri şimali ve garbi Avrupa’nın temayüllerine benzemişlerdir. Harpten evvel ölüm nispetleri pek düşüktüler ve harpten beri pek hafif şekilde düştüler. Şimali ve garbi Avrupa ile mukayese edilen nüfuslarında daha yaşlı halkın daha az olmasının tesiri ile tahminen 9 vasatisindedirler.

Şimali ve garbi Avrupa’da, Birleşik Amerika ve İngilizce konuşulan konfederasyon memleketlerinde ölüm seviyelerinin tıp ilminin bu günkü merhalesinde tahminen en alçak noktaya vardığına önem verilmelidir. Öldürücü ve bulaşıcı hastalıklardan ölümler nispi olarak nadirdir’ Şimdi ölümlere sebep olan mühim hastalıklar kalp hastalıkları ve kanser gibi uzuv bozukluğu hastalıklarıdır. Bu hastalıkların tedavileri inkişaf ettirilinceye kadar halen vasati ömür olan yetmiş yaşın yukarısına çıkmasına ihtimal yoktur.

### **DÜNYA ÖLÇÜSÜNDE ÇOCUK ÖLÜMÜ**

Çocuk ölümü nispeti verilen her hangi bir memlekette yaşayan bin doğumda bir yaşıdan aşağı çocukların ölümlerinin sayısı umumi yaşama seviyelerinin ve ölümün pek faydalı bir indeksidir. Çocuklara gösterilen itina tıbbi hizmetlerin mükemmeliyeti ve kolaylıkları ve aynı zamanda tahsil ve terbiye seviyelerini ve sahreyi aksettirir. Çocuk ölümü en yüksek olan memleketlerde doğan bin çocuktan tahminen 250 si bir yaşına gelmeden önce ölürlür. Bilakis çocuk ölümü nispetleri en düşük olan memleketlerde doğan her bin çocuktan sadece 30 u ölürlür.

İzaha göre nüfusun yaş terkibi muhtelif memleketlerin çocuk ölümü mabetlerinin mukayesesinde bir amil değildir. Az gelişmiş memleketlerden pek azı şayanı itimat çocuk ölümü nispetlerine maliktir. Bu suretle rapor bazı memleketler için tahminler yapmıştır.

Dünyanın en az gelişmiş sahalalarında çocuk ölümü nispetleri 200 ün

üstünde ve en ileri şimali ve garbi Avrupa milletlerinin ve deniz aşırı İngilizce konuşan memleketlerinin 20 ilâ 30 un aşâğısında dolaşır.

Afrika ve Asya'nın çoğunda çocuk ölümü nispetleri 200 veya daha ziyade olduğu görülüyor. Sıcak Latin Amerika memleketlerinde bu nispetler tahminen 125 ile 175 arasında tehalûf eder. Arjantin'de ve belki de Uruguay da bu nispetler 100 den azdır. Şarki ve cenubi Avrupa'da 50 ile 100 arasında oldukları görülüyor. Şimali ve garbi Avrupa'da İsveç, Kolanda ve Norveç en düşük nispetlerin kaydı ile 50 ile 20 arasında dolaşır. Birleşik devletler ve İngilizce konuşan konfederasyon memleketleri halen 20 den tahminen 30 a kadar çocuk ölümü nispetlerine maliktirler.

Dünyanın çocuk ölüm nispetleri yüksek olan az gelişmiş sahalalarında çocuk ölümünün çoğu ya doğum yaralarına veya bulaşıcı hastalıklar ve beslenmeye ait kifayetsizlikler gibi muhite ait amillere taalluk eder. Yaşama seviyelerinde ve sıhhat şartlarında düzelme daha aşağı çocuk ölümü nispetleri elde edilmesi ve zaruri olarak daha süratli nüfus artışı neticesini verecektir.

Çocuk ölümü nispetleri 20 ile 30 arasında olduğu bilinen dünyanın en ileri memleketlerinde çocuk ölümünün çoğu irsiyette ait amillere veya gebelik esnasındaki muhitin zararlarına taalluk eder. Son zamanlarda gebeliğin devamı müddetince çoğalan zaifliğin kontrolünde bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. İrsiyetten dolayı vukua gelen ölümler belki de eskiden olduğu kadar yine vuku bulacaktır.

Dünyanın bir çok kısımlarında çocuk ölümünün muntazaman azalmasına rağmen her yıl doğan çocuklardan 12 ilâ 20 milyonun ilk doğum yıldönümlerinde önce öldükleri tahmin olundu.

### **DÜNYA ÖLÇÜSÜNDE MUHTEMEL ÖMÜR**

Doğumda muhtemel hayat, istatistiğe ait en iyi ölüm indeksidir, ölüme maruz kalma bütün yaşlara aksettiğinden nüfusun yaş terkibi muhtemel vasatı ömre tesir etmez. Maalesef muhtemel vasatı ömrün hesabı için iktisadi bakımdan az gelişmiş bir çok memleketler lüzumlu demografik istatistiklere sahip değildirler.

Malûmatın elverişli olduğu bütün memleketlerde doğumda muhtemel ömür son yıllarda bir artış göstermiştir. Bu artışlar ikinci dünya harbinden sonra sağlık programlarından en büyük muvaffakiyetler elde eden az gelişmiş memleketlerde çok ciddi olmuştur. Buna Seylan bir kere daha şayanı dikkat bir misaldir. Omda doğumda muhtemel vasatı

ömür 1945-1947 de tahminen 46 dan 1950-1955 de 61 civarına atlamıştır. Muhtemel vasati ömürde böyle bir süratli yükselme ihtimal emsalsizdir. Bu şimali ve garbi Avrupa memleketlerinin en azdan yarım asırlık kazançları ile mukayese edilebilir.

Modern amme sağlığı programları henüz bir çok halk kitlelerine ulaşmaya başlamayan az gelişmiş memleketlerde muhtemel vasati ömürde elde edilen harp sonrası kazançları elverişli pek az malûmat bulunmasına rağmen çok azdır.

Harpten evvel muhtemel ömür vasatısı tamamıyla yüksek olan 'en ileri şimali ve garbi Avrupa memleketleri, birleşik devletler ve İngilizce konuşan konfederasyon memleketlerinin çoğunda harpten sonra sadece küçük kazançlar elde olunmuştur. Halen az kazanç elde olunmuş değildir, Fakat aza bozukluğu hastalıklarından vukua gelen ölümler azalmış olabilir.

Bu gün Afrika'nın bir çok yerinde ve Hindistan, Pakistan, Filipinler gibi Asya memleketlerinde doğumda muhtemel vasati ömür pek düşük ihtimal 30-40 yaş civarındadır. Sıcak Latin Amerika memleketlerinin çoğunda muhtemel vasati ömür belki de 40 ilâ 50 yaşlar etrafında dolaşır. Arjantin, Japonya, şarki ve cenubi Avrupa'da muhtemel vasati ömür 65 yaş civarında olabilir. En yüksek muhtemel ömür seviyeleri (tahminen 70) şimali ve garbi Avrupa, birleşik devletler Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'da bulunur.

### **FAKİR DAHA FAKİR OLMAKTAMIDIR?**

Az gelişmiş sahalardaki halk tabakası daha uzun müddet fakat her halde daha iyi olmayan bir tarzda yaşamaktadırlar. Ölümde azalmalarla beraber yürüyen suratlı nüfus artışı aynı düşük yaşama seviyesi .muhafaza olunursa daha yüksek veya hatta memnuniyet verici bir seviye arzu olunmazsa en azdan aynı nispette yiyecek istihsaline ve hizmetlerine ihtiyaç gösterir.

Süratli nüfus artışı maalesef bu sahalarda bizzat iktisadi ve İçtimaî inkişaf programlarına ciddi surette mani olur. Rapor süratli artışın inkişafı geciktirdiğine dair üç vaziyet açıklıyor :

«Evvelâ şimdiden kesif bir surette yerleşilmiş olan toprak üzerine nüfusun tazyikini artırabilir ve bu suretle zirai işin verimliliğindeki artışları geciktirebilir. Bu hakikat yalnız halen hemen bütün kabili ziraat arazinin işgal edildiği memleketlerde değil aynı zamanda işlenen

sahalarında zirai nüfusun kesafeti yüksek olan, arazi sahipliği sistemleri elverişli toprağın işlenmesi için sermaye veya teknik vasıtaların yokluğu veya başka sebepler dolayısı ile büyük miktarlarda istihsal arazisinin kullanılmadığı bir çok az gelişmiş memleketlerde de görülür.

İkinci olarak hızlanan nüfus artışı hemen hemen bütün az gelişmiş memleketlerin iktisaden inkişafına en mühim manilerden biri olan sermaye noksanlığı meselesini ağırlaştırabilir. Daha süratli nüfus artışı, istihsale ait teşhizat stokunun artması için yatırılması lazım gelen her yılın daha büyük gelir hissesi sadece işçi başına mevcut teşhizat seviyesini muhafaza eder. Bu maksat için lüzumlu daha büyük yatırımlar, daha az yıllık gelir hissesi ya nüfus başına mevcut sarfiyat seviyesini yükseltmeye veya verim kabiliyetini artıracak ve istikbalde daha yüksek sarfiyat seviyelerine müsaade edecek olan yatırımlar yapmaya elverişli olacaktır.

İyi inkişaf eden dinamik iktisatta böyle yatırımlar için sermayeye ihtiyaç iktisadi gelişmenin devamına bir müşevvik olarak tesir edebildiği halde maiyet ihtiyaçlarından fazla dar gelir ihtiyaçlarına az gelişmiş memleketlerdeki vaziyet farklıdır. Çünkü süratli nüfus artışı olmasa bile bunlardan çoğunun yıllık fakir gelirinden para artırarak iktisadi inkişafı memnuniyet verici bir gidişle yürütecek yatırım yapmaları güçtür. Şayet bu memleketler sanayileşebilseler ve insan kuvvetlerinden tabii kaynakları kadar faydalanabilseler bunlardan bir kaçının şüphesiz en azdan nihayet daha büyük nüfustan maddi olarak istifade edecekleri doğrudur. Fakat daha büyük nüfusun faydalı olduğu yerlerde bile en sonunda sayılar bu kadar süratle iktisat üzerine pek çok tazyik yaparak artarsa iktisadi ilerlemeye mani teşkil edebilecektir.

Üçüncü olarak az gelişmiş memleketlerin yüksek doğum nispetleri işçi nüfus için onlara ait çocuklar ağır bir yük yaratır. Asya; Afrika ve Latin Amerika'nın az gelişmiş memleketlerinde 15 yaşından aşağı çocukların nispetleri umumiyetle nüfus toplamının yüzde 40 ı veya daha fazladır. Halbuki Avrupa memleketlerinde bu nispet tahminen 20 ile 30 arasında dolaşır. Bu fark önceki sahalarda doğum nispetlerinin daha yüksek oluşunun neticesidir. Bu kadar çok çocuğu koruma zarureti az gelişmiş memleketlerin işçilerini para artırarak iktisadi gelişmeye yatırma gayretlerinde daha fazla zarara sokar. Nihayet iktisadi ve içtimai inkişaf için.

esas olan çocuklara tahsil ve terbiye temini meselesini de karışık bir hale getirir.

Yüksek nispette çocukların iktisadi müşkülâtı az gelişmiş memleketlerde çocukları erken yaşta işe koymak ve aynı zamanda sanayileşme memleketlerde inzivaya çekilmesi icap eden bir yaşa kadar çalışmaya devam etmekle muayyen vüsatta karşılanmıştır. Bu tecrübelerden hiç bil içtimai bakımdan şayanı arzu değildir ve mevcut yükü azaltmaz.»

### VEHİM KUDRETİ ÇIKMAZI

Norman Himes önce doğum ölüm nispetlerinin insan kontrolü altını girmeye başladığı devri (dirimsel inkılabı) olarak tarif etti. Başlayan bir inkılabın başka bir vechesi olsa bile bunun ne demek olduğunu dünyama her tarafında halk tabakaları öğrendi.

Netice olarak dünyada ölüm nispetlerinin süratle azalması ve doğum nispetlerinin bezginlik verici bir surette yavaş bir şekilde düşmesi insanlık alemini tarihin büyük davalarından biri karşısında bırakıyor.

1945 de birleşmiş milletler insan neslinin bütün halk için esas garantiler - siyasi, iktisadi ve ruhi elde edilebildiği taktirde harbin bertaraf edilebileceği ümidinde bulunmuştu. Şimdi son birleşmiş milletler raporu dünya içtimai durumunun bu yüksek ümidin çok çabuk nüfus artışı ile tehlikeye konulduğunu vuzuhla gösteriyor.

Modern zamanların en büyük terakkilerinden biri insanın erken ölüm üzerinde kontrolü olmuştur. Hükümetlerin milyonları ve hususi dolarlar bu maksada tahsis olunmuştur.

Yüksek doğum nispetleri, yüksek ölüm nispetli bütün sahalarda fazla yaşama için ananevi esas ölüm nispetlerinin düştüğü yerlerde şimdi eskimiştir. Bununla beraber verim kudreti daimî endişesi —evvelce o kadar lüzumlu, şimdi o kadar tehlikeli— devam ediyor ve dünyanın sükûn ve emniyetini tehdit ediyor.

Verim kudreti için şimdi daha süratli nüfus artışında bile ölümler ve doğumların sebepleri arasındaki artan muvazeneden önce modern tıbbî teknik şartlarından tekrar bir ölçüyü icap ettirir.



**TABLO: I**  
**MİNTAKA İTİBARI İLE DÜNYA NÜFUS TAHMİNLERİ 1951 - 1955**

| M u t a k a          | 1951  | 19 5 5 | Artış 1951 - Artışın<br>1955 Milyon yekûnu<br>olarak | -Artışın<br>yekûnu<br>yüzdesi | Yıllık<br>artış nispeti<br>vasatı yüzde |
|----------------------|-------|--------|------------------------------------------------------|-------------------------------|-----------------------------------------|
| Dünya yekûnu         | 2.519 | 2.691  | 172                                                  | 100.0                         | 1.7                                     |
| Afrika               | 204   | 223    | 19                                                   | 11.1                          | 2.3                                     |
| Şimalî Amerika       | 171   | 183    | 12                                                   | 7.0                           | 1.7                                     |
| Orta, Cenubî Amerika | 166   | 183    | 17                                                   | 9.9                           | 2.5                                     |
| Asya                 | 1.384 | 1.481  | 97                                                   | 56.6                          | 1.7                                     |
| Avrupa               | 397   | 409    | 12                                                   | 7.0                           | 0.7                                     |
| Pasifik Adaları      | 13.3  | 14.6   | 1.3                                                  | 0.8                           | 2.4                                     |
| Rusya                | 184   | 197    | 13                                                   | 7.6                           | 1.7                                     |

### VERİM KUDRETİ ÇIKMAZININ İKTİSADÎ NETİCELERİ

Yaşama seviyelerini yükseltmek için girişilen mücadelede en büyük düşman bu hızlanan nüfus artışıdır. Dünyanın birçok sahalarda İktisadî inkişafı geriletği hakkındaki hususlar son zamanda San Francisco'da toplanan Milletlerarası Sınai İnkişaf Kongresi'nde sanayi liderleri, iktisatçılar, içtimaiyatılar ve hükümet adamları tarafından samimî bir surette münakaşa olunmuştur.

Bu dünya liderleri gurubu konuşmadan evvel Stanford Araştırma Enstitüsünden meşhur beynelmilel iktisatçı Dr. A. Eugene Staley şu şekilde beyanda bulundu :

«Modern zamanların methedilen bütün teknik ve İktisadî terakki yatına rağmen bugün dünyada 50 veya 100 sene evvelkinden ihtimal daha çok fakir düşmüş halk vardır. Bu, İktisadî terakkinin yavaş olması veya nüfusların arttığı az gelişmiş memleketlerde bu devre zarfında hiç vuku bulmaması sebep iledir.»

Yüksek süratte münakalenin sihri dolayısıyla mesafeleri süratli bir şekilde daralan bir dünyada milletler arasında genişleyen İktisadî müsavatsızlıklar daima daha ıstırap verici bir surette belli olmaktadır. Bu

nunla beraber birçok dünya mühletinin İktisadî ve İctimaî refahındaki bu bariz farkları izale için geçen 10 sene zarfındaki gayretlerimize rağmen Staley şunları beyan etti. «Az gelişmiş ve yüksek derecede ilerlemiş memleketlerin yaşama seviyeleri arasındaki boşluk sadece oldukça büyük değil fakat aynı zamanda daralmaktan ziyade genişleyecek gibi görünüyor. Birleşmiş Milletler istatistik hizmetlerine göre ilerlemiş memleketler sadece çok ilerde değil, aynı zamanda daha ileriye doğru gitmektedirler.»

İktisadî inkişafın cesameti hakkında bazı rakamlar ve bunların süratli nüfus artışı ile nasıl uzlaşmakta olduğu Mc. Gill Üniversitesinde iktisatçı Dr. David M. Wright tarafından göz önüne konulmuştur. Wright konferans azalarına şu şekilde beyanda bulundu :

«1955 de Birleşik Devletlerde nüfus başına gayrisafi millî gelir 2.343 dolar, Seylan'da 122 dolar, Burma'da 52 dolar gösterilmiştir. Fakat daha ileri bir Lâtin Amerika memleketini alalım. Meksika'nın nüfus başına gayrisafi millî geliri 187 dolardır.

Başka bir tabirle aynı nüfusa göre Meksika'nın nüfus başına gayri safi millî gelirini Amerika seviyesine yükseltmek için istihsalde 13 misli artışa lüzum vardır. Fakat Meksika nüfusu 1980 de iki misli olacaktır. Böylece Meksika'nın Amerika'nın bu günkü nüfus başına gayrisafi millî gelirine erişmek ve onu muhafaza edebilmek için 1980 de 13 misli değil, 26 misli artışa ihtiyacı vardır. Bu mutlak surette Meksika'nın yıllık gayrisafi millî gelirin 6 milyar dolardan 78 milyar dolara, 156 milyar dolara yükselmesini ifade eder.

### ZAMANIMIZIN DÂVASI

Sayılar, yaşama seviyelerini yükseltmek için bütün gayretlerin çok çabuk nüfus artışı ile karşılaştığı zaman nasıl faydasız kaldığını canlı bir şekilde gösteriyor. Beşeri hesapta nispeten basit bir ders olan doğumları ve ölümleri denkleştirmek lüzumu sadece insan neslinin küçük bir kısmı tarafından öğrenildi. Zamanımızın en büyük dâvalarından biri olan İktisadî bir ilerleme için lüzumlu kâfi zamanı kazanmak için acaba öğrenme cereyanı suratlı bir şekilde artırılabilir mi ?

Maalesef kuvvetli psikolojik haksız hükümler birçok halk kitlelerinin dâvayı tanımlarını hemen hemen gayri mümkün hale getiriyor, bu suretle verim kudreti daimî endişesi kuvvetli oluyor. Fakat modern tarih beşerî hesapta bu dersi halkın öğrendiği yerlerdeki cesaret verici mi

salleri kaydediyor. İrlanda, son zamanda İtalya, Japonya ve Portoriko gibi.

Bu memleketlerdeki halk kaçak nüfus artışına tesir etmekte olan verim kudretini durdurmak için muhtelif usulleri denediler veya denemektedirler. Bu, bir kere halkın mevcut dinamizmi anladığı, nüfus artışının durdurulacağı ümidini veriyor.

Fakat tarihte en süratli artan dünya nüfusu ile böyle bir anlayış nesiller ve asırlar boyunca değil, hesaplı yıllar zarfında beşeriyetin sefaletine mâni olabilir.

## ÖZET

### FRANSA SEYAHATI

Hareket ve yolculuk: Pire Atina, Mesina boğazı, Kapri adası, Napoli, Cenova, Marsilya, Paris.

İncelemeler : Amme Hizmetleri Umum Müdürlüğü, Hükümet genel sekreterliği, Dahiliye Vekâleti Genel sekreterliği.

17/4/1959 : Sivil Himaye okulu...

18/4/1959 : Dahiliye Vekâleti kuruluşu,

19/4/1959 : Müzeleri ziyaret.

20/4/1959 : Dahiliye vekâleti mahalli kuruluşları; Emniyet Umum Müdürlüğü, istihbarat müdürlüğü, Vilâyet ve kommün idaresi, Mahalli birliklerin teşhizi,

21/4/1959 : Paris Polis Valiliği, Kumanda ve synchronization salonları, polis müzesi, Seine Vilayeti teşkilâtı, (mali rejimi, yol işleri, nakliye, şehircilik, gıda ve içme suyu meseleleri)

22/4/1959 : İmar vekâleti, Dahiliye Vekilinin kabulü, fikir teatisi.

## FRANSA SEYAHATI

İdarî Röportaj

Yazan :

**Mustafa Arıkan**

Ayvacık Kaymakamı

Fransa H k meti ile Türkiye H k meti arasında imzalanan Kültür Anlaşması gereğince on arkadaş, (45) günlük bir tetkik seyahati yapmak üzere Fransa'ya gönderildik. Arkadaşların isimleri: Latif Evrensel (Karşıyaka); Mustafa Arıkan (Ayvacık), Al eddin  zipek (Sivrihisar), Fahir Arkan (Tarsus), Ziya  nder (Eminönü), Behzat Akkan (Mülkiye M.), Nazım K. Diniz (Bergama), Nejat Eldem (Selçuk), Nuri Tortop (Kulu), Haldun Menteşeoğlu (Üsküdar).

İnceleme Konusu: Bölgenin iktisadi kalkınmasında kaymakamların rolü. Bu seyahatimizde idarecilik bakımından çok enteresan şeyler gördük. ve dinledik. Meslektaşları da ilgilendirir düşüncesiyle bunları sırası ile anlatıyorum.

### Hareket ve Yolculuk :

Pasaport vs. işlerimizi bitirdikten sonra 10/Nisan/1959 Cuma günü İstanbul'dan kalkan Denizyollarına ait (Adana) vapuruyla hareket ettik. İstanbulun yayvan ve mavi güzelliğini seyrederek a ılıyoruz. Hava güzel. Deniz sakin. Vapur gayet temiz ve rahat.

Pire- Atina: vapur 11 Nisan' Cumartesi günü öğleyin Pirede demirledi. Beş saat kaldı. Biz de bu arada Pire ve Atina'yı gezdik. Memlekete ilk kartpostallarımızı atıyoruz. Pire limanında bizim eski yerli tip kiremit örtülü evler var. Liman biraz karışık. İskele meydanında bir taksiye atlayarak Atina'ya gidiyoruz. Pireye yanaşırken ilk göze çarpan şey tepelerin çıplaklığı. Bizim orta Anadolu manzarasını andırıyor. Asfalt bir yoldan ilerliyoruz. Paşa limanı denilen g l ms  bir koyun kenarından dolaşarak (Cicifies) caddesinden geçip Pire hududundan  ıkıyoruz. Pire ile Atina'nın arası on kilometre. Bu arayı (Zingros) isminde bir zengin kendi parası ile bir bulvar halinde yaptırmış. Bu sebeple caddenin adına

Zingros Caddesi diyorlar. Başına da heykelini dikmişler. Yolun iki tarafı karabiber ağaçları ile süslü. Sağ tarafta (Yeni İzmir Mahallesi) var. Mübadillerin mahallesi. Kılavuzumuz (şoförümüz) Yorgi Çobanoğlu. As.en bizim Niğdeld. Mübadelede gitmiş. Evinde annesi ve haramiyle Türkçe konuşuyor. Bize Türkçe izahat veriyor( deyimleriyle birlikte). Pirenin tutusu 400 bin, Atina'nın 1,600 000 imiş. İkisi birden iki milyon ediyormuş. Esasen ikisi birleşmiş durumda, fakat ayrı vilâyetler halinde idare ediliyorlar.

Atina: oluş halinde bir şehir. Bizim Ankara'yı andırıyor. Geniş asfalt caddeler, yüksek binalar, yeni inşaat göze çarpıyor. Caddeler ağaçlı, yeşil parkları var. İlk girişte On iki İlahlar (Diyonizos) mabedinin sütun artıklarını görüyoruz. Solda bir yamaçtan meşhur Akropol tepesine tırmanıyoruz. Bu tepede (Partenon) mabedi var. Solda daha küçük bir tepede (Filippos Abidesi), sağda daha yüksek bir tepede (Jüpiter Mabedi) uzaktan görünüyorlar. Akropolün yamacında (Bakus Mabedi) ve bir tiyatronun artıkları var... Atina'nın içine doğru dalıyoruz. Geniş caddenin sığ yanında 60 000 kişilik (Stad Olempik), önünde (Jorj Averof) heykeli, solunda şehir parkı. Sola saparak oldukça dar ve tenha bir cadde üzerinde (Kral Sarayı) önünde kırmızı fesli, fistanlı iki efsun askeri nöbet tutuyor. Sarayın hemen bitişiğinde Türkiye Büyük Elçiliği binası, üzerinde Türk Bayrağı dalgalanıyor.

Sağa saparak Atina'nın en büyük caddesine giriyoruz. Yeni Parlâmento binası, önünde zafer meydanı, meçhul asker abidesi (duvarda bir kabartma). Tekrar sola sapıyoruz: geniş bir cadde üzerinde sağda büyük oteller, solda bankalar, sağda güzel Sanatlar Akademisi, Üniversite ve Millî Kütüphane yan yana. Üniversitenin kampusu üstüne duvara eski zaman açık hava Üniversitesini canlandıran yağlı boya resimler yapılmış. Caddenin sonu (OMONİYE) meydanına çıkıyor. Yükseklerle su, fişkırtan fiskiyeler var. Bu meydandan eski Parlamento binasına giden caddenin sağında mütevazı bir bina olan eski parlamento binası (şimdi temyiz mahkemesine tahsis edilmiş), önünde Yunanistan'ın istiklali için savaşmış Kolökondris heykeli. Tekrar giriş yolumuza giriyor ve vapura dönüyoruz. Atina'da her şey var (Ticari eşya), fakat bizdekinden daha pahalı. Kıyafetler İstanbul kıyafetlerinden pek farklı değil. Okul öğrencileri bizdeki gibi siyah göğüslüklü. Caddelerde çok heykel var.

Mesina Boğazı: 12 Nisan Pazar akşamı saat 22,30 sıralarında Mesina Boğazına girdik. Sağ ve solumuz ışık zinciri halinde. Buraya ışıklar boğazı ismi verilebilir. Sağda kara İtalya'sında (Calabria) şehri, solda Sicilya adasının Mesina şehri var. Şehirlerin arkalarındaki bütün yamaçlar

da ışık kademeleri halinde. Lâle Devrinin geceleri gibi. Mestan tarafında havaya renkli fişek atılıyor. Her halde şenlikleri olacak. Elektriği karadan Adaya geçiren kabloların altından yavaş yavaş Boğazı geçtik. Sabaha karşı Stromboli yanardağı açıklarından geçtik.

Kapri Adası: 13 pazartesi günü sabahleyin meşhur kapri Adası ile İtalya arasındaki boğazdan geçiyoruz. İtalya sahilleri ve arkalarındaki dik yamaçlar yemyeşil ve meskûn. Sık sık evler görülüyor. Bizim Karadeniz sahillerini andırıyor. Boş bir yer görülmüyor. Adanın İtalya tarafı kayalık, batı tarafı yeşil ve yassı. Deniz temiz, lâcivert. Özel vasıtalarla (ağlarla) temizleniyormuş.

Napoli: Saat 13 sıralarında Napolide demirledik. Saat 16 ya kadar şehri geziyoruz. Avrupa ile ilk temas burası sayılabilir. Kartpostallar atıyoruz. Bazı arkadaşlar Borsalino birer röleve şapka satın aldılar. Napoli hareketli bir şehir. İşırtası ve pazarlık usulü var. İtalyanların Kapri kadar meşhur yapmak istedikleri kaphcaları ile meşhur Ishiya adası ile İtalya arasından geçerek kuzeye doğru ilerliyoruz.

Cenova: 14 Salı günü sakın ve açık bir Akdeniz havasında sarsıntısız bir yolculuktan sonra Cenova'ya yanaştık. Liman çok hareketli. Burada da altı saat kadar kalacağız. Şehre çıktık. Cenova Napoli'den biraz daha ağırbaşlı, işportacılık ve pazarlık usulü yok. Caddeler daha muntazam ve binalar daha yüksek. Şehrin merkezinde Kristof Kolomp meydanı ve ortasında heykeli var. Daha sağda Ferrari meydanı, ortasında Garibaidi heykeli. Yoldan iki metre kadar yüksekte fiskiyeli bir havuz. Trafik biraz fazlaca. Şehrin kenarında (Kampo Santo) mezarlığı. Servi ormanı halinde. Her mezar için bir türbe,.. Cenova'da inşaat daha çok büyük apartman şeklinde. Küçük evler nispeten az. insanları sıcak kanlı, sorulduğunda derhal cevap veriyorlar. Buradan da kartpostallar attık.

Marsilya: Cenova'dan gece yarısı ayrıldık. Vapur batıya yöneldi. 15 Çarşamba günü saat 14 sıralarında Marsilya'ya yanaştık. Başkonsolosumuz sayın Fahmi Nuza ve arkadaşları ve Marsilya Vali ve Genel Müfettişi adına yardımcısı M. Vodville tarafından karşılandık. Doğru Başkonsolosluk binasına giderek vapur yoldaşımız Hamidiye kahramanı eski Başvekil sayın Rauf Orbay ve eşlerinin sohbetlerde mütelezziz olduk. Saat 18.30 sıralarında Bölge Genel Müfettişi ve Marsilya Valisi sayın Mr. Haaspeard ve eşleri tarafından Vilâyette kabul olunduk. Şerefimize kokteyl hazırlamışlar. (Corbusier) denilen 17 katlı ve 270 dairesi apartmanı gezdik. Yeni bir inşaat sistemi. Hükümet tarafından desteklenen bir şirket tarafından inşa olunmuş. Daireler müracaat edene satılıyor, içinde her türlü ihtiyaçları karşılayacak dükkânlar, okul, Açık hava meydanları

var. Eşya telefonla ve asansörle odanıza geliyor. Nüfusu muayyen bir yere teksif ediyor. Bu sistem çok münakaşa olunuyormuş. Halkın onda dokuzu iyi olduğundan, onda biri de buranın bir Deliler Evi (La Maison des Fous) olduğundan bahsediyormuş. Bu kadar nüfusun bir araya sıkıştırılmasının mahzurlu olduğu iddia olunuyormuş. Her dairede mutfak, helâ, banyo, iki oda (ortaları icabında açılarak tek salon haline getirilebilir), buz dolabı var. Odalar biraz dar ve uzun. Gündüz dışarıda çalışıp gece dönenler için iyi, fakat daimî evde kalacaklar için hakikaten biraz sıkıcı olacak. Nüfusu çok alanı dar şehirler için iyi bir sistem. Akşamleyin bir sahil lokantasında Başkonsolosumuz tarafından verilen bir yemekten sonra elektrikli trene binerek kuzeye, Paris'e doğru yollanıyoruz.

### PARİS

16 Nisan Perşembe sabahı sisli ve yağmurlu bir havada Paris'e vardık. Hariciye ve Dahiliye Vekâletlerinin memurları tarafından karşılanarak Raspa.il Bulvarındaki (Cayre) oteline yerleştirildik. Öğleye kadar serbestiz.

Şurasını önce belirtmeliyim ki Fransa'ya ayak bastığımızdan itibaren bütün Fransız makamları ve şahsiyetleri tarafından gerek maddeten gerek manen çok sıcak ve samimi bir ilgi ile karşılandık. İstirahatimiz ve bilgi edinmemiz için ne lazımsa hepsi yapıldı. Öğleden sonra ziyaretlerimize başlıyoruz.

**İdare Okulu:** İlk iş olarak bu anlaşma ve bu programın hazırlanmasında çok büyük yardımı bulunan İdare okulu (Ecole Nationale administration) müdürü sayın Türk dostu Hanri Bourdeau de Fontenay tarafından okulda kabul olunduk. Çok kibar ve sevimli bir zat. Bize tatla sözlerle hoş geldin ettiler. Kendileri Türkiye'de seyahatte bulunmuş ve Türk dostları var.

Amme Hizmetleri Genel Müdürlüğü: (La Direction Generale de la Fonction Publique) :

Umum Müdür sayın M. Gand'ın izahatına göre: Umum Müdürlük: doğrudan doğruya Başvekâlete bağlıdır. Vazifesi: memurlar statüsü ile meşgul olmaktır. Memurin kanunu hazırlamak, muhtelif vekâletler kendi memurları hakkında nizamname hazırlamak isterlerse bunlar hakkında tevhit edici mütalâada bulunmak. Kuruluş oldukça yenidir. 1945 de kurulmuştur. Gayesi: eskiden ahenkli (harmonise) olmayan dâhilî idarede idari kuruluşu birleştirmek, ahenkleştirmek. Eskiden her vekâletin memurları için özel statüleri vardı. Bu tarihten sonra birleştirildi. Umumi bir\*



memur statüsünden başka meselâ bir Vekâlet kendi memurları için bir nizamname yapmak isterse teknik bakımdan bir tasarı hazırlar, buraya gönderir, burası mali bakımdan maliye Vekâletinin mütalâasını alır, kendi politik mütalâasını da ekleyerek Devlet Şurasına gönderir, ondan sonra kararname ile nizamname tamamlanmış olur. Bu kuruluş doğrudan doğruya bir icraat organı olmaktan ziyade bir tevhit ve istişare organıdır, denilebilir. Şüphesiz her Vekâletin ayrıca personel büroları vardır.

Hükümet Genel Sekreterliği (Secreteriat general du gouvernement) : Başvekâlet müsteşarlığı denilebilir. Başında Genel Sekreter bulunmaktadır. Genel sekreter M. Bonville'in izahlarına göre: Bu kuruluş 1946 da ihdas edilmiştir. Tam manası ile bütün statüsü tespit edilmiş değildir. Bir nizamname hazırlanmaktadır. Vazifesi: Hükümet faaliyetinin iç düzenini sağlamaktır. Başlıca iki rolü vardır: 1 — Vekâletler arası.

## 2 — Hükümetle (Başvekâletle) parlamento arasında irtibatı sağlamak.

1 — Vekâletler arası irtibat: Kuruluş başlangıçta muhalefetle karşılandı. İşleri aksatacaktır dendi. Biz, günleri uzattığımızı, manialar, çıkarttığımızı hissettirmemek için elimizden geleni yaptık. Başlangıçta gayet az bir kadro ile işe koyulduk. Şatafat ve mübalâğadan uzak, az kişi. Nihayet 4-5 kişi, telefonla verilen emir hüküm ifade ediyordu. Tamamıyla idari metotlar vazedildi. Şefine bağlı küçük bir ekip tarafından hızlı, emniyetli çalışma. Hükümet faaliyeti, yani Vekiller Heyeti toplantıları tamamıyla Genel Sekreter tarafından idare edilir. Meselâ ziraatla ilgili bir kanun projesi: Ziraat Vekâleti tasarını hazırlar. Hükümet Genel Sekreterine gönderir. Harpten önce her vekâlet kendi tasarısını doğrudan doğruya meclise kendi sevk ederdi. Genel sekreterlik şöyle bir bakış yaptıktan sonra Devlet Şurasına gönderir. (Bütün kanun tasarıları mecburi olarak Devlet Şurasından geçer). Telefonla Devlet Şurasından takip eder. İşler ağırlaşmaktan ziyade çabuklaşır. Aynı zamanda burası bitaraf bir hakem durumunda olduğundan Vekâletler arasında rekabet de bahis mevzuu olmaz.

Bu tasarının birer sureti önceden ilgilenecek Vekâletlere gönderilir. Bundan sonra da Vekiller Heyetinin bir celsesinde görüşülür. Vekiller heyetinden geçen kararnameler de böyledir. Vekiller Heyetine Cumhurbaşkanı başkanlık eder. Bu toplantıda Hükümet Genel Sekreteri de hazır bulunul' ve izahat verir. Onan sonra tasarı parlamentoya gönderilir.

2 — Hükümetle Parlamento arasında irtibat: Millet Meclisinin ve Senatonun bir genel sekreteri vardır. Kanun Meclislerde kabul olunduk

tan sonra Hükümet Genel Sekreterine gelir. Buradan neşri için Resmi Gazeteye gönderilir. (Cumhur Başkanı tarafından görüldükten sonra)

Hükümet, mebuslar tarafından yapılan kanun tekliflerine dikkat etmek mecburiyetindedir. Bu teklifler umumi siyaset bakımından tehlikeli olabilir. Başvekîl ilgili vekili ikaz eder. Böyle bir teklif vardır, uyanık ol, der. Bu ikazı Genel Sekreter hatırlatır.

Genel sekreterin vazifesi siyasi değildir. Tamamıyla idaridir. Her şeyden haberdar olur. Fakat bu, mukavemet için değil, hizmet içindir.

Dahiliye Vekâleti Genel Sekreterliği (Secreteriat general du ministere de l'interieur):

Aynı gün genel sekreter tarafından kabul olunduk. Ayakta bize Vali ve Kaymakamların yalnız Dahiliye Vekâletinin değil bütün vekâletlerin mümessili olduğu, diğer vilâyetlerden farklı olarak Paris'te iki vali bulunduğu, birisinin idari işle diğerinin polis işleriyle meşgul olduğu, Paris şehrinin ihtilâllere önyak olmuş bir şehir olması hasebiyle asayiş bakımından öneminden dolayı bu tedbirin lüzumlu görüldüğü belirtildi.

Dahiliye Vekâleti Zatileri Müdürü M. Stirne'i de ziyaret ettik. Bu günkü çalışmalarımız sona erdi.

17 Nisan 1959 Cuma:

**Sivil Himaye Okulu** (L'Ecole nationale de la protection civile) :

Paris'e 100 km. mesafede (Nainville-les-Roches) kasabası civarında (Sivil Himaye Okulu) nu ziyaret ettik. Okul arazi ortasında sakin bir yerde Dahiliye Vekâletine bağlı. Okulun Müdürü Altan Vali M. Roux çok kibar ve zeki bir zat.

(Valiler dört dereceye ayrılıyor: 3 ncü sınıf, 2 nci sınıf, birinci sınıf, altın sınıf=or classe).

Okulun kuruluşunun gaye ve vazifeleri:

Okul 1954 de kuruldu. Yetkileri: üçtür:

- 1 — Doğrudan doğruya sivil himaye meseleleri.
- 2 — Askeri mercilerle birlikte ihtilâl, sabotaj, atom harbine karşı yurt içini müdafaa,
- 3 — Diğer Vekâletlerin sivil müdafaa işlerini organize ve kontrol.

### Kuruluş sebepleri :

1 — Sivil müdafaaz zarureti: Daimi sulh içinde olan bir dünyadan henüz uzağız. Bir harp olmak ihtimali daima mevcuttur. Şimdiki silâhlar (Uçak vs.) karşısında sivil halk daima hücumu maruzdur. Bilhassa havadan. Buna hiçbir suretle mani olunamaz. Müdafaada kalan hava ordusu, memleketin dahilini müdafaaya kabiliyetli değildir. O halde bunu dahilden sağlamak lâzımdır. Hükümetin birçok vazifeleri vardır. Fakat birinci vazifesi vatan içindeki vatandaşları yaşatmaktır. Onları mahvolmaktan kurtarmaktır. Fertlerin iktisadi seviyesini yükseltmek çok iyi bir şeydir. Fakat bu, hayatı yaşatmaktan başlar. Batı Almanya'nın harpte tamamıyla kat'i bir askerî mağlubiyete uğradıktan, maddeten tamamıyla harap olduktan, 4-5 milyon nüfus zayıat verdikten, ikiye bölündükten sonra bu kadar çabuk bir zamanda kalkınması şaşılacak şeydir. Maddi bir para heyetten sonra yeni bir vatan yaratılabilir. Fakat nüfusun hepsi mahvolursa yeni bir vatan yaratmak mümkün olmaz.

2 — Muharebe eden ordunun arkası zaif kalırsa (harabiyet, nakliyat bozukluğu, karışıklık) o ordu harp edemez. Ordunun muharebe vazifesini yapabilmesi için gerisinin emniyette olması lâzımdır.

3 — Ordunun arkası zaif, cephedeki subayın, askerinin gerideki aile ocağı dağıldı ise ordunun maneviyatı bozulur. Artık muharebe etmek hevesi kalmaz. Sivil Müdafaaz, ordunun yalnız malzemesini vermez, aynı

zamanda onun muharebe etme sebebi de olur.

4 — Devletin haricî münasebetleri ancak ordunun kuvvetine, halkın manevî kuvvetine dayanabilirse müsmir netice alınabilir. Eğer millet topluluğunda korku varsa hükümet prestijli bir politika takip edemez. Halk kendinin dahilden müdafaaz edileceğini hissederse cesur olur, hükümetin harici siyaseti kuvvetli olur. Fransa 1940 yılında teslim olunca sakin bir hayat yaşadı. Çünkü bütün Alman kuvvetleri bir yıldırım harbi için İngiltere ye yönelmiş bulunuyordu. Fakat bir daha harp olursa artık böyle bir şey yoktur. Bilhassa atom harbinde teslim, hatta harp dışı kalma halinde dahi atomun tesirlerinden azade kalmak mümkün değildir. O halde atom harbine karşı halkın müdafaasını hazırlamak lâzımdır. Bu sebepler daha çoğaltılabilir. Vazife niçin askeriyeye verilmiyor: Harpte olunmadığı zaman dahi sivil müdafaaya ihtiyaç vardır. Ordunun arkasını dahi sivil müdafaaz ile korumak uygundur. Harbin çabucak bittiği zaman olur, halbuki sivil müdafaaz devam eder. Ordunun vazifesi muvakkattir. Sivil Müdafaanın daimidir.

Vazifeler : Sulh zamanında; felâkete uğrayan halka (kazalar, bü

yük yangınlar, büyük felâketler) yardım yapmak (assistance=proeo- tion çivile). Harp zamanında ise her şeyden önce hayatı korumak (detence çivile) mevzubahistir. Harp zamanındaki görevleri üçe ayırmak mümkündür: önleyici tedbirler (prevention), himayeler (protection), yardıma koşma (secours).

Önleme: halkı haberdar etmek (ikaz= alarm), boşaltma ve hakin seyrekleştirilmesi, şehirlerin serpiştirilmesi (deconcentration).

Himaye: teknik himaye vasıtaları hazırlamak.

İmdada koşma: yaralıların kurtarılması, hasta haneye nakli... Valiler ve kaymakamlar sulh zamanında olsun harp zamanında olsun bunlardan doğrudan doğruya sorumludurlar.

Askerî mercilerle irtibat: Bütün plânlar bu makamlar tarafından askerî mercilerle işbirliği halinde hazırlanmıştır. Sorumlu daima sivil mercilerdir.

Diğer vekâletlerin hazırlıklarına yardım ve kontrol: Dahiliye vekili şef durumundadır. Diğer vekâletler zaruri hallerde ilgilenirler. Sağlık Vekâleti halkın nereye boşaltılacağını öğrenmeden hasta hanelerin yapılmağı yeri tespit edemez.

Ticaret vekâleti, milletin beslenmesini; Nafia vekâleti nakliye işlerini, P.T.T. muhabere plânlarını sivil müdafaaya göre ayarlamak zorundadırlar. Maarif Vekâleti okullarını boşaltılacak bölgede yapamaz. Vilayet: ve kazalarda orkestra şefi daima vali ve kaymakamlardır.

Bundan sonra (Radyoaktivite) ve (Sivil Himaye) hakkında iki konferans verildi.

Radyoaktivite Meselesi

Mühendis Profesör M. Redne tarafından verildi. Ana hatları: Atom bombasının üç türlü tesiri vardır: tahribat, yakma, termik radyasyonlar. Patlama merkezinden itibaren mesafelere göre muhtelif tesirleri vardır. En şiddetli tesiri (1) kilometre içindedir. Bu bölgede bulunan insanlar .yıkıntılar altında ölür, yanar, termik radyasyonlara maruz kalır.

Himaye tedbirleri: ikidir: 1 — Bölgenin boşaltılması, 2 — zaruri olarak kalan vazifeliler için sığınaklar hazırlanması. Bu sığınaklar çok pahalıya mal oluyor. İkaz çabukluğu bakımından (50) kişilik küçük sığınaklar tercih olunuyor. Bir sığınak (10) milyon franga mal oluyor.

Diğer tehlikeler: Atom, sivil sanayide (yakıt, elektrik) kullanılmağa başlanmıştır. Bundan artıklar (dechets) çıkıyor. Bu da tehlikeler gösteriyor. Bu tehlikeler: tabii radyoaktivitenin çoğalması: her şahıs senede (0.2) ünite (rayonnement) yutuyor. Ferdin kendisinde tesirleri görülme bile furuunda görülüyor. Havada radyo aktivite bulundurmamak için huşu si cihazlar lâzım. Bunlar bir çeşit jandarma gibidir. Bu fabrikaların civarında böyle cihazlar vardır. Havadaki radyoaktivite yekûnunu daima kontrol ederler. Radyoaktif artıklarının izalesi için iki usul vardır: iştiâle (processus) denize vermek. Denize vermek tehlikelidir. Bir gün deniz suları da radyoaktivite ile dolarak tehlikeli hale gelebilir. Bu alanda milletler arası bir hareket yapılmadı. Fransa'da da bu mesele mühim bir surette ele alınmadı.

Diğer konferans: Sivil Himaye Hizmeti (Le service de la protection civile) : Mühendis profesör M. Jourdan tarafından verildi. Özeti: iki türlü himaye bahis mevzuudur: tehlikeli bölgeden uzaklaştırmak, mahallinde himaye... Mahallinde himaye orada kalmak mecburiyetinde kalan şahıslar için bahis konusudur. Bu, her türlü sığınaklar inşası suretiyle himayedir. İki türlü sığınak vardır: mukavim sığınaklar (doğrudan bombaya karşı kullanılırlar), hafif sığınaklar (radyoaktif serpintilere karşı kullanılırlar.) Adi bombalara karşı yapılan sığınaklarda bombanın isabet edeceği yerin sağlam olması kâfi geliyordu. Diğer yan taraflar nasıl olursa olsun idare ediliyordu. Halbuki (Nucleaire) bombalarda vaziyet böyle değildir. Her tarafı (10) atmosfere mukavemet eden betonarme tesisler lazımdır. (40) milimetre kalınlığında çelik kapılar istiyor. Ayrıca sığınak tek gözlü olursa evvelce sığınmış olanlar dururken kapının sonradan gelenler tarafından açılması sırasında atom patlarsa sonrakilerle birlikte evvelkilerinde tehlikeye maruz kalması ihtimaline karşı sığınaklar bölme bölme yapılıyor. Her bölmenin arası çelik kapılarla ayrılıyor. Böylece emniyet, sığınağa geliş sırasına göre sağlanmış oluyor.

Sığınakların havalandırılması: Vantilatörler vasıtası ile oluyor. Dışarıdan hava çekip içeridekini boşaltıyorlar. Ayrıca filtreler, zehirli gazları ve radyoaktiviteleri süzüyorlar. Ayrıca harareti de normal seviyeye indirirler (19-20 dereceye). Ancak çok zehirli olan karbon monoksiti hiçbir filtre süzemediğinden patlama zamanlarında filtre kapanır. Sığınaktaki hava teneffüs olunur. Bu hava iki saat yeter. Ayrıca sığınakta icabında kullanılmak üzere oksijen jeneratörleri vardır. Böylece (48) saat kadar yaşamak mümkün oluyor. Bunlar çok nüfuslu sığınaklardır. Ayrıca ferdi sığınaklar da vardır. (90) cm. kalınlığında bir toprak, radyoaktiviteyi % 02-4 e indiriyor...

Öğleyin okulda gayet güzel bir yemek verildi. Konferanslardan sonra da bir sığmağı ve okulun içini gezdik. Akşama otelimize döndük.

18/4/1959: Cumartesi :

### **Dahiliye Vekâletinin Kuruluşu :**

Dahiliye Vekâletinde personel Md. Muavini M. Favre tarafından kabul edildik. Sonra Muhasebe Müdür muavini ve İdare Okulu konferansçılarından M. Bignebat tarafından Fransa'nın umumi idari teşkilâtı hakkında bir konferans verildi. Fakat zamanın darlığı dolayısıyla daha çok Dahiliye vekâleti teşkilâtı üzerinde duruldu.

Özeti : Fransız idaresi politik adamlar tarafından yürütülür. Bunlar: Cumhuriyet Başkanı, Başvekil ve Vekillerdir.

Cumhuriyet Başkanının vazifeleri (ana hatları) : kanunu esasla nezalet, iktidarların muntazam işlemesine nezalet (hakem), devletin devamlılığını (continue) sağlama, Başvekilin tayin, Başvekilin teklifiyle diğeri Vekilleri tayin, Vekiller Heyetine Riyaset (kanunların hazırlanmasında, bilhassa kararnameler alınmasında), kanunları (15) gün içinde neşir ve ilân, yeniden tetkike iade (bozamaz), Umumi Kuvvetlerin teşkilâtını ilgilendiren (Organisation des pouvoirs publics) kanun tasarılarını referanduma sevk, Başvekil ve Meclisler reislerinin mütalaalarını aldıktan sonra Millet Meclisini fesih, Devletin sivil ve askerî yüksek memurların tayin (vekiller heyeti kararnamesiyle), yabancı devlet elçilerini kabul, ordunun Başkumandanı, af ilânı.. Meclislerde doğrudan doğruya konuşmaz, mesaj gönderebilir.

Başvekil ve diğeri vekiller: Devlet Vekilleriyle (le Ministrer d'Et&t), Hariciye, dahiliye, ordu, iktisat, milli eğitim, nafia ve ulaştırma, sanayi ve ticaret, ziraat, çalışma, sağlık ve halk, inşaat (construction), eski muharipler P.T.T. haber alma vekâletlerinden müteşekkildir (hepsi 20 tane).

### **Dahiliye Vekâleti :**

Vazifeleri: Mecliste vekâleti temsil eder. Vekâlet bütçesini mecliste müdafaa eder. Harcama emri verir (ita amiri). Vekâlet teşkilâtının âmiri\* dir. Teşkilât :

1 — Vekilin kabinesi (le Cabinet du Ministre) : Vekilin kurmay heyeti durumundadır. Daha ziyade siyasi mahiyettedir. Vekilin değişmesiyle bu da değişir. Direktörü, şefi, şef muavini, teknik şahısları vardır.

2 — Teftiş heyeti: Genel müfettişler (l'inspecteur general) vekâlet teşkilâtını vekil namına teftiş ederler. Bunları fevkalâde yetkili genel mu?

fettişlerle (I.G. A.M.E - l'inspecteu general en mission extraordinaire) karıştırmamalıdır.

3 — Vekâlet genel Sekreterliği (Secreteriat general du ministere). Vekilin müsteşarı mahiyetindedir.

4 — Emniyet Genel Müdürlüğü (le directeur general de la surete nationale); aktif polis müdürlüğü (la direction active dela poliçe), istihbarat (la direction des reenseignements generaux), dahili mukabû casusluk müdürlüğü (la direction de contreespdonnage interieur). Paris için ayrı bir kuruluş vardır. Emniyet genel müdürlüğüne bağlı değildir. Ayrıca millî jandarma kuruluşları vardır. Kır polisidir. Dahiliye vekâletine bağlı değildir. Millî Müdafaa vekâletine bağlıdır. Ancak Vali ve Kaymakamlar bütün vekâletlerin mümessili olmaları sıfatıyla bunlara da emir verebilirler. Kıtai muntazıra, resmî seyahatlere refakat, pasaport, polis teftiş heyeti kuruluşları da vardır.

5 — Zatileri ve Siyasî işler Müdürlüğü (la direction dupersonnel et des affaires politiques) : Valilerin, Kaymakamların, idari mahkemeler azalarının, vekâlet merkez ve vilâyet memurlarının zat işleriyle meşgul olur... İdari mahkemeler (les Tribunalux administratifs) bütün vilayetlerde bulunmaz. Bölgesel mahiyette bazı vilâyetlerde bulunur. Siyasî işler servisi cemiyetlerin beyanname vs. işleri ile meşgul olur.

6 — Vilâyetler ve mahalli idareler Umum müdürlüğü (la Direction de l'administrartion departementale et communale); idari vesayetle meşgul olur.

7 — Muhasebe müdür muavinliği (sous-direction des Services financiers): Vekâletin bütçesini hazırlar, maliye vekili ile münakaşa eder, ve mutabakatı sağlar. Masraflar da buradan olur.

8 — Muhakemat bürosu (le Bureau des contentieux administratifs) : Vekâlet aleyhine açılan davalara karşı mütalâa hazırlar.

9 — Kütüphane ve arşiv (depôt legale)

10 — Sivil Müdafaa servisi

11 — Cezayir ve denizaşırı memleketler servisi.

Dahiliye vekâletinin Mahalli Kademeleri :

1 — Genel Müfettişler (I.G.A.M.E) (inspecteurs generals en mission extraordinaire) : Bütün Fransa'da (9) tanedir. Merkez otoritesini temsil eder. Özel bir teşkilatı yoktur. Genel müfettişler aynı zamanda genel mu-

fetişlik merkezindeki vilâyetin vahşidirler. Vazifesi; vilâyetler arasındaki koordinasyonu sağlamaktır.

II— Valiler: (Prefets) : İki vazifeleri vardır: Hükümetin mümessili, Vilâyetin mümessili. Hükümetin mümessili sıfatı ile bütün Vekilleri temsil ederler. Kanun ve nizamnameleri neşir ve ilân, eder. Vilâyetteki bütün memurlar ona tabidir (Adliye, askeriye ve bazı hallerde yüksek tahsil müstesna.) Vekâletler bütçelerinin ikinci derecede ita amiridirler. İdari. polis görevini haizdirler. Nizamname yapmak salâhiyetleri vardır. Departman ve komünün idari vesayetini ifa eder. Vilâyet mümessili olarak Vilâyet Genel Meclis müzakerelerine riyaşet eder (Genel meclisin ayrıca bir de reisi vardır). Vilâyet bütçesinin ita amiridir.

Vilâyetteki teşkilât :

- 1 — Vilâyet Genel Sekreteri (muavin makamında)
- 2 — Kabine (direktörü, şefi)
- 3 — Mali difüzyon: Devlet mâliyesi, Vilâyet mâliyesi, komimin mâliyesi burada görülr.
- 4 — Umumi idare ve Polis :
- 5 — Milli Eğitim ve sağık ve içtimai yardım.
- 6 — Nafia hizmetleri (travaux publics) Nafia, iktisadi işler, inşaat, turizm, çalışma, ziraat).

HI — Kaymakamlar: devletin mümessili (Vali vasıtasıyla), kommünlerin idari vasisidirler. (Belediye reislerinin müşaviri ve kılavuzudurlar) .

IV — Kommunler: Başında Belediye reisi vardır. Seçimle iş başına gelir. Yetkileri ikidir: Devletin mümessili: evlenme memurluğı ve adli zabıta hizmetleri görür. Kommünün mümessilidir: bütçeyi hazırlamak, beledi asayiş ve nizamı korumakla mükelleftir. (Bazı kommünlerde bu iş devlet zabıtası ile beraber yapılabilir.) Bütün kommünlerde kommün meclisleri vardır. En küçük kommünün (9) azalık bir meclisi vardır. Fransa (9) Genel müfettişliğe, (90) vilâyete, (300) kazaya, (3028) kantona (nahiyeye), (37938) komüne ayrılmıştır. Ayrıca Cezayir de 12 vilâyet Sahrada da iki vilâyet vardır.

19/4/1959 : Pazar :

18 Cumartesi öğleden sonra ve pazar günü serbestiz. Cumartesi günü bazı alışverişler yapıldı. Meşhur Lafayette Galerisi ve (Champs-



Elysee) caddesi gezildi. Pazar günü de Versay; Luvr, Envalid (Napolyonun m t: zan ve askerî müze) gezildi. Müzeler umumiyetle çok güzel tasnif ve organize edilmiş. En büyük yeri eski Mısır, İyon, Roma eserleri, yeni zamanlara ait meşhur ressamların tabloları, Napolyon'a ait hatıra

ve resimler tutuyor.

Paris umumiyetle temiz ve geniş bir şehir (temizlikte en büyük rol asfalt caddelerinde). Hareketli, canlı, insanları ciddi, herkes kendi işiyle meşgul, bununla beraber çok nazik ve kibar insanlar. Metro denilen yer altı tramvay şebekesi yerüstü trafiğinin büyük kısmını yutuyor. (45) frankla aktarma yapı yapı istenilen yere gidilebiliyor. Yalnız hayat Türkiye'den daha pahalı. İki misline yakın, bununla beraber kazanç da ona göre.

.20/4/1959 Pazartesi :

Konferans bakımından yüklü bir gün. Dahiliye vekâletinde Emniyet ve Mahalli idarelere ait konferanslar dinledik.

#### 1 inci konferans: **Dahiliye Vekâleti:**

Vazifeleri : Memleketin iç emniyetini sağlamak valilerden aldığı raporlar ve matbuat vasıtası ile memleket efkârı umumiyesi hakkında malûmat sahibi olup Devletin umumi siyasetini bu yönden dirije etmek, her türlü seçimlerin idaresi. Başlıca kuruluşları: Emniyet Umum Müdürlüğü vazifesi: Muhtemel karışıklıkları önleme (amme nizamını muhafaza: meintenir Fordre publique) (idari polis), adli polis, mukabil casusluk (eontre-espionnage), ecnebilerle ilgili işler.

Mahalli idareler ihdasına sebep: mahalli hürriyet mefhumu (bilhassa 89 ihtilalinden sonra girmiştir) Diğer de taksimi vezaif. Devlet masrafları ile mahalli masrafların ayrılığı. Bunların merkezin arzu ve ihtiyaçları ile muvazi yürümesini vali ve kaymakamlar sağlarlar (idari vesayet — tutelle administrative yol ile). İdari vesayetin başlıca sebepleri: Devletin emniyeti, modern terakkilere uymak zarureti, ayrıca mahalli idareler mali bakımdan zayıf olduklarından devlet yardımıda bulunuyor, bu yardımın sonucunu kontrol.

Genel Müfettişler: ihdasına sebep: P.T.T. gibi bazı teknik kuruluşların vilayet sınırını aşarak bölgesel (regional) bir karakter taşıması, siyasi sebepler (devletin geç kalması). Fransa'da oldukça yeni bir kuruluştur. Nasıl teksir makinesi, hesap makinesi yazı ve hesap işlerini kolay-

laştırıyorsa genel müfettişlikler de idarede tasarrufu sağlıyor. .

## 2. ncı konferans: **Polis kuruluşu:**

Emniyet (Lasûrete nationale) doğrudan doğruya Dahiliye vekâletine bağlıdır. Başında genel müdür, kabinesi (özel kalem), refakat polisi otomobil polisi, teftiş heyeti, tetkik heyeti büroları vardır. Diğer Bürolar

a) Umumi Emniyet (Securite publique), polis hizmetlerinin 3/5 ini işgal eder. İdari polis, hüviyet, sükûnet, trafik işleri ile meşgul olur. Vilâyetler de ve kazalarda şehir polisi (poliçe urbaine) şeklinde uzantısı vardır.

Şehir polisi, vilâyetlerde adli polis hizmetini de ifa eder. Başında polis komiseri (commissaire de poliçe) vardır. Genel müfettişlik merkezlerinde bu şubeye bağlı birlikler (groupement) vardır, muntazır kıt« durumunda...

b) Nizamname Müdürlüğü :

c) Personel ve malzeme müdürlüğü: Genel müfettişlik merkezlerinde uzantısı vardır (C.A.T.I.= centre administratif et technnc interdepar tementaux). Vilâyetler arası idari ve teknik merkez. Aktif polis işleri ile meşgul olmaz. Polisin personel ve malzeme işiyle meşgul olur.

ç) İstihbarat müdürlüğü: (renseignements generaux) : haber alma işleriyle uğraşır. Genel müfettişlikler merkezinde hava polisi, vilâyetler nezdinde harici hizmetler servisleri vardır. (Pasaport ve dışarıdan gelenlerle meşgul olur.)

d) Adli Polis Müdürlüğü (Poliçe judiciaire) : Genel müfettişlikler merkezinde (adli polis) bölge kuruluşları vardır. Valilerin kontrolünden uzaktır.

e) Toprağın emniyetine nezaret müdürlüğü (surveillance du territoire) : Devletin emniyetini tehlikeye düşüren işlere mani olmaya çalışır.

Genel müfettişliklerde bölge kuruluşları vardır Valilerin kontrolünden uzaktır.

## 3. ncü konferans : İstihbarat Müdürlüğü :

Her Vali nezdinde bir umumi istihbarat komiserliği vardır. Valilere bağlıdır. Siyasi, iktisadi ve sosyal haberler toplarlar. Şubeleri: Haber alma (information) müdür muavinliği, hava-hudut. ve demiryolu müdür muavinliği (1953 te kurulmuştur.)

Fransa turist memleketi ve beynelmilel yollar kavşağı olduğundan (yılda 80 milyon turist gelir). Hava polisi vilâyetlerde değil genel mufet-

tişlik merkezlerinde kurulmuştur. Hava yolu ile olan seyahatleri kontrol eder... Yarış ve oyunları kontrol müdür muavinliği: İsviçre, İngiltere’de oyun (kumar) yasaktır. Fransa’da serbest fakat kontrole tabidir. Maliye Vekâleti vergi alır. Polis hile yapılmamasını sağlar.

Bunların dışında merkez kuruluşları vardır: teknik servis, dokümantasyon ve laboratuvar servisi, teletip ve mesaj servisi, anket servisi, askeri işler servisi.

Memlekette (90) vilâyet vardır. 133 komiserlik vardır.

#### 4. ncü konferans: **Vilâyet ve Kommün İdaresi :**

(Administrative departementale et Communale) :

Daha ziyade kommünler üzerinde duruldu. İdari vesayet üzerinde. İdari vesayet: Önce meclis müzakerelerinde olur. Ortalama her kazaya 120 kommün düşer. Müzakere zabıtlarının iki örneğinin kaymakama gönderilmesi mecburidir. Bütün müzakereler (tasdike tabi olsun olmasın) kanuna uygun olmağa mecburdurlar (legalite). Kanuna aykırı olanlar valiler tarafından iptal olunurlar (nullde) (idari mahkemeler tarafından değil). Meclis kararları ikiye ayrılır: tasdike tabi olanlar, kendiliğinden yürürlüğe girenler. Tasdike tâbi olanlar, ekseriya kaymakamın, bazen valinin, bazen dahiliye vekilinin veya Başvekilin tasdikine tâbidirler. 40 gün içinde. Vekil tarafından üç ay içinde. Bu müddet için de tasdik edilmişse veya reddedilmemişse yürürlüğe girer (approbation tacite). Nüfusu 9000 den yukarı olanlar için daha hafif, az olanlar için daha ağır bir vesayet uygulanır... Belediye reis kararları: Vesayete tabi değildir (zabıta kararları hariç). Bir kaç kommünü ilgilendiren işlerde valiler, kaymakamlar kendileri belediye reisleri yerine kaim olarak kararlar alabilirler. (Pouvoir de substitution). Bunların dışındaki belediye reis kararları Valiye veya Kaymakama bildirilmezler. Bunların kanuna aykırı olduğunu iddia edenler idari mahkemelere baş vurabilirler. Artırma ve eksiltmeler de kaymakamın tasdikine arz olunur (40 günlük). Gıda maddeleri alelade pazarlıkla alınabilirler. Kaymakamların diğer yetkileri: Bir belediye reisi kanım tarafından emredilen bir işi yapmazsa kaymakam o muameleyi kendisi yapar veya yaptırır. Kanunla kommünlere mecburi kılan masrafları belediye meclisi vermezse kaymakam bunu resen kommün bütçesine koyar, buna rağmen bu masraflar yapılmazsa kaymakam resen bunu kommün hesabına yapabilir. Kommünün ita amiri belediye reisidir. Muhasip, maliye vekâletine bağlı bir memurdur. Küçük kommünlerden muhasibi bu bölgedeki Devlet perseptörü (percepteur= gelir memuru, tah

sildar) dır. Masraflar kanuna göre yapılmalıdır. Aynı zamanda tahsisatı bulunmalıdır. Muhasip, idare hesabı verir. Dolayısıyla muhasibin belediye reisi üzerinde bir vesayeti vardır. Deruhteı mesuliyet (requisition de l'ordonnateur) vilayetlerde icardır, belediyelerde yoktur (Mamafih bir tasarı vardır. Dahiliye vekâletiyle maliye vekâleti arasında münakaşa edilmektedir). Belediye bütçesi: Belediye reisine, belediye meclisi tarafından muayyen bir hadde kadar masraf yapmak yetkisini verir. Bütçenin tasdiki vesayeti siyasi bir muameledir. 9000 den az nüfuslu kommünlerde bütçe vasi tarafından reddolunabilir; veya tahsisat indirilebilir. Nüfusu bundan fazla olanlarda böyle bir hal vukuunda kaymakam tarafından valiye teklif yapılır. Kaymakam bütçede muvazene görmez veya tahsisatta fazlalık görürse kırk gün içinde tadilat için belediyeye iade eder. Belediye İsrar ederse kaymakam bütçeyi tadilen tasdik eder... 9000 den az nüfusu kommünlerin bütün istikrazları tasdike tabidir. (Emprunts). Daha fazla nüfuslu olanların büyük istikrazları tasdike tabidir, küçük istikrazları değildir. Belediye kanunu (code municipale) 1884 tarihlidir 1959 yılında tadilata uğramıştır.

##### 5. nci konferans: **Mahalli birliklerin teşhizi:**

(Tequippement des collectivites locales):

İki türlü olur. Devlet bütçesinden yardım suretiyle veya istikraz suretiyle. Kommün birlikleri (syndicats des communes) vilâyetlerin teknik servislerinden faydalanırlar (Kommünlerin teknik servisleri yoktur). Bu yolla da mahalli idarelere yardım yapılmış olur. (Nafia, sağlık personeli gibi). Her vekâlet kendi bütçesinden yardım eder. Bilhassa maarif vekâleti en çok yardım eder. (İlkokullar inşaatına % 85 e kadar ondan sonra ziraat vekâleti geliyor. Dahiliye vekâleti daha çok şehirlere yardım ediyor. Nafia vekâleti de yardım ediyor. Bu yardımlar bir işin masrafının muayyen bir yüzdesini teşkil ederler. Mahalli idareleri bir teşvik mahiyetindedir. Su işlerinde yardım % 10-30 arasındadır. Çünkü kommünlerin çoğu su işlerini halletmişler ve sularını satarak bu masraflarını karşılamaktadırlar. .. Devletin kredisinden başka büyük kredi veren müesseseler de vardır: Başta Ziraat Bankası c/c 3 faizle kredi verir. Bunlar devlet tarafından yardım gören işler için kredi açarlar. Devlet yardımı olmayan işler için kredi açan müesseseler de vardır. Büyük şehirler aksiyon da çıkarabilirler... Bütün bunlar istatistiklere dayanan bir plan üzerine yapılmaktadır. Arada sırada bu planlar üzerinde (prevision) yapılır. Oldukça hürriyete malik olan mahalli idareleri bu plâna uydurmak oldukça zor bir iştir. Daha ziyade uzun vadeli işler bu plâna göre yapılıyor. Meselâ bir mahallenin su işi kommün tarafından kendi kabiliyetiyle yapılıyor.

21/4/1959 : Salı ;

Bugün de Paris şehri teşkilâtı hakkında bilgi edindik. Önce Paris polis valisi M. Maurice Papon tarafından kabul edildik.

### **Paris Polis Valisinin kabulü:**

Çok kibar bir zat. Ayakta bize Paris'te ayrıca polis valisinin ihdasa sebeplerini izah buyurdular. Hülâsası: Paris şehri hükümet merkezi, sanat ve kültürel hayat merkezi, yüksek sosyete (haute societe) merkezi, Fransız imparatorluğunun merkezi, son zamanlarda beynelmilel merkez (NATO merkezi) olduğundan idaresi hususi bir rejime tabi tutulmuştur... Muhterem vah bize Paris polis valiliği kuruluşunun yıldönümüne ait birer madalyon takdim buyurdular (hatıra olarak).

### **1. ıci konferans: Paris Polis kuruluşu:**

Polis enstitüsü müdürü M. Galy tarafından verildi.

Polis valisinin bir kabinesi vardır. Bir genel sekreteri vardır. Muhtelif müdürlükleri vardır. Paris 20 kazaya bölünmüştür. Her birinin başında belediye reisleri (maire) vardır. Bunlar seçilmemişlerdir. Tayin olunmuşlardır. Yalnız ahvali şahsiye (etat civil) işlerine bakarlar. Her kazada ortalama (4) mahalle vardır. Her mahallede bir mahalle komiserliği (Commissariat de quartier) bulunur. Bunlar polis kuruluşunun çekirdeği (en küçük cüz'ü) dürler... Sivil müdafaa (protection civile) in bir şubesi de bu valiliğe bağlıdır... Aktif polis müdürlükleri :

1 — Şehir polisi (poliçe municipale) : Paris ve banliyösünde 25000 kadar polis vardır.

2 — Adli polis (poliçe j udi eda ire) : Ayrı bir binada (adliye sarayında) oturur.

3 — Umumi istihbarat müdürlüğü (la Direction des renseignements generaux) ; 4 — İktisadî polis ( poliçe economique et dejeux) : specula tion vs. ile mücadele eder. 5 — Teknik servis (service technique) : radyo, telefon, telsiz işleriyle uğraşır. Daha başka müdürlükler de vardır... Seme Vilâyetinde (6) bölge (district) vardır. Her distrikte polis şubeleri vardır.

Bunların emrinde de kaza komiserlikleri (commissariats des arrondissements) vardır. Her kaza emrinde de mahalle komiserlikleri vardır.

Ayrıca banliyölerde (şehir dışındaki kazalarda) (26) banliyö komiserliği (commissariats de Banlieu) vardır... Ayrıca adli polis şubeleri (brigades judiciaires) vardır. Adli polisin muhtelif şubeleri: cürümler, çocukları himaye, ahlak, hırsızlarla mücadele şubeleri... Paris şehri polisinin ücreti Paris şehri bütçesi tarafından ödenir.

#### **Kurnanda Salonu ( la salle de commandement) :**

Bu konferanstan sonra bina içindeki kumanda salonu ziyaret edildi. Polis noktalarıyla, bu odanın duvarında asılı harita üzerindeki ampuller vasıtası ile irtibat sağlanıyor. Ve telefonlarla. Hepsi not edilip servis şefine, mühim olanlar seçilip Valiye gönderiliyor.

**Synchronisation salonu:** ziyaret edildi. Yine elektrik ampulleri vasıtası ile trafik kontrolleri yapılıyor. Ve merkezden trafik idare ediliyor. (Trafik lambaları). Burada vasıtaların biriktikleri yerler belli oluyor, ona göre oralara daha fazla bir zaman verilebiliyor. Daha sonra Pasaport dairesini ve Paris Polis Müzesini ziyaret ettik.

Müze Paris te geçmiş birçok tarihi olaylara ait çok enteresan malûmat ve bunların müspet evrak ve malzemesi var. Müdiresi Me. Tulard acele olmakla beraber bize çok güzel izahlarda bulundular.

Öğle yemeğini sayın Papon'un davetlisi olarak Fransa'nın en meşhur ve dünyaca tanınmış (La tour d'Argent) lokantasında yedik. Seine nehri üzerindeki vapurları ve siteyi (Paris'in ilk kurulduğu adayı) seyrederek büyük neşe içinde yemeklerimizi bitirdik. Ayrılırken lokantanın şeref defterini imzaladık, lokanta tarafından hatıra olarak her birimize birer kül tabağı hediye edildi.

Öğleden sonra: Seine valiliği binasında bir salonda gayet acele bir seri konferanslar dinledik (teneffüs yok).

#### **1. nci konferans: Seine Vilâyetinin teşkilâtı:**

**Özeti :** Paris ademi merkezîyetten (decentralisation) istifade edemedi. Merkezîyetçilikle (centralisation) idareye devam olundu. Çünkü Paris öteki şehirlerden farklı idi. Paris'in hürriyetini tahdit için her devirde her hükümet tarafından tedbirler alınmıştır. Nüfus kesafeti bakımından hususi bir idari rejime tabi tutuldu. Bu hususiyetler şunlardır : Paris'te Vilâyet özel idaresi ile belediye birleştirildi. İki meclis vardır: Paris Belediye meclisi, Seine Vilâyet Meclisi... 90 kişilik olan Belediye meclisine 60 kişilik banliyö azalarının katılması ile Vilâyet Meclisi meydana gelir. Di-

ger hususiyetleri: Paris şehrinde 1880 den itibaren kaymakam yoktur. Vilâyetlerde bir Genel sekreter vardır. Sen Departmanında (4) Genel sekreter vardır. Paris 20 kazaya bölünmüştür. Her kazada bir belediye reisi ve muavini vardır. Paris'in banliyöleri (kommünleri: 80) tanedir. Bunlar umumiyetle Fransa'nın diğer umumi idare rejimine tabidirler. Yalnız Polis hususunda Paris rejimine tabidirler... Sen Valisi bütün Valiler gibi hükümetin mümessilidir. 1939 dan itibaren yetkileri genişletildi: eskiden belediye meclisinin bir icra organı idi. Bu tarihten itibaren meclise sormadan bazı kararlar almak yetkisi verildi. Paris'in kazaları mahalli idari bölüm değildirler. Hükmi şahsiyetleri yoktur. Bütçeleri, meclisleri yoktur. Yalnız belediye reisleri ve muavinleri vardır. Bunlar da hükümet tarafından tayin olunduklarından kendilerine hükümet hizmetleri verilmiştir (ahvali şahsiye memurluğu)... Paris Belediye Meclisi: (90) azalıdır. Paris'in (9) sektörü vardır. Bunlar tarafından seçilir. Senede (4) olağan toplantısı vardır. Valinin veya azadan üçte birinin (untiers) daveti üzerine olağan üstü toplanır. Belediye komisyonu meclis tarafından seçilmiştir. Meclisin toplantısından on beş gün önce toplanır. Belediye meclisinin yetkileri: Vali üzerinde bazı kontrol yetkisi vardır. Vali tarafından verilen hesabı inceler bütçenin kabulü sırasında, Mali kontrol). Sözlü ve yazılı soru sorabilirler. Paris Belediye meclisi de idari vesayete tabidir. Merkezi idare icabında meclisi feshedebilir. Yalnız diğer Vilâyetlerden biraz farklı Diğer vilâyetlerde iki ay içinde yeni seçim yapılır. Paris'te üç sene sonra yeni seçim yapılır. Üç seni içinde Paris hükümet tarafından tayin edilen (Belediye komisyonu) tarafından idare edilir...

Seme Genel Meclisi : Senede (4) olağan toplantısı vardır. Valinin veya hükümetin veya, azasının 2/3 ünün daveti üzerine olağanüstü toplanır. Sen departmanı da biraz hususi bir rejime tabi tutulmuştur.

Paris Bölgesi Birliği (District de la Region Parisienne): Seine, Seine et Oise, Loire vilâyetlerinin birleşmesiyle tüzel kişiliği haiz bir birlik kurulmuştur (kanunla). 41 kişilik meclisi vardır. Sene valisi bunun da başıdır. Geliri, ilgili vilâyetlerin, kommünlerin yardımı, organize etikleri hizmetlerin geliri, kanun tarafından derpiş edilen bazı vergilerle sağlanır.

## 2. nci konferans: **Paris şehrinin mali rejimi:**

1958 Bütçesi (100) milyar franktı. (Marsilya bütçesi 10 milyar, Seine bütçesi 70 milyar franktır) Diğer kornmün ve departmanlardan farkı vardır. Bütçe: Vali ve belediye meclisi tarafından kabulünden sonra Maliye ve Dahiliye vekilleri tarafından tasdik olunur. Kesin hesaplar sa-

yıstayın murakabesine tabidir, istikraz ve envestismanlar da maliye ve dahiliye vekâletlerinin murakabesine tabidir.

Hizmetler (services) : Şehirle vilâyet hizmetleri aynı merciler tarafından yürütülür. Yalnız kasalar ayrıdır. Bütçe (1) Ocaktan başlar. Paris Bütçesinde 1500 madde, departman bütçesinde 1300 madde (article vardır. Temmuzda vali tarafından bütçe tasarıları hazırlanır. Kaşım sonunda mecliste müzakere ve kabul olunur. Ondan sonra vesayet makamlarına (dahiliye ve maliye vekâletlerine) gönderilir' Bütçe iki bölümdür: olağan bölüm, olağanüstü bölüm. (Envestismanlar bölümü). Bir senede bitmeyecek işler programa bağlanır.

3. ncü konferans: **Sen Departmanının Yol İşleri** : (8) milyon civarında nüfusu vardır. Şehircilik bakımından önemlidir. Vilâyetin 25 kilometre, Paris şehrinin 8 kilometre kutru vardır. Paris'in nüfusu 3 milyondur. Şehre gelen yollar üzerinden her gün 1 milyon vasıta geçiyor. 23 milli yol, 40 kadar demir yolu vardır. Her yıl trafik % 10 artıyor. On sem önceki trafik bu yıl iki misline çıktı. Merkezden uzaklaştıkça trafik azalıyor, 10 kilometre sonra yarıya iniyor. Trafığın esası, kısa mesafeli (courte distance) oluşudur. Yol işleri şehircilik Paris şehrinin amenay man plânı: Bazı kısımlar tarihi, bediî bakımdan muhafaza olunuyor, çehresi değiştirilmek istenmiyor. Haritada sarı ile gösterilen şehrin kuzeyindeki bölge sanayi bölgesidir. Buralarda halkın iskân arzu edilmiyor. Paris şehrinin bütün alanı 8500 hektardır. Şark ve cenubunda 1200-150) hektarlık boş kısımda 800 000 nüfus alacak yeni mahalleler kurulacak. Kirli sarı kısım: ticari mahalleyi, borsa ve ticari müesseseler kısmını gösteriyor. Mavi: amme müesseseleri (parlamento etrafında, beynelmüd müesseseler de burada), yeşil üniversite mahallesi (akademi, yüksekokullar, fakülteler" = quarbier latin), demiryolları burada toplanıyor. Kırmızı: acil şehirciliğe lüzum yok. Bahçeler sahası. Burada sanayi yerleşmesi istenmiyor. 18000 binanın istimlâki için 400 milyar frank lazım.

#### 6. ncı konferans: **gıda ve içme suyu meselesi:**

İlkönce Romalılar şehrin güneyindeki kaynaklardan Paris'e su getirdiler. Sıhhi değildi, fakat akar su idi. Şehrin suları kirli olduğundan kuyular kazılmağa başlandı. 19. ncü asra kadar tevzi şebekesi yoktu. Tifo vs. hastalıkların Allahtan geldiği sanılıyordu. 1800 senelerinde Napolyon zamanında (lug=Lougue) kanalı membarlarından Paris'e kanal açıldı. Derenin kenarından ormanlık bir bölgeden alındı. Tazelik ve berraklığı haizdi. 1865 de (140) kilometreden Sen nehrinin kolu Bon kaynaklarından, 1925 de 40 kilometreden font borularla su getirildi. Paris'e günde



(450) bin metreküp su geliyordu. Dört milyon nüfuslu şehir için kâfi değildi. Başka membalar arandı. Sen nehri üzerinde süzücü tesisler yapıldı (Etablissements filtrants). Sen suları sterilize edildi. Marne sur la Seine üzerinde ikinci bir müessese yapıldı. Kullanma suyu olarak (Eau de consommation) bunların toplamı 450 000 metreküp ediyordu. Böylece 900 bin metreküp su sağlanmış oldu. Bu suların hepsi temizdir. Gaye evvelâ memba suyu bulmak, ondan sonra filtrasyondan faydalanmak. Şimdi 1 milyon metreküpe ulaşmak için (la Loire) üzerinde üçüncü bir tesis araştırılmaktadır. ..

Birçok şehirler kendilerini bir tek tesise bağlamışlardır. Halbuki bu tehlikelidir. Bir kaza olursa şehir susuz kalır. Paris ise birkaç tesise maliktir. Biri bozulursa ötekiler imdada yetişir.

22/Nisan /1959 Çarşamba :

Bugün Patisteki ikametimiz sona eriyor. Kazalara gideceğiz. Sabahleyin :

İmar Vekâleti (le Ministere de construction) : ni ziyaret ettik. Bu vekâletin meşgul olduğu başlıca işler şehircilik ve toprağın geliştirilmesi (amenagement du territoire) dır. Amenajman genel müdürünün ve muavininin verdik eri izahatın özeti:

Toprağın geliştirilmesi : Bazı bölgeler daha faaldir (aktif). Paris (merkez olduğundan), Belçika'ya yakın kuzey bölgesi (kömür ve büyük yollar kavşağı olduğundan), Güney (ak deniz) bölgesi (Marsilya ve Lyon = büyük liman ve yol kavşağı olduklarından), gibi... Buralarda faaliyet faaliyeti davet ediyor. Bir defa gelişme olduktan sonra diğer gelişmeler onu takip ediyor. Buna karışık biraz daha geri kalmış bölgeler vardır: Merkez ve batı gibi... Buraları zirai karakter taşır. Buralardan nüfus faal bölgelere kaçıyor. Buralardaki toprağı geliştirerek nüfus kaçmasını önlemek, buralarda da nüfus kesafetini sağlamak lâzım. İktisadi bir muvazene kurmak lazım. İşte buna Toprağın geliştirilmesi (amenagement du territoire) deniyor. Toprağın amenajmanı meselesi her memlekette başka sebeplerle kendini gösterir. Fransa'da muvazene, Amerika'da toprağın fazla kullanılması neticesi kıymetinin düşmesinin önüne geçmek meseleleri bahis konusudur. Her memleketin kendine göre bir meselesi vardır. Zirai göç (exode rurale) de bugün üzerinde düşünülmesi lazım gelen bir meseledir. Enerjinin değişmesi (at-öküz yerine traktörün kaim olması) daha az nüfusa ihtiyaç gösteriyor. Bugün ziraat halkı 1830-1850 dekine nazaran daha azdır. Birçok komünlerin kâfi derecede nüfusu yok. Bu,

zirai mesele ile ilgilidir. (Toprağın kullanılması = utilisation du sol). Bundan başka komün okulları meselesi vardır: Her komünde bir okul mu yapılmalı, yoksa merkezî köylerde teksif mi etmeli, en küçük komünlerde 2-3 sınıflı okullar kâfi midir, Maarif Vekâletiyle beraber incelenecek bir amenajman meselesi... İktisadi muvazene: mahalli şartların imkânına bağlıdır. İktisadi muvazeneyi kurmak için evvelâ mahalli realiteleri incelemek lâzımdır. Batıda Pirene sınırında Lak gazı (gaz de lacq=) var. Bu, işletilmeğe çalışılacak. Parantis önlerinde petrol bulundu. Rennes taraflarında da çelik (otomobil) sanayii kurulacaktır... Konstrüksiyon Vekâletinin faaliyetinin büyük kısmı diğer vekâletlerin faaliyetlerine yardım şeklinde tecelli ediyor. Diğer vekâletlerin faaliyetlerini koordine ediyor. Komisyonlar kuruluyor. Amenajman vekâleti de aza gönderiyor. Her vekâlet işi kendi yönünden görüyor. Konstrüksiyon vekâleti bunları telif ediyor. Maliye vekâleti bu tesis mali bakımından pahalıdır der. Biz tahminden daha ucuza mal olacağına ikna ederiz. Diğer bir vekâlet teknik bakımdan müşkülât gösterir. Biz kolay taraflarını gösteririz. Maksat, toprağın amenajmanı sağlamaktır. Bizim vazifemiz vekâletleri bu işe ikna etmektir. Müşkülât daha çok teknik mercilerden geliyor. Biz meselenin şu veya bu vekâlet menfaatine değil bütün bölgenin menfaatine olduğu fikrini müdafaa ederiz. Komisyonlarda fikirleri birleştirmek mühim meseledir. Fikirler tevhit ve tatmin edilince işler daha kolay hallediliyor. Bu da komisyonlarda sağlanıyor. Meselâ: Marsilya Paris yolu: Ormancılar ormandan geçmesin, orman mahvoluyor, diyorlar. Bizim vekâlet meseleyi halletti. Biz ormanı da severiz. Fakat yol daha mühimdir, etrafın ve ormanın turistik güzelliği artacaktır ilh... diyerek... Bu çeşit uzlaşmalar (compromis) yapıyoruz. Amenajman en önemli karakteristiklerinden birisi muayyen bir teşkilâtın değil umumi menfaat (l'interGt general) fikridir... Bu izahattan sonra bize Manş şehrini ve Le Maron bölgesini grafiklerle muhtelif cephelerden tanıtan istatistikleri havi kitap şeklinde dosyalar gösterildi. Bunlarda fevkalâde enteresan bilgiler var. Fransa 22 bölgeye ayrılmış. Bir kısım bölgelerin dosyaları hazırlanmıştır. Bir kısmı da hazırlanmaktadır. Bilgiler, bu vekâlet tarafından mahalline gönderilen ekiplere hazırlatılmaktadır. Mahallimde yıllarca kalınsa bilinmeyecek şeyler bu grafikler İncelenmekle derhal kavranıyor (nüfus, ziraat., sanayi, orman, elektrik, işsiz nüfus, toprakların durumu ilh..)

#### **Dâhiliye Vekilinin Kabulleri:**

Öğleye doğru Dahiliye Vekâletine giderek Vekil sayın M. Berthoimt tarafından, Paris Büyük Elçimiz Sayın Feridun Cemal Erkin ve Dahiliye

Vekâleti erkânı ve İdarecilik Okulu Müdürü huzurunda kabul edildik. Bölgelerine gideceğimiz Fransız meslektaşlarımız da gelmiş bulunuyorlardı. Çok nazik bir zat olan say in Dahiliye Vekili memleketimiz ve bizim hakkımızda çok cemile kâr sözler söylediler. Sayın Büyük Elçimiz de kendilerine cevapta bulundular. Bitişik odada bir kokteyl ikram edildi.

### **Hafta Sonu fikir teatisi:**

Öğleden sonra İdare Okulunda okul müdürü çok muhterem, müşfik, Türk dostu M. De Fontenay huzurunda Branşız meslektaşlarımızla eşleşerek staj yerlerimizi öğrendik. Dahiliye Vekâleti hakkında bazı kısa izahatta bulundular: Dahiliye vekâletinin ilk zamanlarda yetkisi çok genişti. Zamanla yetkilerini başka Vekâletlere bıraktı. Valiler Dahiliye Vekâletinin değil Hükümetin mümessilidirler. Teknik servislerin koordine edicisidirler... Bu bir haftalık incelemelerden sonra belli başlı ayrılıklar hakkında fikirlerimizi sordular: Jandarmanın Milli Savunmaya bağlı olması, Paris'te Valilerin ayrılığı, her teşkilâtta bir kabine olması, Protectioncivile'ye verilen önem, alana göre Fransa da Vilâyet sayısının daha çok oluşu, amenajman meseleleri, genel müfettişlikler gibi konular üzerinde duruldu ... Bize Fransız küçük komünlerinin üzerinde iyice durmamız memleketin umumi siyaseti üzerinde çok müessir olan mahalli seçimleri öğrenmemiz tavsiyesinde bulundular. «İngilizler Fransa'da mahalli idare olmadığını, Fransız idaresinin çok merkeziyetçi olduğunu iddia ediyorlar. Halbuki bizde mahalli idareler vardır. Fransız idaresi samimidir. Halkla samimi olunur... Bu seyahatten istifade ederek sizi ilgilendiren her türlü mesele üzerinde sorunuz.» buyurdular.

Böylece seyahatin birinci kısmı burada bitmiş oldu. Akşama doğru, her gittiğimiz yerde çok büyük nezaket ve ilgi ile karşılandığımız Paris ten heyecanlı hislerle ve kaymakamların Gitroen otomobilleriyle esas inceleme kazalarımıza birer birer yollandık...

# TERCÜMELER

## BİRLEŞİK AMERİKA BELEDİYELERİNDE VERGİ TARH ve TAHAKKUK İŞLERİ İDARESİ

Çeviren:

Tank ÖLMEZOĞLU

Emlâk vergisi, bir Belediye gelir kaynağı olarak Belediye Gelirleri bahsinde tetkik edilmiş ve Birleşik Amerika Devletlerinde Belediyelerin halen büyük ölçüde bu vergiye dayandığı belirtilmişti. Bu verginin bütün Belediye gelirlerinin en mühimi olarak bu mevki daha uzun zaman muhafaza edeceği hususunda şüphe ve tereddüde yer yoktur. Bu sebeple, kötü idare bir hayli vergi haksızlığına müncer olduğu cihetle, emlâk vergisi yönetimine ne kadar ehemmiyet verilse yine de mübalâğa edilmemiş olur. Yersiz vergiler veya yanlış tarh ve tahakkuklar, para ile ifade edilecek olursa, kıfayetli kadım ve elverişli en modern malzeme ile teçhiz edilmiş ehliyetli idarecilerin çalıştırılma masraflarını kat kat aşar. Kusursuz mükemmel bir vergi idaresi erişilmesi imkânsız bir hedef sayılabilirse de, tarh ve tahakkuk işlerini yürüten idarelerin çoğu tarafından, kuvvetle arzu edildiği takdirde kıfayetli idareye ulaşabilmektedir.

### A. Tarh ve tahakkuk işinin hedefi :

Tarh ve tahakkuk, emlâk vergisi idaresinin birinci ve birçok bakımlardan en zor safhasıdır. Cemiyet içindeki vergiye bağlanabilen malların nev'i, kıymet ve mülkiyetinin tayin ve tespittir. Başlıca hedefi vergi yükünü bütün mülk sahiplerine sirayet ettirmektir. Muayyen bir vergi bölgesinde vergiye bağlanabilen her nevi mülk için vergi nispeti aynı olan umumî emlâk vergisinin ananevî şeklinde her ferdin tasarrufundaki mülkün kıymetine aynı nispette vergi tarh ve tahakkuk ettirilir. Vergi nispetlerinin değişmezliği yüzünden yapılması gereken bazı istisnalarla verginin bu yayılışı her mülkün sahibine aynı miktarda vergi yükler. Böylece bir şahsın mülkünün unutulması veya o mülke değerinden daha az kıymet takdir olunması aynı muameleye mazhar olmayanların vergi yükünü kendiliğinden (otomatikman) ağırlaştırır.

### B. İyi tarh ve tahakkuk işinin esasları:

İyi tarh ve tahakkuk işi, tıpkı diğer faaliyet sahaları gibi, ehliyetli personel, sağlam teşkilât, elverişli malzeme ve iyi idare bilgisi ister. Bu

lüzumlu şartların iyi tarh ve tahakkukun temininde ne dereceye kadar tesiri olacağı büyük ölçüde, mahallî tarh ve tahakkuk işlerini çok zaman teferuatlı bir şekilde tespit eden, Eyalet Kanunlarına bağlıdır. Bununla beraber yürürlükte olan kanunlar çerçevesi içinde tatbikatı ıslah için ekseriya birçok imkânlar vardır.

### **I. Ehliyetli personel temini :**

iyi personel, iyi idarenin ayrılmaz bir cüzüdür. Tarh ve tahakkuk sahasında, Vergi Tahakkuk Memuru veya Tahakkuk İşleri Komisyonu, tarh ve tahakkuk işini yürüten şahıs veya şahıslardan müteşekkil heyet olduğu için, tabii idare kadrosunun en mühim kısmıdır. Bu sebeple vergi tahakkuk memurlarının tayini usulleri başlıca ehemmiyeti haizdir.

**a. Tayin:** Vilâyet (County) v® kasaba (township) vergi tahakkuk âmirleri hemen daima seçim yoluyla işbaşına gelirler; fakat birçok Belediye vergi tahakkuk memurları, bilhassa büyük şehirlerde hizmet görenler, Belediye Konseyi veya İcra Âmiri tarafından tayin olunurlar. Karar verme yetkisine hemen hiç sahip olmadıkları için bu gibi memurların seçim yolundan ziyade tayin suretiyle işbaşına getirilmelerinin daha doğru olacağı umumiyetle kabul edilmekte ve normal şartlar altında tayinin İcra Âmiri veya tahakkuk bölgesi icra kurulunca yapılması «Vergi Tahakkuk Memurları Millî Derneği» tarafından tavsiye olunmaktadır.

**b. Ehliyet Şartları:** Bununla beraber, ehliyetli vergi tahakkuk memurları temininde sadece seçim yerine tayin keyfiyetinin kâfi gelmeyeceğini ısrarla belirtmek icap eder. Namzetler liyakatli ve tarafsız bir Daire tarafından teste tâbi tutulmalı ve bu Daire tarafından ehliyetleri tespit edilenler tayine elverişli sayılmalıdır. Her ne kadar Kentucky eyaletinde seçime katılabilmek için namzetlerin Gelirler Dairesinde imtihana girerek. sertifika almaları şart koşulmuşsa da, Birleşik Amerika'da 30.000 vergi tarh ve tahakkuk bölgesinin ancak yirmisinden azında bu usul tatbik olunmaktadır.

Vergi Tahakkuk Memuru olabilmek, halen birçok eyaletlerin kanunlarında belirtildiği gibi, tahakkuk bölgesinde aylarca veya yıllarca oturmak şartına hasrolunmamalıdır. Bir vergi tahakkuk memurunun bölgesindeki emlak işleri ve emlak sahipleri ile uzun boylu ünsiyet peyda etmesi neticesi tarh ve tahakkuk işlerinin kötüleşmesi icap etmez ve çok zaman daha iyi şekle girer. Bununla beraber bu, iyi bir vergi tahakkuk memuru olabilmenin tek şartı değildir ve bunu kanunî bir zaruret haline koymak veya diğer ehliyet şartlarını gölgeleyecek şekle sokmak ehemmiyetini mübalâga etmek olur.

**c. Hizmet Karşılığı;** Vergi tahakkuk memuruna ödenecek hizmet karşılığı bu işi başaracak çapta adamları cezbetmeye yetecek miktarda olmalıdır. Verimsiz tarh ve tahakkukun başlıca sebeplerinden birisi bu işin hemen herkes tarafından yapılabileceği inancıdır. Vergi tahakkuk memurlarına diğer amme hizmetlerinde çalışan memurlardan veya buna benzer hususî işlerde çalışanlardan çok daha az ücret ödenmesi bu inancın bir intihasıdır. Liyakatli pek az kimse maddi ve manevî karşılığı olmayan bir işte çalışma feragati gösterebilir. Bu durum devam ettiği müddetçe tarh ve tahakkuk işlerindeki aksaklıklar giderilemez.

**ç. Hizmet Süresi:** Bundan başka, vergi tahakkuk memuru nispeten uzun veya gayri muayyen bir devre için hizmete alınmalı ve bu süre içinde anî olarak işten çıkarılma tehlikesine karşı korunmalıdır. Birleşik Amerika'da halen vergi tahakkuk memurlarının hemen yansının hizmet süreleri iki yıl ve beşte biri kadarının da bir yıldır. Bu sahada tanınmış pek az kimse böyle kısa süreli vazifeler kabul etmekte ve bu yüzden tarh ve tahakkuk işleri kifayetsiz ellerde kalmaktadır. Belediyeler arasında belirli bir süreyi gayri muayyen bir devreye çevirmek hususunda teşvik edici bir temayül vardır, fakat böyle bir değişikliğin iyi tesirleri memuriyetin devamı daha yüksek bir âmirin takdirine bağlı ve temine ısız olması halinde ortadan kalkabilir. Takdir hakkı kullanılarak işine nihayet verilebilen bir vergi tahakkuk memuru siyasî tazyike bir hedef teşkil eder ve çok zaman vergi nispetleri, borç hadleri, büyük mülk sahiplerinin nüfuzu gibi ve memuriyet vazifesine yabancı diğer şeylerle ilgilenmek zorunda kalır. Binaenaleyh, vergi tahakkuk memurlarının işlerine nihayet verme esası kabul edilirken, bu mekanizma haklı bir sebebe dayanarak harekete geçmeli ve yazılı ithamnameler ve umumî veya hususî duruşmalar gibi salâhiyetin kötüye kullanılmasını önleyecek lüzumlu tedbirleri ihtiva etmelidir.

Her ne kadar memleketteki 30.000 tarh ve tahakkuk dairesi arasında bu bir kaide olacak yerde bir istisna teşkil etmekte ise de söylemeye hacet yoktur ki vergi tahakkuk memuru daimilik esasına (on a ful time basis) faydalanılarak çalıştırılmak, devamlı bir memur olmalıdır. Periyodik veya muvakkat (part-time) vergi tahakkuk memurlarının tercih sebebi çok sayıda küçük kasaba (1940 yılında sayılan 17.000 nin üstünde) ve aynı zamanda birçok küçük belediye tarh ve tahakkuk bölgelerinin mevcudiyetine atfolunabilir. Bu gibi belediye bölgelerinin çoğu sınır dışına taşan tarh ve tahakkuk bölgeleri olarak tanınır. Yani hem belediyeler, hem de kendi vilâyetleri (county) veya küçük kasabaları (tow- nships) aynı mülkler üzerinden emlâk vergisi tarh ve tahakkuk ettirirler. Bu durumda olan yerlerde bir belediye çok zaman kendi emlâk ver

gisi tahakkuklarını yaptırmak üzere birkaç ay için vilâyet vergi tahakkuk memurlarından faydalanır ve devamlı (full-time) bir vergi tahakkuk memuru çalıştırmaktan kurtulur. Fakat sınır dışına taşan tahakkuk bölgeleri olmayan başlıca şehirlerde, küçük bölgeler meselesi ya yeni bir eyalet kanunu ile veya iki ve daha fazla bölgeler için beraberce bir tek devamlı vergi tahakkuk memuru çalıştırmak suretiyle hallolunmalıdır.

## **II. Tali Memurlar:**

Vergi tahakkuk memuruna ilâveten hem yeter miktarda, hem de kifayetli tali memurlara ihtiyaç vardır. Birçok vergi tahakkuk memuru vazifelerinin ifasında yardımcından mahrumdur, bu yüzden gayretleri geniş bir faaliyet sahasına yayılır ve başkalarının daha az bir para ile daha iyi yapabilecekleri basit hizmetler ve ayak işleri için fazla tahsisat alırlar. Bir vergi tahakkuk memurunun daktilo, dosya ve diğer basit kayıt işleri için en az bir yardımcı kâtabi olmalıdır; ve mülklerin tespiti ve kıymetlerinin takdiri işlerinde çeşitli yönlerden ihtisas yapmış çok daha geniş bir kadro Tarh ve Tahakkuk İşleri Dairesinin aksamadan işlemesine büyük ölçüde fayda sağlar. Bu ikinci derecede personelin iş zamanında yeterlikleri ve çalışırken devamlı geliştirilmeleri iyi yürütülen bir liyakat sistemi vasıtasıyla mümkün mertebe teminat altına alınmalıdır.

Vergi Tarh ve Tahakkuk Dairesinde ehliyetli personel tarh ve tahakkuk işlerinin kilit taşıdır. Bununla beraber, tahakkuk cetvel veya defterleri tahsilâta intikal etmeden önce liyakatler bunlara tesir edecek olan diğer şahıslar da vardır: bunlar arasında tetkik ve tadil kurullarında vazife görenler başlıcalarıdır. Bu kurullarla ilgili esas personel meselelerinin tetkiki bu bahsin daha sonraki kısmında ele alınmıştır.

## **III. Ehliyetli Özlük İşleri Teşkilâtı:**

Vergi tarh ve tahakkuku işlerinin iyi yönetimi için ikinci şart sağlam teşkilâttır. Pek az vergi tahakkuk memuru dairelerini teşkilâtlandırma salâhiyetlerinin eyalet kanunları, mahallî beraat veya imtiyaz name (charter) hükümleri veya emirnameler ile sıkı bir surette takyit olunduğunu bilmektedir. Bu gibi kanun ve emirnameler idare işlerinden sorumlu olanların kendilerine tevdi olunan işlerin tertip ve tanziminde serbest bırakılmaları esas kaidesini ihlâl etmektedir. Daha da kötüsü, bu kanun ve emirnameler çok zaman vergi tahakkuk memurlarına halen az çok terk edilmiş olan bir teşkilât nev'inin kabulünü zorlamaktadır. Meselâ tahakkuk bölgesi bir çok kısımlara bölünmekte, her kısımda bir ver-

gi tahakkuk memuru temsilcisi kendi bölgesindeki her nevi emlakın tespit ve kıymetlerinin takdiri ile görevlendirilmektedir. Modası geçmiş tarh ve tahakkuk tatbikatının başlıca ifadesi —el yazısıyla tahakkuk cetveli

veya defteri— belki de bir tesadüf eseri değildir, daha iyi tanınan bir çok tahakkuk bölgelerine bu nevi teşkilât yüklendiği görülmektedir.

Buna mukabil bir başka nevi teşkilâtta ise daire erkânından her biri tarh ve tahakkukla ilgili muayyen bir iş üzerinde ihtisas yaparlar. Meselâ, bir veya bir kaç kişi şehir arazisi veya arsalarının kıymet takdirinde, bir veya birkaçı binalar üzerinde, diğerleri tüccarların ve esnaf ile meslek sahiplerinin menkul mallarının kıymet takdiri işlerinde ve birisi de fabrikalar ile teçhizat ve malzemelerinin kıymet takdirinde ihtisas yaparlar. Tabii, kıymet takdir edenlerin, muhasiplerin ve diğer teknik işçilerin çalışmalarına ait kayıtları tutacak, tarh ve tahakkuk cetvellerine veya defterlerine işleyecek, dosya vesair işlere bakacak bir kâtip kadrosu da bulunacaktır. Her hangi bir tahakkuk bölgesi için en elverişli iş bölümü nasıl yapılmalıdır meselesi bölgenin yüz ölçümüne, mülk nevelerinin çeşitliliğine ve coğrafi dağılışına, vergiye tâbi tutulmayan mülklerin muafiyet derecesine veya eyalet idaresi tarafından vergiye bağlanan mülklerin miktarına ve diğer unsurlara bağlıdır.

Yönetim işleri mevzuu bu bahiste derinleştirilemeyecek kadar geniştir, fakat bu konuyu atlamadan önce vergi tarh ve tahakkuk işleri dairesinin başına getirilen ve her biri aynı kanunî salâhiyeti haiz azalardan müteşekkil «Vergi Tahakkuk Memurları Komisyonundan da söz açmak icap eder. New England eyaletinin hemen her tarafında ve Atlas Okyanusu kıyılarında birçok yerlerde vergi tahakkuk memurları komisyonuna. (Board of Accesors) yer verilmektedir. Bununla beraber, «tek vergi tahakkuk memurları» sistemi bunları, en az, bire karşı beş ile geçmektedir. Bu gibi komisyonlar iki suretle teşekkül etmiş görünüyorlar. Birincisi, tarh ve tahakkuk işlerinin bir tek şahıs tarafından başarılamayacak kadar çoğalması halinde ve vergi tahakkuk memuruna yardımcıları temin edilecek yerde tediye bordrosuna aynı salâhiyeti haiz bir veya daha fazla vergi tahakkuk memuru ilâve olunuyor. İkincisi, Doğu'da birçok eyaletlerde «İtirazları Tetkik Kurulları» yok ve bu eyaletlerde Vergi Tahakkuk Memurları Komisyonu kendi tarh ve tahakkuk işlerine karşı yapılan duruşma istekleri üzerine adli salâhiyetleri haiz olarak tetkiklerde bulunuyorlar.

İkinci halde vergi tahakkuk memurları komisyonunun mevcudiyeti biraz haklı görülürse de esas tarh ve tahakkuk işinin tetkik işinden ayrılması umumiyetle en iyi hal çaresi olarak kabul edilmektedir. Hiç de-



ğilse yapılacak şey bir komisyon azasına, şayet diğer komisyon azalan da esas tarh ve tahakkuk işiyle iştiğal ediyorlarsa, ya diğerlerine tevafuk edecek veya bütün tali memurları idaresi altına sokacak üstün salâhiyet tanınmasıdır. Her ne suretle olursa olsun, bütün tahakkuk bölgesindeki esas tarh ve tahakkuk işlerinin bir tek memurun idaresi altına verilmesi tavsiyeye şayandır.

#### IV. Vergi Tarh ve Tahakkuk Dairesinin Teçhizi:

**a. Çalışma Yeri (Floor Space):** Vergi tarh ve tahakkuk işinin iyi yürütülebilmesi için üçüncü şart elverişli malzemedir ve bu konuda birinci unsuru çalışma yeri teşkil eder. Bu hakikaten apaçık bir ihtiyaçtır. Bununla beraber, pek çok belediye binalarında vergi tahakkuk memuruna ve maiyetine tahsis olunan yer tamamen kifayetsizdir ve dairenin verimliliğini azaltır ve moralini bozar. Ayrılan yer geniş, iyi ışılandırılmış ve havalandırılmış, temiz ve bakımlı olmalıdır. Halka olduğu kadar Tahakkuk ve Tahsilât işlerinde çalışanlara da bir kolaylık olmak üzere Tahsilât dairesinin yakınında bulunmalıdır. Mümkünse, vergi tahakkuk memuruna hususî bir oda temin olunmalıdır; çok hallerde azamî sükûnet içinde ve itina ile çalışmak ihtiyacında ve dairede memurları ve ziyaretçileri dinlemek ve vergi mükellefleri ile konuşmak zorundadır.

**b. Haritalar:** Çalışma yeri ve yeteri kadar masa ve san dalyalardan sonra bir vergi tahakkuk memurunun en çok ihtiyaç hissettiği şey sahih bir şekilde tanzim edilmiş vergi haritalarıdır, yalnız şehir içi bölgelerin yüz ölçümlerini ihtiva ettiği zaman ekseriya Arsa ve Blok haritaları veya kadastro haritaları denir. Bunlar «mikyaslı olarak çizilen ve arsa veya mülkün veya her ikisinin hudutlarını buutları ile veya yüz ölçümleriyle kabataslak gösteren ve kabataslak, gösterilen bütün arsa veya parsellerin numaralarını, harflerini veya adlarını belirten haritalardır» diye tarif olunur. Vergi tahakkuk memuru bu malzemeye sahip olmadıkça bazı emlâkin tahakkuk defterlerine geçmemiş olması hemen hemen katiyete yakın bir ihtimal dahilindedir. Sadece başka bir yere nakil edilemediği, tahrir olunamadığı, çalınmadığı, kaybolma veya saklanmaması mümkün olmadığı için öteden beri bütün arazinin kıymetleri takdir edilerek tahakkuk defterlerine geçirilmiş olacağı kanaati hâkimdi. Çok sayıda yoklama ve araştırmalar bu kanaatin yanlış olduğunu ortaya koymuştur. Hiç de olağanüstü sayılmayacak tek bir misal bu hususu belirtmeye kâfidir : Kentucky eyaletinde bir vilâyet idaresi son zamanlarda bir vergi haritası tanzimi suretiyle dört kilometre kareden fazla araziye tahakkuk defterlerine ilâve olarak geçirmiştir.

Şayet tahakkuk dairesinde derhal kullanılmaya elverişli vergi haritaları yoksa, mümkün olduğu kadar kısa zamanda temin olunmalıdır. Bu haritalar ya arazi üzerinde çalışarak veya havadan tespit suretiyle meydana getirilebilir. Arazi üzerinde çalışarak yapılanlar daha yavaş, daha masraflı, fakat daha sahihtir. Bununla beraber, hava usulü taraftarlarına göre son yıllarda bu ameliye ince hesaplarla tekemmül ettirilmiş ve hataları asgarî hadde indirilmiştir. Hava yoluyla kadastro işinin binaları, gayri muntazam hudutları, toprak şartlarını ve kıymet takdirinde mühim tesirleri olan bir çok tafsilâtı fotoğrafla tespit etmiş olması bir avantaj teşkil eder. Bu iki usulden birinin tercihinden önce her tahakkuk bölgesinin mevcut şartları itina ile hesaba katılmalıdır. Her ne suretle olursa olsun vergi tahakkuk memuruna bir takım iyi vergi haritaları temini hayatî bir zaruret icabıdır. Ancak bundan sonradır ki, umumiyetle, kendi kaynaklarından faydalanarak arazi kıymetlerinin tesisinde, kıymet takdirine yarayacak bilgilerin kaydında ve diğer tetkiklerde kullanılacak arazi kıymet haritaları, su, elektrik ve havagazı işletme, haritaları, bölgelere ayırma (zoning) haritaları ve lüzumlu diğer haritaları meydana getirebilir. Bir harita yapma masasına ve küçük bir takım harita yapma âletlerine ve büyük şehirlerde harita teksiri işlerinde kullanılmak üzere bir de helyograf (bir resmi veya plânı mavi kâğıda çekme cihazı) cihazına veya siyah çizgi basma cihazına ihtiyacı olacaktır.

**c. Makina Teçhizatı** — Standart bir tahakkuk sistemi tatbik eden veya vergilerin takdiri ve hesap işleriyle görevli bulunan vergi tahakkuk memuru için hesap ve yekûn toplama makinaları da zarurî teçhizat arasındadır. Eğer lüzumlu hesap işleri iptidai tarzda el ile yapılacak olursa çok kıymetli zaman heder edilmiş ve ekseriya sürat uğruna hesapların doğruluğu aksatılmış olur. Bu hal, standart bir sistem tatbikini büyük ölçüde zaafa uğratar ve defter kopyasına ve şahsî kıymet takdiri usullerine baş vurmaya sürükler. Bununla beraber, hesap makinasından devamlı mahrumiyet halinde standart kıymet takdiri işlerinde lüzumlu bir çok hesapların neticelerini ihtiva eden cetvellerin (hesap cetvellerinin) temini ve bu hesap cetvellerinden faydalanılması mümkündür.

Makina ile adres yazma malzemesi, tarh ve tahakkuk dairesi için esaslı bir ihtiyaç sayılmaz, fakat iş hacmi büyük ise tavsiyeye şayandır. Matrah kaydında vakitten tasarrufu, emlâkin daha doğru tayin ve teshilini ve aynı zamanda matrah ve vergi defterleri ile vergi müzekkerelerinin okunaklı bir şekilde hazırlanmasını sağlar. Bu gibi malzemenin satın alınmasına veya kiralanmasına iş hacmi elverişli değilse pek çok tarh ve tahakkuk dairelerinde halâ kullanılmakta olan kalem ve mürekkep yerine daktilo makinasından faydalanılabilir.

**ç. Diğer Malzeme** — Emlâk vergisi be\ u .-Enerji, kıymet takdiri listeleri, gayrimenkul sahiplerinin fihrist listesi, marufiyet tatbikatı ve saire için dosyalar diğer malzeme arasındadır, i bremin kıymet takdiri defterlerini, haritaların asıllarını veya havadan er n fotoğraf negatiflerini ve diğer kıymetli evrakı muhafaza için eelk bir dolap lâzımdır. Ziyaretçiler için üzerinde vergi beyannamelerini imzalayacakları veya dairenin kayıtlarını tetkik edebilecekleri bir banko veya tezgâhın bulunması faydalıdır ve bir vergi tahakkuk memuru dairesini camekânlı bir banko ile teşhiz ederek daire kayıtlarını, kaybolma veya çizilip bozulma tehlikesi olmaksızın, ilgililerin tetkikine arz edebilmelidir. Yirmi beş metre uzunluğunda ve tercihen bir ucu çengelli çelik veya madenî lifli kumaş şerit binaların dış kısmının ölçülmesinde ve küçük bir çelik şerit veya uzayabilen bir cetvel de tavan yüksekliklerinin, kiriş derinliğinin ve diğer kısa mesafelerin ölçülmesinde kullanılabilir. Yoklamaya ve kıymet takdirine çıkıldığında tahakkuk memuru şeffâf bir cetvel tahtası ve minkale gibi ölçme işlerinde kullanılabilecek âletleri de yanında bulundurmalıdır, iyi bir fotoğraf makinası, yalnız binaların durumunu değil, menkul eşyanın tespitinde de faydalıdır.

Tarh ve tahakkuk dairesinin vergilendirme, kıymet takdiri, vergi kanunu ve daireyi ilgilendiren diğer mevzular üzerinde yazılmış kitapları ihtiva eden bir kitaplığı da olmalıdır. Tarh ve tahakkuk işleri sahasında yeni gelişmeleri takip edebilmek üzere meslekî mecmualara da abone kayıt edilmelidir. Gizli bir Kredi Tespit Servisi bir çok vergi tahakkuk memuruna faydalar sağlamıştır.

## **V. İdarî Teknik —**

Kırk yılı aşan bir zamandan beri emlâk vergisi tarh ve tahakkuk işlerinde gelişmiş bulunan bir takım İdarî teknik halen memleketin büyük şehirlerinin hemen hepsinde ve orta büyüklükte ve küçük belediyelerin de birçoğunda kullanılmaktadır. Bu bahsin sonraki kısımları bu teknik bilgiye hasrolunmuştur. Ustaca kullanıldığı takdirde çok daha iyi neticeler elde olunduğu umumiyetle kabul edilmektedir. Son zamanlarda itina ile hazırlanmış bir istatistik etüdünde, Illinois eyaleti Vergi Komisyonuna atfen belirtildiğine göre, meselâ Çok vilâyetinde şehir içi emlâk tarh ve tahakkuk işleri, standart tahakkuk sistemi tatbik olunduğu için, aynı, eyaletin diğer her hangi bir vilâyetindeki tarh ve tahakkuk işlerinden çok daha muntazamdır.

### C. Gayrimenkul Tarh ve Tahakkuk İşleri

#### 1. Gayrimenkulün ve Sahiplerinin Tespiti —

Gayrimenkulden daha kolay tespit edilebilen bir mülk nevi yoktur. Gözle görülebilir ve çok yer kaplar; ya sabittir veya pek çok gayret serfiyle yerinden oynatılabilir. Fakat her sene vergiye bağlanmayan kaçak gayrimenkul sayısının hayret edilecek miktarı bulduğu, diğer taraftan mükerrer vergiye bağlananlar sayısının da hayret edilecek kadar yüksek olduğu ve hatta hakikatte mevcut olmadıkları halde tahakkuk defterlerine kaydolunca gayrimenkuller bile bulunduğu tatbikatta görülür. Bu gibi vakıaların yegâne sebebi kayıt işlerinin kifayetsizliğidir. Bir önceki .yılın tahakkuk defterleri ve mükellefler tarafından düzenlenen listeler dairenin başlıca kayıt kaynağını teşkil ettiği müddetçe bu hadiselerin vukuu beklenebilir.

Kıymetli kayıt işlerinin tesisinde vergi mükelleflerinin gayrimenkullerini tarh ve tahakkuk dairesine bildirmelerine ihtiyaç yoktur, hatta istenilmez de. Beyanname istememenin iki sebebi vardır: 1. Vergi mükellefi beyanname doldurmak külfetinden veya lazımevi yerine getirmediginde ceza parası ödemekten kurtarılır ve 2. Vergi tahakkuk memuru da beyannamelerde gösterilen kıymetlerin ve vasıfların tesiri altında kalmaktan kurtularak bizzat kendisi kıymet takdirinde bulunur ve mülkün nevi, cinsi ve vasıflarını sahih bir şekilde tespit eder.

**a. Vergi Haritaları** — Arazinin veya arsaların tespitinde elverişli usul mahallinde tetkiklerde bulunmak, mık yaslı haritasını yapmak ve bütün mülk hatlarını haritaya geçirmektir. Bu, daha önce belirtildiği üzere, vergi haritası veya arsa ve blok kadastrasıdır. Yüzde birden binde bire kadar değişen mikyaslar üzerinden hazırlanabilir. Bütün arazi parsellerinin buutları ölçme yapılırken elde edilir ve saha bu ölçülerden hesaplama yapılır; ya da eğer harita sahih bir şekilde mık yaslanmış ve üzerinde sınırlar gösterilmişse, pergel ve mikyas yardımıyla buutlar ve bir plan metre (müstevi sathı ölçme âleti) vasıtasıyla sahalara doğrudan doğruya haritadan elde edilir. Bir arsanın ön cephesine göre kıymetlendirilecek her parselin buutları ve diğer her parselin sahası haritaya geçirilir. Tamamlandığında bu haritalar tahakkuk bölgesi (district) içindeki sahanın heyeti umumiye sinin kaydını ihtiva eder.

Haritada bir değişiklik ancak devir ve ferağ, arazinin su altında kalması, daha önce su altında bulunan arazinin ziraata elverişli hale getirilmesi. büyüme ve aşınma vesaire gibi nispeten seyrek olarak mülk hudut>

larının değışmesi halinde yapılır. Bütün bu gibi değışiklikler meydana gelir gelmez vergi haritasına kaydolunmalıdır. Esas itibariyle bunlar resmî arazi kayıtlarını tutan memur tarafından âletlerle itina ile tespit ve teyit olunur. Bu gibi âletlerin periyodik veya devamlı gözden geçirilmesi ve vergi tahakkuk memuru veya yardımcılardan birisi tarafından lüzumlu bilginin çıkarılması veya kopyalarının doğrudan doğruya tarh ve tahakkuk dairesine gönderilmesi için tertibat alınır. Bazı hallerde mahdut sahaların tekrar yoklamaları veya haritaları yapılır.

**b. Tasarruf Kayıtları** — Vergiye tabi her arazi parseli kime ait ise o şahsın adı resmî arazi kayıtlarından da araştırılmalıdır. Bu şahıs, eyalet kanunlarına ve tatbikata göre, çok zaman mülkün malikidir, fakat bazen kaydı hayat şartıyla bir intifa hakkının sahibi veya yıllarca o mülkün zilyedidir. Vergi hacizlerinin tatbikinde, kanunî bir zaruret olmamakla beraber, mülkiyet hakkının vergi tahakkuku tarihinde tesisi mühimdir. Yanlış ada veya meçhul tarafa tahakkuk ettirilen arazi vergileri zamanla haksızlıklara, gecikmelere ve cemiyete son derece pahalıya mal olan kötü intihalara yol açar. Bundan başka tasarruf hakkı sahibinin adı arazinin vergilendirilmesinde çok zaman ehemmiyeti haizdir.

**c. İslah ve İmar İşleri veya Tesisler** — Bazı hallerde ıslah ve imar işlerinin veya tesislerin esas deftere geçirilmesi vergi haritalarının hazırlanmasıyla birlikte ele alınır. Vergi tahakkuk memuru tarafından yeni bir sahanın kadastro yapılmakta ise hiç olmazsa binaların ve diğer mühim tesislerin vergi haritasında işaretlenmesi tavsiyeye şayandır ve uçakla yapılan vergi haritalarında bu gibi işaretlemeler kendiliğinden (otomatikman) yer alır. Fakat ekseriyetle ıslah ve imar işlerinin veya tesislerin (improvements) deftere geçirilmesi esas haritalar hazırlandıktan sonra tertip olunan gezilerle yapılır. Bina kıymetinin tespiti bakımından lüzumlu bir çok unsurlar da aynı zamanda cetvele geçirilir.

Bina kayıtlarının günü gününe işlenmesi, arazi kayıtlarındakinden çok daha fazla çalışmayı gerektirir. Yeni binalar yapılmış, eskileri yıkılmış veya genişletilmiştir; ve zamanla binalar bir arazi parselinden diğerine ve hatta bir tahakkuk bölgesinden diğerine nakledilmiştir. Küçük bir tahakkuk bölgesinde vergi tahakkuk memuru sadece müşahede ile bu gibi değışiklikler vuku bulur bulmaz kayıtlara geçirebilir. Ziraat sahalarında bu belki de yegâne elverişli usuldür, bununla beraber şayet ihtiyaç hissedilir ve isteğe uygun görülürse ayrıca mahallî yapı şirketlerinin ve yapı malzemesi tüccarlarının kayıtlarından da bu konuda faydalanılabilir. Fakat şehirlerde başka kontroller de yapılmalıdır. Şehir idarelerinin çoğu bütün hususî inşaatı, yeni bina yapımını veya eski binaların esaslı tadil

lerini, inşaat ruhsatına bağlar. Binalarda su borularının döşenmesi ve elektrik tesisatı, gerek ilk tesis ve gerekse sonraki değişiklikler, ayrı ayrı ruhsata tâbidir. Şehir idarelerinin çoğu binaların yıkımını, ve enkazın kaldırılmasını da ruhsata bağlamışlardır. Nihayet, İtfaiye Dairesi ekseriya yangın hasarlarının kayıtlarını tutar. Bu çeşitli kayıtlarını kopyalan iş icabı tarh ve tahakkuk dairesine gönderilmeli veya asılları vergi tahakkuk memuru tarafından sık sık görülerek lüzumlu bilgi dosyalarına intikal etmelidir.

Bir bina ruhsatiyesi ruhsatı alanı projesini tatbik mevkiine koymaya zorlamaz, bu gibi ruhsatların resmen iptali veya tadili de âdet değildir. Binaenaleyh zaman zaman mahalline giderek ruhsatiyenin fiilen kullanılıp kullanılmadığını ve kullanılmışsa her bakımdan ruhsat şartlarına uygun hareket edilip edilmediğini araştırmak ehemmiyet arz eder.

## II. Kıymet Takdiri —

Bir gayrimenkulün tespiti tarh ve tahakkukun başlıca iki meselesinden nispeten basit olanıdır; zor olanı kıymet takdiridir. Bu zorluk başlıca dört vakıadan meydana gelir: 1. Bir gayrimenkulün kıymetine tesir eden başlıca unsurlardan biri mevkiî olduğuna ve arazi parsellerinden her ikisi de aynı mevkide olamayacağına göre hiç bir gayrimenkul parçası veya parseli diğerinin aynı değildir. 2. Gayrimenkul satışları nispeten seyrek vuku bulur. 3. Arazinin hakikaten yeri doldurulamaz ve kıymet takdirinde kullanılabilecek istihsal veya inşa maliyeti de yoktur. 4. Hem arazi, hem de binalar iktisaden uzun ömürlüdür ki bu da bütün hayat boyunca gelirini tahmin etmeyi güçleştirir ve kıymet takdir edecek kimseyi aşınma veya yıpranma meselelerinin zorluğuyla karşı karşıya bırakır.

**a. Yeniden Kıymet Takdirlerinin Tekerrürü** — İyi tarh ve tahakkuk gayrimenkul kıymetleriyle ilgili bilginin devamlı olarak toplanmasıyla mümkündür. Şayet bu bilgi en iyi şekilde kullanılacaksa, tarh ve tahakkuk işi de hakikaten hiç durmadan devam etmelidir. Gayrimenkulün her yıl kıymeti yeniden takdir olunmalıdır. Fakat kanunlarına göre eyaletler \* den hemen hemen üçte birinde yılasın, diğerlerinde ise sadece üç yılda bir veya dört yılda bir vergi tahakkuk memuru tarafından yeniden kıymet takdirine imkân vardır. Gayrimenkul kıymetlerindeki yıllık her değişikliğin vergi tahakkuk memuru tarafından kaydını hiç kimse beklememekle beraber, az da olsa, başlıca değişikliklerin, dikkatini çektiğçe, yoklama defterlerine geçirilmesi hususunda kendisine yetki tanınmalıdır. Yoklama defterlerinin yıllık gözden geçirilmesi suretiyle bir senenin tarh

ve tahakkuklarındaki haksızlıklar ciddi zahmetlere katlanılmaksızın ve vahim hoşnutsuzluklar yaratılmaksızın giderilebilir; münferit veya bütün tarh ve tahakkuk kıymetlerinde büyük artış veya eksilişlerin bir yıldan diğerine geçmesi önlenir; ve hepsinden ziyade, tarh ve tahakkuk işlerindeki devri ve hatta mevsimlik azalış veya çoğalışlar büyük ölçüde bertaraf edilebilir, böylece iyi seçilmiş, eğitim görmüş ve tecrübeli hizmetlilerin devamlı çalışmalarıyla bu işler aksamadan başarılabılır.

**b. Arazi ve İslah veya İmar İşlerinin veya Tesislerinin (improvements) Ayrı Kıymet Takdiri** — Mevcut bütün standart tarh ve tahakkuk sistemlerinin esas lazımlerinden biri arazinin ve tesislerin ayrı kıymet takdiridir. Gayrimenkulün bu başlıca iki kısmının toptan kıymet takdirinde birbirinden tamamen ayrı teknik kullanılır. İslah ve imar işlerinin veya tesislerin kıymet takdiri takribi maliyetlerinin tespitiyle başlar. Arsa veya arazinin, pratik olarak yeniden meydana getirilemeyeceği cihetle, tesis veya yeniden meydana getirme maliyeti (reproduction cost) yoktur. Binaenaleyh, vergi maksadıyla arazi kıymet takdirleri en son satışa çıkarılmış olan parsellerin satış kıymetlerinin mukayesesi veya bir dereceye kadar sahih olarak halen getirdikleri gelirlerin kıymeti göz önünde tutularak yapılır. İslah edilmiş veya tadil görmüş bir gayrimenkul parselin nihai kıymeti arazinin ve ıslahatın ayrı ayrı kıymetlerinin toplamından ibarettir.

Hususi kıymet takdimcileri arasında arazinin ve üzerindeki tesislerin toplamı alınmak suretiyle kıymet takdirine pek yer verilmediği bilinmektedir. Fakat hususi kıymet takdirleri ile gayrimenkul vergisi için yapılan kıymet takdirleri arasında bir çok farklar bulunduğu, diğer hususlarda kullanılması doğru olmayan toplama usulünün vergi işleri için en elverişli usul olduğu her iki sahayı tetkik eden salahiyetliler tarafından kabul edilmektedir. İlk önce, tarh ve tahakkuk işi çok sayıda parselin pek az masrafla toptan kıymet takdirini icap ettirir. Vergi tarh ve tahakkuk işlerine belediye tahsisatından ayrılan miktar ve idare masraflarının azaltılması hususunda devamlı tazyik hususi kıymet takdimcilerinin daha masraflı usullerinin vergi tarh ve tahakkuk işlerinde kullanılmasını finanse etmeye halkın müsait olmadığını gösterir.

Umumi vergi kıymet takdirleri ile hususi kıymet takdirleri arasında ikinci bir fark da hatalı kıymet takdirleri yüzünden mülk sahiplerinin kazanç veya kayıbdır. Hususi kıymet takdirinde yapılan her bir dolarlık hatada mülk sahibi ekseriya ya bir dolar kaybeder veya bir dolar kazanır; halbuki gayrimenkul kıymetinin her bir dolar fazla veya eksik tahmininde kayıp veya kazanç çok zaman sadece iki veya üç sentten ibarettir.

Tabii bu farkın doğruluğu hususi kıymet takdirinin gayesine ve bir kere yapılmış olan hatalı kıymet takdirinin defterlere geçirilmesi veya bahis mevzuu gayrimenkul kıymet takdirine uymayan kaide ve formüllerin kabulü suretiyle devam ettirilen yanlışlığın derecesine bağlıdır.

Umumi ve hususi kıymet takdirleri arasında bir üçüncü, belki de en mühim, fark da umumi kıymet takdirinin siyasî veçhesi ve mecburiyet ifade etmesidir. Hususi kıymet takdiri kimin için yapılmışsa o şahıs yapılan işi kabul veya reddetmekte umumiyetle serbesttir; diğer taraftan gayrimenkul sahibi vergi tarh ve tahakkukunu değiştirmekte nispeten mahdud bir imkâna sahiptir. Serbest tatbikat düşüncesiyle toplamdan gayri kıymet takdiri usullerine müsaade etmek halkı haksızlığa ve politik kayırma yollarına teşvik olur.

Nihayet, vergi mükellefi, tarh ve tahakkuk ettirilen meblağ ile gayrimenkulünün kıymetini mukayese edecek yerde daha ziyade gayrimenkulüne tarh olunan vergiyi aynı bölgede bulunan diğer gayrimenkullere tarh ve tahakkuk ettirilenlerle karşılaştırır ve karşılaştırmalıdır da. Arazi ve bina kıymetleri tarh ve tahakkuk defterlerinde ayrı ayrı belirtilirse matrahlar arasında, mukayeseler çok daha kolayca yapılır.

**c. Satışlar ve Gelir** — Her ne kadar tadil veya ıslah edilmiş bir arazi parçasının satış fiyat veya kirasından muayyen bir meblağı ıslahata ve geri kalanını da araziye atfetmek mümkün değilse de toplanan bu çeşit bilgi tahakkuk defterindeki arazi ve bina kıymetlerinin ayırımına aykırı düşmez. Böyle bilgiler iki gayeye hizmet eder. Birincisi, kıymet takdiri toplamının açıkça hatalı olan durumlarını düzeltmeye yarayabilir. Meselâ modası geçmiş eskiye geniş müsamaha payı ayrılmadıkça eski veya mevkii kötü bir binanın kısmî kıymet takdiri o binanın bulunduğu araziye fiilen sağladığı veya ilâve ettiği kıymetten ekseriya daha büyük bir kıymet verir. Bina kıymetinin takdiri için sadece bir yol vardır. Gayrimenkul parselinin toplam dışı kıymet takdiri yapılmalı ve çıplak arazi veya arsanın kıymeti bu takdir olunan kıymetten düşmek suretiyle binanın kıymeti elde olunmalıdır. İkincisi, satış ve gelir bilgileri arazi kıymetinin takdirinde kullanılan kıymet birimlerinin tesisi için lüzumludur. Islah edilmiş bir parselin toplam dışı takdir edilmiş kıymetinden ıslah veya tadilin muhammen kıymeti çıkarılmak suretiyle geri kalan arazi veya arsanın kıymeti tespit olunur. Arazi kıymetleri birimi böyle bir çok bakiye arazi kıymetleri esasına dayanılarak elde edilir.

Bütün gayrimenkul parselleri için satış ve gelir bilgileri elde edilmesine lüzum yoktur; doğrusu bütün gayrimenkuller için bu bilginin elde edilmesi de mümkün değildir. Pek çok gayrimenkullerin kira bedelleri ta-



yin ve tespit olunabilir, fakat bugünkü değerlerine çevrilmesinde tetkiki gereken o kadar çok unsur vardır ki bütün kiralanan mülkler için bu bilgiyi toplamak ve doğruluğunu araştırmak tavsiyeye şayan değildir. Mümkün oldukça senetlerden, üzerlerine yapıştırılan damga pullarından ve bir veya daha fazla alâkalı tarafların soruşturulmasından bütün gayrimenkul devir ve ferağlarının doğru tetkiki yapılmalıdır; fakat bu gibi devir ve ferağlar her hangi bir yıl içinde bir tahakkuk bölgesindeki parsellerin c/c 5 inden fazla ender zuhur eder.

**ç. Arazi Kıymet Haritaları** — Şehir arazisi vergi tarh ve tahakkukunda atılacak ilk adım veya birinci basamak bir arazi kıymet haritasının hazırlanmasıdır. Bu haritada arsa çizgileri gösterilmeyip yalnız blok ana hatları gösterildiği ve sokak genişlikleri mikyasa göre çizilecek yerde mübalağalı bir şekilde büyütüldüğü için vergi haritasından farklıdır. Bu haritaya buutlar ve satıh ölçüleri konmaz, sadece sokak adları ve arazi kıymetleri birimi konur. Bu arazi kıymetleri birimi parsellenmemiş sahalarda dönüm kıymetlerini, sınaî sahalarda ayak veya yarda kare kıymetlerini ve ikametgâh ve ticaret bölgelerinde ayak birimi kıymetlerini gösterir. Belediyelerin kıymet takdimcileri bilhassa ikametgâh ve ticaret bölgeleri ile ilgilendikleri cihetle bu arazi kıymet haritaları ayak birimi kıymetlerini ifade eder.

Bir ayak birimi o standart arsaya müsavi olan cephesi bir ayak ve derinliği bir ayak dik dörtgen şeklinde bir arsa parçasıdır diye tarif olunur. Arazi kıymet haritaları her blokun dört kenarından her birinin ortasındaki bir ayak birimi kıymetini gösterir. Bu ayak birimi kıymetleri bloktan bloka değişiklik arz eder. Sokağın iki kenarından birisi daha gösterişli, yaya trafiğine daha müsait veya sokağın kenarında karşı tarafa nazaran diğer avantajlar varsa bu ayak birimi kıymetleri de değişir. Aynı zamanda, blok uzun olduğu takdirde, bir tek blokun bir kenarı boyunca ayak birimi kıymetleri az çok değişebilir. Bununla beraber, arazi kıymet haritalarına geçirilen ayak birimi kıymetlerinde köşe tesiri aksettirilmediği cihetle, bu son değişiklik bir köşeye yakınlığa atf olunamaz.

Ayak birimi kıymetlerinin araştırılması hususunda bir çok fennî usuller meydana gelmiştir. Bir usule göre gayrimenkul kıymetlerini iyi bilen şahıslar bir araya toplanır ve bir yüksek kıymet noktasında fikir mutabakatına varılır, bir mevki 100 olarak işaretlenir ve ona yakın olandan başlayarak gittikçe uzak blokların yüzdeleri tespit olunur. Sonra bu belirli saha içinde her hangi bir arsanın dolar üzerinden kıymeti bulunur, bu arsa kıymeti ayak birimi kıymetine çevrilir, geri kalan ayak birimi kıymetleri de basit bir şekilde hesaplanabilir. Diğer bir usule göre belirli sa

ha içindeki bir çok arsaların dolar kıymetleri temin edilir ve vergi tahakkuk memurunun takdiri uyarınca diğer mutavassıt blokların kıymetleri araya sokulur. Yaya trafiğinin ve vasıta trafiğinin muhtelif noktalarda sayılması suretiyle araya sokma ameliyesinin doğruluğu bazen artırılır, ikinci usul belki daha ılmıdır, fakat daha masraflı ve daha vakit alıcıdır.

Saha içindeki arsaların dolar kıymetlerinin temini meselesi basit bir iş değildir. Bazen ıslah veya tadil edilmemiş arazinin son normal satışları hakkında işe yarayan bilgi bulunur, fakat daha ziyade bu satışlar ıslah imar işlerine veya tesislere aittir. Bu takdirde arazi satış fiyatından bir kısmını aşınma veya yıpranma payı düşölmek suretiyle binanın değeri olarak hesaba katmak icap eder. Şayet arazi veya arsanın derinliği standart derinlikten çok veya az ise arsa standart derinlikte olduğı takdirde ön cephenin ayak basma balığ olacağı kıymet takdir olunmalıdır. Bahis mevzuu arsayı standart bir arsadan ayıran köşe ve geçit tesiri ve diğer amiller de dikkate alınmalıdır. Yeter derecede güvenilir normal satış bilgisi elde edilemezse kira bedellerinin safi tutarları üzerinden kıymet takdimleri yapılabilir. Bakiye arsa kıymeti ve ayak birimi de yukarıda işaret olunduğı vechile takdir olunur.

Bütün belirli sahaya mahsus tecrübe mahiyetinde arazi kıymetleri birimi elde edilir edilmez arazi kıymet haritaları ekseriya teksir olunur veya diğer suretle umumun gözden geçirmesine ve tenkidine elverişli hale konur. Tenkit ve mütalâalar elde olunduktan sonra haritalar tekrar gözden geçirilerek nihai şeklini alır. Sonra, gayrimenkul matrahlarında takip olunan prensip ve kaidelerden halkı haberdar etmek düşüncesiyle, nihai şeklini alan haritalar bol miktarda teksir olunur.

**d. Şehir Arazisinin Kıymet Takdiri Kaideleri** — Diğer şeyler müsavî olduğı takdirde, daha fazla derinliği olan bir arsa parselinin standart bir arsadan veya köşe başındaki bir arsa parselinin iç taraflardaki bir arsa parselinden daha kıymetli olduğı herkesçe bilinen bir husustur. Arazi kıymet haritası ürerinde ayak kıymetleri biriminde bu amiller hesaba katılmaz. Arka tarafa. Açılan geçitler için standart arsa vasıflarına yapıla gelen ilâveler dışında, bu ayak kıymetleri birimi bir geçide açılıştan mütevellit kıymet artışlarını da aksettirmez. Bu ve daha başka sebepler yüzünden bir çok arsalar dik dörtgen şeklinde olmadığı için, bir çok arsaların kıymet takdirinde arazi haritası üzerinde ayak kıymetleri biriminden ayrı başka bir şeye ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacı karşılamak üzere bir hayli arsa kıymet kaideleri meydana getirilmiştir.

Her yerde tatbik olunabilen tek bir arazi kıymet kaidesi diye bir şey yoktur. Aynı şehir içindeki ticarî, sınaî ve ikametgâh bölgeleri arasındaki

farklar umumiyetle bilinmektedir. Işıklandırma ve havalandırma sistemlerindeki ıslahat, motorlu münakalenin kabulü ve tramvay hatlarının ortadan kalkışı, mimarlık tarzında ve inşaat mevzuatında değişiklikler ve diğer amiller muayyen bir şehrin her hangi bir muayyen kısmında şüphesiz zaman zaman kaidelerin değişmesini arzu edilir bir hale koymuştur. Bunun gibi, muhtelif şehirler arasında da farklar bulunabilir.

Binaenaleyh bütün arazi kıymet kaidelerinin, kabulünden önce, tecrübe edilmesi ve gerekli tadillere uğraması, devamlı tahlile ve ileride zaman zaman değişikliğe tâbi tutulması arzuya şayan görünür. Bu basit bir iş değildir. Bunun için istatistik tekniğinin gereği gibi tekemmülüne ve iyi teşkilatlanmış bir istatistik dairesi marifetiyle bu tekniğin satış ve kira bedelleri hakkında edinilen bilgiye tatbikine ihtiyaç vardır. Bu kolaylıkların yokluğu halinde, vergi tahakkuk memuru başka yerlerde tatmin edici neticeler veren ve bulunduğu cemiyette gayrimenkul kıymetleriyle en çok ünsiyeti olanlar tarafından beğenilen veya tavsiye edilen kaideleri benimsemekte tereddüt etmemelidir.

**e. Islah ve imar İşleri veya Tesisler (Improvements)** — Pratik olarak yeniden inşa veya imal olunabilen bir şeyin kıymeti hiç bir zaman İnşa veya imal maliyetini aşmamalıdır denebilir; Hiç kimse o şeyi yenilemek için yapması gereken masraftan daha fazlasını o eşya için isteyerek ödemez. Yerine bir başkası konamayan hissi bir sebebe bağlı mutad dışı veya müstesna yapılar haricinde, ıslah ve imar işlerinin veya tesislerin pek çoğu yeniden meydana getirilebilir. Binaenaleyh, vergi tahakkuk memuru yeniden imal veya inşa maliyetini tespit suretiyle hemen her ıslah ve imar işi veya tesis için bir kıymetler silsile veya sırasının üst ucunu tesis edebilir. Silsile veya sıranın alt ucu ıslah ve imar işindeki veya tesisteki malzemenin yangından kurtarma maliyetinden daha az kıymetlidir. Sıranın bu alt ucu ya müspet veya menfi olabilir. Bu sıra içinde tam bir kıymet takdiri yeniden inşa veya imal maliyetini alarak ve gereken maddî aşınma veya yıpranma ve modadan düşme tenzilâtı yapılarak elde olunur.

Vergiye tâbi her binanın inşa maliyetinin kat'î bir tahmini tarh ve tahakkuk işlerine ayrılan tahsisatla karşılanamayacak kadar çok masraflı bir ameliye olurdu. Çok şükür binalar fiilen 25 ilâ 100 muhtelif kategoride sınıflandırılabilir kadar yeknesaktır. Her kategori kolayca sınıflandırmaya müsait bir şekilde itina ile tayin ve tespit olunmalıdır. Sonra, her sınıftan en az bir tipik binanın bütün ehemmiyetli inşaat teferruatı tahlil edilmeli, maliyeti hesaplanmalı ve maliyeti her ayak mikabı, her kat sathının ayak murabbai, ya da, kategorideki katların sayısı tespit

edilmişse, zemin sathının her ayak murabbai bir maliyet birimine çekilmelidir.

Bazı vergi tahakkuk memurları, daha doğru netice elde etmek üzere, her kategoride aynı ayak murabbai veya ayak mikabı, fakat değişik çevreli, bir çok binaların yeniden inşa maliyetlerini araştırırlar. Bu suretle, aynı satih ölçüsünde veya hacimde, fakat şekilleri ayrı binaların, duvar inşaat miktarındaki farklar yüzünden, inşaat maliyetlerinin farklı oluşuna pay ayırırlar. Fiilen hesaplanmak üzere seçilenlerden başka şekilli binaların maliyetleri karine yoluyla zam ve tenziller yapmak suretiyle takdir olunabilir. Çok daha sık olarak, bir tek kategoride aynı umumi şekli haiz bulunmakla beraber muhtelif satih ölçüsünde veya hacimde olan binalar, bir binanın cesameti arttıkça yeniden inşa maliyet biriminin ne derece azaldığını veya düştüğünü tayin ve tespit etmek üzere, tahlil olunur. Şayet göze çarpan bir değişiklik bulunursa, kategori, binaların büyüklüğüne göre, guruplara bölünmelidir.

Tipik binaların inşa maliyetlerinin araştırılmasında bir çok usuller vardır. Bir usul tamamen yeni inşaatın hakiki maliyetine dayanır. Sahiplerinden veya müteahhitlerden maliyet beyannameleri alınır ve, doğruluğu araştırıldıktan sonra, her hangi bir istikamette tahrif edilmiş olduğu düşünülen gayri tabii durumlarda, maliyetler düzeltilir. İkinci bir usul eski inşaatın hakiki maliyet veya masraflarını düzeltmeyi veya meylettirmeyi (the adjustment or «trending») gerektirir. Gayri tabii vaziyetlerde maliyetler', önceki usulde olduğu gibi, araştırılır ve düzeltilir. Bu maliyetler, inşaat tarihinden itibaren maliyetlerde değişiklikleri aksettiren fihrist numaraları vasıtasıyla, seneden seneye düzeltilir. Üçüncü, usulde, hakiki masraflardan ziyade nazari maliyetler kullanılır. Bina tasnifinde her kategoriye uyan inşaat için bütün teferruat veya vasıf ve şartlar tespit olunur. Sonra bu vasıf ve şartları gösteren teferruat listesi inşaatın tahmini masraflarını hesaplayan bina kıymet takdimcilerine sunulur. Bu usullerden birinin veya diğerinin, ya da üçünün bir terkiibini kullanma hususunda verilecek karar mahalli şartlara dayanmalıdır.

Bina tasnifi suretiyle bir bina kıymetinin takdirinde ilk basamak binayı bir sınıfın kategorilerinden birine sokmaktır. Bununla beraber, bina teferruatının ekseriya o kategoriye standart olarak seçilen binanın teferruatından bir çok bakımlardan farklı olduğu görülecektir. Bu farklardan bazıları, mühim olmadıkları ve birbiriyle kısmen muvazene sağladıkları için, zeminde ihmal olunabilir. Diğerleri tamamlayıcı tarife, veya listelerle hesaba katılmalıdır. Meselâ, şayet binanın buharla ısıtılması standart olarak kabul edilmiş ve kıymet takdiri yapılan bina sıcak hava

ile ısıtılmakta ise, bu daha az masraflı teferruat için indirim yapılmalıdır. Bu indirim ya toptan bir yekûn veya muayyen bir ayak murabbai veya mikabı miktarında olabilir. Benzeri düzeltmeler standart teferruatıdan daha pahalı hususiyet arz eden hallerde de yapılmalıdır.

Bütün meskûn sahalarda bazı inşaat o kadar acayip veya benzersizdir ki bunları bina sınıflandırma listesindeki kategorilerden herhangi birine makul bir hata ile sokmak mümkün değildir. Bu gurup yapılara fabrika binaları belki de en iyi misal teşkil eder. Bunlar çok zaman büyük ve pahalı inşaat olduğu cihetle, orta halli binanın dayanabileceğinden daha itinalı kıymet takdirine elverişlidirler.

Sınıflandırılmayan bir binanın inşa maliyetinin tahmini standart binaların maliyet tahmini yapılırken bir bina maliyet listesi hazırlamama benzer. Maliyetin takdiri ancak kestirme usul ve tahminlerin büyük ölçüde kullanılışında fark eder. Meselâ, muayyen bir binanın duvar işi maliyetini müteahhitlerden araştırarak yerde, bina maliyet cetvelinin hazırlanmışında olduğu gibi, bir yarda murabbai tuğla duvarın maliyeti bulunur ve sınıflandırılmayan binadaki bu gibi duvarların yarda murabbai sayısı ile çarpılır. Bunun gibi, döşeme maliyeti, hafriyat, çatı ve binanın diğer kısımları maliyetler biriminden hesaplanır. Maliyet birimi usulüne uymayan teferruatın maliyetleri teker teker takdir olunmalıdır. Bir ikinci usule göre esas ilk maliyetler bugünkü yeniden inşa maliyetlerine uydurulur. Binanın mutat dışı hususiyeti, muhtelif işçilik ve malzeme maliyetleri arasında tahmini olarak bazı tabii nispetlere dayanarak mürekkep bir fihrist yerine binanın başlıca maliyet kalemlerini aksettiren bir çok fihrist numaralarının lüzumunu hissettirir.

**f. Maddî Aşınma veya Yıpranma** — Maliyetin hesaplanması bir binanın kıymetini takdir veya tahminde sadece birinci adımı teşkil eder. İkinci adım maddî aşınma veya yıpranma payının düşülmesidir. Mutat olarak iki kıymetten düşme usulü kullanılır. Bir usule göre vergi tahakkuk memuru gayrimenkulü görür ve kıymetten düşme veya aşınma yüzdesini tahmin eder; İkincisinde, çeşitli tip ve yaştaki binalar için aşınma veya yıpranma payı yüzdesi liste halinde tespit olunur. Standart yıpranma liste veya tablosu normal bakım ve tamir faraziyesine dayandığı halde, müşahede usulünde farklı derecelerde bakım, tamir ve yeniden inşaat için pay ayrılmaktadır ki bir büyük avantaj sağlar. Diğer taraftan, birinci usul tarafgirliğe yol açar, muhtelif tatbikatçı veya muhamminler tarafından kıymetleri takdir olunan gayrimenkuller arasında eşitsizlikler yaratır ve ayrıca ya gayrimenkulün itinalı ve vakit alan yoklamasını gerektirir, veya sathî bir yoklama pek az fayda sağlar.

Mutat aşınma veya yıpranma payı tespiti muamelesinde her iki usulün en iyi taraflarını bir araya getirmeye çalışılır. Muhtelif sınıf binalar için standart liste veya tarifeler hazırlanır; ve tetkik olunan bir bina iyi durumda ise bir sınıfa, kötü durumda ise bir başka sınıfa konur. Standart aşınma veya yıpranma payı cetvellerinin muayyen bir binaya tatbik olunamayacağı muhamminler tarafından yoklama neticesinde anlaşılırsa o binaya olağanüstü yıpranma veya aşınma payı tespiti yoluna gidilir.

**g. Eskiilik veya Modası Geçme Hali** — Islah ve imar işlerinin veya tesislerin kıymet takdirinde son adım eskiilik veya modası geçme hali için lüzumlu indirimini yapmaktır. Bu husus, vergi tarh ve tahakkuk işlerinde en şartırtıcı meseleleri teşkil eder. Her ne kadar bazı cetveller ve kaideler meydana getirilmişse de, bunlara güvenilemez. Bu sahada, halâ sadece takdir hâkimidir. Bu meselede vergi tahakkuk memuruna rehberlik hususunda her şeyden ziyade söylenebilecek olan şudur: Modası geçme haline mümkün mertebe seyrek olarak yer verilmeli ve bu gibi işleri şahsen bakmasına maddeten imkân olmayan çok büyük tahakkuk bölgeleri dışında temsilcilerine bu konuda yetki tanınmamalıdır.

Maddî aşınma veya yıpranma payında çok zaman bir miktar modası geçme hali de vardır. Yıpranma veya aşınma payı cetvelleri tahmini olarak binanın hakiki ömrü (fiilen ayakta durabileceği müddet) esasına dayanılarak yapılır, fakat binaların çoğu maddeten iş görebilecek durumda olmakla beraber İktisadî bakımdan hizmete elverişli olma durumlarını kaybederler. Binaenaleyh, modası geçme unsurunu hakikaten ihmal etmeksizin bu hususta oldukça dar bir ölçü kullanmak mümkündür.

### III. Gayrimenkulün Listeye Geçirilmesi ve Kaydı —

Gayrimenkulün tahakkuk defterinde listeye geçirilmesinde her parselin mülkiyet bağına bakılmaksızın ayrı ayrı listeye geçirilmesi gerekir. Bu, iki sebepten, ehemmiyetlidir: 1. Vergi haritasına geçirilen parseller ancak bu suretle tahakkuk defterindeki kayıtlarla tamamen karşılaştırılabilir. 2. Bir çok parselleri ihtiva eden bir matrahın taksimine lüzum kalmaksızın bir tek parselden vergilerin tahsiline imkân verir.

Vergiye tâbi gayrimenkulün unutulup atlanmasına karşı bir tedbir olarak vergiden muaf gayrimenkulün de deftere geçirilmesi tavsiye olunur. Bu, defterin vergi haritasıyla kontrolünü kolaylaştırır; her müteakip tahakkuk devresinde muafiyetleri vergi tahakkuk memuruna hatırlatır ve bu gayrimenkullerin muafiyet durumlarına amil olan unsurların tetkikine teşvik eder; ve teşriî uzuvlar tarafından vergi politikasının tespitinde lüzumlu bilginin kayıtlara geçirilmesini sağlar.

Gayrimenkullerin tamamının birden ve bir defada vergi tarh ve tahakkukuna alınamamalarındaki başarısızlığın çoğu vergi tahakkuk cetvellerindeki yanlış sıralamadan doğar. Mutat olan alfabe sırasıdır ve bu bazen kanun icabıdır. Bazı bölgelerde mülk sahipleri gayrimenkulün bulunduğu yerde oturanlar ve oturmayanlar diye ayrılırlar. Fakat halen coğrafi sıralama (listeye geçirme) usulü tam ve doğru gayrimenkul vergi tahakkukları için en iyi teminatlardan biri olarak kabul edilmekte ve bir çok eyaletlerde buna lüzum gösterilmektedir. Her hangi bir blok veya kısımdaki parsellerin kayıtlarını düzenli bir şekilde bir araya getirmek ve bir bölge, kasaba veya diğer daha büyük sahadaki blokları ve kısımları bir arada sıra gözeterek listeye geçirmek suretiyle, defterdeki parsel kayıtlarını, vergi haritasına geçirilen parsellerle karşılaştırıp kontrol etmek basitleşir. Hiç bir parselin unutulup atlanmadığından emin olmak üzere her yıl böyle bir kontrol yapılmalıdır.

Alfabetik liste ile elde edilmesi düşünülen gayeler başka yere müracaat fihristiyle (a cross-reference index) başarılabilir. Bu fihrist kaydolunan her gayrimenkul sahibinin adını ve adresini, adına tahakkuk ettirilen her gayrimenkul parselinin sıra numarasını, nev'ini ve cinsini ihtiva eden bir liste dosyasından ibarettir. Listeler mülk sahiplerinin alfabe sırasıyla adlarına göre tanzim edilmiştir.

Gayrimenkulün listeye geçirilmesinde en mühim husus parselin cins ve nev'inin tereddüte yer vermeyecek şekilde tayin ve tarif edilmiş olmasıdır. Şayet bu kayıtlarda parsel gereği gibi tarif ve tasvir olunmamışsa, mahkemeler vergi haciz muamelesinin (taxlien) iptaline mütemayıldır. Vergi haritalarında, ki bir arada meskün bölge matrahının tamamını ihtiva eder, saha içindeki bloklar bir tek haritaya girmeli ve her blok içindeki arsalar birbiri ardı sıra numaralanmalıdır. Bu suretle bir gayrimenkul parselini üç numara ile tayin ve tespit etmek mümkündür: birincisi muayyen bir haritayı, ikincisi harita üzerinde muayyen bir bloku ve üçüncüsü de bloktaki muayyen bir arsayı işaret eder. Gayrimenkulün tarh ve tahakkuk defterine geçirilmesinde bu veya benzeri bir usul kullanılmalıdır.

Çok zaman uzun, yorucu ve bilhassa hatalı istinsaha müsait olmakla beraber, bazı arsa parsellerinde, sınır hatlarının tarif ve tasviri icap edebilir. Bazı eyaletlerde, eğer yetkili bir memur, ekseriya mahalli bir vergi tahakkuk memuru veya kâtip, arazinin plânını yapar ve plânın bir kopyasını dosyasına geçirirse, bu gibi tarif ve tasvirlerin yapılmasına lüzum kalmaz.

Vaktiyle, tarh ve tahakkuk defterleri, hemen istisnasız, her sayfasında bol miktarda gayrimenkulü ihtiva eden ciltli büyük defterler halin

de idi ve her yılın tahakkukları ayrı bir defter veya bir takım defterlerde bulunurdu. Bu defterlerin çoğu bugün halâ kullanılmakta, fakat diğer iki defter şekli de süratle yayılmaktadır. Bunlardan birincisi, değişik geçme yapraklı eski biçim defterdir, kayıtlarda zıyaı veya ilâveleri önlemek üzere sayfalar ekseriya müteselsil numaralı ve tasdiklidir. Bu defterleri tertip veya icat edenler ekseriya kayıtların makina ile tutulmasını düşünmüşler, bu yüzden sık sık tanzim şeklini değiştirmişler ve sütun sayısını azaltmışlardır. Fakat iş makinalarının büyük intibak kabiliyeti sadece küçük değişikliklerle ciltli defter şeklinden geçme yapraklı defter şekline geçişi kolaylaştırmıştır. Eski defter usulünden ikinci ayrılış defteri kebir tipi tahakkuk defteri şekline geçiştir, bunda her gayrimenkul parselinin önceden numaralanmış ve tasdik olunmuş bir kartonu veya kalamaz yaprağı vardır ve bu karton yıllar boyunca vergi tahakkuklarım, şerhleri ve tahsilâtı kaydetmeye yarar. Bu kayıt şekli memurlar ve vergi mükellefleri tarafından iyi karşılanmıştır; fakat eski zihniyetle tedvin olunan ve vergilendirme ameliyesinin tamamen idari veçheleriyle ilgili lüzumundan fazla teffaruata kaçan vergi kanunları bir çok mahallerde bu kayıt şeklini imkânsız kılmıştır.

Bazı belediyelerde, yalnız tahakkuk defterleri ve belki de bazı vergi mükelleflerinin mülkiyet beyannameleri fiilen vergi tarh ve tahakkuk dairesinin gayrimenkul kayıtlarını teşkil eder. Bununla beraber, işlerini günü gününe yürüten bütün dairelerde bu zayıf kayıtlar kıymet takdiri listeleri dosyasıyla ikmal olunmaktadır. Bu kartonlar veya listeler pratik olarak bir gayrimenkul parselinin kıymet takdiri için kaydedilebilecek bütün lüzumlu bilgiyi ihtiva eder. Tesislerin ve arazinin ayrı şahıslara aidiyeti ve dolayısıyla ayrı parseller teşkil etmesi gibi mutat dışı haller müstesna, aynı karton belki de hem arazi, hem de tesisler için kullanılmaktadır. Şayet parsel iki veya daha fazla mühim tesis ihtiva ediyorsa mahdut büyüklükte bir kartonun bütün lüzumlu bilgileri taşınması imkânsızlaşır; bu gibi hallerde, bir veya daha fazla kartonlar, bir araya bağlanmak veya bir zarf veya dosya içine konmak suretiyle, kullanılmalıdır.

Kıymet takdiri kartonları hakkında bu bahis içinde daha fazla tafsilât vermek mümkün değildir. Bu gibi kartonlarda mutat olarak bulunan başlıca hususları, ehemmiyetleri durmadan, sadece zikretmek kâfidir. Kartonlar bazen değişik renklidir, her renk ayrı bir mülkte kullanılışı temsil eder, meselâ ikametgâh, ticarî, sınaî ve ziraî mülk olarak, başlıca ihtiva ettikleri şunlardır: Mülk sahibinin adı ve adresi; mülkün vergi haritası üzerinde yerini gösteren tarif ve tasviri, arazinin buutları ve gayri muntazam veya şehir dışında (rural) ise krokisi; arazi kıymetinin hesaplanması ; binanın buutları ile birlikte krokisi ve bazen bir fotoğrafı; bina.



sınıflandırma kategorisi; binanın başlıca vasıfları veya teferruatı büyüklüğü, malzemesi, ısıtma şekli, su borusu döşemesi, vesaire; binanın kat'ı veya takribi inşa tarihi; bina matrahının hesaplanması; ve tahsil olunan kira bedelleri hakkında bu gibi; son satışlar veya teklif olunan fiyatlar, ipotek kıymetleri, sigortası, binanın maliyeti, vesaire.

### **Ç. Aslî Matrah: Menkul Mallar**

#### **I. Tespit**

Bölge içinde vergiye tâbi menkul mal sahibi veya zilyedi olarak bilinen veya tahmin olunan bütün şahısların büyük bir listede toplanması menkul malların vergi tarh ve tahakkukunda belki ilk adımı teşkil eder. Gayrimenkulün tespitinde bir vergi haritası neye yarıyorsa, bir vergi haritasından çok daha az sahih, daha az bilgi verici ve daha az sürekli olan bu liste menkul malların tespitinde aşağı yukarı aynı maksatlarla kullanılır.

Bu listenin hazırlanmasında faydalanılabilecek bir çok bilgi edinme kaynakları vardır: Bu kaynaklar, tam olmamakla beraber, daha ziyade bir fikir vermek üzere aşağıya sıralanmıştır: eski vergi defterleri, şehir rehberleri, telefon rehberleri, istihlâk vergisi listeleri, ruhsatiye listeleri, federal veya eyalet gelir vergisi listeleri, eyalet içinde iş yapan korporasyonların listesi, motorlu vasıta kayıt listeleri, seçmen listeleri, su, hava) gazı ve elektrik abone cetvelleri, okul kayıt listeleri, dükkân dükkân ve ev ev yoklamalar. Bu liste, bölgeden ayrılanların adlarını çıkarmak, ikamet için yeni gelenlerin adlarını ilâve etmek ve aynı bölge içinde ikametgâh değiştirenlerin eski adreslerini silip yenilerini yazmak suretiyle mümkün mertebe günü gününe işlenmiş halde bulunmalıdır.

**a. Matbu Vergi Beyannameleri** — Eskiden umumi emlâk vergisi günlerinde menkul malların vergi tarh ve tahakkuku büyük ölçüde vergi mükelleflerinin beyanlarına dayanır ve bu beyanlar vergi tahakkuk memurunun bölgesinde yapmış olduğu veya yapacağı gelişi güzel bir yoklama gezisinden edindiği umumi mahiyette bilgilerle tamamlanırdı. Bir çok yerlerde, bilhassa şehir dışı sahalarda, bu tipik usule halâ rastlanır.

Vergi tahakkuk memuru, vergiler kendiliğinden tarh ve tahakkuk edilmişçesine, tamamen vergi mükelleflerinin beyanlarına dayanmamalıdır. Bununla beraber, menkul mallar vergisi tarh ve tahakkuku için hazırlanması ve dosyaya konması mecburi olan matbu vergi beyannameleri

nin doldurulmasından vaz geçilmemelidir. Vergiden istisna edilen menkul malların miktarı geniş ölçüde artmadıkça veya artuncaya kadar bu gibi beyannameler aranmalıdır. Menkul malların başarılı bir şekilde tespiti ve kıymet takdiri için vergi mükellefi ile işbirliği esastır ve matbu beyannamelerin mükellef tarafından doldurulması bu iş birliğinin sağlanmasında bir vasıta teşkil eder.

Bununla ilgili olarak, vergi tahakkuk memurunun kendi işlerini tanzim bakımından belirtilmelidir ki, matbu beyannameler gayrimenkullerin değil, menkul malların tespitinde kullanılır ve bu keyfiyet iki mülk nevi arasında açık bir sınır hattı teşkil eder. Gayrimenkulün kanunî tarifi vergi tahakkuk memurunun ihtiyacını açık bir şekilde karşılamaz. Vergi tahakkuk memuru için görünüşte tek pratik usul karşısına çıkan tereddütü mucip mülk nevilerinin listesini yapmak (kazanlar, buz dolapları, vinçler vesaire gibi) ve kendi takdirine göre bunları gayrimenkul veya menkul mallar vergi kategorilerine sokmaktır. Sonra bu tasnif matbu beyannameleri tanzim eden bütün şahıslar için anlaşılır hale konmalıdır.

Yukarıda tavsiye olunan beyannameler, vergiye tâbi menkul malların tespiti için, boş bırakılan yerleri mükellefler tarafından doldurulduktan sonra iade olunmak üzere posta ile adı veya iadeli taahhütlü olarak gönderdir. Formüllerler veya beyannameler mükellefler tarafından doldurulup iade edildikçe liste üzerinde adları kontrol edilir. Sonra boş kalan adların listeden düşülmesi veya tahakkuk defterine geçirilerek indî bir tarh ve tahakkukta bulunulması hususu araştırılır.

**b. Şahsî Ziyaretler veya Yoklamalar—** Menkul mallar vergisi beyannamelerine ilâveten, vergi tahakkuk memuru, şahsen veya temsilcileri vasıtasıyla, menkul mallar vergisi listesinde adları bulunan bütün şahıslar veya hiç olmazsa işyeri adresi bulunanları ziyarete gayret etmelidir. Vergi tahakkuk devresi sırasında veya az önce bu yoklamanın yapılmış olması tercih edilmekle beraber senenin her hangi bir zamanında yapılan ziyaret de aynı maksatlara hizmet eder. Bu yoklamanın bir çok gayeleri vardır: 1. Elle tutulabilen menkul malları (tangible property) hiç değilse kısmen gözden geçirmek. 2. Gözden geçirilen eşyanın miktarı, kalitesi ve kıymetiyle ilgili notlar almak. 3. Vergi mükellefinin zahirî malî durumunu vergiye tâbi eşya beyannamesiyle zihnen karşılaştırarak tespit etmek. 4. Eşyanın listesini yapmak hususunda vergi mükellefinin iş birliğini, yardımını rica etmek. 5. Ve bütün vergiye tâbi menkul malların kıymetlerinin tahmini için samimiyetle çalışıldığı hususunda kendisini ikna etmek.

#### **e. Üstelerin Defterlere Geçirilmesi ve Diğer Umumi Kayıtlar —**

Vergiye tâbi menkul eşyadan pek azının vergilendirme maksatları dışında.

da kayıtlarına rastlanır. Her ne kadar uçaklar ve bazı nevi gemiler çok zaman hemen aynı tarzda tescil edilmekte ise de karada işleyen motorlu nakil vasıtaları buna belki en iyi misal teşkil ederler. Bütün eyalet idareleri ipoteklerin ve gayrimenkul hacizlerinin ipotek sahipleri lehine açık faydalar sağlayacak şekilde tescilini kabul ettikleri için pek azı bu mazhariyetten faydalanmayı ihmal eder. Bazı eyaletlerde menkul ipoteklerinin, taksitle satış mukavelelerinin vesairenin tescili hususunda da benzeri hükümler vardır. Vergi tahakkuk memuruna aynı şekilde elverişli diğer kayıtlardan ölümlerin mamelekine ait olanlar Veraset Mahkemelerinin (Tereke Hakimleri) nezaretinde, reşit olmayanların ve ehliyetsizlerin (mahcurların) mülkleri mahkemelerin ve Davalı Mallar İdaresinin nezareti altında veli vasaleti tarafından tedvir olunur.

**ç. Blancolar** — Bir iş evinin (ticarethanenin) mevcudatının, elle dokunulabilenler ve dokunulamayanlar (menkul ve gayrimenkul malları ve menkul kıymetleri) dahil, vergi tarh ve tahakkuku ister istemez büyük ölçüde ticarethanenin muhasebe kayıtlarına dayanır. İmalât makineleri, dükkân demirbaşları ve diğer sabit mevcudat eşyanın fiilen gözden geçirilmesiyle sayılmalıdır. Fakat envanterler veya demirbaş eşya listeleri bu gibi muamelelere nadiren tatbik olunur. Umumiyetle envanterler veya demirbaş eşya müfredatı, her biri ayrı sayımı gerektirmeyecek kadar pek az kıymeti olan bir çok münferit kalemlerden müteşekkildir ve çoğu kısa fasılalarla vergi mükellefinin tasarrufuna girer ve çıkar. Bu çeşit mevcudatın tespitiyle kıymetlendirilmesi aynı zamanda yapılır\* bunlar, şu kadar litre boya veya şu kadar teneke hububat vesaire olarak değil, envanter değeri toptan şu kadar dolar olarak listeye geçirilir. Binaenaleyh firmanın kendi muhasebe kayıtları, şayet makul ise, iş evinde bulunan menkul mallar hakkında tatmin edici bir bilgi kaynağı teşkil eder. Çeşitli muhasebe kayıtlarının şüphesiz en faydalısı olan bilanço ayrıca gelir hesabı ve belki de faturalar ve diğer kayıtlarla ikmal edilerek vergi tahakkuk memuruna daha da faydalı olabilir.

Bu muhasebe kayıtlarının doğruluğu çeşitli yollardan kontrol edilebilir. Envanterler, vergi tahakkuk memuruna yarayacak şekilde yeteri kadar tafsilâtlı ise, bir vergi mükellefinin sermayesinin veya mallarının hakiki hesabı «işaretleme usulü» ile kontrol olunabilir. Gelir hesapları ekseriya eyalet ve federal devlet gelir vergisi muamelelerinde kullanılan matbu vergi beyannameleri ile karşılaştırılabilir. Hissedarların beyanları, Vekâlete yapılan beyanlar, doldurulan gelir vergisi formüllerleri, ruhsatiye formüllerleri ve, şayet şirketin sermayesi Borsaya veya Odaya tescil edilmişse, Birleşik Devletler Kefalet ve Mübadele Komisyonuna verilen

beyannameler tetkik edilerek bilançoların kontrolü yapılabilir. Vergi tahakkuk memuru lüzumu halinde vergi mükellefinin esas muhasebe kayıtları üzerinden doğrudan doğruya vergi tarh salâhiyetini de haiz olmalıdır.

**d. Federal ve Eyalet Gelir Vergisi Formüllerleri** — Kredilerin ve diğer menkul kıymetlerin vergi tarh ve tahakkukunda malların gözden geçirilmesi imkânı azdır. Menkul kıymet aslında maddi değildir ve hatta, bazı vesikalarla tespit edilse bile, vergi tahakkuk memurundan kolayca gizlenebilir. Kıymetli eşya saklamağa mahsus sandıklara ve çelik duvarlı hücrelere giriş imkânının bulunması vergi tahakkuk memuruna faydalı olabilir, fakat çok zaman ya vergi mükellefinin veya ona borçlanan şahsın ihtiyarî beyanlarına dayanmak icap eder. Her vergi mükellefinden matbu formüllerlerin doldurulması suretiyle bir şahsî eşya (menkul mallar) beyannamesi alınması lüzumu belirtilmişti. Ayrıca bu vergi beyannamelerinin vergi mükellefinden alınacak gelir vergisi beyanname kopyasıyla takviyesi tavsiye olunur.

Gelir vergisi beyannamesi, bilhassa federal devlet idaresine verilenler, umumiyetle menkul mallar beyannamesinden daha sahihtir. Kısmen bu federal ve eyalet idarelerine karşı daha büyük saygı ifade ederse de aslında daha başka esaslı sebepler vardır. Gelir vergisinin oldukça tesirli bir tatbikat tarihi olduğu halde menkul malların ve bilhassa menkul kıymetlerin vergi tahakkuku büyük ölçüde başarısızlığa uğramıştır. Sonra, pek iyi bilinmektedir ki, gelir vergisi beyannameleri kaynağında kontrol edildiği halde şahsî eşya beyannamelerinin doğruluğu nadiren araştırılır. Yirminci asır gelir vergisi kanunlarının daha başlangıçta sıkı ve şiddetli tatbiki vergi mükelleflerinde korku ile karışık devamlı bir saygı husule getirmiş, şahsî eşya menkul mallar vergisinde ise bu duygunun henüz gelişmemiş olduğuna inanılmaktadır.

**e. Haberleşme veya Bilgi Mübadelesi** — Kendi bölgesinde vergilendirilemeyen bazı menkul mallar uyanık bir vergi tahakkuk memurunun dikkatini çeker. Bunlar, hazan bölgesine muvakkaten getirilen menkul mallar olabilir, fakat ekseriya mahallî arazi ve mahkeme kayıtlarının, banka hesaplarının ve benzerlerinin tetkiki neticesinde meydana çıkan menkul kıymetlerdir. Bu mallar üzerinden vergi tarh ve tahakkuk ettirebilmenin tek yolu vergilendirilebilecekleri bölgenin vergi tahakkuk memurunu haberdar etmektir. Karşılığında, kendisi de diğer bölgenin vergi tahakkuk memurundan aynı lütfu veya yardımı beklemelidir. Her ne kadar vergi matrahlarında ve karışık vergi muafiyet ve istisnalarında farklar varsa da,, ayrı eyaletlerdeki vergi tahakkuk memurları arasında bile bu işbirliği bir dereceye kadar sağlanabilir.

Vergi tahakkuk memurları arasında iş birliğini gerektiren diğer bir durum da birden fazla tahakkuk bölgesinde iş yapan şirketlerin vergi tahakkuklarıdır. Bütün mallar vergi tahakkuk daireleri arasında yerleri tayin edilmemiş halde bulunabileceği cihetle bir vergi, tahakkuk memuru işine yarayacak bilgiyi tek başına elde edemeyebilir. Filvaki vergi tahakkuk memuru için şirket mallarından ne kadarının bölgesinde bulunduğunu gösteren tek bilgi kaynağı menkul mallar vergi beyannamesinden ibarettir. Şirketin iş gördüğü diğer bölgelerdeki vergi tahakkuk memurları ile haberleşme suretiyle firmanın vergiye tâbi malların hepsini bildirip bildirmediği anlaşılır ve aynı zamanda muhtelif tahakkuk bölgelerine gönderilen malların miktarının doğru olarak açıklanıp açıklanmadığı da tespit olunabilir.

## II. Kıymet Takdiri —

Eyaletlerin çoğunun statüleri menkul mallar vergi tarhiyatının esas olarak piyasa rayıcı üzerinden yapılmasını gerektirir. Piyasa fiyatlarının tespitindeki zorluk, gayrimenkulde olduğu gibi, vergi tahakkukunda «istidlali piyasa rayıcıları (constructive market values)» denen kaidelerin ve prensiplerin geniş ölçüde kabulüne yol açmıştır. Fakat menkul malların piyasa rayıcıları ekseriya büyük bir doğrulukla tespit edilebildiği cihetle, yürürlükte bulunan kanunlar karşısında, bu kaideler ve prensipler, gayrimenkulde olduğu kadar insicamlı olarak tatbik sahasına intikal edemez. Bundan başka menkul mallarda vergi tarh ve tahakkuk kaideleri, gayrimenkuldekilerin aksine, ne açık bir şekilde formüle edilebilir, nede üzerlerinde fikir mutabakatına varılabilir.

a. Motorlu Vasıtalar — Kullanılmış veya elden düşme araba satıcılarından satış bilgisi toplayan ve bu bilgileri bir araya getirerek sık fasılalarla piyasa haberleri yayınlayan bir çok ticarethaneler vardır. «Kullanılmış Araba Rehberi», «Otomobil Kırmızı Kitabı», «Otomobil Mavi Kitabı» ve «Resmî Otomobil Rehberi» bu hizmetleri yapanların belki en iyi bilinenleridir. Bu mahiyetteki yayınlar motorlu vasıtalarla çoğunun makul ve yeknesak bir vergi tarh ve tahakkukuna esas olabilecek bilgiyi sağlar.

Motor kısımları ve şasisi ayrı ayrı satın alınabilen sipariş üzerine imal olunmuş makineler, kamyon ve otobüsler ve mutad dışı yapılmış veya modeli başka otomobiller bir başka mesele teşkil ederler. Bu gibi hallerde mutad muamele esas maliyetine tatbik olunabilecek bir standart aşınma veya yıpranma tablosu tespittir. Bu gibi tablo veya cetvellerin çoğu halen kullanılmaktadır ve derhal temini mümkündür. İstisnâî şekli-

de fazla mesafe katı (exceptional mileage), kötü direksiyon kullanış veya çarpma yüzünden mutat dışı aşınma veya yıpranma halinde munzam aşınma veya yıpranma payı düşülebilir.

**b. Makineler ve Teçhizat — Pek** az makine ve teçhizat tipleri normal yenileme (cari yerine koyma) maliyeti üzerinden vergi tarh ve tahakkukuna müsait standart hale konmuştur. Bu maliyet çok zaman ticaret gazetelerinden ve kataloglardan araştırılabilir. Makine veya teçhizatın maliyetine, sahibi tarafından artık kullanılmaması veya cemiyette her hangi bir kimse tarafından ihtiyaç hissedilmemesi hali (hurda) müstesna, nakil ve yerine oturtulması için makul bir masraf ilâve olunmalıdır. Maddî aşımına veya yıpranma için maliyetten makul bir aşınma veya yıpranma payı düşülmelidir. Makine veya teçhizat standart vasfını muhafaza ettiği müddetçe imal veya istihsale elverişli ve dolayısıyla modası geçmemiş farz olunur. Binaenaleyh bir de modası geçme payı düşülmesi lüzumsuzdur.

Pek az hallerde, kullanılmış makine ve teçhizat için, iyi organize edilmiş ikinci el veya elden düşme eşya satış yerleri bulunur. Böyle bir müzayede salonunun veya satış yerinin mevcudiyetinden haberdar olduğu zaman, vergi tahakkuk memuru kullanılmış bir makine veya teçhizatın cari piyasa fiyatını alış veya satış fiyatından makul bir kâr haddi düşerek tespit eder. Bu fiyata bir miktar nakil ve yerleştirme payı ilâve olunmalıdır.

Vergi tahakkuk memurunun kıymet takdiri için gözden geçirdiği bir hayli makine ve teçhizat ya sipariş üzerine imal olunmuş bulunmakta veya artık imal olunmamaktadır. Bazen bu gibi emsali bulunmayan mallara, cari fiyat tespit olunabilen benzeri mallarla mukayese suretiyle, vergi tarh ve tahakkuk ettirilebilir. Vergi tahakkuk memuru kıymet takdirini, daha ziyade, makine sahibinin muhasebe kayıtlarına istinat etmeyi lüzumlu görebilir. Esas maliyet, nakil ve yerleştirme dahil, hareket noktası olmalıdır. Bu rakamdan maddî aşımına veya yıpranma ve belki de modası geçme payı olarak bir şey düşmelidir. Modası geçme iddiasının ispatı vergi mükellefine ait olmalıdır; fakat tatmin edici bir debi ortaya atıldığında, vergi tahakkuk memuru sadece miktarını tespit için takdir hakkını kullanmalıdır. Federal gelir vergilerinde indirme paylarının ekseriya azamisi kabul edilebilir, fakat bu rakamlar bazen aşırı görülebilir.

**c. Ham Maddeler ve Ticarî Sermaye —** Ham maddelerin envanterleri (satın alınan kısımlar ve malzeme dahil) ve tüccarların ticarî sermayeleri mutat veçhile maliyet veya piyasa fiyatı (hangisi daha düşük ise) üzerinden deftere veya müfredat listesine geçirilir. Tabii bu, bir madde

nin fiyatı satın alındığı tarihten sonra yükselirse müfredat listesin® veya envantere: piyasa fiyatından daha aşağı geçecek ve kül halinde envanter vergi tahakkuk standardının altında olacak demektir. Kıymet takdirinin işaret olduğu ve muayyen bir tip malın sayısı ehemmiyetli bulunduğu pek az hallerde envanteri aşağı yukarı piyasa fiyatına uygun seviyeye ulaştırmak zor bir değildir; fakat, çok zaman böyle bir ameliyeye girişmek gayri mümkündür. Bununla beraber, daha düşük olan maliyet veya piyasa fiyatı üzerinden yapılan vergi tarh ve tahakkukundan mütevellit bu gibi haksızlıklar vergi mükelleflerinin envanterlerini dikkate almama halinde çıkması muhtemel aksaklıklardan çok daha az ve ehemmiyetsizdir.

Bazen eyalet kanunları envanterlerin sene içindeki vasati kıymetleri üzerinden vergi tarh ve tahakkuk ettirilmesini lüzum gösterir. Devamlı müfredat listesi tutan veya sık sık envanter yapan bir kaç ticarethane müstesna, bizzat vergi mükellefleri de kendi ortalama envanterlerini bilmezler. Bir çok hallerde yapılabilecek en iyi şey vergi yılının başında ve sonunda yapılan envanterlerin ortalamasını bulmaktır. Dikkati çekecek derecede mevsimlik emtia, vergi mükellefi tüccar ise alış ve satış veya imalâtçısı ise satın alma ve geri çekme kayıtları daha yakından tahlil olunabilir.

Envanterlerin 1 Ocak tarihinde vergi tarh ve tahakkuku ekseriya oldukça basittir, fakat bir çok eyaletlerin kanunlarına göre Mart, Nisan veya Mayıs ayının birinci günü tarh ve tahakkuku gerekir. Aylık envanter yapmayan ticarethanelerde ekseriya bir kaç ay önce yapılan envanterlerin düzeltilmesi icap eder. Çok hallerde bu düzeltme zaruri olarak gelişigüzel yapılır. Ele alınan bir ticarethane ise, en son envanter tarihi ile vergi tarh ve tahakkuk tarihi arasında geçen müddet zarfında emtianın satın alma maliyeti artmıştır. Sonra aynı devre içinde yapılan satışların tutan bu yekûndan düşülür ve satışların ortalama nispetini temsil eden satış yüzdesiyle artırılır. Bahis konusu bir imalâthane ise, muamele mubayaaları toplamak ve siparişlerde gösterilmiş olan emtia kaleminde çekilen ham maddeler maliyetini düşmekten ibarettir.

#### **ç. İmal veya İnşa halindeki Eşya ve İnşa veya İmal Olunmuş Eşya —**

Piyasa rayicinin tespitinde imal veya inşa edilmekte olan eşyada karşılaşılan zorluktan daha fazla zorluk arz eden emtia sınıfları azdır. Bir çok hallerde imal veya inşası tamamlanmamış malları sahipleri iskarta fiyatından daha yüksek bedelle satamazlar. Buna rağmen teçhiz ve organize edilmek suretiyle ikmal olundukları takdirde bundan çok daha fazla değer kazanabilirler. Her ne kadar bu bir münakaşa mevzuu ise de, vergi

tahakkuk memurlarının çoğu vergi esası olarak ikinci halin dikkate alınması düşüncesindedirler.

Bazı vergi tahakkuk memurları inşa veya imal edilmekte olan mal veya eşyanın vergilendirilmesinde doğrudan doğruya maliyetini, yani malzemenin maliyetini ve bahis mevzuu eşyaya doğrudan doğruya tatbik olunan işçiliği hesaba katmaya çalışırlar. Bu gibi eşya nadiren bu miktardan daha az değerlidir. Bununla beraber, bunların nihaî satış fiyatı umumi masrafları da karşılayabilir ve bu yüzden diğer bazı vergi tahakkuk memurları da imal edilmekte bulunan eşyanın vergi tahakkukunda bu umumi masraflardan bir kısmına yer ayırırlar. Söylemeye hacet yok Türkiye kullanılan usul bütün vergi mükelleflerine yeknesak olarak tatbik olunmalıdır. Binaenaleyh bu da daha ziyade mahallî imalâtçıların muhasebe muamelelerine bağlıdır.

İmal veya inşa edilmekte olan eşya tedricen imal veya inşa edilmiş hale gelir. Bu ikisi arasındaki tek fark bir derece farklıdır; madde üzerinde tamamlayıcı işçilik harcandığı zaman anî bir kıymet artışı yoktur. Bu sebepten vergi tahakkuk memuruna imal veya inşa edilmekte olan eşya için tatbik olunan aynı prensipler müstahsil veya imalâtçının ellerindeki imal veya inşa edilmiş emtianın kıymet takdirinde de rehberlik etmelidir.

Bu usul veya metotların fiilen ne dereceye kadar tatbik olunabileceği keyfiyeti imalâtçıların kuracakları maliyet muhasebe sistemlerinin doğruluk derecesine ve kendilerinden istenen muhasebe kayıtlarının vergi tahakkuk memuruna elverişli olup olmamasına bağlıdır. Esas itibarıyla vergi tahakkuk memuru belki de vergi tarh ve tahakkuk tarihindeki şartlara aşağı yukarı intibak ettirmek üzere lüzumlu ilâve ve indirimlerle vergi mükellefinin en son bilançoların kullanacaktır.

**d. Ev Mefruşatı** — Vergiye tâbi ev mefruşatının gözden geçirilmesi maksadıyla aile mahremiyetinin ihlâline karşı geniş umumi mukavemetin mevcudiyeti ve bu gibi mallar, hatta bir muhammin tarafından tetkik. edilse bile, aşırı derecede zor kıymet takdiri meseleleri ortaya çıktığı iyice bilinmelidir. Bu mallar vergiye tabi kaldığı müddetçe, vergi tahakkuk memuru bunların ya vergi mükellefi tarafından takdir olunacak kıymetlerini fiilen kabul etmek zorunda kalacak veya başparmak kaidesi denen az çok indî bir pratik iş görme usulü tatbik edecektir. Bereket versin elverişliliği fiilen denenmiş bir başparmak kaidesi vardır ve iki gıktan birincisi muhakkak ki daha kötüdür.

Bu başparmak kaidesine göre, ev mefruşatının vergi tarh ve tahak-



kuklarında, ya sadece binanın veya bina ile arsanın bir arada kıymetleri ile bir münasebet tesis olunur. Her ne kadar diğer bazı vergi tahakkuk memurları fiyatların inip çıkması ile değişen bir ölçü kullanıyorlarsa da en çok revaçta olan faraziyele göre mefruşat bina ve arsanın bir arada kıymetinin % 10 u veya sadece bina kıymetinin % 15 i değerindedir. Ev içindeki çeşitli döşeme maddelerinin muhtelif tarihlerde satın alınmış olması halinde, yine her ne kadar bu noktada tatbikat değişiyorsa da, aşınma veya yıpranma için daha başka düzeltme yapmaksızın, götürü bir yüzdenin kullanılışı leh ve aleyhteki farkları gidermektedir. İdeal yüzde rakamı muhtemelen mahalline göre değişir. Meselâ, iyi arsanın ucuz satın alınabildiği yerlerde yüzde nispeti, ucuz arsanın mesken inşasına elverişli olmadığı mahallere nazaran, makul surette daha yüksektir.

**e. Menkul Kıymetler—** Menkul kıymetlere mutaat olarak üç ayrı değer affolunabilir: piyasa rayici, tescil kıymeti ve itibarî kıymeti. Bunlardan birincisi ekseriya vergilendirme kıymetidir, fakat diğer kıymet neveleri piyasa rayicinin bulunmasında çok zaman yardımcıdırlar.

Kambiyo borsasına kayıtlı veya mutaat olarak borsada satılan ve satın alınan hisse senetlerine, bono ve tahvillere vergi tarh ve tahakkuk gününde yayınlanan rayiç fiyatları üzerinden kolayca kıymet takdir olunabilir. Vergi tahakkuk memuru ister çok yüksek veya ister çok aşağı bulsun, bunlar hakiki piyasa rayicidir. Şayet piyasa fiyatları elverişli değilse, vergi tahakkuk memuru kredilerde itibarî kıymetlerine ve hisse senetlerinde tescil kıymetlerine müracaat edebilir veya kazançları sermayeye ilâve etmek suretiyle rayiç kıymetlerini takdir edebilir.

Şirket hisse senedinin ekseriya iki tescil kıymeti vardır:

1. Hisse senedi sahibinin mevcudat hesaplarında affolunan veya belirtilen kıymet (ekseriya maliyet fiyatı) ve 2. hisse senedini çıkaran şirketin pasifinde veya taahhüt hesaplarında affolunan kıymet. Tescil kıymetinden (hook value) anlaşılan mana ekseriya ikinci rakamdır. Şayet yalnız bir cins veya nevi hisse senedi varsa, belirtilen sermaye miktarlarına artan paralar, taksim edilmemiş kârlar ve muayyen ihtiyat akçeleri ilave olunduktan ve hesap açıkları veya zararlar düşüldükten sonra bakiyeyi hisse sayısına taksim etmek suretiyle tescil kıymeti elde olunur. Bu hesaba ithal edilecek ihtiyat akçeleri hissedarlara makul surette kazanç sağlayacağı umulanlar olmalıdır. Bir tesisin genişletilmesine tahsis olunan ihtiyat akçeleri, hissedarların yararına kazançların yatırımı demek olduğuna göre, bu konuda en iyi misal teşkil ederler. Diğer taraftan tahakkuk etmiş faiz karşılıkları ise açık bir şekilde hissedarlara değil, alacaklılara tahakkuk ettirilir. Aşınma veya yıpranma karşılıkları.

tahsili mümkün olmayan alacak karşılıkları ve diğer sözde kıymetlendirme karşılıkları bazen taahhütler arasında görünür, fakat bilançonun aktif (mevcudat) kısmının menfi bir kalemini teşkil etmelidir; her hâlükârda bunlar şüphesiz, yukarıda belirtilenler dışında hisse senedinin kıymetine katılmazlar. Zuhurat veya umulmadık masraf karşılıkları, zuhuru umulanların doğruluğuna ve önceden tahmin olunan umulmadık masrafların miktarına bağlı olarak, hisse senedinin kıymetine ilâve olunabilir veya olunmaz. Umulmadık masraf karşılığının tescil kıymetinin bir kısmı olmadığı hususunda ispat külfeti, vergi tahakkuk memuruna değil, şirkete veya hissedara düşer. Aktif veya mevcudatın hakiki miktarından az veya düşük gösterilmesinden hasıl olan gizli karşılıklar defterlerde gözükmez ve ancak farkına varıldığında, ki bu da nadirdir, itibarî kıymete ilâve olunabilir.

Bazı hallerde piyasa rayıçları kredi ve hisse senetlerinin kıymetlerinden esaslı ayrılıklar arz edebilir. Meselâ, %c 10 faizli tam karşılığı olan bir kredi, piyasa faiz hadleri düşükse, tescil kıymetinden çok daha yüksek değer taşıyabilir. Diğer taraftan, karşılıksız veya tam karşılığı olmayan bir kredi, taşıdığı faiz ne olursa olsun, çok zaman itibarî kıymetinden çok daha düşük değerdedir. Bunun gibi bir hisse senedi de, şirketin hissedarlardan gayri kimselere olan taahhüt veya borçlarının defter kayıtlarında çok yüksek veya çok düşük bir rakam arz etmesine göre, tescil kıymetinden daha yüksek veya daha düşük değerde olabilir. Vergi tahakkuk memuru, bu gibi durumlardan haberdar olduğu zaman, kısmen kazançları sermayeye ilâve esasına dayanarak piyasa rayıcı üzerinden kıymet takdirinde bulunmalıdır. Cari faiz hadlerinden daha yüksek veya daha düşük faizli ve tam karşılığı olan bir kredinin kıymet takdiri her hangi bir standart bono tablosundan derhal hesaplanabilir. Şayet Kredi karşılıksızsa, vergi tahakkuk memuru, ödeyememe derecesine göre, sadece takdir hakkını kullanabilir. Hisse senedinin kıymet takdirinde bir başparmak kaidesine göre her hissenin son bir kaç yıllık kazançlar vasatısı (tahakkuklar değil) aynı tarzda bir rakamla değil, meselâ 15 ile, çarpılır. Kıymetin tamamen istikbale dayandığı göz önünde tutularak, bu kıymet takdiri, eğer vergi tahakkuk memuru geçmiş yılların kazançlarının gelecek yılların kazançlarını gösteremeyeceğini düşünüyorsa, şu veya bu istikamette düzeltmeler yapmalıdır.

### III. Listeye Geçirme ve Kayıt —

Eyaletlerin çoğunda vergi komisyonuna veya benzeri organa, vergi mükelleflerinin vergiye tabi menkul mallarını bildirmeleri için, formüler

ler tanzim etmeye ve çok zaman bu formüllerleri bastırıp dağıtmaya yetki tanınmıştır. Bu yetkinin kullanılışında ihsan maksatlarla yeknesaklık veya umumiyet, aynı zamanda eşitleştirme meclislerine ve devlet murakabe dairelerine bir yardım, birden fazla vergi tahakkuk bölgesinde vergiye tabi malları bulunan vergi mükelleflerine bir kolaylık ve basın ve dağıtımında bir tasarruf sağlaması bakımlarından tavsiyeye şayandır. Bununla beraber, şayet vergi mükelleflerinin tasarruflarındaki menkul malların mahiyetlerine bakılmaksızın aynı formüler tanzim olunursa, tahakkuk işlerinin gereği gibi yürütülmesinde çok zaman muayyen bir kayıp veya aksaklıkla karşılaşılır. Bu kayıp veya aksaklık iki şıktan birisinin tatbikiyle giderilebilir: 1. Menkul mal vergi listesi menkul mal neveleri tafsîlâtı olarak belirtilen husus munzam cetvellerle ikmal olunabilir; veya 2. vergi mükelleflerinden muhtelif guruplar için farklı formülerler kullanılabilir.

Bir. tek şahıs adına yapılan gayrimenkul ve menkul mal vergi tarh ve tahakkuklarının vergi defterlerinde birleştirilmesi veya matrahların yan yana getirilmesi çok zaman münakaşa olunmuştur. Bu birleştirmeden maksat her vergi mükellefine bir tek vergi müzekkeresi çıkarmaktır. Vergi tahakkuk memuru bakımından menkul ve gayrimenkul mal matrahlarını ayırmak ekseriya daha basittir. Bu ayırmayı vergi müzekkere veya makbuzlarına kadar götürmeksizin, tarh ve tahakkuk cetvellerinde ve vergi defterlerinde yapmak tabii mümkün olabilir. Ya da hem gayrimenkul, hem de menkul malı olan şahsa birden fazla vergi müzekkeresi hazırlanır, bu müzekkereler bir raptiye ile bir araya iliştilir ve bir tek zarf içinde adresine postalanabilir. Her hâlükârda gayrimenkul ve menkul malların vergi tarh ve tahakkukları, tahsillerindeki geniş farklar sebebiyle, vergi müzekkeresinde ayrı ayrı gösterilmelidir. Şu halde hem vergi tahakkuk memuruna, hem de tahsildara elverişli bir sistem meydana getirilmelidir. Sistemin kat'î mahiyeti tarh ve tahakkuk cetvellerinin, vergi defterlerinin ve vergi müzekkerelerinin hazırlanışında kullanılan makine teçhizatına geniş ölçüde bağlıdır; fakat gayrimenkul ve menkul mal matrahları daima vergi tahakkuk cetvel veya defterlerinin ayrı kısımlarına geçirilmelidir.

#### **D. Tetkik ve Eşitleştirme**

Vergi tahakkuk memurunun vazifeleri büyük ölçüde idarîdir, fakat içlerinde, kıymet takdirini ihtiva eden vazifelerden her birinde zaruri olarak bulunması gereken adlı mahiyette olanı da vardır. Kıymet takdiri nihayet bir kanaat meselesidir. Hususi mülkiyete saygı gösteren bir ida

rede, vergi tahakkuk memurları ile vergi mükellefleri arasındaki düşünüş farklarının dostça giderilmesi hususunda, bir çeşit mekanizma kurulmalıdır.

Mahkemeler mülkiyet anlaşmazlıklarının hal olduğu mercilerdir. Fakat mahkemelerin gündemleri lüzumundan fazla kabarık (günlük işleri pek çok) ve usulleri hem çok girift, hem de fazla vergi tarh ve tahakkuku tehlikelerinden korunmak isteyen küçük mülk sahiplerinin dayanamayacakları kadar masraflıdır. Bu sebeple, bir kaç müstesna bütün eyaletlerde vergi tarh ve tahakkukunda şikâyeti mucip hallerin dinlenmesi ve karara bağlanması ve emlak vergisi yükünün dağıtımında yeknesaklığın sağlanması maksadıyla itirazları tetkik ve eşitleştirme kurulları kurulmuştur. Çok kere vergi mükellefi, mahkemelere baş vurmadan önce, şikâyetini bu idare kanallarından geçirmek zorundadır. Ekseriya bu idari yollar mahallî bir kuruldan başka devlet (eyalet) kuruluna müracaatı da ihtiva eder ve hatta bazı hallerde birbirini müteakip derece derece şehir, kaza, ve devlet (eyalet) mercilerine itirazda bulunulur.

Karışıklığa meydan vermemek üzere şu noktanın belirtilmesi icap eder: burada kullanılan «itirazları tetkik kurulu» tabiri ile tarh ve tahakkuklarda itiraz üzerine münferit değişiklik yapabilen kurul kastedilmiştir, bu kurul vergi matrahlarında bir kaç değişiklik birden veya toptan değişiklik yapamaz. Münferit şikâyet veya mükelleflerin ferdi ihbar ve ikazları olmaksızın vergi matrahlarında bir kaç değişiklik birden veya toptan değişiklik yapmak «eşitleştirme kurulunun vazifesidir. Hem itirazları tetkik, hem de eşitleştirme yetkileri taşıyan bir çok kurullar vardır ki burada onlara «eşitleştirme ve tetkik kurulları» diye temas edilmiştir.

### **1. İtirazları Tetkik ve Eşitleştirme Kurullarının Terkibi —**

İtirazları Tetkik Kurulunun ve Eşitleştirme Kurulunun vazifeleri büyük ölçüde adli mahiyettir. Bir gurubun birleşik karar ve dürüstlüğünün bir ferdinkinden daha üstün olduğu ve dolayısıyla bir kumrun adli bir vazifeye bir fertten daha iyi intibak edeceği geniş ölçüde inanılmaktadır. Fakat gurup büyük olmamalı, geniş tutulmamalı, aksi halde idaresi güçleşir. Hepsinde değilse bile, salahiyet çevrelerinin çoğunda üç kişilik bir kurulun yeter büyüklükte olduğu iddiasının doğruluğunu tatbikat göstermektedir. Bundan başka, itirazları tetkik işinin bir kuruldan ziyade bir fert tarafından görülmesi hususu oldukça desteklenen bir gelişme kaydetmektedir.

Birçok itirazları tetkik ve eşitleştirme kurulları büyük ölçüde veya tamamen memur üyelerden kurulur. Diğer hallerde kurul üyeleri doğrudan doğruya tek hizmet veya memuriyete seçilir veya tayin olunurlar. Fakat tetkik ve eşitleştirme kurulu üyeliklerine nadiren tarafsız ve anlayışlı emlak muhammin ligi vasıflarını taşıyan kimseler getirilir. Kabul olunan şimdiki vazife teşkilatı yüzünden bu bir dereceye kadar önlenemez. Çalışmaları senenin bir veya iki aylık devresine sıkıştırılmıştır; tahsisatları (maaş veya ücretleri) azdır; ve hizmet kolaylıkları fiilen yoktur. Tabii bu kaidenin, bilhassa Devlet Vergi Komisyonları gibi, bazı istisnaları vardır; bunlar hemen daima en yüksek eşitleştirme kurulunu ve ekseriya idarenin nihaî itirazları tetkik merciini teşkil ederler. Üyeleri, seçimden ziyade bir nevi tayin suretiyle işbaşına gelen bu komisyonlar ideal bir itirazları tetkik veya eşitleştirme kurulunun hususiyetlerini gösterir; hizmet için ehliyetleri imtihanla tespit edildikten sonra üstün başarı kazananlar seçilir; uzun ve devreleri aşan müddetle tayin olunur ve meşru sebebe dayanılarak işten çıkarılırlar; ehliyetli şahısları cezbedecek kadar dolgun tahsisatla hizmet görürler ve itirazları tetkik ve matrahları eşitleştirme mesaisine ve bunlarla ilgili vazifelere bütün vakitlerini hasrederler.

## II. İtirazları Tetkik İş —

Mahalli itirazları tetkik kurulu zaman zaman tam olarak vergi tahakkuk memuruna ait vazifeleri ifa eder. Bazı hallerde bu, kurulun yetkisini kötüye kullandığını, diğer hallerde yetkinin vergi tahakkuk memuru tarafından terk edildiğini gösterir. İtirazları tetkik kurulu aynı derecede bir vergi tarh ve tahakkuk mercii olmamalıdır. İtirazları tetkik kurulu maddî bakımdan esas tarh ve tahakkuk işini yapmak üzere cihazlandırılmamıştır; üyeleri çok zaman istenilen mizaç veya tecrübeye sahip değildir; ve çalışmasına tahsis olunan zaman ekseriya tamamen kifayetsizdir.

İtirazları tetkik kurulunun vergi tahakkuk memuruna ait vazifeleri yapmamasını açıklamak başka, kurulu böyle hareketten önleyici tedbirler almak bir başka şeydir. Mantıkî neticesinden elde edilecek prensibe göre kurul hizmete ait bütün idarî yetkilerden tecrit olunmalı ve sadece asıl vergi tarh ve tahakkuklarından doğan şikâyet veya itirazları dinleme ve karara bağlama vazifesi ile vazifelendirilmelidir,

İtirazları tetkik kurullarının mutlak olarak başlıca dört vazifeleri vardır: 1. Vergi tahakkuk memuru tarafından atlanan vergiye tabi malları cetvele ilâve etmek. 2. Vergiye tabi olarak gösterilen vergiden istis

na edilmiş mallan defter veya listeden çıkarmak. 3. Eksik tarh ve tahakkuk ettirilen malların vergilerini artırmak. 4. Fazla tarh ve tahakkuk ettirilen malların vergilerini indirmek. Bu vazifelerden sadece ikinci ve dördüncüsü ile ilgili faaliyetler normal olarak itiraz veya müracaatlardan hasıl olur. Bazen başkalarına eksik tarh ve tahakkuk ettirilenlerin yükseltilmesi hususunda da müracaatta bulunulabilir, fakat kurulun mesaisi, tamamen bu gibi müracaatlara dayandığı takdirde, pek cüz'i veya ehemmiyetsiz olabilir. Bir itirazları tetkik kurulunu müracaat mercii derecesine indirmek suretiyle ya vergi tahakkuk memurunun matrahları atlamayacağı veya eksik tarh ve tahakkukta bulunmayacağı, ya da itirazları tetkik kurulundan kendi inisiyatifi ile düzeltmesi beklenen atlama veya eksik tarh ve tahakkuklardan mütevellit haksızlık miktarının ehemmiyetsiz olacağı faraziyeleri kabul edilmiş olur. Bu faraziyelerden hiç birisi tamamen garanti edilemez. Bu sebeple «Vergi Tahakkuk Memurları Millî Derneği» tarafından yapılan teklife göre itirazları tetkik kurullarına kendiliklerinden veya kendi inisiyatifleri ile vergi tarh ve tahakkuklarının artırılması ve atlanan emlak matrahlarının vergi cetvel veya defterlerine ilâvesi hususunda, haklarında muamele yapılan vergi mükelleflerini haberdar etmek ve kendilerini dinlemek şartıyla, yetki tanımalı, fakat yalnız ilgili tarafların müracaatları üzerine vergi tarh ve tahakkuklarını indirmelerine ve vergiden istisna edilmiş olan emlakî cetvel veya defterden çıkarmalarına müsaade etmelidir.

### III. Adli Tetkik —

Eyaletlerin aşağı yukarı yansında, haksızlığa uğrayan bir vergi mükellefi «itirazları tetkik kurul veya kurullarına» yaptığı şikâyeti mahkemelere intikal ettirir ve derdine çare olacak aynı tedbiri burada arar. Yine bazı eyaletlerde, vergi tarh ve tahakkukunun indirimi için mahkemelere gitmeden önce bir dilekçe ile idari makam veya kurullara müracaat zarureti yoktur. Her iki durum da, vergi işlerinde inceleme yapan yazarların çoğu tarafından ağır tenkitlere uğramıştır. Kıymet takdiri işlerinden çıkan anlaşmazlıkların çeşit çeşit vakaların halli ile uğraşan ve kıymet takdiri işlerinden ziyade kanunî meselelerde ehliyet kazanan hakimler tarafından değil, bu çeşit işlerde ihtisas sahibi kimselerin kararları ile halli gerekeceğine inanılmaktadır. Bundan başka, mahkeme dava usulleri pek yavaş yürür ve vergi mükelleflerinin çoğunun karşılayamayacağı kadar masraflıdır, aşın vergi tarh ve tahakkuklarına karşı elde olunacak hüküm sadece nispeten zengin vergi mükellefleri için elverişlidir ve mahkemelerin gündemleri o kadar kabarıktır ki bazı davalar vergi tarh ve tahakkukları yapıldıktan ve mahalli bütçeler kabul olunduk

tan aylar ve yıllarca, sonraya kadar sürünür. Bütün bunlar, belki de bir mahalli ve bir devlet mercii ihtiva eden, iyi bir idari tetkik ameliyesinin zaruri olduğunu ve ancak kanuni meselelerin halli için mahkemelere müracaat gerektiğini gösterir.

#### **IV. Eşitleştirme İşi—**

Eşitleştirme işi, burada görüldüğü üzere, takdir olunan kıymetlerde toptan değişiklik yapmaktır. Çeşitli maksatlara hizmet eder: Şehir ve kasaba tarh ve tahakkuk seviyelerini bir vilayet emlak vergisi tarhiyatıyla ve bir vilâyet tarh ve tahakkuk seviyelerini devlet emlak vergisi tarhiyatıyla eşit kılma, umumi hizmet müesseselerinin ve devlet tarafından tarh ve tahakkuk ettirilen diğer malların mahalli tarh ve tahakkuklarla eşitleştirilmesi, takdir edilen kıymetlere veya vergi nispetlerine göre mahalli idarelere dağıtılan bağışların (garantisine ait) eşitleştirilmesi vesaire gibi. Esas tarh ve tahakkuk bölgeleri olan şehir ve kasabalarda, ekseriya bir vilâyet (county) eşitleştirme mercii bulunur ve bir kaç hariç bütün eyaletlerde (devletlerde) devlet eşitleştirme mercileri vardır.

Daha önce belirtildiği üzere, bazı kurulların hem itirazları tetkik, hem de eşitleştirme yetkileri vardır. Bu, her ne kadar çok kere devlet seviyesinde ve bir dereceye kadar vilayet seviyesinde, arzu edilirse de belediyelerin itirazları tetkik kurullarına vergi tarh ve tahakkuklarında, toptan değişiklik yapmak yetkisi tanınmamalıdır. Muhtelif bölgelerin ve bir şehir içindeki muhtelif sınıf malların eşitleştirilmesi hakikatte bir vergi tahakkuk memurunun vazifesidir ve itirazları tetkik kurulunun, belki zaruret hali müstesna, şahsî ihbar, ferdî dinleme ve mülkün her parseli hakkında bir emir gibi delil ile gösterilen bir değişiklikten gayri değişiklikler yapmaya yetkisi bulunmamalıdır.

#### **E.Vergiden Muaf veya İstisna edilmiş Emlak**

Geçen bir çok yıllar içinde, vergi muafiyeti meselesi hükümet memurlarının bir hayli endişelendirmiştir. Bu muafiyet veya istisnaların oldukça korkunç şekilde genişlemesi meseleyi tetkik edenleri düşündürmüştür. Azalacak yerde gittikçe çoğaldıkları bir vakıadır. Bununla beraber, bir kaç eyalette kabul olunan kanunlar muafiyet imtiyazlarını daraltmış ve diğerlerinde yürürlükteki kanunların mahkemeler tarafından daha dar tefsirleri aynı neticeleri sağlamıştır. Bütün yeni muafiyet müracaatlarını dakik yoklamadan geçirmek ve daha önce bahş olunup yenilenmesi gereken muafiyet isteklerini de aynı titizlikle tekrar yoklamaya ta

bi tutmak suretiyle muafiyet veya istisnaların daraltılması cereyanına mahalli idareler de katılmışlardır.

Vergi tahakkuk memuru belirtilen son faaliyetlere iş icabı olarak katılmalıdır. Kanunun açık emri olmadıkça, hiç bir zaman muafiyet bahs olunmamalıdır. Her hangi bir tereddüde düşüldükçe, ilgilinin kanunî itirazı neticesinde mesele hal olunmak üzere, mülk vergi tahakkuk cetvellerine geçirilmelidir. Tabii bu, eyalette yürürlükte bulunan bütün ilgili kanun hükümlerini tam olarak bilmeyi gerektirir. Muafiyet imtiyazlarının bahsiyle ilgili kanun hükümleri eyaletten eyalete büyük ölçüde değişir. Bazı mülkler, sadece kayırlmış şahısların veya derneklerin mülkiyetinde oldukları için, vergiden muafırlar; diğerleri, iltizam edilen ve muafiyeti icap ettiren bazı maksatlarda kullanıldıklarından, muafırlar. Yine bazı mülk nevileri, menkul kıymetler gibi, mülkiyetine veya kullanımına bakılmaksızın vergiden muaf veya istisna edilmiş olabilirler. Birçok hallerde bazı mülklerin durumları, nasıl tespit edileceği mevzuatta açık bir şekilde belirtilmediği için, mahkeme kararları ve hukukî istişarelerle teyit olunmalıdır.

Vergi tahakkuk memuru adıyla bir muafiyet sınıfına sokulmamış bulunan bir mülkün vergiden muafiyeti için bir dilekçe istemelidir. Bu dilekçe yazılı olmalı ve desteklenmesi gereken bütün hususlar yeminle teyit ve taahhüt olunmalıdır. Hak bahs olunmadan önce her dilekçenin doğruluğu esaslı bir şekilde araştırılmalıdır. Mümkünse, dilekçelerin her yıl verilmesine lüzum gösterilmelidir. Böyle bir kaidenin konması muafiyet için müracaatta bulunana büyük bir külfet yüklemeyi ve muafiyet imtiyazlarının, kanunen nihayet bulduktan sonra, devamına karşı bir teminat teşkil eder.

Daha önce belirtildiği üzere, bütün vergiden muaf veya istisna edilmiş mülklerin, tıpkı vergiye tabi olanlar gibi, muhammin veya vergi tahakkuk memuru tarafından ya tarh ve tahakkuk cetvelinin ayrı bir kısmına veya muntazam bir bölge sırasıyla geçirilmeli ve verginin hangi tarihten itibaren alınmaya başlanacağını kolayca gözükmesi için sütunlara bir muaf kelimesi konmalıdır. Vergi tahakkuk memuru, teşri uzuvların muafiyet meseleleri hakkında bilgi edinmeleri ve tatbik olunacak politikayı tespit edebilmeleri için, vergiden muaf veya istisna edilmiş olan bu mülklerin miktar ve kıymetlerini, mülkiyet ve kullanılış sebeplerine dayananlar ayrı ayrı olmak üzere, her yıl yazık olarak bildirmektedir.

Eyaletin (devletin) anayasasında veya mevzuatında buna dair bir hüküm olmadıkça, bir mahalli idarenin her hangi bir şirkete, müesseseye veya ferde vergiden muafiyet imtiyazı vermeye hakkı yoktur. Bazı bele



dairelerinin imalâtçıları cezbederek kendi sınırları içerisinde yerleştirmek için kendilerine gayri kanunî vergiden muafiyet imtiyazları verdikleri devamlı olarak bildirilmektedir. Bu belediyeler bütün vergi defterlerinin hükümsüzlüğü veya iptali tehlikesini ortaya koymaktadırlar. Bazen şirketin emlakî değerinden bir hayli eksik gösterilmektedir. GÜDÜLEN bu politika da fiilen gayri kanunî vergi muafiyetine müncer olur.

### **F.Vergi Tahakkuk Memurunun Münasebetleri**

Her dairenin çalışmaları mutat gaye olarak hakiki halk idaresine doğru yönelmiştir. Bu da, vergi tarh ve tahakkuk işlerinde, vergi tahakkuk memurunun temasta bulunduğu diğer daire ve memuriyetler ile ahenkli bir şekilde çalışmasıyla sağlanır.

#### **1.Vergi Tahsilat Dairesi —**

Tahakkuk dairesine diğer hiç bir daire Tahsilat dairesi kadar yakın değildir. Vazifeleri biri birinden açıkça ayırt edilebilmekle beraber Tahsilat dairesinin başarısı büyük ölçüde diğerinin işbirliğine dayanır.

Tahakkuk ve Tahsilât daireleri arasındaki istenen işbirliği bir çok yollarda kendini gösterir. Belki de en mühimi vergi tarh ve tahakkuk cetvel veya defterlerinin yazılması (ve şayet vergi vadelerinin tespit edilmesi tahakkuk memurunun vazifesi ise) vergi tahsilâtına başlanacağı zamana kadar, mesela, tahakkuk tarihinden altı veya sekiz ay sonra tamamlanmış olmalıdır. İki daire arasında, birisi tarafından elde edilen ve diğerine de faydası dokunabilen hususlarla ilgili, karşılıklı haberleşme veya bu gibi alıp verme sağlanmalıdır. Meselâ, mülkiyette değişikliklere dair bilgi ya tahsilât sırasında Tahsilât dairesince veya vergi tarh ve tahakkukları zamanında Vergi Tahakkuk Memurluğunca elde edilmiş olabilir. Böyle bir bilgi elde edilir edilmez her iki dairenin kayıtları buna göre düzeltilmelidir. Makine teçhizatının kullanılışı da ayrı bir misal teşkil eder. Bu teçhizat vergi tahakkuk defterlerinin yazılışında, vergi vadelerinin uzatılmasında ve vergi müzekkerelerinin ve makbuzlarının hazırlanmasında faydalı şekilde kullanılabileceği cihetle bütün bu işlerin yapılmasını vergi tahakkuk memuruna vermek en iyi bir tedbir sayılabilir. Vergi tahakkuk memuru ve tahsil memuru bir şehir işleri idare âmiri (city manager) veya maliye işleri müdürü gibi, bir tek idare amirinin maiyetinde çalıştıkları takdirde bunu düzenlemek zor değildir. Bununla beraber, vergi tahakkuk memurları ekseriya seçim yoluyla işbaşına gelirler ve bu nevi bir tasarruf, ihtiyari işbirliği dışında, mümkün olmayabilir.

Vergi tahakkuk memuru ve vergi tahsil memuru, vergi mükelleflerinin önünde diğerinin çalışmasını tenkitten titizlikle sakınmalıdır. Vergi müzekkere veya faturalarını ödeme zamanında, bir çok kimseler vergi tahsil memuruna tahakkuk memurunun çalışması hakkında şikâyetle bulunurlar. Bu gibi şikâyetler aşırı vergi yüklemelerini, eksik tarh ve tahakkukları, kayırcılığı ve benzeri hususları ihtiva eder. Maalesef, bir çok vergi tahsil memurlarının tabii temayülleri bunları kabul ve tasdik yolundadır. Böyle hareket yerine vergi tahsil memuru, bu meselenin kendi çalışma sahasını ilgilendirmedigini ve tahakkuk dairesine müracaatı gerektiğini şikâyetçiye belirterek, şikâyetleri derhal vergi tahakkuk memuruna havale etmelidir. Vergi tahakkuk memuru da, vergi tahsil memurunu veya diğer her hangi bir daire şefini ilgilendiren şikâyetler üzerine, aynı şekilde hareket etmelidir. Tabii, bazen şikâyetlerin ciddi bir mahiyet arz etmesi halinde daha yüksek bir idare âmirine gönderilmelidir.

## **II. Bayındırlık İşleri, Yangın Söndürme ve Yapı İşleri Daireleri —**

Vergi tahakkuk dairesinin kifayetli idaresi bölge içindeki mülkler hakkında doğru bilginin toplanmasına geniş ölçüde bağlı olduğuna göre kıymetli bilginin kaynağı olan bu dairelerle sıkı bir temas halinde bulunması zaruridir. Kaideten lâğımların ve ana su borularının tesisi ve idamesi, cadde veya umumi yolların sokakların geçit veya ara yolların veya yaya kaldırımların vesairenin yapımı gibi faaliyetleri bayındırlık işleri dairesi yürütür. Bu çeşit ıslahatın veya imar işlerinin bulunup bulunmayışının şehir içindeki mülklerin kıymeti üzerinde kat'î bir tesiri vardır. Bu sebeple bütün bu gibi faaliyetler vergi tahakkuk dairesine bildirilmelidir.

Aynı veçhile, yangın söndürme dairesinden de çıkan yangın hasarlarının bildirilmesi istenmelidir. Bir çok yerlerde bu yapılmaz, bu yüzden, yangın sebepleri ciddi şekilde hasara uğrayan binaların vergi tarh ve tahakkuk defterlerindeki kayıtları üzerinde ekseriya indirim yapılmaz,

Müterakki cemiyetlerin çoğunda halen her hangi bir binanın inşası, tadili, tamiri veya yıktırılması için şehir idaresinin müsaadesi gerekir. Daha önce belirtildiği üzere, verilen her bina ruhsatının bir kopyası tahakkuk dairesinde dosyalanmalıdır, fakat bu ruhsatiyelerin çoğunda şimdikinden daha fazla bilgi bulunmalıdır. Matbu ruhsat dilekçe veya ruhsatiye formülerlerine konması gereken esaslı bilgiler hususunda, bunları yeniden tanzim ve tabbettirme imkânı hasıl oldukça, Vergi Tahakkuk memurunun mütalâası alınmalıdır.

Diğer dairelerin de tahakkuk dairesine yapabilecekleri yardımlar hususunda aynı şeyler söylenebilir. Vergi tahakkuk memuru da onlara yardımda bulunabilir. Mesela, kaldırım döşemesinde, yaya kaldırımlarda, ana su borularında veya lâğımlarda gözle görülebilen kusurları, aynı zamanda yapılan tecavüz veya çıkarılan engelleri ilgili daireye bildirebilir ve bildirmelidir. Bu çeşit iş şehir idaresine de ehemmiyetli miktarda para tasarrufu sağlayabilir.

### III. Plânlama Dairesi —

Son on yıl içinde plânlamaya bir hayli ehemmiyet verilmiş ve birçok plânlama daireleri teşkil edilmiştir. Hem vergi tahakkuk memuru, hem de plânlama dairesi, farklı sebeplerle de olsa, arazi veya arsa kullanılışı politikasıyla ilgilidirler. Plânlama ve vergi tahakkuk dairelerinin, ayrı maksatlar için de olsa, plân ve harita çizmeye ve arazi ölçmeye giriştikleri yerlerde ekseriya aynı şeyin iki kere yapılmış olduğu meydana çıkmıştır. Aralarında daha fazla çalışma birliği ve beraberliği olsaydı daha iyi neticeler elde edilebilirdi.

Plânlama dairesinin gayelerinden biri şehrin maddî ıslah veya imarı ve vatandaşların refah ve saadeti için plânlar yapmaktır. Bununla beraber, bu gibi plânlar tasdik olunduktan sonra, diğer hükümet daireleri tarafından tatbik olunacaktır. Bu sebeple ve diğer dairelerin itiraz ve muhalefetleri yüzünden plânların baltalanması veya kazaya uğraması ihtimalini önlemek üzere ilk önce ilgili dairelerin mütalâa ve tavsiyeleri alınmalıdır. Mesela, vergi tahakkuk memuru mülk kıymetleri üzerinde bir mütehassıs sayılır ve tasavvur olunan bölgelere ayırma nizamlarının, yeni caddelerin veya sokaklarda trafik nizamlarının muhtemel tesirleri hakkında kendisine danışılması iyi olur. Bir hadisede, bazı ıslah veya imar işlerinin iştirak payları ile finansmanı hususunda, önceden vergi tahakkuk memurunun mütalâası alınmadan bir plân teklif olunuyor, fakat tasdik olunmak üzere teşrii mecliste tetkik edilirken iştirak payının hususiyetleri hakkında vergi tahakkuk memuru tarafından yapılan bir çok itirazlar yüzünden hiç bir zaman tatbik mevkiine konamıyor.

### IV. Hukuk İşleri Dairesi

Hukuk İşleri dairesi vergi tahakkuk memurunun şimdikinden çok daha fazla temasta bulunması gereken bir idare merciidir. Önce müşavirin mütalâası alınırsa ehemmiyetli miktarda lüzumsuz davalar önlenmiş olur. Vergi tahakkuk, memuru tarafından ele alınan her hangi bir

muamelenin veya işin kanunî olup olmadığı hususunda tereddüte düşüldükçe müşavirin mütalâası aranmalıdır. Bu, bütün anlaşmazlıkları önleyememekle beraber, Hukuk İşleri dairesince muhtemelen iyi karşılanacak emin ve salim bir tedbirdir.

Tabii, hakiki anlaşmazlıklarla karşılaşıldığı zamanlar olacaktır. Bu gibi hallerde, hukuk işleri ve vergi tahakkuk daireleri arasında hakiki bir işbirliği ruhu hayatî mahiyettedir. Duruşmadan önceki tam hazırlık duruşmanın kendisinden çok daha mühimdir ve hukuk işleri dairesi esaslı bilgi ve delilin temini hususunda belki de ne zamana ve ne de imkânlara sahip olamayacaktır. Burada vergi tahakkuk memurunun anlayış ve becerikliliği büyük rol oynar.

#### **V. Eyalet (Devlet) Vergi Daireleri**

Vergi tahakkuk memurunun eyalet idaresi mercileri arasında en çok ilgisi olanı vergi dairesidir. Bu gibi dairelerin yetkileri ve vazifeleri eyaletten eyalete hayli değişmekle beraber fiilen hepsinin mahalli tarh ve tahakkuk işlerinde bazı ilgisi veya murakabesi vardır. Yeteri kadar ehliyetli personel ile takviye edilmiş iyi bir daire mahalli vergi tahakkuk memurunun karşılaştığı meselelerin hallinde yardımcı olabilir. Vergi dairelerinde liyakatli hukuk işleri, muhasebe ve mühendislik elemanlarını mahalli vergi tahakkuk memurunun emrine hazır halde bulunduran eyaletler buna misal teşkil ederler, Mahalli vergi tarh ve tahakkuk işinin nezaret ve murakabesi kanun icabı eyalet vergi dairesine vermişse, vergi tahakkuk memuru o nezaret ve murakabaya riayet etmelidir. Bu nezaret ve murakabe olmayan yerlerde, vergi tahakkuk memuru karşılaştığı zorlukların halli hususunda eyalet vergi dairesinin tavsiye ve yardımını sağlamalıdır.

#### **VI. Vilâyet (County) Daireleri :**

Bir şehir veya vilayetin vergi tahakkuk memuru bazı vilayet daireleri ile ilgilenecektir. Belki en çok temaslarda bulunduğu Tapu Sicil dairesidir veya benzeri bir başka isimle gayrimenkul devir ve ferağlarının kayıtlarını tutan sorumlu dairedir. Tapu Sicil işleri bazı eyaletlerde bir belediye vazifesidir, memleketin diğer kısımlarında ise bir vilayet idaresi fonksiyonudur. Samimi bir münasebet tesisi suretiyle, vergi tahakkuk memuru bu kayıtların gözden geçirilmesi ve kopyasının çıkarılması işini ekseriya kolaylaştırabilir.

Şehir idaresi vergi tahakkuk memurlarının çok zaman eşitleştirme (vilayet eşitleştirme) merciine arz edilecek hususları olabilir. Eşitleştirme merciine çıktığında, daima esaslı bilgi ile teşhiz edilmiş olursa, cemiyetine en iyi hizmette bulunmuş olur. Bu gayenin elde edilmesi için, kendi vazife ve salahiyet sahası dışında tetkiklerde bulunmak (harita ve plân çizmek gibi) zarureti de hasıl olabilir.

### **VII. Yan Resmî ve Hususî Daireler:**

Vergi tahakkuk memuru kendisine kıymetli yardımı dokunabilecek yan resmî ve hususî dairelerin yardımlarını da sağlamalıdır. Bununla beraber bu gibi münasebetlerin gelişmesine çalışırken, bu memurların o anda teşvik edebilecekleri her hangi bir tertibin kurbanı olmamaya dikkat etmelidir. Mahalli gayrimenkul idare meclisi bir misal olarak ele alınabilir. Meclis ve azalarının elde ettikleri satılık ve kiralık mülklerin kayıtları ve devir ve ferağların ve mukavelelerin tanzimi hakkındaki bilgi kıymet takdiri işlerinde vergi tahakkuk memuruna son derece faydalı olabilir. Vergi tahakkuk memuru gayrimenkul üzerinde iş yapanlara faydalı olabilecek hiç bir bilgiye sahip olmadığı cihetle burada karşılıklı işbirliği imkânı yoktur. Fakat işbirliği faaliyeti ile meşgul olurken, vergi tahakkuk memuru dairesinin büyük gayrimenkul komisyoncularının bir âleti veya bir propaganda unsuru haline getirilmesine katiyen meydan vermemelidir.

Gayrimenkul komisyoncuları şehir içindeki arsa kıymeti birimlerinin tesisinde bilhassa yardımcı olabilirler. Mimarların ve inşaat müteahhitlerinin yardımları da aynı veçhile sağlanmalıdır, bunların bina tasnifinde ve maliyet cetvellerinin tanziminde yardımları dokunabilir. Bununla beraber, işbirliği araştırırken, vergi tahakkuk memuru sorumluluklarını hatırlamalıdır. Vergi tarı ve tahakkuku onun vazifesidir. Bu vazife herhangi bir bahane ile bir başkasına devredilmemelidir.

Vergi tahakkuk memuru, eyaletindeki diğer vergi tahakkuk memurlarını şahsen tanımağa çalışmalı ve onlarla daha önce belirtilen tarzda işbirliği yapmalıdır. Aynı veçhile «Vergi Tahakkuk Memurları Millî Derneği» ne üye kaydolunmalıdır. Kısaca, vergi tahakkuk memuru bütün daire ve şahıslarla münasebetlerinde dostça ve işbirliği ruhuyla hareket etmelidir. Her defasında bu, vergi tarh ve tahakkuk işlerinin daha kifayetli bir hale gelmesini kolaylaştırır.

### VIII. Halk ile Münasebetler:

Halkla münasebetlerinde, vergi tahakkuk memurunun stratejik bir durumu vardır. Bir çok vergi mükelleflerinin şehir idaresiyle tek resmî teması vergi tahakkuk memuru vasıtasıyladır. Vergi tahakkuk memuru bunu göz önünde tutmalı ve mümkün olan en iyi intibai yaratmaya gayret etmelidir. Her zaman nazik olmalıdır. Halktan gelen şikâyetlere muhatap olmalı ve haklı olanları derhal düzeltmelidir. Zaman zaman halkı işbirliğine de davet etmeli ve vergi tarh ve tahakkukundan, müstebitçe hareketle değil, ancak beraberce çalışırsa, iyi netice alınacağı hususunu devamlı olarak telkin etmelidir.

Vergi tahakkuk memuru dairesinde gözükmeye itiyadında olmayanların menfaattarını gözetmekte titiz davranmalıdır; bunlardan bir çoğu en iyi vatandaşlar arasındadır ve hiç itirazda bulunmamakla iftihar ederler. Diğer taraftan, bilhassa her yıl daireye gelerek devamlı tazyik suretiyle vergi tahakkuklarını değerinden daha aşağı seviyeye indireceklerini uman müzmin itirazcılarının durumlarında olduğu gibi bir çok hallerde vergi tahakkuk memurunun vazife icabı müziçlere haşın görünmesi gerekebilir.

Vergi tahakkuk dairesi bir çok bakımlardan bir istihbarat bürosuna benzer. Hakikat halde, dosyaları, şehrin diğer her hangi bir yerinde bulunandan daha fazla mülkle ilgili bilgiyi ihtiva etmelidir. Tabii, halen mevcut değilse, standart hale getirilmiş bir vergi tarh ve tahakkuk sistemi meydana getirmelidir. Bu sistemin esaslarından halkı haberdar etmek için gazete neşriyatı, şahsî izahlar ve belki zaman zaman radyo yayını da dahil olmak üzere kendisine elverişli her haber verme kanalından faydalanmalıdır. Halktan her hangi bir kimsenin mesai saatleri içinde her hangi bir zaman dairesini teftiş edebileceği hususunda devamlı bir davetiye çıkarmalıdır. Halkın menfaattarını korumak üzere seçildiğini ve, şayet cemiyet içinde vergi yükünün en âdil bir şekilde tevzi isteniyorsa, husumetle veya ilgisizlikle hareketten ziyade işbirliğinde bulunmaları gerektiğini halka açık bir şekilde duyurmalıdır.

Vergi tahakkuk memuru veya mesai arkadaşları daire dışında arazide çakşırlarken vatandaşların haklarına tecavüz ve müdahalede bulunmamaya dikkat ve itina etmelidirler. Tatbikat sahasına gönderden her küçük veya ikinci derecede memurun üzerinde bir hüviyet kartı taşıması ve mülkleri her hangi bir suretle hasara uğratmaması ve her zaman nazik davranması hususunda kendisine talimat verilmelidir. Bununla beraber, bu nezaket tavsiyesi, tesire kapılmadan sağlam bir takdir hakkı kullanmaya bir engel olarak tefsir edilmemelidir.

Vergi tahakkuk memurları, dağıtılmak üzere, yıllık bir rapor da hazırlamalıdır. Bir çok yerlerde yegâne yıllık rapor vergi tarh ve tahakkuk cetveli veya defteridir. Bununla beraber, şayet vergi tarh ve tahakkuk işlerinin ehemmiyeti tam olarak anlatılmak isteniyorsa, halk bu çalışma hakkında daha iyi aydınlatılmalıdır. Eğer vergi tahakkuk memuru bir belediye memuru ise, şehir idaresinin yıllık raporu onun raporunu da içine almalıdır. Şayet bir vilayet idaresi memuru ise yıllık raporunun müstakil olarak hazırlanması ve dağıtılması faydalı olur.

Rapor, sadece ihşaî bilgiye hasredilmemeli, aynı zamanda çalışmanın mahiyet ve ehemmiyetini belirten kısa açıklamaları vergi mükelleflerinin işbirliğine duyulan ihtiyacı, itirazları tetkik ve temyiz mekanizmasını ve kullanılan kıymet takdiri metotlarının kısa bir tasvirini ihtiva etmelidir. Bazı çevrelerde, bu hususların bir çoğu bir «Vergi Tahakkuk Memurunun El kitabı» halinde veya arazi kıymet haritasıyla bir arada yayınlanır ve umumi kütüphanelere ve muhtelif azalan olan okuma odaları teşkilâtlarına dağıtılır ve aynı zamanda ehemmiyetsiz bir fiyatla satışa çıkarılarak isteyenlere verilir.

### BİNA TASNİFİ

Aşağıdaki cetvel Washington Devlet Vergi Komisyonu tarafından kabul edilen bir örnek tasniftir ve bu komisyonun son olarak yayınladığı «Bina Kıymet Takdiri El Kitabında çıkmıştır.

Sınıf A. Küçük Müştemilât, hususî garajlar, tavuk kümesleri tahta sundurmalar, vesaire gibi. (Üç kategoriye bölünmüştür).

« B. Büyük Müştemilât, ambarlar, silolar, vesaire gibi.

( beş kategoriye bölünmüştür).

« C. **Tek Aile İkametgâhları.** (sekiz « « )

« D. **Dükkân Binaları.** ( dört « « )

« E, **Dükkân ve Otel bir arada** ( iki « « )

« F. **Altlarında Dükkân bu  
lunan Apartmanlar.** ( iki « « )

« G. **Oteller.** ( üç « « )

«: H. **Apartmanlar.** ( üç « « )

« I. **Bungalow Courts (Tek katli Sayfiye Evi Avluları)**

|      |                                      |              |
|------|--------------------------------------|--------------|
| « J. | <b>Daire Binaları.</b>               | ( üç « « )   |
| « K. | <b>Otomobil Hizmet istasyonları.</b> | ( üç « « )   |
| « L. | <b>Ticarî Garajlar.</b>              | ( dört « « ) |
| « M. | <b>Ticarî Tiyatrolar.</b>            | ( ÜÇ « « )   |
| « N. | <b>Kulüp ve Loca Binaları</b>        | ( üç « « )   |
| « O. | <b>Aşya Depolan.</b>                 | ( üç « « )   |
| « P. | <b>Soğuk Hava Depolan.</b>           | ( üç « « )   |
| « Q  | <b>Zahire Ambarları.</b>             | ( iki « « )  |
| « R. | <b>İskeleler.</b>                    |              |
| « S. | <b>Fabrikalar.</b>                   | ( beş « « )• |
| « T. | <b>Yağ Dağıtma İstasyonları.</b>     |              |
| « U. | <b>Morglar.</b>                      | ( iki « « )  |
| « V. | <b>Dans Salonları ve Konak</b>       |              |
|      | 1ar.                                 | ( iki « « )• |
| « W. | <b>Limonluklar.</b>                  | ( iki « « )• |

Yukarıdaki sınıfların her biri parantez içinde gösterilen sayıda kategorilere bölünmüştür ve her kategori aynı umumî sınıf içinde farklı bina neveleri arasındaki esaslı değişiklikleri gösterir. Meselâ, sınıf B. şu kategorilere ayrılmıştır:

- B. 1 **Ambarlar,** ucuz inşaat.
- B. 2 **Ambarlar,** mutat inşaat.
- B. 3 **Ambarlar,** iyi inşaat.
- B. 4 **Silolar.**
- B. 5 **Pahalı Tavuk Kümesleri,** fennî ticarî tavukçuluk için kurulmuş nevi.



## PORTEKİZDE MAHALLÎ İDARELER

**Fransızcadan çeviren:**

**Yusuf Yakupoğlu**

**Kaymakam**

1 — Aynı kelimelere verilen çeşitli mana çok zaman dil ve fikirlerin birleşmesinde önemi olmayan faydasız münakaşaları davet eder.

Bir kısım meselelerin incelenmesi ve halledilmesi için belli kavramları tasrih zarureti anlaşılmış olsaydı, iki manaya gelen kavramları ağırlaştıran ve muhtemelen şahısları, takip ettikleri yoldan çeviren anlayışların meydana gelmesine elverişli politik faaliyet programları içinde çok zaman yer alan böyle bir konudan bahsedildiği zaman, bu zaruret kendisini daha fazla hissettirirdi.

Konuya girmeden önce sınırlarının tespiti önemli olan merkeziyet veya ademî merkeziyetin bu derecede münakaşayı celbeden cihetinin gözden uzak tutulmamasının sebebi işte budur.

2 — Prensip olarak, hakimiyetle mücehhez ve müşterek işlerin görülmesinden mesul tek amme kudreti olan devlet, amme ihtiyaçlarının tatminini doğrudan doğruya üzerine alır.

Fakat pratikteki bu değildir. Gerçekte hükümrانlık, fonksiyonlarının işlemesine cevap veren veya açık surette vatandaşlar topluluğunu veyahut bizzat İçtimâî istikrarı ilgilendiren yüksek menfaatlerde, başka bir ifade ile millî bir karaktere bürünen işlerde umumî bir mahiyet vardır. P>unlar devletin yarı veya tam manada çeşitli amme teşekkülleri tarafından ifa ettirilebilir.

Birinci kategoriye giren menfaatlerde -Milletlerarası münasebetler, adaletin icrası, Millî Savunma, İç düzenin sağlanması, Öğretimin kontrolü mahallî önemi olan işlerin yürütülmesi vs. modern devletlerde aynı organlar tarafından bunların takip edilmesinin lâzım geldiğine kimse itiraz etmez. Bu menfaatlerle yakından ilgisi olan devletin bunlardan vaz geçmesine imkân yoktur, O şekilde ki sorumluluk tabiat en ona aittir.

İdarede daha büyük bir tesir temin etmek veya halkın refah ve huzurunu sağlamak için, Devletin yüksek organlarına ait İdarî bölümler içinde yetkilerini kullanan az veya fazla genişlikte bir mahallî organlar şebeke-

si meydana getirmek şüphesiz mümkündür. Fakat hiyerarşik olarak merkezî idarenin başında bulunanlara bağlı olan bu organlar Devlet idaresini icra ederler, başka bir ifade ile bunlar da Devletin ajanlarıdır. Devlet içinde yeni mahallî servisler ihdas edildiği veyahut memurların veya bu hizmetlerin başındakilerin kanunî yetkileri genişletildiği zaman merkezî idarenin ademi merkeziyetine gidilmiş olur ki bu taktirde ademi merkeziyetten pek istifade edilemez.

Ademi merkeziyet Devletin yetkilerini kendilerine bu yetkileri istimal edebilecek şekilde bir tüzel kişilik tanınan diğer teşekküllere devrinden ibarettir. Aksine eğer muhtar müesseselere ait umumî ihtiyaçların tatminini Devlet üzerine alırsa, bu taktirde merkeziyetçi karakterde bir tedbirin karşısında bulunacağız demektir.

Şimdi bu inceleme tarzı ile, kendilerine muayyen hizmetlerin idaresi tevdi edilen ayrı bir tüzel kişiliğe ve az veya çok büyük bir muhtariyet derecesine sahip (Malî, İdarî veya Malî ve İdarî muhtariyet) teşekküllerin, yani hizmet bakımından ademi merkeziyetin mahiyetini bahis konusu etmeyeceğiz. Gerçekten prensip olarak bu ademi merkeziyet tarzı «Mahallî otarşilerin (ademi merkeziyet idareleri) idaresi kadar Devletin idaresi olup vasıflandırılabilir ve gerçekten yetkilerin bir devrini teşkil etmez. Nitekim devletçe şahsileştirilen amme hizmetleri, Hükümet vasıtası ile, bunlar üzerinde faaliyetlerini esaslı veçheleri ile ilgisi olan bir takım yetkileri muhafaza eden devletin kendisi tarafından ikiye bölünüşü demektir. İşte bu sebeple devlete bağlı amme müesseseleri tarafından takip edilen hizmetlere, devletin sorumluluğu altında tatmini gereken genel ihtiyaçların bağlanmasına devam edilmektedir.

O halde merkeziyet meselesi ile dar manası içinde ademi merkeziyeti burada nazarı itibar alacağız. Ademi merkeziyet bizi hususî surette ilgilendirmektedir. Başka bir deyimle bu, yetkilerle hizmetlerin devlet ile mahallî menfaatleri veya moral, kültürel ve ekonomik karakterdeki hizmetleri temsil eden diğer belli teşekküller arasında taksimidir. Daha açık olarak, yetkilerin devletle «mahallî otarşı» ler (mahallî ademi merkeziyet idareleri) arasında ve yine devletle kooperatif teşekküller arasında bölüşülmesi ile meşgul olacağız ve hali hazırda bunlardan neşet eden önemli meseleleri ele almakla yetineceğiz. Mahallî otarşilerle kooperatif teşekküllerin icraî veya İdarî hayatta icra ile mükellef oldukları işlerin yanında, politik hayatta bunların fonksiyonlarını tahlil edeceğiz.

3 —«Mahallî otarşileri ilgilendiren ademi merkeziyetin zaruretine kimse şüphe etmez; bu sahada ademi merkeziyet, modern zamanlarda da değişmeyen tarihi zaruretlere bir icabıdır.

Zaman zaman genişleyen ve önemi gittikçe artan devletin vazifeleri, bütün umumî ihtiyaçları kendi servisleri vasıtası ile doğrudan doğruya ifa imkânını ona vermemiştir. Bu vaziyet karşısında devleti idare edenleri birleşmeye davet etmek zorunda kalınmış ve belediye içinde mahallî idare teşkilâtımızın esasıdır, çünkü bu idareler komünün parçalarından ve vilâyetler de komünlerin birleşmesinden başka bir şey değildir belli amme ihtiyaçlarını takiple, halk tarafından hususî surette hissedilen ve belediye organları tarafından karşılanması daha avantajlı olan ihtiyaçların tatmini ile vazifelendirmek için daha esaslı bir teşkilât bulmuştur.

Tamamen özel karakterde olan, süratle bir hal tarzına bağlanması lâzım gelen ve bu suretle zarurî olarak ademi merkezîyet idaresi içine giren mahallî yolların temizlenmesine, özel işlerin yapılması için müsaade yoluna gidilmesine, yolların açılmasına, kaldırımların yapılmasına, yolların tamirine, mezarlıkların tesis ve idaresine ve bunlara benzer diğer faaliyetlere devletin müdahale etmesini kimse kabul etmez.

Burada mühim olan mesele ademi merkezîyetin derecesi meselesidir. Başka bir deyimle, hali hazırda mahallî otarşilere mevdu bazı ödev ve yetkileri devlete vermek lazım mıdır? Veyahut aksine İdarî uzuvların elindeki yeni vazifeleri tevdi edecek şekilde ademi merkezîyeti arttırmak icap eder mi? Belediye meclisi kominin İdarî uzuvlarının, kanunla men edilenleri hariç, mahallî karakterdeki bütün hizmetleri görebildiği Fransa ve idari uzuvların yetkilerini kanuni şekilde kullanmaktan ibaret olan bir özelliğe sahip Portekiz gibi memleketlerdeki yürürlükte olan rejimler farklıdır. Ciddî şüphelerin kendilerini gösterme istidadında olduğu bir tarafa, mahallî otarşilerde kalan faaliyetlerin nelerden ibaret olduğu ve kanun koyucu tarafından kabul edilen kriteriyumu kolayca kavranacağını biliyoruz. Şimdi İdarî kodun (mahallî ademi merkezîyet idarelerinin esas kanunu) yürürlüğe konmasından beri geçen yirmi yıl zarfında zannederim ki, amme fikri, hususu ile idari uzuvların fikri, bunların yetkilerinin azalması veya artması hususunda bir tezahürat görülmemiştir. Öyle anlaşıyor ki kanun koyucu realitelerin mükemmel manası ile bu esas sahada hareket etti; Devletle mahallî idareler arasında hizmet ve yetkilerin bölüşülmesindeki kanunî sistem devam edecektir.

Yalnız arzu edilen şu ki inşaat ve belediye yönlerinin bakımı mükellefiyeti «serbest yollar meclisi» vasıtası ile Devlete geçsin. Fakat zaten tatbikat sahasında mevcut olmayan bu fikir prensiplere istinat etmemektedir. Çünkü mevzuun mahallî karakterine ne itiraz vaki olmuş ve nede ademi merkezîyet idaresi onun üzerinde tedbir ittihaz etmiş ve sırasına göre muvafık hal tarzlarını kabul etmiştir. Kaldı ki belediye yollarında

çalışacak bir tek teşekkülü merkez idaresi, servislerin tıkanmasına ve istinat edilecek mesuliyetlerin artmasına sebep olacaktır. Bu sahada tahakkuku mümkün olan, istimali mahallî bir karakter taşımayan veya daha doğrusu turistik menfaatlara önem verilerek genel bir menfaate bürünen yolların sınıflandırılmasının devamlı bir revizyona tabi tutulmasıdır. Bununla beraber evvelce bu devamlı revizyona baş vurulduğuna da işaret edelim.

Fakat daha geniş bir merkeziyetçilik, iddia edilemez ve ademi merkeziyet manasında daha uzaklara gidilemezse, isteklerin mahallî idareler organları içinde hareket ettikleri şartlar üzerinde yükseleceği ve mademki bunlar ademi merkeziyet idaresinin tesirini ve sonunda ademi merkeziyetin aynı derecesini göstermek hususunda riski göze alıyorlar, bu taktirde aynı meseleye temas eden bir birine zıt temayüllerin kaydedileceği muhakkaktır.

Şunu da önemle kaydedelim ki, eğer muayyen amme ihtiyaçlarının tatminini başka teşekküllere tevdi eden devlet ise, eğer İdarî hayattaki fonksiyonların tevzi mesuliyeti ona aitse, mahallî organların içinde bulunduğu şartlar onu ilgilendirmeyebilir. Yalnız devlet, kendisinin tespit ettiği sahada onları tatmin edici bir şekilde hareket edebilmeleri için onlara yer ve kullanılabilir vasıtalar temin etmek zorundadır. Diğer sebeplerle şayet mahallî otarşilerin iktidarsızlığı müşahade edilirse, Devlet zarurî yaşama şartlarına sahip olmayan otarşileri tavsiye ederek İdarî taksimatı değiştirme vazifesini üzerine alacak genel kaide olarak bu son derecede nazik bir meseledir, çünkü bu mahallî gelenekleri, halkın his ve isteklerini ortaya çıkarır veya daha doğrusu bir umumilik karakteri iktisap ettiğini kabul edebilecek, yani eğer bu taksim uygun bir tarzda onları icra etme kabiliyetini gösterdiği diğer mahallî idarelerin yetkilerine sahipse, farazi ademi merkeziyete varıncaya kadar bütün görev ve yetkileri kendi üzerine olacaktır.

O halde Portekiz de mahallî idarelerin esasını teşkil eden ne ademi merkeziyet ve ne de ademi merkeziyetin derecesi değdi, fakat daha ziyade onların faaliyet şartları ile ilgili muayyen tezahürler yer almıştır ki, genel terimlerine daha ileride temas edeceğiz. Fakat daha önce bilhassa ister mahallî idareleri, ister korporatif teşekkülleri ilgilendirsin, bu sahada kendisini gösteren meselelerin anlaşılması için siyasî ve İdarî hayatta bunlara mevdu fonksiyonların esası üzerinde bir kaç söz söylemek yerinde olur.

4 — İdare edilenlerin menfaatlerini temsil eden teşekküller arasında devletin, birinci derecede belediyeyi göz önünde bulundurmak mecbur

riyetinde olduğunu daha önce söylemiştik. İlâve edelim ki bizde belediye tabîî bir müessesedir. Hakikaten devletin diğerlerini Lağvetmek veya sınırlarını tadil etmek suretiyle yeni komünler meydana getirmesi mümkün olsa, kimsenin kabul etmediği şey, beledî müessesenin mevcudiyetine son verilebileceğidir.

Korporatif teşekküllere gelince, «mahallî idare» ler kadar bunlar da «millî yapının unsurları» olarak kabul edilir ve esasında bu teşekküller yardım, hayırseverlik veya insan severlik, teknik mükemmeliyet veya tesanüt bakımından İlmî, edebî, sanat veya fizik öğretim konularını ele alırlar (anayasanın 5 ve 17 nci maddeleri).

(Mahallî idareler) için söylediklerimizin aksine, burada amme hukuku şahısları bahis konusu değildir. Fakat bu teşekküller onunla, amme yararına olan mevzuları takip etmezlik edemezler ve sonuç olarak mahallî idarelerde olduğu gibi devletle işbirliği yapmak zorundadırlar. Diğer sebepler muvacehesinde aynı şekilde devlet tarafından takip edilen veya hiç olmazsa devletin veya mahallî idarelerin tekeffülü altında diğerleri ile münasebette olan faaliyetlerin tahakkukunu bunlara tahmil eder.

Burada amme hukukunun seçkin bir siması tarafından ileri sürülen soruya muhni bir cevap verebilecek durumdayız. (1)

( Birbiri ile münasebeti olan ve bir kısmı devlet içinde teşekkül eden, bir kısmı da onun yanında veya bizzat onun üstünde inkişaf eden rasyonel bir şekilde meydana gelen müesseseler yığını arasında devletin ancak bir müessese olduğu hakikat değil midir?

Ailevî, korporatif ve dinî tesanütlerin, ferdî hürriyetlerin korunmasına iştirak ederek, devlet kudretinde müessir olmaları gibi, belediye kadrosu içinde meydana gelen bağdaşmayı bu müelliflerle birlikte bahis konusu edeceğim; bunlar ferdî hukukun, yalnız başına tanzimi hukuk karşısında, toprak ve demir çanağının birbirine vurulması gibi bir mücadele içinde kolayca savaşılmayacağından çekinirler.

Böylece eğer mahallî idareler ve milletin yapısının unsurları olan korporatif teşekküller, müşterek işlerin tahakkukunda devletle iş birliği yapmak için zarurî iseler, aynı zamanda politik unsurların ve bu unsurların faaliyet derecesinin sosyal ahengi ve ferdî menfaatlerin muhafazasını temin yolunda bizzat devletin kudretine geniş şekilde bağlı kalacağı muhakkaktır.

(1) Georges Renard, Müessese Teorisi, 1 Vol. Paris, 1930 - sayfa 13.

Ferdî hürriyetler için en büyük tehlike, maddî ve manevî meşrû ihtiyaçlarını tatmin yolunda faaliyet gösterdiği tabîî teşekküller dışında, tecrit edilen ferdi nazarı itibar almaktan ibarettir. Eğer topluluk dağılır ve iktidar karşısında fert yalnız başına kendisini temsil yoluna giderse, burada artık sosyal savunma mevcut değildir ve bu taktirde anarşiye veya totaliter rejime gidecek demektir. Tereddütsüzce ifade edebiliriz ki korporatif devlet, fertlerin hürriyetlerinin korunmasına en elverişli olanıdır.

Mahallî idarelerin desteklenmesinde ve korporatif teşekküllerin doğmasını teşvikte devlet, müsait şartlarda yetkisini kısmak ve aynı zamanda kendine mevdu fonksiyonları iyi bir tarzda ifa etmek için zarurî kararlar alır.

Bunun için bir taraftan devlet idaresindeki faaliyetler arasında bir ahenk fikri üstün gelmek, diğer taraftan da mahallî idareler ve korporatif teşekküller tarafından takip edilen menfaatler dikkat nazarına alınmalıdır.

Amme hizmetlerde karşı karşıya bulunan devlet, işbirliği kendisi için zarurî olan müesseselerin normal işleyişini gözetmek, onların faaliyetine mani olan güçlükleri yenmek, birbirine bağlı faaliyetleri koordine etmek, meydana çıkacak davalarda hakem suretiyle davanın halline hizmet etmek ve mahallî faaliyetlerin millî menfaatin gidişine uygunluğunu temin etmek zorundadır. Bu hususta karar verme keyfiyeti ancak ona aittir.

Bünyesi icabı muayyen bir noktaya kadar siyasî unsurlara iştirak eden ve faaliyet sahası devlet organlarının faaliyet sahasının tamamlanmasından ibaret olan veya çok zaman onunla karışan müesseselerin işlemesinde devletin sorumluluğundan sıyrılabileceğini kimse düşünemez.

Nazik, zor ve hatta bu sebeple münakaşa konusu olmaktan ve anlaşmazlıkları devletten hiç bir zaman kurtulamayacak olan mesele, gerek anayasa ve gerekse müesseselerin işleyişi bakımından devlet müdahalesinin mahiyet ve hududunu tayinden ibarettir.

Marifet, muvazeneli bir adaletin sınırları içinde bu müdahaleyi muhafaza etmektir; önemini azaltmak, teşebbüs ruhunu ve bahis konusu teşekküllerin mesuliyet hislerini zayıflatmak bakımından müdahale çok şümüllü olmamalıdır; idare birliğini ve ona istikamet vermek, onu teşvik; etmek, koordine ve kontrol etmek zorunda olan devletin otoritesini tehlikeye düşürmek bakımından da fazla tahdidi olmamalıdır.

Kudretimizi aşan bu kadar girift bir meselenin çok yüzü ve değişen

cihazları içinde kayıp olmadan, devlet, mahallî idareler ve korporatif teşekküller arasındaki münasebetlerin konularla sıkı tesanütlerinin zarurî işbirliği fikrinin aranması icap ettiğine işaret etmek kâfidir. İdarî nizamda olduğu kadar siyâsî nizamda da bütün ölçülere istikamet verme durumunda olan düşünce bu tarzda olmak icap eder.

5 — Fakat Portekiz’de devletle mahallî idareler arasındaki münasebetleri tanzim eden düşüncenin doğrudan doğruya bu olmadığı kabul edilebilecek midir? Haklı tenkitlere sebebiyet veren ve kanunî sisteme veya üst otoriteye sorumluluk yüklemeye meşrû olmayacak bu ve bunun gibi hallerden ileri gelen bazı özel meseleler bir tarafa hiç şüphe yoktur ki, mahallî idarelerin şikâyet ve iniltileri, muhtariyetlerini mübalağlandıran merkezî idarenin bazı müdahaleler de olduğu gibi, kendilerine mevdu hizmetleri ifa imkânını bahşedecek malî vasıtaların kifayetsizliği meydandadır.

A) Malî mevzuatın meydana getirdiği zorlamalara gelince, aşağıdaki rakamlar bize hakikî vesile meseleyi teşrih etmemize yardım edecektir. (1)

| <b>Vilâyet bütçelerindeki genel masraflar (Milyon olarak)</b> |                                    | <b>Madere ve Acores adaları bütçesindeki genel masraflar (milyon)</b> |         |
|---------------------------------------------------------------|------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|---------|
| 1939                                                          | 10.779                             | 1939                                                                  | 35.290  |
| 1956                                                          | 33.605                             | 1956                                                                  | III.733 |
| I — Devlet Bütçesindeki                                       |                                    | Genel Masraflar:                                                      |         |
| Yıllar                                                        | Genel Masraflar<br>(milyon olarak) | Farklar Yüzde artış arktandır,<br>(milyon olarak)                     |         |
| 1929 — 30                                                     | 2.033.000                          |                                                                       |         |
| 1937                                                          | 2.420.000                          | 387.000                                                               | 19,03   |
| 1939                                                          | 2.813.000                          | 393.000                                                               | 16,24   |
| 1950                                                          | 5.268.000                          | 2.455.000                                                             | 87,27   |
| 1955                                                          | 7.330.000                          | 2.062.000                                                             | 39,14   |
| 1956                                                          | 7.671.000                          | 341.000                                                               | 4,65    |

Not: Rakamlarda Portekiz parası nazarı itibar alınmıştır.

(1) Biz burada yalnız devletin genel bütçesinde yer alan malî disponibitelerle belediyelerin bütçelerindekiler arasında mukayese yapıyoruz, çünkü belediye mahallî ademi merkeziyet idaresinin başlıca organıdır. Bununla beraber aşağıdaki rakamların gösterdiği gibi, vilâyet meclisleri ile Mad öre ve Acores adaları idaresinin genel meclislerinin yıllık malî disponibiteleinin mühim bir seviyeye yükseldiğine işaret tümüleri lazımdır

## II— Lizbon Ve Porto dalı il belediye bütçelerindeki genel masraflar:

| Yıllar Genel Masraflar | aradaki fark | Yüzde artış |
|------------------------|--------------|-------------|
| 1929 - 30 243.000      |              | .....       |
| 1937 474.000           | 231.000      | 95,06       |
| 1939 640.000           | 166.000      | 35,02       |
| 1950 1.441.000         | 801.000      | 125,15      |
| 1955 1.513.000         | 72.000       | 4,99        |
| 1956 1.639.000         | 126.000      | 8,33        |

## III— Lizbon ve Porto hariç belediye bütçelerindeki Genel masraflar:

| Yıllar Genel Masraflar | Aradaki fark | Yüzde artış |
|------------------------|--------------|-------------|
| 1929 — 30 142.000      |              |             |
| 1937 285.000           | 143.000      | 100,70      |
| 1939 341.000           | 56.000       | 19,65       |
| 1950 954.000           | €13.000      | 179,76      |
| 1955 1.095.000         | 141.000      | 14,77       |
| 1956 1.211.000         | 116.000      | 10,59       |

## IV— Lizbon ve Porto belediyelerindeki genel masraflar:

| Yıllar Genel masraflar | aradaki fark | yüzde artış düşüş |
|------------------------|--------------|-------------------|
| 1929 — 30 101.000      |              |                   |
| 1937 189.000           | 83.000       | 87,12 .....       |
| 1939 299.000           | 110.000      | 58,2 .....        |
| 1950 487.000           | 188.000      | 62,87 .....       |
| 1955 418.000           | 69.000       | ..... 14,16       |
| 1956 428.000           | 10.000       | 23,92 .....       |



Eğer devlet masrafları artışı ile kıta belediyeleri ve Açores takımadaları belediyelerinin masrafları artışı karşılaştırılırsa son yirmi yıl zarfında devlet genel bütçesindeki masrafların aşağı yukarı dört misli arttığı, buna mukabil kıta belediyelerde Açores takımadaları belediyeleri masraflarının ise altı buçuktan daha fazla bir artış kaydettiği görülür; diğerlerinde ise bir taraftan Lizbon ve Porto belediye masraflarını ayrı, diğer taraftan öteki belediye masraflarını ayrı mütalaa edersek, birincilerin dört misli, ikincilerin de sekiz buçuk misli arttığını anlarız.

Hissi ve kanunî sebeplerle idari mevzuatta yer alan malî muhtariyetleri neticesinde 1937 den itibaren belediye masraflarının artışa devam ettiğine işaret etmek lazımdır.

O halde şu sonuçları çıkarabiliriz :

- a) Nispi plân üzerinde, belediyelerin tahakkuk imkânları bizzat devletin tahakkuk imkânlarından daha fazla artmıştır;
- b) Lizbon ve Porto belediyelerinde masrafların, netice olarak gelirlerin artması, diğer belediyelerinkine nazaran daha düşüktür.
- c) Son yıllar zarfında artış temposu 1950 ye kadar olana nazaran tenezzül etmiştir.

Mahallî idarelerin kaynaklarının azaldığını söylemek genel olarak doğru değildir. Aksine Lizbon ve Porto belediyeleri (genel kaideye uymadığından) bir tarafa, son 1939 devalüasyonu bile geniş şekilde muvazene tesis etmiştir. Gerçekten bu sonuncu idarelerdeki artış 1939 ile 1956 arasında aşağı yukarı % 43, buna mukabil diğer bütün belediyelerde % 250 nin üzerindedir. Devlet yardımlarının ve önemli faaliyetler suların temini, sağlık, elektrik, servislerin yerleşmesi için bina inşaatı, yolların yapım ve bakımı için tahsis edilen kredilerin artmasında, kısmen de olsa, böyle bir tezat Lizbon ve Porto için hiç olmazsa mecburidir.

Alalâde gelirlere sahip olmadıkları zaman, belediye bütçelerindeki kaynakların artışının normal masrafları karşılayacak bir seviyeye ulaşamayacağı ileri sürülebilir. Fakat üstün karakterli işlerin büyük kısmının gelir getirdikleri hakikattir; bunlar zenginlik tevlit ederler, bu da vergi gelirlerinin artışı ile, başka bir deyimle adı gelirlerle mümkün olur. Bu arada devlet iştirakinin, çok defa yol ve binaların yapım ve onarım faaliyetlerindeki misalde olduğu gibi açık surette adı masraflarda da tatbik sahası bulduğu ilâve edilmelidir.

Kaynaklarının kifayetsizliği dolayısı ile belediyelerin sıkıntılarının bitmeyeceği söylenebilir mi ? Tamamen değil.

Prensip olarak personel işlerinin günlük olmasını, yeni ihtiyaçlara göre kadro ihdasına ve 12500 okulu içine alan millî istiklalin VIII inci yüz yıl plânı içinde ilkokulların inşası için zarurî masraflara iştiraki tazammun edenler arasında devamlı veya hiç olmazsa uzun vadeli işlerin ehemmiyet kesp ettiğini söylemek lazımdır.

Zaten kaynakların çoğalması bütün komünlerde aynı değildir. Çeşitli imkânlar, hususu ile şehirlerdeki inşaatın artması ve endüstriyel terakki sayesinde iyi durumda olan belediyeler mevcuttur. Buna karşılık gerek önüne geçilmez şartlar sebep ile ve gerekse bazı hallerde imkânlarından hakkı ile faydalanamama dolayısı ile, aslî vazifelerini ifa edemeyenler de vardır. Bununla beraber çok defa ihmalî doğru olmayan işleri tahakkuk ettiren zayıf gelirli belediyelerin bu tipteki belediyeler olmadığına işaret etmek muvafıktır. İdarecilerin gayret, feragat ve teşebbüs ruhu ile etraflarında meydana getirecekleri işbirliği atmosferinin, mahdud kaynaklar ile büyük işler yapabilecekleri misalden mahrum değildir. Nihayet malî imkânların kifayetsizliği halinde İdarî uzuvların talep ve istekleri çok halde, mahallî hayatın şartlarını ilgilendiren meselelerin hallini başka güne bırakmak istemeyen halkın tabîî baskısının sonucu olduğunu nazarı itibar almak lâzımdır: hijyen, sağlık, kültür, ekonomi ve hatta konforlu •evler ve bunların tevzi. İşte bu sebeple ifası devlete ait bir iri mahallî idarelerden bekleyen sabırsız halk, idare edenlerle doğrudan doğruya münasebette bulunan bu idarecilerin ajanlarından bekler. Zaten devlete ait işlerin çok zaman belediyelerle yapılacak işbirliğine bağlı olduğunu düşünürsek, kanunun doğrudan doğruya mesuliyet tevdi etmediği bu idarelere TL'lik tahmil eden genel hissiyatın kısmen bu suretle yerine getirildiğini görürüz.

Kartların değişmesi gösteriyor ki, para devalüasyonlarından doğan akaide günlük gelirlerle mesele halledilemez; gerçekten umumî ihtiyaçların artmasını, terakki sebep ile az yerde kendisini hissettiren, fakat zamanla tahammül edilmez bir hal alan talepleri nazarı itibara almak lazımdır. O halde kabul edilecek hal tarzı hangisidir? Burada çeşitli tedbirler düşünülebilir. Bunların bir kısmı belediyelerin teşebbüslerini harekete getirir, bir kısmı da hükümetin müdahalesini ister.

Birinci halde bazı belediyelerin malî muhtariyetlerinin hala zayıflamadığına işaret edeceğiz. Fakat bu nokta üzerinde bir defa tavzih edilen ve kendilerince bulunan tedbirleri kabul eden belediyeler vardır. Bunların aramda idare edilenlerin takatlerini aşan ve politik bakımdan mevsimsiz olan vergilerin artırılması üzerinde ısrar edenler de az değildir.

Hükümete ait tedbirlere gelince, misal olarak şunu zikredelim: Bazı

vergilerin azamî hadlerini tayin etmek; devlet hizmetleri ile ilgisi olan belediyelerin bazı mükellefiyetlerini kaldırmak veya azaltmak; mahallî ıslahatlara iştirak kaidesiyle devlet bütçesinde yer alan meblağları arttırmak.

Mümkün olan çeşitli tedbirler arasında, İdarî uzuvların kendilerine yeni mükellefiyetler tahmil etmeyeceklerini tercih edecekleri aşîkârdır.

Bu konuda doğrudan doğruya kendisini hissettiren bazı talepleri bildiğimiz ve hatta bir kısmının daha önce yerine getirildiğini kabul ettiğimiz için genel olarak belediyelerin mali durumunun hissedilir derecede düzeldiği muhakkaktır. Eğer bu düzelme vuku bulan taleplere henüz cevap vermiyorsa, idare edilenlerin istedikleri bütün işleri yapabilecek derecede kâfi değilse, malî mükellefiyetlerinin artmasındaki müşkülli bilân idari uzuvların ek serisinin birinci sırayı işgal etmeleri daha az hakikat payı taşımaz.

O halde idari hayatta kendilerine fonksiyonların elverişli şartlar içinde ifa imkânını veren mahallî idarelerin malî kapasitelerinin artmasının hususî teşebbüs ve millî değerdeki plânların tatbikinin bağı olacağı ekonomik ilerlemede, prensip olarak hayat seviyesinin yükselmesiyle kendisini hissettireceğini beklemek lâzım gelecektir. Bu arada doğruluğunu kabul ettiğimiz ve hazine imkânlarını nazarı itibar alarak uygunluğuna hükümetin karar vereceği genel karakterli tedbirlerden ayrı olarak, devlet vergilerinin tevzinde kolaylık sağlamak maksadı ile zayıf gelirli belediyelerin malî imkânlarının, istisnai olarak ta zaruretlere cevap veren ıslahat hareketlerinin gözden uzak tutulmaması doğru olur.

B) Malî karakterli müşkülliyan yanında, mahallî idarelerin faaliyetlerine vaki merkezî idarenin bazı müdahalelerinin meydana getirdiği ve kanunun onlara bahsettiği muhtariyete müteveccih endişelere işaret ettik.

Kanunların uygulanmasının garantisi olan hallerde hükümet müdahalesinin meşruiyeti, merkezî idare ile ademi merkezîyet idaresi ile arasındaki işbirliğini temin etmek, idari organları teşkil ve onlara istikamet vermek, ve nihayet birbirine benzer servislerin normal faaliyetinde onların memurlarını uyanık tutmakla alâkası yoktur.

Söylendiği gibi ademi merkezîyet ne prensip bakımından ne de idare edilenler muvacehesinde bütün sorumluluklardan devleti muaf tutar; tecrübe göstermiştir ki sebepli sebepsiz hakları muhtelif olanların veya mahallî hizmetlerin idari uzuvların hareket veya hareketsizliği tarafından deruhtesini arzu edenlerin baş vurduğu, yer, daima hükümet olmuştur.

Bizzat mahallî idareler merkezî idareye istinat ederler ve çok çeşitli sahalarda ondan teknik işbirliği beklemek zaruretinin hissederler. Çok defa mahallî, politik şartlar sebep ile, hakikatte kendilerinin yetkileri içinde olan işlerin devlet tarafından ifasına uğraşırlar.

Modern hayatın şartları ve bütün sektörlerde amme idaresini hakim kılmak zorunda olan müessiriyet prensibi, çok zaman mahalli idarelerin yönetimini karakterize eden inziva ile bağdaşmamıştır. Bu hal ondan tabii neticeler çıkaran memleketlerin ek serisinde yaygın haldedir ve ancak bu şairane tahayyül veya devletle mahallî idareler arasında mevcudiyeti zarurî olan münasebetler sistemini hesaba katmaksızın, realitelerin genişliğine muhakemesi mümkün olan itiraz ruhunun suiistimalinden başka bir şey değildir. (2)

Önemli olan bu münasebetlerin hakikî planlara istinat etmesidir. Yani teşebbüs ve mesuliyet duygusunu azaltan veya zayıflatan bir massetme ruhuna değil, fakat aksine işbirliği yapmak, yardım etmek ve noksanları tamamlamak gayreti ile organların prestijini ve fonksiyonların tesirini daima muhafazaya uğraşma esasına dayanmalıdır.

Meselâ teknik ve malî işbirliği bahanesi ile, müstacel kabul edilen bazı işleri diğer teşekküller yerine belediyelere tahmil etmek veya mahallî ihtiyaçları aşan veya meşru temsilcilerinin fakirlerine göre ağır mükellefiyetleri mahallî idarenin imkânlarına uygun düşeceği yolundaki bir hal tarzım kabul etmekten ibaret olan bir mübalağa içine düşmek doğru değildir. Keza korporatif meclis için söylendiği gibi ademi merkeziyet idaresi organları tarafından tatbik edilen bütçeleri bir devlet servisi veya bizzat hükümetin dikte ettirmesi de yanlış' bir yoldur. Böyle bir rejim muhtariyete zarar verir ve hatta ademi merkeziyet idaresi fikri ile katiyen bağdaşmaz. Çünkü bu rejim müdafaası zor veya hiç olmazsa İdarî ademi merkeziyette aksine muharrik olduğu iddia edilen bütün kaynakların felce uğramasına müsait olan karışık bir vaziyetteki mahallî organları kırtasiyeciliğe sevk eder.

Mahallî menfaatlerin hakim olduğu idare edilenleri himaye için istisnâî karakterli müdahalenin tahakkuk edeceği salahiyyet suiistimali, salahiyyet gaspı veya gayrı kanuni tasarruflar hariç, hükümetle, İdarî uzuvlarla temasta olan ajanlarının amirane bir vaziyetten her zaman kaçınarak tercih edilebilecek bir usulü telkin veya tavsiye etmeleri uygun olur. Unutmamak lâzımdır ki, muhtariyet, mahallî idareleri işgal edenler için bir

(2) Cf. Portekiz belediyelerinin bu günkü durumu. Prof. Dr. Marcello Caetano'nun Madrid mahalli idareler enstitüsündeki konferansı, «O Direão» 81 - sayfa 129.

imtiyaz veya bir avantaj değildir; bu mahallî menfaate ve idarenin tesirini temin etmeye müteveccihdir.

Bu arada kaçınılması lazım gelen bir husus daha vardır: Bu da, mahallî idareler organlarına ait yetkilerle karışan yetki ve vazifeleri merkez idaresine bağlı teşekküllere vermekten ibarettir. Çünkü herkese ait işleri pek net olarak ayırmak ve ihmal veya friksiyon sebeplerini uzaklaştırmak lazımdır.

Şüphenin meşru olabileceği şu veya bu hal hariç, bu sahada yürürlükte olan kanunî sistemin tahlilinden, muhtariyetin sınırlarının idarenin isteklerine uygun olduğu sonucuna varıyoruz. Bu mevcut olduğu zaman kanunlardan veya onlara hakim olan düşünceden fenalık nadiren doğar. Fakat bunların ek serisi iyi tatbik edilmez.

VI — Kararlaştırılan bir plân üzerinde amme idaresini sıkı bir işbirliği yaparak devletle birlikte istimal eden mahallî idareler yanında, İdarî hayatta anayasa ile müdahalesi kabul edilen korporatif teşekkülleri de zikretmiştik.

Bu müdahale hangi şartlarda kendisini gösterir?

Korporatif teşekküller arasında şunlar tefrik edilmiştir: Moral karakteri olan teşekküller, kültürel teşekküller ve ekonomik teşekküller.

Moral ve kültürel mahiyetteki korporatif teşekküller, İdarî hayatta, devlet veya mahallî idarelerin moral olarak vazifeleri cümlesinden olan menfaatlerin bazılarını tatmin etmek için aktif bir fonksiyon ifa etmelerine mukabil, ekonomik karakterdeki korporatif teşekküller kendilerini teknik işlere veya tercihe şayan menfaatlerin tahakkukuna vermişlerdir. Fakat eğer korporatif ekonomik teşekküller, tam manası ile idareye iştirak etmeseler bile, bir takım meselelerin veya karşılıklı faaliyetlerin meşru temsilcileridirler. İşte İdarî hayatta istişare mahiyette olmak üzere onların müdahalesini tazammun eden budur. Başka bir deyimle hükümet veya İdarî uzuvların doğrudan doğruya bu teşekkülleri ilgilendiren meselelere karar verdikleri bütün hallerde, onların fikirlerini almak muvafık olacaktır.

İdarî hayatta, büyük mikyasta, korporatif teşekküllerin müdahalesinin değerinin ne olduğu ve bu sahada idarenin büyük bir tesirini temin maksadıyla devletin veya mahallî idarelerin tavsiyeye şayan hattı hareketlerinin ne olması lâzım geldiğini görmüş bulunuyoruz.

Ahlaki ve kültürel nizamla ilgili korporatif teşekküllerin üzerinde iş birliği veya bu noktada kendilerini itmam eden teşekkülleri ile Katolik

kilisesi bulunur. Millî toprakların iskânında ve onun egemenliğinin tahakkukunda biz yalnız Katolik kilisesine geniş bir fetih mükellefiyeti yüklemiyoruz; aynı tabiiyet içinde çeşitli ırklara mensup insanların dünya içinde yerleşmeleri ve temsil edilmelerinde sekiz yüz yıl boyunca en tehlikeli krizlerin üzerine çıkılmasında keza ona direkt olarak ahlaki teşekkül sahasında öğretim, kültür, yardım ve hatta tarihimizin ilk yılları içinde ekonomik alanda İdarî hayatla alâkalı geniş bir vazife veriyoruz. Dinî akidelerden müstakil olarak Katolik kilisesi muvacehesinde devletin durumu, dinî inanışları ve hatta milletin menfaatlerini muhataraya düşürme bahasına bir düşünüş ve himaye hududunu aşmamıştır. Bununla beraber işaret etmek lâzımdır ki Portekiz milleti iyi adet ve müesses sosyal nizamın kabul ettiği tahditlerle bütün dinî ve ayini inanışların hürriyetini kabul ve istemektedir.

Katolik kilisesi yanında bilhassa kendi mevcudiyetleri veya kendi teşebbüs ve işbirliği ve inkişafı ile çeşitli memleketlerde birçok şirket ve hayır ve muavenet, ilmi, edebî, artistik ve tedrisi müesseseler devletle veya amme ihtiyaçlarının tatmininde mahallî idarelerle iş birliği yaparak mevcudiyetlerini göstermişlerdir.

Hükümetin bu sahada statülerini yapmak, faaliyetlerini kontrol etmek, tesisini arttırmak ve umumi itimadî temin etmek gibi vazifeleri olan devletin müdahalesini kabul etmek için amme menfaatlerde ilgili teşekküllerin bahis konusu olduğunu kabul etmek yerinde olacaktır. Zaten böyle bir müdahalenin hak ve vazifeleri hazine tarafından finanse edilen teşebbüslerin geniş bir malî yardıma mazhar olmalarını icap ettirir.

Yürürlükte olan sistem amme hizmetine hadim özel teşebbüslerin hayatîyetini tehlikeye düşürecek mahiyette olmadığından «muavenet» ile ilgili hususlarda bunların faaliyetlerinin nazarı dikkati çeken inkişafı ile bu husus geniş bir tatbik sahası bulmuştur. Bu gün devlet faaliyetinin şahıslara telkin ettiği itimat şu yeni misalle kâfi derecede meydana çıkmaktadır: Bu da, memleketimizde yıllık geliri yüzlerce milyona baliğ olan yardım ve kültür karakteri bir tesisi meydana getirmekten çekinmeyen bir ecnebinin asil jestidir.

Öğretim, kültür ve yardım sahalarında önemli bir sermayenin kooperatif teşekküllere hasredilmesinin icap ettiğini, başka bir ifade ile devletin tamamlayıcı karakterdeki bir fonksiyonu ifa etmesi şart ile teşkilatlandırılmış özel teşebbüse verildiğini söylemek mübalağalı değildir. Diğer konularda bu ancak devletin işi kendi üzerine almak ve onu doğrudan doğruya ifa etmek zorunda kalacağı müteakıl amme ihtiyaçlarına özel teşebbüsün cevap vermekten vaz geçmesi halinde mevcuttur. Bu noktada

ona düşen yalnız teşekküllerin meydana getirilmesini teşvik, teşkilât ve işleyiş normlarının kanunun prensiplere uygun olup olmadığını ve eldeki işlerin tahakkukunun teminat altına alınıp alınmadığını kontrol, imkânı nispetinde, ele alman işin değerine veya kendilerini faaliyete hasretmelerine göre malî noksanlarını telafi imkânlarını araştırmaktır. Bu suretle hareket edilerek devlet ve mahallî idarelerle şahısların işbirliği yapmaları temin edilir bilhassa amme teşekküllerinin her zaman daha elverişli olmadıkları sahalarda fertlerin iştiraki ve cömertliği tahrik edilir ve vatandaşların doğrudan doğruya özel teşekküllere, amme hayatını ilgilendiren ve zarurî olarak münhasıran devletin faaliyetine muhassas olmayan işlere iştiraki ile müessir bir politik faaliyet tahakkuk ettirilir.

Fakat amme idaresine katılan yalnız moral ve kültürel karakterde— ki bu korporatif teşekküller değildir. Yukarıda korporatif ekonomik teşekküllerin ifa zorunda oldukları fonksiyonlara işaret etmiştik.

Bu sonunculara ve mahallî idare sahasına gelince, kanun birinci teşekkülleri patron şirketleri, millî sendikalar (işçi birlikleri) veya sendika seksiyonları ve komünün diğer korporatif teşekküllerini, kendilerinin temsil ettiği ekonomik ve meslekî meselelerle ilgili ve bulundukları yerlerde komün reislerde istişareye tabi belediye idaresinin bütün meseleleri üzerinde fikirlerini serdetmeğe mecbur kılmiştir.

Tavsiyeye şayan olan belediye idaresine vabeste ekonomik karakter deki korporatif teşekküllerin istişare fonksiyonlarının ifasının, tahakkuk imkânı bulduğu bütün hallerde, teşvikten hali kalmamasıdır.

Bununla beraber işaret edelim ki, ekonomik vasıfta olmadıklarından, korporatif teşekküllerin belediye meclislerinde söz sahibi bir temsilcileri vardır ve vilayet konseylerinde aynı şekilde temsil edilirler. Burada artık münhasıran anayasanın mahiyetinden neşet etmeyen geniş bir müdahaleyi mahallî idarelerde temin eden işte budur. Belediye ve vilâyet meclislerinin istişare elemanları o kadar fazladır ki, korporatif teşekküller yalnız belediye ve vilâyet meclisleri üyelerinin tefrikine müdahale etmekle kalmazlar, aynı şekilde faal idareye iştirak ederler ve belediye ve vilâyet organlarını kontrol yetkileri de vardır. Bu sebeple faaliyet plânlarını, yıllık bütçeleri ve idare hesaplarını incelerler. Bu merkezî idarenin bir icabı olduğu cihetle 1956 de Millî Meclis tarafından kabul edilen ve korporatif ~ rejimin yayılması ve inkişafına hizmet eden bir kanun istişare karakterdeki çok önemli bir fonksiyonu korporasyonlarda muhafaza etmiştir. Bu., kanunun beşinci maddesi şu şartları muhtevidir:

«1) Hükümet, amme idaresi meseleleri üzerinde korporasyonları kabul edecektir;

2) Bakanlıklara bağlı istişare organları, mümkün oldukça, istişare işlerini, amme servislerinin veya özel teşebbüslerin temsilcilerine ait vazifelerin icrası için bu işlerle tavzif edilen korporasyonlar tarafından vazifelendirilecektir;

3) Bu mümkün olmadığı zaman bakanlıkların istişare organları muvacehesinde müteakabil faaliyetlerin temsilcilerini tayin etmek korporasyonlara ait olacaktır.»

Burada hükümetin karar verme yetkilerini kısımdan ve netice itibarı ile onun sorumluluğunu azaltmadan, millî faaliyetin en önemli dallarına temas eden meselelere ait hal tarzlarının bütün veçhelerinin incelenmesine yol açmasını ve umumî kanaate göre mümkün olan bütün tedbirlerin alınmasına imkân veren bir istikamet mevcuttur.

onların tesir sahasında bunun geniş iştirakini küçümsememelidir. Diğer taraftan böylece amme idaresi ile idare edilenler arasında daha sıkı bir tesanüt temin edilebilir. Bu tesanüt ve bunun neticesi olan karşılıklı itimat atmosferi, komün ve sosyal sükûnun en esaslı bir faktörünü teşkil eder.

VII — İdarî hayatta mahallî idarelerle korporatif teşekküllerin fonksiyonlarını ortaya attıktan ve önemini belirttikten sonra şimdi politik hayatta onların rolünü, teşkilât kanununda ve ademi merkezîyet idaresi organlarının tayini ile korporatif birliklerin teşekkülündeki önemini inceleyeceğiz.

Aile şefleri tarafından seçilen idare meclisleri, hatta korporatif teşekküller yardım cemiyetleri, serbest meslek sendikaları, patron şirketleri, işçi sendikaları, halk evleri, balıkçı evleri belediye meclisi azalan arasından seçilen belediye meclisinde temsil edilirler. Vilâyetlerde, okul müdürü hariç, bunlar belediyeler (belediye konseyleri), moral ve kültürel karakterli korporatif teşekküller, üniversite senatosu ve orta teknik öğretim hocaları, patron şirketleri federasyonları ve vilâyet konseyini teşkil eden ve bu kalitede vilâyet meclisleri azalan tarafından seçilen millî sendikalar tarafından seçilen temsilcilerdir.

Hiç şüphe yoktur ki bu günkü rejim müşterek menfaatlerin kaderini mahallî kuvvetlerin keyfine bırakmaktadır.

Korporatif odalarda mahallî idarelerle sosyal menfaatlerin bu sonuncular İdarî, ekonomik ve ahlaki nizamın esaslı dallarında yaygındır



temsilcileri bütün projeler üzerinde raporların tanzimine, millî meclise sunulacak kanun tekliflerine ve korporatif odaların muvafakatlerinin alınması halinde hükümet tarafından ihtar edilecek kararname projelerine müdahale ederler.

Korporatif odaların ulaştığı prestij itiraz kabul etmez, hatta hükümetin olduğu kadar (yüz yirmi milletvekilinden tereküp eden ve ekseriyet usulünün cari olduğu) millî mecliste de teşri organların kararları üzerinde tesir icra etmeleri de aynı şekildedir. Buradan mahallî idarelere ve kanun metnlerinin hazırlanması için de korporatif teşekküllere mevdu fonksiyonların önemi anlaşılmaktadır.

Mahallî idarelerin temsili belediyelere aittir. Çünkü meclis, komünün diğer bir elemanından başka bir şey değildir ve idari teşkilât içinde vilâyet müşterek işbirliğini temin eder. O halde belediye mıntika her türlü ademi merkeziyet idaresi kaidesine istinat etmektedir.

Mahallî idareler ve korporatif odalar yolu ile korporatif teşekküller tarafından icra edilen işlerin değerinin bu sonuncuların üyelerine mevdu faaliyete bağlı olduğu muhakkaktır.

Bununla beraber ister korporatif odalarla istişare yapmanın kendileri için mecburî olan hükümet tarafından hazırlanıp millî meclisin tasvibine sunulan kanun projelerinin miktarı ve önemi neticesinde olsun, ister zaman zaman kendi yetkisi içinde hükümet tarafından neşredilen kararname projeleri üzerinde teşrii seksiyonların çalışmalarına fasıla vermelerinde dahi korporatif odaların reyine müracaat edilmesine dolayısı ile olsun, korporatif odaların faaliyetini arttıran bu manadaki memnuniyet verici temayüle işaret etmek lâzımdır.

Projeler ve kanun teklifleri üzerinde fikir yürütmek yalnız korporatif odalara ait değildir. Bunlar kararlaştıracakları tedbirler hakkında aynı zamanda hükümete telkinde bulunabilirler. Şimdiye kadar ancak istisnâî bir hüviyete bürünen bir norm olarak nazarı itibar alınırsa, bu sahada, vazifelerinin zaman zaman faydalı olacağını düşünebiliriz.

### SONUÇ

1) Devletle mahallî idareler arasında yetkilerin bölüşülmesiyle ilgili, idarenin ihtiyaçlarına cevap verdiğini zannettiğimiz bu günkü sistemin tadili için ortada bir sebep görmüyoruz.

2) Bununla beraber ademi merkeziyet idaresinin tesirinin temini önemlidir.

Bu sahada mahallî idarelerle, kendilerine mevdu hizmetleri ifa imkânını verecek malî vasıtaları temin lüzumuna işaret etmek uygun olur. Diğer taraftan amme idaresini icra ve müteakabil faaliyetleri koordine

eden bütün kudretler tarafından yapılan kanunların tatbikini kontrol ile ilgili sorumluluğundan hükümetin sınırlamayacağı muhakkak olduğuna göre, mahallî idareler organlarının değerini ve prestijini küçülten veya vazife ve yetkilerde insicamsızlık ve karışıklık meydana getirecek müdahalelerden kaçınmak zarurîdir.

3) İdarî hayatta genel kaide olarak başlıca fonksiyon, tatmin edilecek ihtiyaçların kategori ve şümulü üzerine müesses yetkilerin tevzi sistemini takip ederek hükümet ve mahallî idareler tarafından ifa edilir.

Fakat İdarî hayatta önemli bazı veçheler altında ahlaki ve kültürel korporatif teşekküllerin amme ihtiyaçlarının tatmininde şahısların serbestçe işbirliği tesis etmeleri suretiyle geniş iştirakleri olduğunu söylemek lâzımdır. Teşkilât ve konularının umumî kaidelere ve idareyi ilgilendiren prensiplere uygun olması halinde hükümet ve İdarî uzuvlar bunları himaye ve faaliyetlerini teşvik zorundadırlar.

Moral ve kültürel korporatif teşekküller muvacehesinde, hükümetin tutumunun şahısların teşebbüslerini teşvik edici bir istikamet aldığı müşahade edilmektedir.

Ekonomik karakterli korporatif teşekküller, müesses rejime uygun olarak, İdarî hayatta istişare bir fonksiyon ifa etmek mecburiyetindedirler. Bundan başka moral ve kültürel korporatif teşekküllerde olduğu gibi, tediye ve vilâyetler de, konseylerindeki temsilcileri vasıtası ile mahallî karelere fiilen iştirak ederler.

Yukarıda zikredilen istişare fonksiyonla ilgili ve merkez idaresi sahasında hususu ile önemli olarak, faaliyet gösterdiği bütün hallerde her saman aynı yola müracaat edilmediği görülür. Bu ise kendilerinin temsil ettiği teşekküllerin fikirlerini ifadeye muktedir mutavassıt ve üstün kooperatif teşekküllerin yokluğuna geniş surette bağlıdır. Vekâletlerin istişare organları içinde özel olarak resmî bir temsile hak kazanmış konorasyonların reyini almak suretiyle, korporatif rejimin takviye ve inkişafına hizmet eden kanun da, hükümet tarafından ortaya atılan niyete işaret etmek lâzımdır.

4) Politik hayatta mahallî idarelerin fonksiyonu, anayasaya göre, şu tarzdadır: İdare meclisleri belediye meclislerinin seçimi ile teşekkül eder. Belediye meclisleri de vilâyet idare meclisleri seçimine bağlıdır. Diğer taraftan bu seçim korporatif odalardaki temsilcilerin araya girmesi ile tamamlanır.

Korporatif odalarda temsil edilmeleri hariç, Korporatif teşekküller belediye ve vilâyet idare heyetleri seçimlerine iştirak ederler ve böylece devletin siyasî teşkilâtında önemli rol oynarlar.

# İDARİ C O G R A F Y A

## DEVREKÂNİ KAZASI İDARİ COĞRAFYASI

**Orhan Pirlir**

**Devrekâni Kayıtları**

### TABİİ VE COĞRAFİ BURUM

Hudutları: Kastamonu Vilâyeti Devrekani kazası; kuzey-doğudan batı-güneye doğru uzanan geniş bir ovanın içerisinde bulunan bir tepelik üzerine kurulmuştur. Kuzeyinde Küre ve Bozkurt. doğusunda Taşköprü

ye Ayancık, batısında Daday ve kısmen Küre, güneyinde Kastamonu merkez kazaları ile çevrilmiştir.

Yüz ölçümü 1020 kilometre karedir. Deniz seviyesinden yüksekliği 1100 metredir.

**Avarız:** Arazi durumu kısmen ova, kısmen engebeldir. Devrekani ovası, geniş bir şerit şeklinde, kuzey-doğudan, batı-güneye doğru uzanır.

Devrekâni ovasının kuzeyi ve kuzey doğusu oldukça arızalıdır. En mühim yükseklikleri; kuzey-doğuda Yaralı göz dağı (1985), kuzeyde Göynük dağı (1770) metredir. Bu dağların üzerleri ve etekleri kısmen ormanlık, kısmen kayalık ve fundalıktır.

**Akar Sular:** Kazanın en büyük akarsuyu Devrekâni çayıdır. Bu çay, Başak pınar köyü civarında bir kaynaktan başlar. 8 kilometre batıya aktıktan sonra, kuzeyden gelen Kınık köyü deresi, daha ileride Küre kazasından gelen Kaya pınar çayı ile biri eşip Cide kazası dahilinde Karadeniz'e dökülür.

**İklim:** Devrekâni'de dört mevsim hakkı ile zamanında icrayı hükmetmez. ilkbahar pek İnşadır ve umumiyetle yağmurlu geçer, ilkbaharda don ve kırağı devamlı olur. Bu sebeple nebatatta ilk hayat faaliyeti çok defa durgundur.

Yazları serin olur. Azami sükûnet 25 dereceyi bulur. Tam manası ile yayla karakteri hâkimdir. Bu mevsim yağmur itibarı ile kurak geçer.

Son bahar serin ve yağmurludur. Kışları sert ve kurudur. Sonbahar yağmurlarını müteakip hemen kar toprağı örter. Bazen 3-4 ay toprak yüzü görülmez. Ka'rın irtifai vasatı olarak 50 santimetredir.

Devrekâni, en ziyade batı ve kuzey rüzgarlarının tesiri altındadır. Yağmurlar batıdan gelir. Gece ile gündüz arasında, ilkbahar ve sonbaharda sükûnet farkı çok olur.

**Tarihi:** Devrekâni kasabasının kuruluş tarihi kat'î olarak bilinmemektedir. Meşhur Coğrafya âlimi Strabon'un Paflagonya da gösterdiği iskân yerleri arasında bulunmasından tahminen M.Ö. 65 senesinde kurulduğu anlaşılır. Takriben 2000 senelik bir tarihi vardır.

Devrekâni'nin Çandaroğulları zamanında, altın devri yaşadığını tarihî ve İlmî vesikalardan öğrenmekteyiz.

Devrekâni, Yıldırım Beyazıt ve Murat II tarafından Osmanlı ülkesine ilhak edilmiş ise de birincisinde Ankara mağlûbiyeti, İkincisinde Çandar oğullarından Isken diyar beyin Murat II ye mektup yazması ve sıhriyet peyda etmesi üzerine, tekrar Çandar oğullarına bırakılmıştır. Nihayet 1460 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Kastamonu mıntıkasını karadan ve denizden kuşatarak zapt etmesi üzerine, Devrekâni Osmanlılar ülkesine dahil oluyor.

### İDARÎ DURUM

Devrekâni, mebde tarihi bilinmeyen bir zamandan, Tanzimat devrine kadar Kastamonu mutasarrıflığına bağlı bir Kaza olarak kalmıştır. Tazimatla birlikte Kazalığı kaldırılarak, Nahiye ye kaybedilmiş ve nihayet 1944 yılında çıkarılan 4642 sayılı kanunla 1/Eylül/1944 tarihinde tekrar Kaza olmuştur.

Kaza merkezi üç mahalleden ibaret olup bir muhtarlıkla idare olunur. Kazanın halen 71 köyü vardır.

Köyler toplu bir halde değildir. Her köy bir kaç parçadan ibarettir. 71 köye bağlı 365 parça vardır. Bütün köylerde köy kanunu tatbik edilir. 7 köyün arazisinin tapulanması Arazi Kadastro Müdürlüğü tarafından yapılmıştır.

Kaza merkezinden başka köylerde Belediye teşkilâtı yoktur.

Kaza, Coğrafi ve İktisadî durum bakımından 4 bölgeye ayrılmıştır.

- |                              |        |
|------------------------------|--------|
| 1 — Devrekâni merkez bölgesi | 26 köy |
| 2 — Şeydiler bölgesi         | 19 köy |
| 3 — Şenlik bölgesi           | 12 köy |
| 4 — Ulaş bölgesi             | 14 köy |

Şenlik ve Ulaş bölgeleri arızalıdır. Her bölgede ayrı birer Jandarma karakolu bulunmaktadır. Şeydiler, Şenlik ve Ulaş bölgeleri Nahiye olacak vüsattadır. Bütün muameleleri tekemmül etmiş olup sıra beklemektedir.

## NÜFUS VE İSKAN DURUMU

1855 nüfus sayımına göre Kazanın umumi nüfusu 11636 kadın, 10696 erkek olmak üzere ceman 22332 dir. Doğuma göre senelik artış nispeti (/c 9 dur. Nüfus sayımından sonra yapılan fek ve ilhaklar sebebi ile bu günkü durum 12556 erkek, 13410 kadın olmak üzere ceman 25966 dır. Nüfus kesafeti 26 kişidir.

Kaza merkezi toplu bir haldedir. 697 kadın, 679 erkek olmak üzere 1376 nüfusu vardır.

Köyler dağınık bir haldedir. Bu hal, çiftçi ailelerini rastgele bir arazi parçası civarında iskân etmiş ve oraya yayılmış olmalarından ileri gelmektedir. Kazanın şimalindeki dağ köyleri halkının bir kısmı mevsimlik olmak üzere, büyük şehirlerle çalışmağa giderler.

## KAZA TEŞKİLÂTI VE MEMURLARI

**Dâhiliye:** Kaymakam, Tahrirat kâtibi, Nüfus memuru, Nüfus kâtibi Adliye: C. Müddeiumumi muavini, bir Hâkim muavini, bir sorgu Hâkimi, bir Başkâtip (noter ve icra işlerine bakar) 4 Zabıt kâtibi, bir Kadastro mahkemesi kâtibi, bir mübaşir, iki Gardiyan.

**Jandarma:** Bir Jandarma Bl. K.V. Km. Başçavuş, iki astsubay, bir uzatmalı onbaş,

**Millî Müdafaa:** Askerlik şube başkanı, bir muamelât memuru, Maliye: Malmüdüdü, Veznedar, bir tahakkuk memuru, bir tahsilat memuru, bir muhasebe memuru, iki tahsildar,

**Maarif:** İlk Okullar: Bir Maarif memuru, Elli iki Öğretmen, on bir\* Eğitmen, Orta Okul: Bir Müdür, iki Öğretmen,

**Kurslar:** İki biçki dikiş kursu Öğretmeni, bir marangozluk kursu öğretmeni, bir Demircilik kursu Öğretmeni,

**Ziraat:** Bir Ziraat Teknisyeni, Bir Teknisyen yardımcısı, iki daimî Traktör makinisti,

**Sağlık:** Bir Sağlık merkezi Baştabibi (Hükümet Tabibi) bir Sağlık merkezi Tabibi, iki sağlık memuru, üç Ebe, bir depo ve ambar memuru bir şoför.

**Özel İdare:** Bir Özel idare Memuru, bir gelir memuru, bir tahakkuk memuru, üç tahsildar,

**Tapu Sicil:** Bir Tapu memuru, bir tapu kâtibi,

**P.T.T. :** Merkez: Bir Müdür, iki atlı dağıtıcı, bir yaya dağıtıcı, Şeydiler: Bir Müdür, bir hatbakıcı, bir dağıtıcı,

**Şenlik:** Bir acente memuru,

**Tekel:** Bir memur,

**Orman:** Merkez: Bir bölge şefi, bir kâtip, dört bakım memuru

**Şenlik:** Bir bölge şefi, bir kâtip, dört bakım memuru

Meteoroloji: Bir memur,

**Ziraat Bankası:** Müdür Müdür muavini, Veznedar, Muhasip, iki takip memuru,

**Şenlik Kooperatifi:** İki muhasip,

**Diyanet:** Bir Müftü,

**Belediye:** Belediye Reisi, bir muhasip, bir zabıta memuru, bir Elektrik makinisti, bir santral memuru, bir tahsildar, üç tanzifat amelesi,

### BAYINDIRLIK DURUMU

Kazayı, Kastamonu'ya bağlayan iki şose yolu mevcuttur. Biri Devrekâni - Kastamonu 31' kilometrelik muntazam şose, diğeri Kastamonu Şeydiler - Devrekâni 41 kilometrelik şosedir. Bu ikinci yol, Kastamonu İnebolu yoludur. Kaza merkezinin 11 kilometre batısından, Kazayı ikiye bölerek Şeydiler köyünden geçer. Devrekâni - Şeydiler arası 11 kilometrelik muntazam şosedir.

Devrekâni ile Kastamonu arasında otobüs ve otomobiller muntazam ve devamlı bir şekilde işlemektedir.

Bu yo lar kışın fazla kar yüzünden en çok 2-3 gün kapalı kalır

Ayrıca Bozkurt - Çatalzeytin yolları Devrekâni içinden geçer. Bu yolun Kaza hudutları içinde bulunan 30 kilometrelik kısmı blokajdır. Kışları fazla kar yüzünden uzun müddet kapalı kalır.

20 köyü ihata eden Şenlik pazarı, Kaza merkezine 15 kilometrelik muntazam blokaj yol ile bağlıdır.

Kastamonu - İnebolu Şosesine, Küre'nin Ağlı Nahiyesini bağlayan 12 kilometrelik stabilize yol kazamız hudutları içinden geçmektedir.

Devrekâni - Taşköprü yolunun, ilk merhale beş kilometrelik Mütevellî köyüne kadar olan kısmı blokaj olarak yapılmıştır.

Köyleri, Kaza merkezine veya birbirine bağlayan ham yollar oldukça iyidir. Yaz mevsiminde her köye motorlu vasıta ile gitmek mümkündür. Kışları ham yollarda çok defa kızakla nakliyat yapılır.

Kanlı abat köyünü Kastamonu - Devrekâni, Tekke kızılar ve Bozok tepe köylerini, Devrekâni - Şenlik şoselerine bağlayan blokaj yollar mevcuttur. Köylü yolun kıymetini çok iyi anlamış durumdadır.

Kaza merkezinin yollarının çoğu Arnavut kaldırımıdır. Bir .buçuk kilometre kadar blokaj, 600 metre parke kaldırım yolu vardır.

Her köyde içme suyu vardır. Köyler parça parça olmasına rağmen c/o Ş0 köylerin içme su davası halledilmiştir. Köylü içme suyunu çeşmeler

den alır. Çeşmesi bulunmayan köylerde sular kuyulardan alınır. Kuyular oldukça muntazamdır.

Devrekani çayı, ilkbaharda fazla yağmurlar yüzünden taşmakta bir kısım mezru araziye sular altında bırakmakta idi. Çay, iki yıldan beri Devlet su işleri tarafından İslah edilmekte olduğundan artık taşma tehlikesi kalmamıştır.

Kazanın hidroelektriği vardır. 12 kilometre mesafeden gelmektedir. Elektrik gece gündüz devamlı olarak yanar. İki köye havai hat çekilmiş, fakat köy içi şebekeleri yapılmamıştır.

Ayrıca Şeydiler köyüne İller Bankası kârından bir hidroelektrik yapılmıştır. Keza yine İller Bankası kârından Şenlik pazarına 4 dükkân ve kiraathaneden müteşekkil bir bina yaptırılmıştır.

Kaza Hükümet konağı 955 yılında yeniden yapılmıştır. Bütün daireleri içine alacak durumdur.

Sağlık merkezi, Ceza evi yeni yaptırılmıştır. Mahalli bir dernek tarafından orta okula bir Pansiyon binası yaptırılmaktadır.

Kaza merkezi evleri umumiyetle iki katlı, ahşap ve kâgir yapıdır. Bu gün için kâgir yapı ve Marsilya tipi kiremit revaçtadır. Evlerin içleri ve dışları sıvalı olup, iç teşkilâtı muntazam denilebilir.

Kazanın halihazır haritası ve imar planı yapılmıştır.

Kasabada küçük bir belediye parkı mevcuttur. Biri tarihi İsmail Bey camisi olmak üzere 3 cami vardır. Tarihi kıymeti çok büyük bir hamam mevcut olup, halen faal durumdur.

Belediyenin, muntazam bir mezbahası ile biri 350 ton diğer ikisi 50 şer tonluk olmak üzere üç yangın havuzu vardır. Gazhanesi mevcuttur. Kazanın kanalizasyonu yoktur. Yaptırılması için teşebbüse geçilmiştir.

## İKTİSADÎ VE TİCARÎ DURUM.

Devrekâni, şimalindeki dağlar sebebi ile yollar ve İktisadî hayat bakımından daha çok Kastamonu'ya yönelmiş durumdadır.

Kaza, ovası sebebi ile ziraî karakter taşır. İstihsal edilen maddeler ihtiyacı karşıladıktan başka, bir miktarı da Kastamonu ve sahil kazaları olan İnebolu ve Bozkurt'a gönderilir.

Dağ köyleri, kaçak kereste, çıra ve yük odunu satmakla geçimlerini temin ederler. Toprakları çok verimsizdir. Bunların Orman mahsullerinden ve bu mahsullerin naklinden istifade çareleri araştırılmalıdır.

Hayvancılık oldukça önemli bir yer işgal eder. Haftada ortalama olarak 60 hayvan harice sevk edilir. Her evde vasatı 5 sığır bulunur, Süt, yağ

ve yoğurt mahallî ihtiyacı karşılar. İstanbul'a kesik (çökelek) gönderilir'. Kastamonu'ya bakraçlarla yoğurt ve yağ sevk edilir.

Mühim miktarda pastırma ve sucuk imal edilir. Zonguldak ve İnebolu'ya sevk edilir.

Kümes hayvanlarından hindi, tavuk ehemmiyetli miktarlara balığ olunur ve her hafta yüzlerce İstanbul'a sevk edilir. Yumurta sevkiyatı mühim bir yekûn tutar.

Devrekani'de küçük el işleri sanayimden 2.000 kadar el dokuma tezgâhı vardır. Bu tezgâhlarda 38 - 40 cm. eninde 10 metre boyunda (Devr rekâni bezi) namı ile anılan bir nevi bez dokunmaktadır. Her yıl 1 milyon metre İstanbul'a ve İzmir'e gönderilmektedir.

Ayrıca hazır pamuk ipliklerinden yatak takımları ve havlu gibi şeyleri dokunmaktadır.

Kaza merkezinin 10 kilometre doğusunda Sıpacı mahallinde kronu ocakları vardır. Senede 2.000 ton krom istihsal edilmekte ve İnebolu is- kelesinden harice sevk edilmektedir.

Kazada 90 adet su değirmeni bulunmaktadır. Bunların çoğu yaz ve kış çalışır.

Kazanın Şenlik bölgesinde bir Tarım Kredi Kooperatifi kurulmuştur'. Ziraî müstahsile ikraz ettiği para yekûnu 200.000 liradır. Bundan başka, kaza Ziraat Bankası tarafından 1956 yılında 1.200.000 lira halka ikrazatta bulunulmuştur.

Kaza merkezinde Pazar günleri pazar kurulur. Bu pazara bütün köylüler geldiği gibi, Kastamonu'dan da hayli satıcı iştirak eder. Cumartesi günü Şeydiler ve Şenlik, Sah günü Ulaş köylerinde pazar kurulur.

### **ZİRAÎ DURUM**

Kaza halkı genel olarak çiftçilikle geçinir. Kültüre elverişli toprak 31.643 hektardır. Doğu Kuzey'den Batı Güney'e uzayan ova, dağlık kısımlara nazaran daha verimlidir. Verim nispeti ile 10 ' a kadar çıkar. Dağlık kısımların arazisi çok verimsizdir. Müsait senelerde dahi ancak 6-7 aylık yiyeceklerini istihsal edebilirler. Ziraat kısmen basit ve iptidai usullerle, kısmen de traktörle yapılır. Kazada 21 traktör, 5 selektör, 3 harman makinası vardır.

Başlıca mahsul çeşitleri ; buğday, arpa, çavdar, mahlût, kaplıca, mercimek, fiğ ve patatestir.

Meyve ve sebze, rakımın yüksek ve iklimin sert olması sebebi ile yetişmemektedir.



Ormanlık saha 24.356 hektar olup, ormanlar tamamen korunmaya hasredilmiştir.

Kazada hayvan ıslah müessesesi olarak bir boğa bakım ve aşım durağı vardır. Ayrıca bir inekthane yapılmaktadır. Koyunlarda çiçek ve yanıkara, sığırlarda şap ve şarbon hastalığı görülmekte ve veteriner teşkilâtınca bu hastalıkların önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Mevcut kayıtlara göre, 20.000 koyun, 500 kıl keçi, 25.500 tiftik keçi, 15.200 manda, 25.000 sığır, 1.525 at ve 1.750 merkep vardır.

### KÜLTÜR DURUMU

Biri kaza merkezinde, diğerleri köylerde olmak üzere 54 ilkokul vardır. Ayrıca 8 bağımsız öğretmenlik okul vardır. İlk okullara devam edenlerin sayısı 2.145 dir.

Köylerde iki biçki ve dikiş kursu ile bir marangoz ve demircilik kursu bulunmaktadır.

Kaza merkezinde, 130 mevcutlu bir orta okul vardır. 50 yataklı bir orta okul pansiyonu da ikmal edilmek üzeredir.

Kazada orta okul kütüphanesi, ilk okul idare kitaplığı vardır. Ayrıca üç köyde halk odası bulunmaktadır. Kazada okuma yazma bilenlerin sayısı % 60 m üzerindedir.

### SAĞLIK DURUMU

Kaza merkezinde 10 yataklı bir sağlık merkezi vardır. Eczane bulunmayıp, hususî şahsa ait ecza dolabı mevcuttur. Şeydiler köyünde frengilileri tedavi etmek maksadıyla bir sağlık istasyonu açılmıştır. Halen tedavi gören 19 frengili vardır.

Sarı hastalıklara çok az tesadüf edilir. Hastalıklar umumiyetle mevsim icabıdır. Sevdiler ve Şenlik köylerinde köy gurup ebeleri mevcuttur.

Halk, bünye itibarı ile sağlam yapılıdır.

Kazada kanalizasyon yoktur. Merkezde ve üç pazar mahalli köyde, umumî helalar vardır. Kaza merkezinde fennî bir mezbaha mevcuttur. Et nakli Belediye kamyonu ile yapılmaktadır. Mezarlıklar bakımsızdır. Belediyeye ait bir umumî hamam ve 3 otel ile 31okanta vardır.

### SOSYAL DURUM

Kaza halkı çiftçilik, ticaret, hayvancılık ve kaçak orman mamulleri satmakla maiyetlerini temin ederler. Dağ köylerinden bazıları yaz mevsiminde iş bulmak için fabrikaların bulunduğu bölgelere gider ve dönerler.

Kaza sakinlerinin giyişini temizdir. Erkekler pantolon, ceket ve kasket, kadınlar entari giyerler ve üzerlerine atkı Örteler.

Memleketimizin her yerinde olduğu gibi, köylülerimiz misafirperverdirler.

Kızları ve erkekleri erken evlendirirler. Başlık adı altında oğlan tarafından, mühimce bir para alırlar. Kız kaçırma olaylarının çoğu başlık yüzünden ileri gelmektedir. Düğün ve bayramlarda davul - zurna çalmak âdettir .

Halk muhit ve iklim icabı sert mizaçlıdır. Fakat mutidir. Menfaatlerine düşkünderler. Samanlık yakmak, arazi ve otlakıye tecavüzü, kız kaçırmak vakalarına tesadüf edilir. Batıl itikatlara inanış yoktur. Kışın uzun sürmesi sebebi ile halkta alkol ve kumara karşı meyil vardır.

#### İL, İLÇE ve BUCAKLARIMIZ

«İl, İlçe ve Bucaklarımız» adı altında B. Güncüler ve arkadaşları tarafından bastırılan ve 1/Haziran/1959 tarihine kadar İdare taksimatında yapılan değişiklikleri ihtiva eden kitap, kolaylıkla faydalanmayı sağlayacak şekilde tertip ve tanzim edilmiştir. Beheri 5 liradır.

Ankara Mebus evleri Fen Fakültesi karşısında GÜRSOY Basımevinden tedarik edilebilir.

DERGİ

Köy İçme Sularının Hukukî Durumları ile Sular hakkında umumî bilgileri ihtiva eden ve Germencik Kaymakamı Turgut Timur tarafından neşrolunan (Köy İçme Suları) adlı kitabın idareci arkadaşlar için faydalı olduğu düşünülerek tavsiyeye şayan görülmüştür.

Kitap 155 sahifeden ibaret olup, 150 kuruş gibi kolaylıkla alınabilir, cüzî bir bedel karşılığında sahibinden temin olunabilir.

DERGİ